

ZBORNİK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM

IV

KNJIGA 15

REDAKCIONI CDBOR

Bošo Šiljegović, Velimir S(oj)nić, Ilija Doirn,
Fabijan Trgo, pukovnik. Milorad Pavlović, pot-
pukovnik. Radomir Petković, major. DuSan
Gvozdenuvić. kapetan I klase

Odgovorni urednik

Fabijan Trgo, pukovnik

IZDAJE

VOJNOISTORISKI INSTITUT JUGOSLOVENSKİ NARODNE ARMIJE

VOJNOISTORISKI INSTITUT JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMIJE

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
JUOSLOVENSКИH NARODA

TOM

IV

KNJIGA 15

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1943 GOD.

BEOGRAD

1956

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1943
JULI

DOKUMENTA JEDINICA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

BR. 1

**NAREĐENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KOR-
PUSA OD 1 JULA 1943 GOD. ŠTABU ČETVIRTE DIVIZIJE
ZA PREDUZIMANJE MJERA U SLUČAJU NAPADA ČET-
NIKA NA GRAHOVSKI SEKTOR¹**

STAB
II BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA

Br. 53 —

1. VII. 1943 g.

ŠTABU IV NOU DIVIZIJE

Položaj

Prema izvještaju vaše X brigade koga vam prilažemo, četničke bande Kninske Krajine namjeravaju preduzeti neki prodor na [Bos.] Grahovo.² Pošto su snage X brigade nedovoljne da zadadnu ozbiljnije udarce pomenutoj četničkoj bandi, to će biti potrebno da se i dva bataljona VI brigade sa kojima raspolazete angažuju na Grahovskom sektoru ukoliko dođe do pomenutog četničkog pokušaja.

Stoga je potrebno da se I i III bataljon VI brigade nađu na pogodnom mjestu odakle bi mogli biti aktivni na komunikaciji Bravsko—[Bos.] Petrovac a takođe da se prema potrebi mogu brzo prebaciti i prema Tičevu i dalje. Mislim da bi štab VI brigade mogao da se smjesti u Uvalu sa jednim dijelom snaga a da glavninu povremeno upućuje prema Kozilima, Bravskom Vagancau i na zasjedu kod Zdenog Dola i Bravskog Vaganca, povezujući se sa Bravskom četom kod Bunare ako se ova još tamo nalazi.

Ribnički odred sa svojom glavninom treba biti aktivniji prema Mednoj i Peckoj, da noću napada četničke bande na tom sektoru u koliko se ove zadržavaju, a da im se zabacuje u bok

i leđa **u** koliko bi banda pokušala prodirati prema Stekerovima i ostalim glamočkim selima. Glamočki odred će biti aktivniji prema Čardaku gdje su se prema njihovom izvještaju prebacile bande sa Hrbaljine.

Tražićemo od štaba Kninskog sektora da se njihove snage aktivnije angažuju³ na sektoru Dinare, gdje se sada nalazi četnička glavnina i da zajednički sa X brigadom aktivno napadaju četnike i da im oduzmu svaku inicijativu.

Ukoliko niste napisali ponovno naređenje VIII brigadi da se odmah prebaci bez obzira na situaciju i stav štaba Unske grupe, napišite ga, VIII brigada, kako smo ranije ugovorili, trebala [je] poslije kraćeg zadržavanja da se prebaci iz Grmeča na ovaj sektor. Put kojim bi se najkraće mogla prebaciti bio bi preko Lipe, Martin Broda i Drvara.

Potrebno bi bilo da Štab VI brigade po vašem ovlašćenju formira vod ili četvu na prostoru Drinić—Kozila—Bravski Vaganac. Jezgro ove jedinice može se uzeti iz Petrovačke čete.

Ukoliko je drug Prošć⁴ ozdravio a nalazi se negdje kod vas, uputite ga do ovoga Štaba da bi ga mogli staviti vama na raspoloženje.

Uz drugarski i borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar
otsutan

K o m a n d a n t
S. Rodić⁵

³ Isto

⁴ Vlado

⁵ Narodni heroj Slavko Rodić. Umro 1949 god. kao general-potpukovnik JNA.

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KOR-
PUSA OD 1 JULA 1943 GOD. ŠTABU KNINSKOG SEKTORA
ZA SADEJSTVO U RAZBIJANJU ČETNIKA NA GRAHOV-
SKO-KNINSKOM SEKTORU¹**

STAB
II BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Br. 55
1 jula 1943 g.

DRUGARSKOM ŠTABU KNINSKOG SEKTORA

Položaj

G.Š.H. tražio je od ovoga štaba da naše jedinice koje se nalaze na Grahovsko-kninskom sektoru drže čvršću vezu sa vašim štabom kako bi se postiglo bolje obostrano sadejstvo vaših i naših snaga na tome sektoru.

Našoj X brigadi stavljeno je u zadatak² da sa vama održava čvrstu vezu i da koordinira akcije kako u buduće ne bi došlo do nesporazuma na tome sektoru.

Prema obavještenju štaba Dalmatinske grupe odreda formiraće se i u Dalmaciji jedna udarna brigada koja će imati za zadatak da čisti Cetinsku dolinu i da se povezuje sa našim i vašim snagama na dinarskom masivu.

Sve ove snage biće orijentisane na neprijatelja koji se nalazi na Kninskom sektoru.

Da bi te snage došle do izražaja i bile od obostrane koristi potrebna je što tješnja naglašena saradnja svih snaga i da se akcije izvode po jedinstvenom planu.

Mi za sada nemamo nekih jačih snaga koje bi mogli angažovati na tome sektoru jer nam se jedna brigada nalazi još u Baniji³ a glavnina naših snaga potpomagala je proboj naših proleterskih snaga kod Kalinovika i služila za prihvat nekih dijelova tih snaga.⁴ Pošto ovih dana očekujemo povratak tih snaga, možemo vam nagovijestiti da ćemo u najskorije vrijeme moći odvojiti još jednu brigadu za taj sektor koja bi u saradnji svih naših snaga Kninskog sektora mogla izvesti jednu akciju na četničke bande prinuđavajući ih da prime borbu kod Knina.

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se a arhivi" Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/1—5, k. 456.

² Vidi dok. br. 1.

³ Odnosi se na Osmu krajišku NOU brigadu. Vidi tom IV, kn\ 13. dok. br. 131.

⁴ Vidi tom IV, knj. 14, dok. br. 22 i 85.

Do dolaska ovih naših snaga nužno je da se po svaku cijenu spriječi⁵ eventualno prod'ranje neprijateljskih snaga na [Bos.] Grahovo i dalje.

Prema obavještenju štaba X brigade već su se neke četničke snage koncentrisale na južnim padinama Dinare a neke se nalaze u Dinari i da imaju namjeru ovladati sa [Bos.] Grahovom.

Pošto su jedinice X brigade nedovoljne da spriječe same četničku glavninu, potrebno bi bilo da vaš štab rokira jedan dio svojih snaga u lijevo, koje bi sa desnokrilnim dijelovima X brigade sačinjavale udarnu snagu za zatvaranje glavnog pravca, a ostale vaše snage mogle bi djelovati bočno i u leđa neprijatelja kod Golubića i Strmice, dok bi lijevokrilni dijelovi X brigade djelovali u desni neprijateljski bok.

U svakom slučaju treba neprijatelja aktivno napadati, naročito noću, i oduzimati mu inicijativu.

Smatramo da vam nije potrebno naglašavati koliko bi bilo štetno i za vaše razvijanje ako bi neprijatelj uspio doći na [Bos.] Grahovo i odatle za leđa vaših snaga na tome sektoru.

Naša X brigada i vaša II brigada zajedničkim snagama mogu da u svakom slučaju razb'ju Đujićevu⁶ glavninu ako je napadnu tamo gdje se ona bude nalazila.

Ukoliko vaš štab raspolaže sa više članova, korisno bi bilo da jedan član dođe u štab naše X brigade koji bi lično upoznao stanje čitavog sektora i potpomagao koordinaciju svih naših snaga.

U slučaju da neprijateljska glavnina pređe na ugrožavanje vašeg Zrmanjskog sektora, onda bi dijelovi X brigade mogli preći na ugrožavanje neprijateljskog desnog boka.

Uz drugarski i borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

K o m a n d a n t
S. Rodić

⁵ Vidi dok. br. 1.

⁶ Pop Momčilo Dujić, komandant četnika na tromeđi Like. Bosne i Dalmacije

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD
1 JULA 1943 GOD. ŠTABOVIMA TREĆE KRAJIŠKE I ŠESTE
ISTOCNOBOSANSKE NOU BRIGADE ZA NAPAD NA SO-
KOLAC I PODROMANIJU I RASPORED JEDINICA NA
PROSTORIJI HAN PIJESAK, SOKOLAC¹**

STAB I PROLETERSKE
UDARNE DIVIZIJE
1 jula 1943 —9 časova
Br. 229

Štabu

III KRAJIŠKE BRIGADE
VI BOSANSKE BRIGADE

Neprijatelj koji je vršio ispad od Sokolca ka Han Pijesku vratio se natrag; — navodno, čim je saznao o prisustvu naših većih snaga.

Nije se ispoljilo nikakvo dejstvo na pravcu od Rogatice.

Po svemu izgleda da neprijateljski ispad nije vršen jačim snagama i nije bio sračunat na duboko i uporno prodiranje. Takođe, obzirom na izvršeno povlačenje, vidi se da te neprijateljske snage nisu bile pothranjivane pojačanjima ili većim snagama iz verovatnih neprijateljskih baza.

U cilju dubljeg obezbeđenja na tom pravcu i proširenja naših ofanzivnih operacija prema jugu

n a r e đ u j e m o :

1. Štabovi III Krajiške i VI Bosanske brigade ispitaće mogućnost likvidiranja Sokolca i Podromanije. Ako se uslovi za njihovu likvidaciju pokažu povoljni — onda joj pristupiti odmah. U ovom slučaju duboko prema Rogatici postaviće obezbeđenje III Krajiška brigada.

2. Po završetku ovog zadatka, kao i u slučaju utvrđene nemogućnosti njegovog izvršenja:

a.— III Krajiška brigada će se postaviti istočno od drumu Han Pijesak—Sokolac, sa zadatkom:

- vršenja ofanzivnih akcija na drumu Višegrad—Rogatice—Sokolac;
- zatvaranja pravca Sokolac—Vlasenica; i

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 29/1—5, k. 706 A.

- kontroliranja krstarenjem čitave prostorije Sokolac — Rogatica — Višegrad—Drina—Briatunac—Vlasenica, uspostavljajući na njoj narodnooslobodilačku vlast, mobilisući za naše redove i uništavajući četničke i milicionarske bande. Putem konfiskacije od narodnih neprijatelja i rekvizicije po terenu vršiti snabdevanje naših bolnica.
- b.— VI Bosanska brigada će se postaviti zapadno od drumca Han Pijesak—Sokolac, sa zadatkom:
 - vršenja ofanzivnih akcija na sektoru Sokolac—Romanija—ka Sarajevu;
 - vršenja ofanzivnih i diverzantskih akcija na pruži Višegrad — Sarajevo;
 - zatvaranja pravca od Sarajeva; i
 - kontrolisanja krstarenjem prostorije Romanija—Vlasenica. i na toj prostoriji sa istim zadacima postavljenim i III Krajiškoj brigadi na njenom terenu.
- c.— U slučaju neprijateljske ofanzive od juga ka Han Pijesku i Vlasenici, obe brigade, pa — po potrebi — i svim snagama, svojim dejstvom, naročito bočno i iz pozadine, obezbediće pravac ka Han Pijesku i Vlasenici. Operacijama na Sokolac i Podromaniju rukovodiće zajednički štabovi obeju brigada. Radi toga će se odmah povezati.
 4. Obavezno uspostaviti telefonsku vezu s nama.
 5. Štab VI Bosanske brigade odmah će odrediti od svog ljudstva dve manje grupe i uputiti ih u Han Pijesak i u Vlasenicu da tamo vrše posadne dužnosti. Te dve grupe ostaće tamo dok te dužnosti ne primi na sebe komanda područja.
 6. Jedna radiostanica dodeliće se štabu III Krajiške brigade.²
 7. Sa nama držati čvrstu vezu.
 8. Grupa od I Proleterske brigade, I Vojvođanske i II Vojvođan. brigade ispitaće i — u povoljnom slučaju — preduzeti likvidaciju Zvornika. U svakom slučaju, ova grupa vršiće ofanzivne operacije ka severu.
 9. Prilažemo znake raspoznavanja; prijem tih znakova i ovog naređenja potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkomdiv

Naštabdiv
Vasa'

Komdiv

(M.P.)

³ Ova rečenica je u originalu precrtana.

¹ Vaso Jovanović

1. juli 1949 - 6 časova

Ka - 829

Štabu

29
VI BEOGRADSKA BRIGADA
VI BEOGRADSKA BRIGADA
VI BEOGRADSKA BRIGADA
VI BEOGRADSKA BRIGADA

nepriljetelj koji je vršio ispad od oboje na dan vijesku, vratio se u... nije se ispoljilo nikakvo dejstvo na pravcu od...
Po svemu izgleda da nepriljetelj koji je vršio ispad... nije bio svjedom na duboko i uporno...
na istom pravcu, radi se da te nepriljeteljske... bile potrebne na pojedinačno ili većim grupama...
u cilju dubljeg obezbjeđenja na tom pravcu i protiv...
različitih operacija prema jugu

U n a r e d b j u j e m e :

1. Utvrditi III Krugičke i VI Beogradske brigade ispoljiti odgovornost likvidiranja... ako se uslovi za njihovu likvidaciju...
2. Po završetku ovog zadatka, kao i u slučaju utvrdjenog odgovornosti...
a.- III Krugička brigada će se postaviti istočno od...
- vršenja operativnih akcija na drugu...
- odgovornosti na pravcu...
- kontrolisanje...
b.- VI Beogradske brigade će se postaviti zapadno od...
- vršenja operativnih akcija na sektoru...
- vršenja operativnih i divizionskih akcija na pruzi...
- odgovornosti na pravcu...
- kontrolisanje...
c.- U slučaju nepriljeteljske...
3. Operacijama na...
4. Obavezno uspostaviti...
5. Štab VI Beogradske brigade...
6. Jedinice...
7. Na...
8. Grupama...
9. Prilikom...
10. Prilikom...

Štab - oboje narodni

polkomandir, komandir, komandir

IO.⁴ Ne dozvoliti da ma ko van naših redova nosi oružje. Izdati i objaviti na svom terenu naređenje o tome.

11. Stab III Krajiške brigade izvestiće nas da li je i ko vršio prikupljanje sanitetskog materijala u Srebrenici. Tamo je nađeno dosta neevakuisanog, velikim dijelom i upropaštenog, materijala.

12. Stab VI Bosanske brigade izvestiće da li je od prikupljenog oružja primio traženi broj.

13. Ako u VI brigadi ima pogodno lice koje dobro poznaje teren ka Zvorniku i severno, odmah ćete nam ga uputiti.

BR. 4

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 1 JULA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O SITUACIJI NA PODRUČJU KLADNJA¹

STAB II PROLETERSKE DIVIZIJE

1 jula 1943 god.

u 9.30 časova

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. I P.O.J.

Primili smo Vaše naređenje² od danas u 8 časova.

Sa VII divizijom održavamo kurirsku vezu i jutros smo dobili izvještaj od njih u kome nas izvještavaju da su njihove jedinice orijentisane i već kreću prema dolini Spreče.

Eksplziv smo uputili svim našim brigadama pa i Krivajskoj grupi³, ali stručnjaka nemamo, te vas molimo da iz vaše Pionirske čete uputite stručnjaka u s. Milankoviće, gdje se nalazi Stab I dalmatinske brigade, koji komanduje tom grupom.

Mi smo već izdali naređenje našoj II dalmatinskoj brigadi da vrši izviđanja u pravcu Repnika i juče smo dobili izvještaj od Štaba II dalmatinske brigade, čiji su izviđački dijelovi silazili u sam Repnik i prikupili obavještenja, koja vam u prilogu dostavljamo.⁴

¹ Sljedeći tekst je dopisan na poledini dokumenta, na mašini, latinicom.

² Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 29/1, k. 9 A.

³ Pomenuto naređenje Redakcija nije mogla da pronađe.

⁵ Po izjavi general-potpukovnika Radovana Vukanovića u sastavu Operativne grupe Krivaja nalazile su se Prva dalmatinska, Četvrta proleTERSka i Peta crnogorska brigada.

⁴ Pomenuti prilog Redakcija nije pronašla.

Mi smo vam uputili zdrave i dobre kurire, ali oboljenja
•ove prirode su opšta pojava u našoj diviziji. Kroz dva dana
poslaćemo još dva kurira.

Naš Štab se nalazi u Kladnju.

Večeras u 20 časova održava se sastanak sviju štabova
brigada i štabova bataljona II proleterske divizije, kao i štabova
brigada i bataljona V crnogorske i I dalmatinske brigade.
O ovome vas obavještavamo ukoliko bi se eventualno odlučili
da od vas neko prisustvuje ovom sastanku. Mi bi lično molili
druga Tita⁵ da bar nekoliko minuta prisustvuje ovom sastanku
i upozori naš komandni kadar na pojedine vojničke i političke
probleme, koji su od bitnog značaja za našu diviziju i našu
vojsku.

Sastanak se održava u gradu.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

POLITIČKI KOMESAR

Mitar⁶

KOMANDANT

Peko⁷

BR. 5

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 1 JULA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O UPUĆIVANJU JEDINICA U PRAVCU SPRECKO POLJE'

STAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
HRVATSKE
1 jula 1943

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

1) Primili smo vaše naređenje od danas u 7 časova. U vezi
s time mi ćemo deo XVI brigade koji je pripao Sedmoj brigadi
zajedno sa budućim komandantom VII brigade² uputiti noćas

¹ Vrhovni komandant Josip Broz-Tito odazvao se ovom pozivu i
prisustvovao sastanku. Vidi dok. br. 168.

• Bakić

* Dapčević

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-
istoriskog instituta pod reg. br. 17/2, k. 812.

¹ Ante Banina

na prostoriju Olovo sa zadatkom da razbije četnike na prostoriji s. Medojevići—s. Nišići³.

2) Tokom jučerašnjeg dana VII Krajiška brigada stupila je u vezu sa četnicima iz s. Brnjice koji su obećali da će se predati. Isti ti četnici sklonili su se juče posle podne i obavestili I bataljon VII Kraj. brigade jednim pismom da je neprijatelj dobio pojačanje u Tuzli i da je noću 30/1 juli stiglo dva voza legionara u s. Zivinice.⁴ Preduzeli smo mere da što pre proverimo ove podatke, a jedinicama naredili da pojačaju opreznost.

3) Postupićemo po vašem naređenju za izbijanje u Sprečko Polje s tom razlikom što će duž komunikacije prodirati VII Kraj. brigada koja se za sada nalazila na prostoriji Djedina—Prijevići—Tarevo a u pravcu Gračanice uputićemo našu VIII brigadu koja je već preduzela ofanzivne operacije u tom pravcu sa prostorije Bijelo Polje—Kaštijelj.

4) Uхватili smo vezu sa II bataljonom IV Crnogorske brigade u s. Olovci.

Štab II divizije redovito obaveštavamo o situaciji na ovom sektoru.

5) Cim dođemo do konja uputićemo ih vama na raspoloženje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
B.⁵ Kladarin

Komandant
P.« Jakšić

⁵ Vidi dok. br. 6 i 7.

* U to vrijeme na ovom sektoru dejstvovale su jedinice 369 nje-mačke divizije. Vidi dok. br. 175.

⁵ Đuro

¹ Pavle

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD I JULA
1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE
O RASPOREDU JEDINICA I DALJIM NAMJERAMA¹**

STAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
HRVATSKE

1 jula 1943 u 20 ć. 15 m.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

1) Od štaba VII brigade primili smo izveštaj da su se prema neproverenim vestimž Nemci iskrcali na stanicu Cuništa i potisli odatle V Crnogorsku brigadu. Patrole VII brigade koje su upućivane da uspostave vezu sa V brigadom nisu je našle na starom mestu. Od seljaka su prikupili podatke da je tu vodena borba i da su partizani otstupili. Poslednja patrola koja je upućena sa jednim p.mitraljezom nije se još vratila.

2) Četničke bande na prostoriji Olova vrlo su aktivne. One napadaju manje grupice part'zana, razoružavaju ih i tuku. Mi tamo upućujemo² noćas ostatak XVI brigade koji ie pripao VII brigadi zajedno sa komandantom brigade drugom Baninonv'

Kako je nama ova brigada vrlo udaljena dali smo joj direktivu da pored izveštaja koji upućuje nama podnosi izveštaj direktno i vama o svim važnijim promenama na tome sektoru.

3) Prema podacima koje je prikupila VIII brigada na sektoru Bijelo Polje—Kaštijelj u s. Zivinice nalazi se oko 1000 milicionera i legionara.⁴

VII Krajiška i VIII brigada krenule su na izvršenje zadatka"³ koji ste nam danas postavili. VIII brigada izveštava da raspolaže sa vrlo malim količinama municije i da joj to otežava rad. Ukoliko postoji ikakva mogućnost molimo da nam se za ovu brigadu dodeli nešto municije.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 18/2, k. 812.

" Vidi dok. br. 5.

³ Ante

⁴ Vidi dok. br. 5.

⁵ Isto

4) Izdali smo naređenje da drugovi Siniša⁶ i Marko krenu po vašem naređenju u vaš štab i tokom sutrašnjeg dana oni će prispeti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Đuro

Komandant
P. Jakšić

BR. 7

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 2 JULA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O NASTUPANJU JEDINICA PREMA SPRECKOM POLJU¹

STAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
HRVATSKE
2 jula 1943 u 15 č.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

1) Izveštaj koji nam je uputila naša VII brigada o pojavljivanju Nemaca u s. Milankovići nestvaran je. Brigada je uspostavila vezu [sa] V Crnogorskom brigadom i obavestila se tačno o situaciji na tom sektoru. Prošle noći otišli su u sastav brigade delovi VII brigade sa prostorijske Tarevo. Mi smo VII br. izdali zadatak u vezi sa vašom poslednjom odlukom.²

2) Noćas su VII Kraj. i VIII brigada vršile pokret u pravcu Sprečko Polje.³ Vodila se borba, koja se jutros vrlo udaljila.. Još do sada nemamo detaljnih izveštaja o rezultatima te borbe.¹ Ovim brigadama dali smo direktivu da se prema proceni situacije mogu spuštati u Polje zadržavajući liniju Đurđevik—Gračanica kao svoje uporište.

3) Porušili smo eksplozivom vodovodske instalacije i potpuno prekinuli vodu za Tuzlu. Izdali smo naređenje da se

⁰ Narodni heroj Siniša Nikolajević. Poginuo 1943 god. kod Caparda poslije Pete neprijateljske ofanzive kao načelnik Štaba Sedamnaeste NOU divizije.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vo.^no-istoriskog instituta pod reg. br. 19/2. k. 812.

³ Vidi dok. br. 5.

" Isto

¹ Vidi dok. br. 8:

temeljito ruši put i mostovi u pravcu Tuzle. Telefonsku liniju koristimo za svoje svrhe i do sinoć smo bili telefonski povezani sa brigadama a sada produžavamo tu liniju u pravcu pokreta jedinica. Ova veza mogla bi se uspostaviti i sa Kladnjom, što bi mogla uraditi II divizija, tim što bi popravila liniju na sektoru Kladanj—Stupari.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
komandant
P. Jakšić

BR. 8

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 2 JULA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O NEPRIJATELJSKOM OTPORU NA LINIJI LUKAVICA— ZLOSELO—GRACANICA¹

STAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
2-VII-1943 god. 18 čas 30 min.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. I P.O.J.

1) Naša Osmo brigada nije uspjela da izbije na predviđenu liniju Gračanica—s. Zloseto—s. Lukavica. Između s. Lukavica i s. Zloseto neprijatelj² se utvrdio i izgradio bunkere, tako da ga naše snage Osme brigade na prilično širokom frontu nisu uspjele potisnuti.

Izdali smo brigadi naređenje da vrši koncentrične napade na pojedine tačke neprijateljskog rasporeda i da ih likvidira jednu po jednu.

2) Od Sedme krajiške brigade nemamo još izvještaja dokle su njihovi dijelovi doprli.[®]

3) Dostavljamo vam tražene stvari druga Nazora.⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar
Duro Kladarin

Komandant
P- Jakšić

* Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg br. 20/2, k. 812.

¹ Vidi dok. br. 268.

³ Vidi dok. br. 15.

⁴ Vladimir Nazor

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME KRAJIŠKE BRIGADE OD 2
JULA 1943 GOD. ŠTABU SEDME NOU DIVIZIJE O NEPRI-
JATELJSKOM PRODORU NA PRAVCU S. DJEDINE, S.
TAREVO¹**

STAB VII KR. N.O.U. BRIGADE
2 jula 1943 god.
u 14 i 20 časova

ŠTABU VII DIVIZIJE

Položaj

Neprijatelj (delovi „Vražije divizije“)² jačim snagama jutros je preduzeo protivnapad na celom frontu naše brigade. On je preko Kovača—Bašigovaca došao direktno za leđa našem I i III bataljonu, tako da su oni morali da se povlače u pravcu Djedinske Planine jer im je neprijatelj ugrozio od Rudina, tj. sa levog boka.

Neprijatelj sad nastupa od s. Djedine u pravcu s. Tareva. a pošto naši bataljoni još nisu uspeli da se izvuku to mi nemamo snaga da ga zaustavimo.

Bilo bi potrebno da se najhitnije nabace neke snage na komunikaciju jer će naši bataljoni zakasniti da intervenišu.

Naš jedan bat. nalazi se sa druge strane ceste i sa njime se još nismo povezali, samo je on jutros prihvatio borbu sa neprijateljem na k. 612 i posle kraće borbe on je ostupio jer mu je neprijatelj došao od Lukavice.

Situacija momentalno izgleda dosta ozbiljna te bi o tome trebalo što hitnije obavestiti V.Š. i skloniti neborračke delove sa ceste.

Mi ćemo naše neborračke delove uputiti u pravcu Olovci—Tuholj, gde će ostati dok ne uhvatimo vezu sa našim bataljonima i dok se situacija ne. raščisti.

Neprijatelj je u garnizonu Zivinice jak oko 1500 vojnika, 1 haubica, nekoliko bacača i 7 tenkova.

S. F. S. N.

Pol. komesar
Ljubo Babić

Komandant
R. Marjanac*

¹ Original, pisan plavim mastilom, ćirilicom, nalazi se u aihivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4/4, k. 856.

³ Odnosi se na jedinice 369 njemačke divizije. Vidi dok. br. C68.

³ Narodni heroj Rade Marjanac. Poginuo na padinama Konjuha 1943 godine.

Vrh. štabu⁴

Ovaj izvještaj primljen je u 18 časova. Izgleda da bi II diviziju trebalo hitno uputiti da se nepr. razbije i nabaci u dolinu r. Spreče, dok mu ne priđu pojačanja.

S. F. S. N.

3/VII-943 u 18 čas.

Veljko⁵

BR. 10

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE BRIGADE ŠTABU DVANAESTE NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 15 DO 30 JUNA 1943 GODINE¹

STAB
XII KNOU BRIGADE
Str. Pov. Op. Br. 1/43
dana 2 jula 1943 god.
Položaj

Dostavlja 15-dnevni izvještaj
o vojnim akcijama ove brigade
u vremenu od 15—30 juna 43 g.

ŠTABU XII NOU DIVIZIJE

Položaj

Od 15—18 juna snage ove brigade drže položaje Obodnik, prema K. Varoši i u Maslovarama, prema Borju i na Uziomču.

Patrola II bataljona, koja je imala zadatak da kontroliše komunikaciju K. Varoš—Teslić, kroz Borje, imala je sukob sa neprijateljem na samom ulasku u Borje iz Maslovara. Neprijatelj, koji je u toku noći pročistio pomenutu komunikaciju od prepreka, spuštao se Maslovarama. Neoprežnošću patrola i nedovoljnim shvatanjem dužnosti, patrola je kasno primjetila neprijatelja i otvorila vatru povlačeći se, ali je ipak pretrpjela gubitke u 5 mrtvih drugova. Takođe, neoprežnošću te patrola neprijatelju nije bila postavljena zasjeda i ovaj je uspio sići u Maslovare uz manju borbu i hvatajući se desno šume produžio za K. Varoš.

¹ Sljedeći tekst je dopisan zelenim mastilom, ćirilicom.

⁵ Pavle Ilić

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnošetorskog instituta pod reg. br. 37/3, k. 875.

17 juna izvršena je reorganizacija četa u I bataljonu i formirana je III četa od rekonvalescenata, popunom starijih drugova—boraca.

Od 18 do 21 juna snage ove brigade nalaze se na položajima Golo Brdo—Borci, prema K. Varoši. Za ovo vrijeme nije bilo nikakvih sukoba sa neprijateljem.

21 juna snage ove brigade čistile su teren od S. Vakufa do Šolaja ispod same Cemernice. U tom čišćenju učestvovao je i naš protivtenkovski vod.

22 juna patrola koja je krstarila po samoj Čemernici dozvolila je da joj četnička banda dođe za leđa, pomoću civila i čobana i svojom vlastitom nebudnošću i nepažnjom, zarobi tri druga, te smo tom prilikom izgubili 2 karabina i 1 p. mitraljez.

24 juna snage ove brigade krenule su u pravcu Aginog Sela—Bočca—Krmına, čisteći usput teren od četničkih bandi. U tom pokretu došlo je do manjih sukoba sa četnicima te je tom prilikom zarobljeno 2 četnika, jedan od njih se sada nalazi u BPO, i zaplijenjeno: 2 karabina, 50 metaka, 2 čebeta. 7 pari vojničkih cipela i 2 vojnička odijela.

27 juna snage ove brigade vodile su manju borbu sa četničkom grupicom, koja je pripuckavala sa Osmaće, i rastjerala istu.

28 juna jedan dio snaga ove brigade izvršio je pokret do Čukovca, gdje je u toku sutrašnjeg dana stigao i ostali dio snaga ove brigade te su zauzeti položaji: Čukovac—Viševice.

29 juna neprijatelj je nadirao od Vagana prema položajima Cukovac, ispod same šume došlo je do borbe u kojoj smo imali dva nestala druga i jednog ranjenog. I ovi gubici su bili krivicom komandnog kadra, vodnika koji se povukao, a nije to učinio i sa osmatračima, tako da su ovi u borbi izginuli.

Za ovih proteklih 15 dana vršene su vježbe i to sa puškom i p. mitraljezom, pozdravljanje sa i bez oružja, kretanje u mjestu, zatim obuka u rukovanju sa protivkolskim topom itd.

Borbenost ove brigade nije na dovoljnoj visini obzirom na to što je komandni kadar dosta mlad i vojnički nedovoljno spreman, tj. slabo samoinicijativan.

Da bi se dobili željeni rezultati u pogledu vojne naobrazbe izrađuje se redovno plan za svakih 15 dana koje treba i mora svaki starješina i pojedini borac da nauči, s jedne strane da se starješine obuče lično za sebe, kako², a s druge strane da svaki pojedini borac zna ono najosnovnije iz voj. obuke. Plan nije kruto postavljen tako da se on smatra kao obuka buržoaske vojske, već je u istom iznijeto najosnov-

² Na ovom mjestu tekst je nečitljiv.

nije i najpotrebnije za borca naše N.O. Vojske i bez kojega on uopšte ne može da pođe — da se snađe u borbi.

Izrađen je i ključ za" brzu borbenu signalizaciju koja može dosta doprinijeti u samoj borbi ako se pravilno upotrebljava.

Sve ove stvari se prvo pretresu na zajedničkim štabskim sastancima održanim sa komandnim kadrom po bataljionima (štabovima bataljona, komandama četa, vodnicima i desetarima) i poslije toga opet se kontroliše rezultat uspjeha i nedostaci ispravljaju na licu mjesta. Još se koriste zapažanja pri samoj borbi i uopšte, i borbeno iskustvo i primjeri u toku ove dvije godine naše borbe.

Brigada je formirana od dva bataljona i prateći vod sa potrebnim sanitetskim osobljem po jedinicama i pri brigadi. Bataljoni su formirani od po tri čete.

Stanje odjeće i obuće jeste vrlo slabo. Ishrana, od kad se pribjegli rekviziciji i konfiskaciji, unekoliko se popravila i može se kazati da je zadovoljavajuća.

Disciplina u ovoj brigadi može se reći da je na priličnoj visini obzirom na priliv ljudstva rekonvalescenata iz raznih brigada i njihovog ličnog oporavka u samoj brigadi na terenima po kojima se krećemo i ekonomsko stanje istih.

Formirana je brigadna ambulanta sa potrebnom upravom i referentom saniteta i u ambulanti se nalazi 10 bolesnih i ranjenih drugova.

Brigada je mlada i materijal je dosta dobar za rad. jedino je potrebno da se uloži više truda i volje od strane viših štabova kao pomoć nižem komandnom kadru.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Radoš*

Komandant
Mečava⁴

³ Raičević

⁴ Narodni heroj Petar Mečava. Poginuo 1944 god. prilikom napada na Travnik kao zamjenik komandanta Četvrte krajiške NOU divizije.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PODGRMECKOG NOP ODREDA ŠTABU
ČETVORTE NOU DIVIZIJE O IZVEDENIM AKCIJAMA U
VREMENU OD 16 JUNA DO 2 JULA 1943 GODINE¹**

STAB
PODGRMECKOG N.O.P. ODREDA
Broj: si.
2.VII. 1943 g.

ŠTABU IV N.O.U. DIVIZIJE

Položaj

Dostavljamo vam petnaestodnevni izvještaj o akcijama [i] vojnom radu jedinica ovog Odreda kako slijedi:

Dana 16.VI. poslije dizanja blindiranog voza na pruzi Krupa—Novi neprijatelj je, iskoristivši ružno vrijeme i maglu, izašao u selo Gornje Petroviće i kad je vod naše II čete I bataljona pošao u sastav četi na zasjedu, naišao je na neprijatelja, kojom prilikom je poginulo pet partizana istog voda. O ovome je dostavljen izvještaj.²

17.VI. Petrovačka četa ovog Odreda postavila je zasjedu³ neprijatelju u Jasenici, ali neprijatelj nije naišao. Isto tako ova četa je držala zasjedu dana 18 i 19.VI. ali uspjeha nije bilo jer neprijatelj nije nailazio.

18.VI. I bataljon sa dijelom snaga postavio je zasjedu na cesti Bos. Krupa—Petrovac, kojom prilikom je zarobio jedna kola natovarena sa trenicom, 2 konja i kola od civila koji je pošao u Krupu da prodaje trenicu.

Istog dana snage II čete II bataljona postavile su zasjedu u Brdarima ali neprijatelj nije nailazio.

21.VI. 2 četa II bataljona postavila je zasjedu četničkoj bandi ispod sela Bos. Milanovca. Zasjeđena je otkrivena i banda nije naišla.

22.VI. na zasjedi na cesti Krupa—Petrovac dio snaga I bataljona zarobio je dvoja kola, 4 konja, 110 kg ječma i drugih stvari koje su civili potjerali u grad za prodaju⁴ i 49.000 din od švercera.⁵

20.VI. Petrovačka četa ovcx» Odreda dobila je zadatak da postavi zasjedu na cesti Risova Greda—Krupa. Neprijatelj nije

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Voinoistoriskog instituta pod reg. br. 9/1—3, k. 1630.

⁵ Vidi dok. br. 60.

¹ Isto

¹ Kraj rečenice na originalu dopisan je zelenim mastilom. latinicom.

¹ Vidi dok. br. 60.

nailazio. Potom je ova četa dobila zadatak da se krene preko Krnjeuše, Vodenice za Smoljanu. Dana 22 do 24.VI. ova četa isturala je patrole prema Kapjuvu i Petrovcu radi izviđanja neprijateljskih snaga i kretanja. Dana 25.VI. patrole ove čete izvukle su trojicu partizana iz Smoljana koji su imali namjeru da idu četnicima. Dana 28.VI. ova četa prebacila se u sastav II bataljonu ovog Odreda.

23 i 24. VI. jedan vod II čete II bataljona držao je zasjedu u Brdarima. Neprijatelj se nije kretao.

24.—25.VI. dio snaga I bataljona dočekao je neprijateljsku biciklističku patrolu, kojom prilikom je zarobio 3 bicikla na cesti Krupa—Petrovac. Ranjena su tri neprijateljska vojnika, od⁶ kojih je 1 mrtav ostao.

Svakodnevno su postavljane zasjede od manjih naših snaga četničkim grupicama koje su se po koji put izvlačile u sela Kljevce, B. Milanovac i dr., ali se nije uspjelo da se banda pohvata. Isto tako isturane su manje naše grupe na cestu prema Prijedoru odnosno Koprivni pa i po noći, ali se nije uspjelo dočekati četničke bande.

Pored toga vršeno je prebacivanje karavana i osiguranje preko ceste za Ribnik.

U toku proteklih 15 dana neprijatelj nije navaljivao na našu oslobođenu teritoriju.

Veze preko relejnih stanica uspostavili smo sa Kozarskim odredom. Ova veza je stalna ali je dosta spora radi daljine. Isto tako stalnu vezu imamo sa Banijom. Vezu prema Ribniku imamo čestu i sigurnu tako da sva pošta kao i naređenja idu redovno, samo i ova veza je spora radi udaljenosti. Zbog toga pisma koja nam dolaze od Štaba IV divizije stižu za 4 dana.

Vojnički rad održavanje praktičnih i teorijskih časova po vojnom pitanju i vojničkoj naobrazbi kako partizana tako i komandujućeg kadra desetara, vodnika, delegata, komandira i dr. održavaju se redovno najčešće po jedinicama. Sastancima i časovima komandnog kadra četa i štaba bataljona prisustvuje po dva člana Štaba Odreda. Kadrovi su mladi, ali pokazuju dosta interesovanja za vojničko vaspitanje i rad.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
S.7 Makić

Komandant
Milančić^s

(M.P.)

⁰ Isto kao pod 4

⁷ Stojan

" Miljević

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KOR-
PUSA OD 3 JULA 1943 GOD. ŠTABOVIMA DIVIZIJA O
FORMIRANJU EKONOMSKOG OTSJEKA¹**

STAB
II BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Br. si.
3 jula 1943 g.

**ŠTABOVIMA IV, X I XII NOU DIVIZIJE I KOMANDAMA
DRVARSKOG I PODGRMECKOG PODRUČJA**

U cilju što uspješnijeg i cjelishodnijeg rukovanja sa ekonomskim dobrima na slobodnoj teritoriji Bos. Krajine i što boljem i pravilnijem snabdijevanju naših operativnih jedinica, odlučili smo formirati **ekonomski otsjek** pri štabu II Bos. NOU korpusa.

Za šefa Ekonomskog otsjeka postavlja se drug **Gojko Latinović**, dosadašnji komandant Drvarskog područja.

Za zamjenika šefa E.O. druga **Bačkonju Đuru**, dosadašnjeg intendanta ovog korpusa.

Za pomoćnike šefa Otsjeka postavljaju se drugovi **Pero Kecman**, dosadašnji intendant V NOU divizije, i **Slobodan Pilipović**, dosadašnji zamjenik intendanta Korpusa.

Ostalo pomoćno ljudstvo određiće se naknadno prema predlogu Otsjeka.

Štabovi divizija će upoznati svoje intendanture sa odlukom štaba Korpusa o formiranju Ekonomskog otsjeka potpomažući pravilan rad i odnose naših ekonomskih organa i uzdižući njihova znanja.

Uz drugarski i borbeni pozdrav.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar
otsutan

K o m a n d a n t
S. Rodić

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoritskog instituta pod reg. br. 8/1—2, k. 456.

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE NOU DIVIZIJE OD 3 JULA 1943 GOD. O BORBAMA NA KOMUNIKACIJI EUSOVACA—KI- SELJAK I OSLOBOĐENJU KAKNJA¹

STAB
V N.O. UDARNE DIVIZIJE

SI.
Dne 3 jula 1943 god.

IZVEŠTAJ O AKCIJAMA V NOU DIVIZIJE

Jedinice naše divizije u svome maršu sa sektora Fojnica —Kreševo, nakon prebacivanja preko ceste Busovača—Kiseljak, sačekale su u zasedi neprijateljsku kolonu i razbile je.² U toj akciji neprijatelj je pretrpeo sledeće gubitke:

Ubijeno i ranjeno 10 vojnika, među kojima jedan nemački oficir — ubijen.

Zarobljen šofer luksuznog automobila.

Zaplenjena 'zvesna količina oružja, municije i razne voj-
ničke spreme.

Uništeno je:

Motocikla dva,

1 luksuzni auto i

1 kamion

Naši gubici:

1 mrtav i 3 ranjena.

Prema naređenju Štaba ove divizije I, IV i VI NOU bri-
gada dobile su 28.VI.1943 god. zadatak prebacivanja preko reke-
Bosne i likvidaciju neprijatelja u rudniku Kakanj i u okolini.

Zadatak I brigade: Likvidacija neprijatelja u Kaknju i
mestima Čatići i Doboju.

Zadatak IV brigade: Likvidacija neprijatelja u ž. stanicama
Porječani i Dobrinje.

Zadatak VI brigade: Likvidacija železničkih stanica Mo-
drinje i Jehovina.

Jedinice naših brigada u brzom naletu izvršile su svoje
zadatke. Akcija je započela 28. VI. t.g. u 12 noću. Neprijatelj
je bio iznenađen brzinom naleta naših jedinica te u nekim
mestima nije uspeo ni da pruži otpor. 29.VI. t.g. ujutro bio je

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi, se u arhivi Vojno-
istoriskog instituta pod reg. br. 19/7, k. 781. Izvještaj je vjerovatno po-
slat Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije.

² Vidi tom IV. knj. 14, dok. br. 105.

1943. FEB. 26

Isveštaj o akcijama V NSU divizije

Jedinice naše divizije u svome napadu sa rektora Porjeđa - Krebevo, nakon prebacivanja preko reke Bosne - Ključak sašlele su u zasedi neprijateljsku kolonu i razbila je. U toj akciji neprijatelj je pretrpio sledeće gubitke:

- Ubijeno i ranjeno 10 vojnika naših jedinica
- Ubijen jedan nemački oficir.
- Zarebljeno vofer luksurnog automobila.
- Zaplenjena izvesna količina oružja, municije i razne vojničke opreme.
- Ukisteno je:
 - Motocikla dva,
 - 1 luksurni auto i
 - 1 kamion
 - Naši gubici:
 - 1 ratav i 3 ranjena.

Prema naredjenju Staba ove divizije I, IV i VI NSU brigada dokile su 26.VI.1943 god. naatak prebacivahu preko reke Bosne i likvidaciju neprijatelja u rudniku Kakanj i u okolini.

Zadatak I brigade: likvidacija neprijatelja u Kakanju i mestima Čatići i Doboj.

Zadatak IV brigade: likvidacija neprijatelja u Štancima Porjeđa i Dobrinje.

Zadatak VI brigade: likvidacija železničkih stanica Modriče i Jabovine.

Jedinice naših brigada u brzom naletu izvršile su svoje zadatke. Akcija je započela 26.VI.1943 u 12 noću. Neprijatelj je bio iznenadjen brzinom naših jedinica te u nekim mestima nije uspeo ni da pruži otpor. 29.VI.1943. ujutro kad je otpor neprijatelja na svim predviđenim pravcima slomljen. Cela divizija prešla je reku Bosnu.

Rezultat akcije:

Ubijenih neprijateljskih vojnika : 11 vojnik

Zarebljeno: 130 vojnika i 4 oficira

Zaplenjeno oružja, municije, municionica i ostale opreme:

- 105 pušaka,
- 1 teški mitraljez,
- 5 puško mitraljeza,
- 94.000 metaka,
- 250 komada bombi,
- 3 strojnice,
- 6 pištolja,
- 1 vagon dinamita i veća količina štapa i kapiji,
- 1 vagon šećera,
- 23.000 kgr. pšeničnog brašna,
- 5.000 kgr. pasulja,
- 300 kgr. alanine *... 200 kgr. vje. oružja*
- 1 vagon stoke,
- 3.000 litara setina za jelo i
- Oko 1.000.000 kuna.

Sam ovoga zaplenjene su veće količine odeće, obuće i raznog drugog

materijala.

U n i š t e n o j e :

- Celokupna postrojenja za eksploataciju rudnika Kakanj.
- Električna centrala sa transformatorom, koja je snabdevala rudnika Kakanj i Brzu sa energijom.
- 2 železnička mesta preko reke Bosne, između Lašve i Visokog,
- 1 veliki železnički preput dužine 10 met.
- 6 železničkih stanica na pruzi Lašva - Visoko i to: st. Jabovina, Čatići, Dobrinje i Porjeđa.

otpor neprijatelja na svim predviđenim pravcima slomljen, Ceta divizija prešla je reku Bosnu.³

Rezultat akcije:

Ubijenih neprijateljskih vojnika:

21 vojnik

Zarobljeno:

130 vojnika i

4 oficira

Zaplenjeno oružja, municije, namirnica i ostale spreme:

105 pušaka,

1 teški mitraljez,

5 puškomitraljeza

94.000 metaka

250 komada bombi,

3 strojnice,

6 pištolja,

1 vagon dinamita i veća količina štapina i kapisla,

1 vagon šećera,

23.000 kgr pšeničnog brašna,

5.000 kgr pasulja,

300 kgr slanine,

1 vagon stoke, — 500⁴ pari vojn. cipela

3.000 litara zejtina za jelo i

oko 1.000.000 kuna.

Sem ovoga zaplenjene su veće količine odeće, obuće i raznog drugog materijala.

U ništeno je:

Celokupna postrojenja za eksploataciju rudnika Kakanj.

Električna centrala sa transformatorom, koja je snabdevala rudnike Kakanj i Brezu sa energijom.

2 železnička mosta preko reke Bosne, između Lašve i Visokog.

1 veliki železnički propust dužine 10 met.

6 železničkih stanica na pruzi Lašva — Visoko i to: 2. st. Jehovina, Modrinje, Kakanj, Catići, Dobrinje i Porječani.

4 železničke kompozicije (4 lokomotive sa 80 vagona),

3 drvena mosta i 1 betonski most na r. Bosni, •

Onesposobljena je pruga u dužini od 30 km.

U reku Bosnu survane su velike količine uglja namenjenog za Nemačku.

Naši gubici:

2 poginula,

8 lakše ranjenih i

³ Isto

⁴ „503 pari vojn. cipela“ u originalu dopisano p'avim mastilom. latinicom.

1 te je ranjen.

Prilikom oslobođenja Kaknja⁵ radnicima i siromašnom stanovništvu razdeljeno je preko 4 vagona namirnica i razne robe.

Rudnik uglja Kakanj stoji u proizvodnji uglja na prvom mestu u takozvanoj „NDH“ a na drugom mestu u Jugoslaviji. U njemu je radilo oko 2.000 radnika. Dnevna proizvodnja bila je 100—150 vagona uglja. On je snabdevao ugljem električne centrale Zagreba, Sarajeva, Zemuna i Broda. Sem toga livnica čelika u Zenici upotrebljavala ga je za dobivanje specijalnog čelika. Kakanjski ugalj, zbog njegove visoke kaloričnosti, upotrebljavao se i za lokomotive brzih vozova.

Stanovništvo Kaknja, rudarski radnici iz mesta i okolne, živelo je u teškim prilikama. Usled nedostatka namirnica narod je gladovao. Na licima svih vidi se iscrpenost. Naše jedinice dočekane su sa oduševljenjem u Kaknju. Moglo se čuti na ulicama kako radnici jedan drugome čestitaju naš dolazak. Njihova radost zbog našeg dolaska ispoljila se najbolje kad su pomagali našim borcima rušiti mostove i druge objekte.

29.VI 1943 uveče održan je u gradu veliki politički zbor.

Održana je takođe i jedna kulturna priredba, koju je narod dobro posetio.

Za celo ovo vreme neprijateljska avijacija vršila je žestoka bombardovanja naših položaja oko grada i komore koja je evakuisala plen.

Po ceo dan, i to po 10 i više teških bombardera, skoro od 4 ujutro do 8 naveče bombardovali su i mitraljirali okolna sela i položaje. Varoš Kakanj nisu tukli.

Od toga bombardovanja imali smo 4 mrtva i 17 ranjenih.

Po završetku ove akcije jedinice naše divizije nastavile su ofanzivne operacije u pravcima rudnika Breze, Vareša i Zenice.⁶

1.VII. 1943 g. neprijatelj je pokušao da interveniše iz Zenice u pravcu Kaknja.⁷ Jedinice naše VI brigade sačekale su neprijatelja i odbacile ga uz gubitke

2 mrtva i 5 ranjenih.

Mi nismo imali gubitaka.

2.VII.1943 g. tri satnije Nemaca pošle su iz Vareša za Borovicu. Jedinice naše I brigade sukobile su se sa istim oko 16 h i uspele ga potući. Neprijatelj je u neredu pobegao.⁸

Rezultat akcije:

Neprijateljski gubitci iznose oko 50 mrtvih i ranjenih.

⁵ Opširnije vidi u dok. br. 42, 113 i 243.

• Vidi dok. br. 166.

* Vidi dok. br. 171.

† Vidi dok. br. 42 i 166.

Zaplenjeno 45 mitraljeskih kištri sa municijom,
nekoliko karabina,
1 automatska puška sa 11 metaka,
1 snajper — karabin,
1 mali bacač,
nešto čebadi, šatorskih krila i ostale ratne spreme.

N a š i g u b i c i

3 mrtva i 5 ranjenih

30.VI 1943 g. uveče ušle su jedinice naše I brigade u mesto Kraljeva Sutjeska, u kojoj se nalazilo svega oko 15 vojnika i nešto milicije. Tom prilikom zarobljen je 1 domobran i 1 milicianer. 1 žandarmerijski narednik je ubijen. Zaplenjeno je 3 karabina.

29 juna t.g. neprijatelj je rano pokušao da nadire od Visokog u pravcu Kaknja u jačini od 400 vojnika, 2 blindirana voza, 2 tenka u nameri da opravi prugu. Borba je počela u 5 časova ujutro i trajala je do same noći. Istoga dana neprijatelj je žestoko sa 7 aviona bombardovao naše položaje. Pred samu noć. neprijatelj je odbijen uz osetne gubitke. Naši gubici: 1 mrtav i 1 ranjen od aviona.

30 juna jedinice naše IV brigade prilikom pokreta ka selu Prhovu naišle su na neprijateljsku kolonu. Razvila se kraća borba i neprijatelj je bio razbijen. Tom prilikom zaplenjeno je 2000 pušč. metaka i nešto spreme. Naši gubici: 1 mrtav od aviona.⁹

U noći između 30—1 t.mj. izvršen je napad na rudnik Brezu i žel. stan. Dabravine¹⁰ na pruži Vareš—Visoko. Zapaljena je žel. stanica Dabravine i razoreno 400 met. pruge. Gubici neprijatelja u ovoj akciji bili su osetni, ubijen je jedan potpukovnik a jedan, bojniki je teže ranjen. Naši gubici: 3 mrtva. 7 lakše i 3 teže ranjena. Zbog pojačanja koje je neprijatelju stiglo u toku noći pred akciju, naše jedinice nisu mogle zauzeti rudnik Brezu.

Neprijatelj je u jačini od jedne bojne 1 jula napao sa tri pravca našu posadu u gradu rudniku Kakanj. Rudnik je napušten u 15 časova.

Prilikom napuštanja rudnika pošao je sa našim borcima veći broj radnika koji su se dobrovoljno javili u redove NOV.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Malerić¹¹

Komandant
Mil." Morača

(M.P.)

⁹ Vidi tom IV, knj. 14. dok. br. 105.

¹⁰ Isto i 42

¹¹ Ilija
- Milutin

ER. 14

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 3 JULA
1943 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE O
BORBAMA JEDINICA NA PRAVCU ŽIVINICE—ĐURĐEVIK
—DŽEBAR'**

STAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
HRVATSKE
3 jula 1943

ŠTABU II PROL. DIVIZIJE

1) U toku jučerašnjeg dana i noću jedinice naše VIII brigade i VII Krajiške vodile su borbe sa neprijateljem.² VIII brigada koja je nastupala prema s. Gračanici i s. Lukavici odbijena je od strane neprijatelja. Tu je neprijatelj bio utvrđen na položajima i davao je jak otpor. Uslijed nemanja municije snage VIII brigade povukle su se na polazne položaje. Sada se nalaze na liniji s. Džebarski Gladojevići.

VII Krajiška brigada uspjela je da izbije na liniju s. G. Višća—s. Đurđevik—s. Bašigovci. Protjerali su neprijatelja iz Rudnika na Đurđeviku i zapalili ga. U borbama na pravcu prema s. Živinicama naišli su na dijelove „Vražije divizije”.³ Cestom od **Živinica** prema Đurđeviku neprijatelj je patrolirao sa 3 tenka i sa 1 tanketom. Uslijed neuspjeha na pravcu VIII brigade VII Krajiška povukla je za nešto svoje snage u nazad na liniju Markovac (k. 612)—s. Vrnojevići—s. G. Višća.

Izdali smo naređenje i VIII brigadi i VII Krajiškoj da zajedničkim snagama produže napredovanje ka dolini Spreče.

2) Naša Osmo brigada takoreći nema uopšte municije što joj onemogućava svako jače angažovanje u borbi. Molimo vas da nam hitno uputite ako imate nešto municije za popunu naših brigada.

3) Molimo vas da nam pošaljete radio vijesti te ostale vijesti sa kojima raspolazete.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Đuro

Za komandanta
S.⁴ Bjelajac

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi VVno-istoriskog instituta pod reg. br. 21/2, k. 812.

² Vidi dok. br. 8 i 15.

* Vidi dok. br. 178 i 268.

⁴ Stanko

P.S.³ Bilo nam je obećano da ćemo u Kladnju dobiti municije, međutim nismo dobili ništa iako su naši intendanti bili tamo.

BK. 15

OBAVJEŠTENJE ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 3 JULA 1943 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE O KONCENTRACIJI NEPRIJATELJA U BJELANOVICI I ZIVINICAMA¹

STAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
HRVATSKE

3 jula 1943 14 čas. 50 min.

ŠTABU II PROL. DIVIZIJE

Prema poslednjim izveštajima situacija na našem sektoru izgledala bi ovako:

Na sektoru VII Kraj. brigade neprijatelj je jutros dobio pojačanje od oko 12 do 15 kamiona i 2 do 3 tenka.² Jačina neprijateljskih snaga ceni se na oko 400—500 vojnika. Jednim svojim delom neprijatelj nadire sa istočne strane drumu a drugim sa zapada.³ Kolona koja nadire sa zapadne strane drumu uspela je jednim delom da se provuče kroz raspored naših snaga i da zauzme Bjelanovicu.

Prema prikupljenim podacima do juče je stiglo u Zivinice 32 kamiona neprijateljskih Vojnika.⁴

Na sektoru VIII brigade neprijatelj je isto tako aktivan ali o današnjim borbama nismo još dobili izveštaja.⁵ Brigada se priprema da ponovo preduzme napad.

VIII brigada takoreći uopšte nema municije. U slučaju jačeg nadiranja neprijatelja na tome pravcu brigada će morati odstupati bez borbe.

= Sljedeći tekst je naknadno dopisan na mašini, latinicom.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta por' reg. br. 23/2, k. 812.

² Vidi dok. br. 268.

" Isto

* Isto

" Vidi dok. br. 14.

Pojavljuju se banditi milicionari koji napadaju na naše kurire. Tako su danas u s. Tarevu oteli konja kuriru VII Kraj. brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab, načelnik
Mil.^s Pavlović

BR. 16

NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE NOU DIVIZIJE OD 3 JULA 1943 GOD. ŠTABU PETE I DVANAESTE BRIGADE ZA IZVRŠENJE POKRETA I POSIJEDANJE NOVIH POLO- ŽAJA¹

STAB
XII NOU DIVIZIJE
O-P-Str. pov. br. 4/43
3 jula 1943 god.
Položaj

ŠTABOVIMA V I XII KNOU BRIGADE I ŠTABU BPO

Položaj

U vezi situacije u Istočnoj Bosni, zauzimanja po našim snagama Srebrenice, Vlasenice, Olova i Han Pijeska,² kao i situacije u ostalom dijelu Krajine, povoljno i brzo razvijanje odreda oko Glamoča, Drvara, Grmeča i Kozare, te potrebe aktiviziranja svih onih naših snaga u Krajini i Cent. Bosni, snage ove divizije izvršice niže navedeno pregrupisanje:

V *KNOU brigada*, izvršice u toku današnjeg i sutrašnjeg dana pokret po dijelovima, sa linije Zivinice—Bokani—Maslovare, na liniju Maslovare (Borci—Garići)—Liplje—Klupe—Pribinić.³ Na pomenutoj liniji, zadatak je kontrola pravca Kotor Varoš—Obodnik, hvatanje veze na liniji Pribinić—Šnjegotina sa snagama II KNOU brigade, sa jednim bataljonom pročititi Bukvić i Gradinu na Uzlomcu od zaostatka Maslovarske četničke čete, kod prolaska bataljona, za Liplje. Cim se uhvati veza sa snagama II brigade, izvjestite ovaj štab da bi se mogli dati zadatci II i V KNOU brigadi za dalji rad.

XII *KNOU brigada i BPO*, djelovaće kao operativna grupa na sektoru južno od Banje Luke, između rijeka Vrbasa i Vrba-

⁴ Milivoje

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/1, k. 869.

- Vidi tom IV, knj. 14. dok. br. 78, 79. 83. 93 i 108.

² Vidi dok. br. 32.

nje, dotičući se padina Dnolučke Planine, Galice i Vlašića, južne strane Borja, sa posebnim zadacima odreda (mobilizacija i formiranje novih četa) i brigadom kao udarnom grupom protiv četnika Laze Tešanovića, i akcijama na komunikaciji Banja Luka—Jajce, Banja Luka—Kotor Varoš—Obodnik, i Turbe—Vitovlje—Skender Vakuf, i Kotor Varoš—Skender Vakuf. Radi zaštite bolnice, koja će se nalaziti na prostoriji Kovačevići—Cudnići—Palivuk, stajati u češkoj vezi sa štabom I Bosanskog korpusa i bolnicom, kako kurirskoj tako i preko karavana, prilikom odašiljanja hrane za bolnicu. Zaštitu bolnice shvatiti tako da se bolnica pravovremeno obavijesti o eventualnoj opasnosti koja bi im prijetila nadiranjem jačih neprijateljskih snaga preko sektora ove grupe.

U zajedničkim akcijama ove grupe (XII KNOUB i BPO), akcija će se izvoditi pod komandom komandanta XII KNOUB druga Mečave.⁴

U pogledu akcija i mobilizacije i uopšte aktivnosti ove grupe trebaju imati štabovi i XII i odreda punu samoinicijativnost. Pristupiti izvođenju diverzionih akcija na cesti Jajce—Banja Luka i pruži Banja Luka.—Kotor Varoš. U tom cilju formiraće i XII i BPO pionirske vodove, snabdjevene sa pionirskim najnužnijim alatom.

V i XII KNOU brigada uputiće u štab I B.NOU korpusa za zaštitnicu po 10 vojnika, mladh, pouzdanih, dobro obučanih i naoružanih. Ovo izvršiti odmah po prijemu ove naredbe.

Štab divizije nalaziće se bliže grupi li i V KNOU brigade, u vezi novih zadataka ove divizije, koje će izvršiti pomenuta grupa.

Veza i BPO i XII KNOU brigade sa štabom divizije biće povremena preko naše jedinice koja će biti na Borcima (Maslovare), i preko V KNOU br'gade. Sutra i prekosutsa (4 i 5 ovog mj.) slati vezu za štab divizije u Maslovare. Radio vijesti dizati iz Sipraga od OK za srećkiju B[osnu],

Štabovi svih jed'nica dužr^ su da preduzmu sve mjere kako bi se odnos svakog našeg vojnika prema pozadini postavio pravilnim, da bi se i politički uticaj naše vojske što više učvrstio. Analizirati pred strojem i raspraviti sve slučajeve nepravihvh postupaka iz dosadašnjih akcija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba

Mirko⁵

Komandant

Šoša⁶

⁴ Narodni heroj Petar Mečava. Poginuo 1944 god. kod Travnika kao zamjenik komandanta Četvrte NOU divizije.

⁵ Mirko Pekić

⁶ Narodni heroj Josip Mažar-Soša. Poginuo 1944 god. kod Travnika kao komandant Četvrte NOU dVizije.

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD
3 JULA 1943 GOD. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD
NA NEPRIJATELJSKI GARNIZON U ZVORNIKU»**

STAB
I PROLETBRIGADE
BR.—499
3 jul 1943

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

1.— Naređenjem štaba Divizije noćas — 3 jula — izvršiće se likvidacija neprijateljskog garnizona u Zvorniku.²

U likvidaciji učestvovaće i to:

Između Drine i drumu Zvornik — Tuzla I Proleterska brigada sa 4 bataljona i 1 bataljonom II Vojvođanske brigade.

Između drumu Zvornik—Tuzla i drumu Zvornik—Bijeljina napadaće 1 bataljon I Proletbrigade i 1 bataljon II Vojvođanske brigade, dok će ostali deo II Vojvođanske brigade na Lipovcu i Karakaji obezbeđivati ovu napadnu grupu od pravca Bijeljine.

Prva Vojvođanska brigada orijentisaće se prema Capardama koje će po mogućstvu i likvidirati.

2.— Po uspešno završenoj likvidaciji Zvornika I Vojvođanska brigada orijentisaće se prema Tuzli a II Vojv. brigada prema Kozluku i dalje prema Bijeljini. I Proleterska brigada će služiti kao rezerva sa po dva bataljona na oba pravca, dok će jedan bataljon ostati radi održavanja reda i vršenja evakuacije u Zvorniku.

Na osnovu prednjeg naređenja raspored naših jedinica za napad biće sledeći:

a) II i III bataljon izvršiće napad na Mladevac napadajući ga i to II bataljon od slova „V" reći Vlasinje ka koti 527 pa u levo a III bataljon sa pravca Sultanovići držeći sa svojim desnim krilom levoga krila II bataljona pa u levo do isključno grada. Po likvidaciji Mladevca ovi bataljoni se okreću uzdužno kosom ka Kuli Gradu i pomoći ostalim bataljonima. ako već ne budu likvidirali, likvidaciji Kule Grada.

b) IV i VI bataljon napadaće prostoriju Gaj—Kula Grad produžujući dalje ka Zvorniku, i to: VI bataljon napadaće Kulu Grad sa južne strane nadirući dalje ka džamiji u Zvor-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 32/1—2, k. 709.

- Vidi dok. br. 48 i 180.

niku, držeći se desnim krilom druma i Drine. IV bataljon napadaće Gaj i severozapadnu stranu Kule Grada nadirući uporedno sa VI bataljonom ka crkvi u Zvorniku. Levo od IV bataljona duž druma preko kote 249 napadaće jedan bataljon II Vojvođanske brigade sa kojim održavati vezu.

c) I bataljon u toku dana preći će cestu kod Lisine i između Lisine i Stana se zadržati. Ovaj bataljon će u zajednici sa jednim bataljonom II Vojvođanske napadati preko Zmajevca grad između komunikacija Zvornik—Tuzla, Zvornik—Bijeljina. Ovo će biti posebna kolona kojom će komandovati štab I bataljona I Proletbrigade. Štab I bataljona sastaje se sa štabom Vojvođanskog bataljona i sa njim proceniti najpovoljnije pravce za napad te grupe i prema tome izvršiti raspored.

Za vreme napada na sam Zvornik II i III bataljon po likvidaciji Mladevca zadržaće se na Kuli Gradu i služiti kao opšta rezerva jedinicama koje napadaju Zvornik.

3.— Čelom južnom grupom bataljona komandovaće Štab I Proletbrigade, zapadnom grupom ka Capardima Štab I Vojvođanske brigade a napadnom i obezbeđujućom grupom sa severa Štab II Vojvođanske brigade. Prema tome naš I bataljon će se za eventualne potrebe obraćati i izveštavati Štab II Vojvođanske brigade.

4.— Po uspešno završenoj akciji na Zvornik raspored naših bataljona biće sledeći:

I bataljon smestiće se na prostorijsu sela Karakaja i Jordan, IV bat. na prostor'ju s. Grbavci. Ovi će bataljoni služiti kao rezerva jed'nicama II Vojv. br. na pravcu Kozluk—Bijeljina, sa koflma održavati tesnu vezu.

II bataljon fimestiće se na prostorijsu s. Planina—Orahovac a VI bat. na prostorijsu s. Kulići—Glumine. Bataljoni će služiti kao rezerva na pravcu Caparde—Tuzla I Vojvođanskoj brigadi.

III bataljon ostaće kao posadni bataljon u gradu i vršice evakuaciju sveg zaplenjenog materijala za Liplje. Ukoliko Caparde budu l'kvidirane, o čemu ćemo dobiti izveštai od I Vojv., onda sav materijal evakuisati drumom preko s. Ljeskovicice i odatle drumom ka Šekovićima, no ipak gledati da se bataljon ne rastura. Bataljon će se starati da se u gradu ne desi nijedan *slučaj pljačke privatnih stanova* niti pak da se imovina Nar. osi. vojske raznosi, u kom cilju postaviti ispred svakog magacina stražara a po varoši odrediti za svaku ulicu i grupu ul'ca patrole i po jednog političkog rukovodioca koi će biti odgovoran za tu grupu ulica da se ne desi pljačka. Bataljon će nastojati da se po ulicama duž Drine ne pojavljuju mnogo vojnici s obzirom da s one strane postoji belogardejska posada. U delokrugu obezbeđenja i evakuacije spada i selo Divić u koga

poslati obavezno najmanje jedan vod koji će čuvati materijal do dolaska intendantskih organa.

5.— Stab brigade u vremenu napada nalaziće [se] na pravcu Pravoslavna Kamenica — Sabići— Sultanovići—Kula Grad— Zvornik, gde slati izveštaje.

6.— Znake raspoznavanja bataljoni su već dobili a svetlosne upotrebiće bataljoni prilikom izbijanja na Mladevac, Kulu Grad, Zmajevac i Zvornik po 2 jeduiobojne raketle.

7.— Raspored postojećih bacača:

I bat. za svoju grupu primiće bacač sa minama od II Vojv. brigade.

IV i VI bat. uzeće bacačka odeljenja VI bataljona i I Vojv. brigade. Bacač I Vojv. brigade se nalazi prema sinočnjem naređenju kod našeg II bataljona.

Bacačka odeljenja III i II bataljona peći će sa svojim bataljonima do likvidacije Mladevca a onda se uputiti preko Kule Grada i priključiti bacačkim odeljenjima IV i VI bataljona radi likvidacije Zvornika.

8.— Hirurška ekipa nalaziće se u s. Glodi.

9.— Prihvatna stanica (brigadno previjalište) u s. Pravoslavna Kamenica—Sabići. Za ovu ekipu odrediće referent saniteta izvestan broj sanitetskog osoblja koji će vršiti prihvati i dalje transportovanje za s. Glodi. Ostali deo brigadnog saniteta biće u s. Glodi. Iz s. Glodi organizovaće se transport težih ranjenika dalje ka Sekovićima.

10.— Tehnička četa i intendantura nalaziće se u s. Glodi s tim što će intendantura po likvidaciji Zvornika pristupiti evakuaciji istog.

11— Svi bataljoni će odmah po dobijanju naređenja poslati po jednog najjačeg konja sa samarom za brdski top preko Prav. Kamenice za Donje Đevanje i predati ih drugu Gavričenku.³

12.— Početak samog napada tačno u 21 čas. Bataljoni će nastojati da do tog vremena izvrše sve pripreme radnje i podilaženja tako da se u tome vremenu otpočne sa stvarnim napadom. Napad se po potrebi produžava i danju do likvidacije.⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA STAB BRIGADE

Zam. politkomesara
Korač⁵

Zam. komandanta
Miloje⁶

² Aleksandar Gavričenko

³ Opširnije o ovim borbama vidi u dok. br. 262.

⁴ Dušan

⁵ Milojević

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME KRAJIŠKE BRIGADE OD 3
JULA 1943 GOD. ŠTABU SEDME NOU DIVIZIJE O NEPRI-
JATELJSKOM PRODORU U PRAVCU S. BRNJICA¹**

STAB VII KR. N.O.U. BRIGADE
3 jula 1943 god.
s. Tarevo

ŠTABU VII DIVIZIJE N.O.V.

Položaj

Jutros je neprijatelj¹ manjim snagama uspio da se provuče kroz naše redove vođen dobrim poznavaočima terena, kad je prošao tako neprimijećen, on je tu uputio dosta >ke snage i sad nadire u pravcu s. Brnjica. Jedna druga kolona izbila je u s. Vrnojevići.

Sa našim bat. koji su ostali sada za leđima neprijatelju uputili smo vezu i naredili da udare u leđa neprijatelju.

Za svaki slučaj treba što hitnije nabaciti jedan bataljon na Lupoglavo (Tarevo) ko"ji bi bar zaustavio neprijatelja dok stignu bataljoni.

Motorizacija ide komunikacijom; jaka je oko 15 tenkova i kamiona.

Neprijatelj nastupa i sa drugu stranu komunikacije.

S. F. s. N.

u 12 i 15 časova

(M.P.)

Komandant
R. Marjanac

Primljen u 16.15 č.³

¹ Original, pisan plavim mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/3, k. 856.

² Na ovom sektoru dejstvovala je 369 njemačka divizija. Vidi dok br. 268.

³ U originalu dopisano zelenim mastilom, ćirilicom.

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA KOZARSKOG NOP ODREDA OD
3 JULA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG I TREĆEG BATALJONA
O NAPADU NA ZANDARMERISKU KASARNU U LAMO-
VITIJ¹**

ŠTAB
KOZARSKOG NOP ODREDA
3 jula 1943 g.

DRUGARSKIM ŠTABOVIMA I i III BATALJONA

Položaj

Snage našeg II bataljona izvršile su uspješnu akciju na žandarmerisku kasarnu u Lamovitoj.² Poslije munjevitog napada stanica je preuzeta. Zandarmi su pokušali da dadu otpor, ali su bili iznenađeni iznenadnim napadom i tom prilikom su imali 6 mrtvih i 2 ranjena. Naši u toj borbi nisu imali nijednog gubitka. Tom prilikom je zarobljeno: 20 karabina, 1 zbrojovka, 6000 metaka, 20 ratnih sprema, 20 čebadi, 10 šinjela, 20 pari cipela, 2 bombi i 18 odijela. Poslije borbe škola je zapaljena. Zarobljeno je 10 oružnika.

U ovoj borbi su se istakli sljedeći drugovi: Lazo Predojević, Novak Ljubomir (domobran koji je prije desetak dana došao nama), Grahovac Dušan, Bjelovuk Branko.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar
Milan⁴

Komandant

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/1—1. k. 1625.

² Vidi dok. br. 85.

³ Škola je zapaljena jer je bila pretvorena u uporište domaćih fcvislingovaca.

* Zgonjanin

**IZVJEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA OD 4 JULA
1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE
O SITUACIJI NA PODRUČJU ZIVNICE¹**

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Jutros u 7 č. 30 m. primio sam izveštaj od VII Krajiške brigade da sa svojim bataljonima drži položaje na liniji: k. 465 (s. Djedina)—Bjelanovica (k. 423)—Lučino Brdo (k. 467)—Brda (k. 535). U tom izveštaju kaže da je u toku jučerašnjeg dana neprijatelj imao osjetne gubitke na položajima IV bataljona, oko 20 ranjenih i mrtvih. VII brigada nije imala gubitaka.

Pojačanje neprijatelja u toku 3 jula iznosilo je 500 vojnika i 7 tenkova.

VIII Hrvatska brigada izvršila je noćas napad na s Gračanicu i Zloselo. Još nemamo izveštaja o rezuKatu ove akcije.

II Prol. brigada jutros oko 7 časova izbila je svojim čelom u visini sela Lupoglavo (Tarevo). Naređeno joj je da sa 1 nije s. Brnjica—Selo Pravoslavna G. Višća—s. Odorovići napadne neprijatelja opštim pravcem s. G. Višća—s. Zivinice.¹

Ovaj napad moći će da usledi organizovano verovatno tek večeras.

Sa Štabom II Prol. divizije još nemam veze.

Oko 8 časova stigao je ovde drug Jakšić⁴ sa određenog sastanka i kaže da je on pregovarao sa tuzlanskom posadom a ne sa zvorničkom, prema tome trebalo bi Koču izvestiti o tome da bi on mogao izvršiti predviđenu akciju, dok neprijatelju ne stignu pojačanja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

4 jula 1943
u 9 č. 30 m.

Veljko⁵

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 33—1, k. 9 A.

² Vidi dok. br. 26.

⁵ Vidi dok. br. 168.

⁴ Pavle Jakšić. komandant Sedme NOU divizije

¹ Pavle Ilić

**NAREĐENJE ŠFABA PRVE DIVIZIJE OD 4 JULA 1943 GOD.
ŠTABU PRVE PROLETERSKE BRIGADE ZA NAPAD NA
NEPRIJATELJSKI GARNIZON U ZVORNIKU¹**

STAB
I DIVIZIJE

ŠTABU I PROLET. BRIGADE

1) Napad na Zvornik izvršiti po ranijem planu večeras 4-VII u 22 časa.

Priloženim pismima ovo naređujemo i vojvođanskim brigadama. Pieduzmite sve da im se ta naređenja najhitnije uruče. (Štab I Vojv. brigade nalazi se u Snagovu).

2.— Bataljon I Vojvođanske brigade koji je tek danas st ^{gas}biće vaša rezerva. Uхватите vezu sa njom. Naredili smo štabu IV. B.-¹ da ga pošalje u selo Sultanovići.

3.— Uputite vaše minersko odeljenje da sa eksplozivom poruši drum Zvornik—Tuzla na serpentinama ispod Lisine.

4.— Vaš bataljon koji ide sa severnom kolonom neka se odmah poveže sa određenim bataljonom II Vojvođanske brigade.

S. F. S. to.

(M.P.)

Za štab I div.
kcmdiv³ Kcčc¹

4/VII—17.20

V a s a

Za štab XVI Vojvođ. divizije
k-dant **D.⁵ Lekić**

P.S.^H 1) Po likvidaciji Zvornika u gradu sme ostati sauno 1 bataljon I ProleTERSKE brigade. Ni jedna druga jedinica, ni borac, *ne smeju* se nipošto zadržati u gradu.

Po njegovom likvidiranju jedinice *odmah* krenuti na *đo*-deljene im sektore. To je potrebno i zbog uspeha daljih operacija

¹ Original, pisan zelenim mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 33/1—2. k. 709.

Brigade

⁵ Komandant divizije

¹ Popović

⁵ Danilo

" Sljedeći tekst je naknadno dopisan, zelenim mastilom, lat:n:cxn.

i zbog reda u gradu i zbog omogućenja evakuacije. Treba imati u vidu da se preko Drine nalazi neprijatelj.

Po odluci Vrhovnog štaba obrazovana je XVI Vojvođanska divizija. Za njenog komandanta postavljen je dosadašnji komandant I Proletbrigade, drug Danilo Lekić. Stab ove divizije i I Prolet, divizije pri ovoj akciji imaće zajedničko komandno mesto.

BR. 22

NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE NOU DIVIZIJE OD 4 JULA 1943 GOD. ŠTABU DRUGE I PETE BRIGADE I ŠTABU PRNJAVORSKOG NOP ODREDA ZA DEJSTVA NA PROSTORIJI KOTOR VAROŠ—PRIBINIĆ—PRNJAVOR'

STAB
XII NOU DIVIZIJE
O-P-Str. pov. br. 5/43.—
4 jula 1943 god.
Položaj
u 24 časa

ŠTABOVIMA II I V KRAJIŠKE NOU BRIGADE I
ŠTABU PRNJAVORSKOG PO

Položaj

Sfab *II KNOU brigade*, narediće odmah po prijemu ove naredbe, da njegov IV bataljon, koji se nalazi na prostoriji Klupe—Liplje, uputi se na prostoriju Borci, sa zadatkom: kontrolisanja i zatvaranja pravaca od Kotor Varoši prema Obodniku—Šipragama, odnosno Obodnik—Maslovare, nastojeći zasjedama pohvatati ostatke Maslovarske četničke čete, konfiskovati četničku imovinu, a četničke familije radi aktivnosti pamenute čete iz zaseoka oko Maslovara protjerati u Kotor Varoš, (ukoliko na poziv ovoga štaba ne budu se četnici predali — o čemu će vaš IV bataljon biti izravno obaviješten). IV bataljon održavaće povremenu patrolsku vezu sa jedinicama ove divizije (XII KNOUB i BPO), koje se nalaze na prostoriji između Vrbanje i Vrbasa, a patroliraće Večići i Orahovo, kao i sa štabom I Bos. NOU korpusa i bolnicom ove divizije, koji će se nalaziti na prostoriji Šiprage—Kruševo Brdo. Ovaj bataljon smijeniće u Borcima jedan bataljon V KNOU brigade.

Original, oisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/1, k. 869.

Preostale snage brigade koncentrisaće se na prostoriji: Čečava—Ukrtnica—Rastuša. Zadatak brigade na toj prostoriji je: čišćenje pomenute prostorije od četničkih grupa, i uz pomoć OB.C.² prikupiti sljedeće podatke* Stanje neprijateljskih garnizona: Teslić, Komušina, Novi Seher, Tešanj. Maglaj i Doboj, sistem i plan odbrane, vrsta neprijateljske vojske (Nijemci, domobrani, legionari itd.).

Prnjavorski PO, smjestiće se na prostoriji Kulaši—Pivaševići, sa zadatkom protjerivanja četničkih grupa sa Ljubića i Vijačana i uz pomoć svog Ob. C. prikupiti najhitnije što tačnije podatke o neprijateljskim garnizonima Prnjavor, Klačnice, Jošavka, Mottjica i Derventa, sa svim potrebnim podacima traženim kao i od štaba II KNOUB. Vezu održavati čvrstu sa jedinicama II KNOUB.

Štab V K. KNOU brigade smjestiće se sa svojim jedinicama na prostoriju Buletić—Pribinić—Ladevac—Karač—Snjegotina Omerbegova¹ u toku 5 i 6 ovog mj. Jedan bataljon ostaviće na Borcima, dok ga ne smijeni bataljon II KNOUB. Ovaj bataljon do smjene imaće zadatke navedene za IV bataljon II KNOUB, a osim toga napraviće spisak četničkih familija i četnika iz okolnih sela Maslovara, kojima će predati ultimatum ovoga štaba uz kratki rok za predaju (Maslovarske četničke čete)... Spisak će se izraditi saglasno između štaba V brigade i ovoga štaba, a ove mjere će se naročito primijeniti na zaseok Pavlovići i Bukvić, radi stalnog terorisanja rreših patrola i kurira iz okoline pomenutih sela.

U prilogu šaljemo za štab II KNOUB i PPO zaostalu poštu.

Veza sa štabom divizije moći će se uvijek dobiti preko štaba V KNOUB.

SMRT FAŠIZMU —* SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Načelnik štaba
Mirko⁴

Komandant
Šoša*

¹ Obavještajnog centra

² Vidi dok. br. 39.

³ Pekić

⁴ Josip Mažar

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA DRUGE PROLETERSKE BRIGADE
OD 4 JULA 1943 GOD. DELEGATU VRHOVNOG ŠTABA
NOV I PO JUGOSLAVIJE I ŠTABU SEDME NOU DIVIZIJE
O POKRETU KA VIŠCI¹**

STAB
II PROLETERSKE BRIGADE
4-VII-1943 g.

«
DRUGU VELJKU I ŠTABU VII HRVATSKE DIVIZIJE

Položaj

1) Postupićemo po vašem naređenju² i krećemo sad odmah preko Crvene Lazine ka Pravoslavnoj Višci.

2) Ostavljamo naš anti-tenkovski top sa jednom našom četom.

3) Vi nas niste obavestili ni o jačini neprijatelja ni kakav je neprijatelj. Mi, međutim, ne možemo čekati ponova vaš izveštaj. Mi odlazimo na zadatak i nastojaćemo da neprijatelja napadnemo večeras od 22—24 časa.³ O ovome izvestiti VII Krajišku i VIII brigadu.

SMRT FAŠIZMU — SLOEODA NARODU! »

(M.P.)

Polit, komesar
Slobodan Penezić

Komandant
Ljub. Đurić

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 3—2/1, k. 736.

* Vidi dok. br. 20.

* Vidi dok. br. 168.

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA DRUGE PROLETERSKE BRIGADE
OD 4 JULA 1943 GOD. DELEGATU VRHOVNOG ŠTABA
NOV I PO JUGOSLAVIJE I ŠTABU SEDME NOU DIVIZIJE
O POKRETU BRIGADE NA PROSTORIJU REPNIK—GRIVICE—POLJICE¹**

STAB
II PROLETERSKE BRIGADE
4-VII-1943 g. u 9,30 čas.

DRUGU VELJKU I ŠTABU VII HRVATSKE DIVIZIJE

Položaj

1) Pre 15 minuta dobili smo vaše pismcr — naređenje da sa brigadom krenemo i sadejstvujemo VII Krajiškoj brigadi, udarajući neprijatelja bočno i obuhvatno.

2) Naša brigada dobila je sinoć zadatak od našeg štaba Divizije da izbije na prostoriju Repnik—Grivice—Poljice. Levo od nas biće II Dalmatinska brigada.

3) Mi smo u selu Tarevu napravili samo odmor i tačno u 12 časova produžujemo prema naređenju našeg štaba Divizije za Repnik.

Prema tome mi ne možemo krenuti ovim pravcem koji nam vi dajete, iz razloga:

a) Što bi II Dalmatinska brigada ostala usamljena na svom pravcu:

b) Što se, može biti, kvari cpšti plan;

v) Što je naš štab Divizije, verovatno još sa „nekim“!! otišao preko Tuholja za Repnik, a u zapovesti nam stoji da će oni biti danas u Repniku, što bi značilo ostaviti štab Divizije i ostale drugove sa njima u prethodnici itd.

4) Nama je naređeno da održavamo vezu sa VII Krajiškom brigadom na prostoriji Durđevik—Zivinice. Vi imate na raspoloženju dve brigade i sa njima uskladite operacije kako je najbolje u duhu direktiva Vrhovnog štaba. Sa ovim vašim naređenjem vi nas stavljate pred nezgodan položaj i naš štab Brigade, posle razmotrene situacije, prema naređenju našeg štaba Divi-

Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2—2/1, k. 736.

¹ Redakcija ne raspolaze pomenutim pismom.

² Vjerovatno se misli na Vrhovni štab.

zije, doneo [je] ovu odluku o čemu vas izveštavamo. Vi **ste** svakako dobili obaveštenje o našim operacijama.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zam. polit, komesara

J. Stamat⁴

(M P.)

Komandant

Ljub.⁵ Durić

BR. 25

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE PROLETERSKE BRIGADE OD 4 JULA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O RAZMJEŠTANJU BRIGADE NA PROSTO- RIJI KLADANJ—VRANOVIC—OLOVCI»

STAB

.. IV PROL. BRIGADE

4 jula 1943 god.

U 0.6 časova t

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Naređenje za obustavljanje pokreta brigade primili smo jutros u 5.30 časova i po istom postupili. Pokret smo obustavili i izdali novo naređenje za razmeštaj brigade. Brigada se sada nalazi na prostoriji: Kladanj—Vranović—Olovci.

Interesuje nas da li će ostale brigade naše divizije, tj. **II** Proleterska i **II** Dalmatinska postupiti po jučerašnjem naređenju i da li će Štab naše divizije biti zajedno sa njima. Mi ćemo poslati patrolu za hvatanje veze sa Štabom divizije na prostoriji po jučerašnjem naređenju.

Štab brigade nalaziće se u s. Goletići.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab brigade
komandant

Ljubo Vučković

P.S.² Druga Hribara³ uputili smo jna novu dužnost, dok druga Miletu Đukića nismo mogli, pošto je bolestan i nalazi se u našoj bolnici.

⁴ Jovan Stamatović

⁶ Ljubodrag

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 34/1, k. 9 A.

" Sljedeći tekst je naknadno dopisan, na mašini, ćirilicom.

⁵ Artur Hribar

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME KRAJIŠKE BRIGADE OD 4
JULA 1943 GOD. ŠTABU SEDME NOU DIVIZIJE O BOR-
BAMA VODENIM 2 I 3 JULA I RASPOREDU JEDINICA
NA LINIJI G. VIŠĆA—VRANOJEVIĆI—MARKOVAC¹**

STAB
VII KRAJIS. BRIGADE

Položaj
4-VII-943
u 12 h 30'

ŠTABU VII HRVAT. DIVIZIJE

Položaj

1.) Juče uveče naši bataljoni ponovo su izbili na liniju G. Višća—s. Vrnojevići—k. 612, gde se i sada nalazimo.

2.) Situacija ovog momenta na sektoru ove brigade sledeća je: Neprijatelj² u jačini oko 500 napada na naše položaje, i to sa ceste i desno od ceste, tj. u pravcu s. Djedina. Također se primećuje i neprijateljsko prebacivanje u pravcu k. 612, gde je naš IV bat. Neprijatelj raspolaže sa više bacača i 1 haubicom kojom tuče naše položaje; haubica se nalazi oko Han Nevrenča, 7 tenkova kojim komuniciraju do reke Ljuča. Ima više kamiona koji neprestano odlaze i dolaze u s. Zivinice. također se vidi velika prašina po drumu od Tuzle u pravcu s. Zivinice. To se primećuje već nekoliko dana.

3.) Neprijatelj je u Zivinicama jak oko 1000—1500 vojnika: „Crna legija“, delovi „Vražije divizije“,³ sve milicije koje su izbjegle ispred naših snaga, kao i veliki broj civila naoružanih. Vojska je bez nekog borbenog morala, i kako vidite vrlo šarolika.

4.) Mi smo na ovoj prostoriji već 3 dana. 2 jula vodili smo borbu sa neprijateljem⁴ („Vražija divizija“) jačine 250 vojnika na rudniku koji se nalazi kod s. Han Nevrenča, neprijatelja smo razbili uz gubitke od 20—25 mrtvih i ranjenih, uništili sva postrojenja u rudniku i očistili ceo teren do s. Zivinice. Tega dana vodili smo borbu i u s. Potočari gde smo prekinuli prugu i zapalili most na istoj. Tu se nalazila seoska nvlacija.

¹ Original, pisan plavim mastilom. ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 6/3, k. 856.

² Vidi dok. br. 175.

³ Isto

* Isto

Noću 2 i 3 jula pokušali smo sa napadom na s. Zivinice. Međutim napad nije uspio jer su jedinice kasno pošle za napad pošto su ceo dan vodile borbu tako da nismo mogli po danu ostati u ravnici bez bočnih osiguranja.

3 jula neprijatelj je iskoristio pokriven teren, široki front ove brigade, i provukao se između naših jedinica koje su mu ostale za leđima i produžio nadiranje ka s. Lupoglavo cestom i ka s. Zukićima. Ovu neprijateljsku kolonu dočekao je naš IV bat., koji se nalazio sa desne strane drumu Kladanj—Tuzla i ceo dan uspešno se borio gde je protivjurišem odbacio neprijatelja u 2 maha. Neprijatelj se bio i njemu zavukao za leđa i tako ga prisilio na povlačenje ka s. Kršićima.

Međutim pojavom naših bataljona koje je neprijatelj otkrio na liniji Djedina—Vrnojevići neprijatelj je naglo pobegao u pravcu Sprečanskog Polja. Nismo mogli produžiti gonjenje zato što nije bilo sadejstva sa desnom grupom (našim IV bat. i VIII brigadom) i što neprijatelj ima tenkove, a teren mu dozvoljava da ga sa njima kontroliše, a uz to u s. Zivinicama prilično jake snage za našu brigadu koja je malobrojna.

5.) Jak neprijateljski garnizon u s. Zivinicama izgleda da je zbog toga što neprijatelj svakako želi dati odbranu s. Zivinice jer je to industrijsko mesto gde ima velika pilana, kao fabrika za separaciju čumura. U ovoj okolini od s. Banovići do Zivinica ima 5 velikih rudnika, gde je zaposleno oko 2000—3000 radnika koji su radili do našeg dolaska u njihovoj blizini. Sad je svaki rad obustavljen, u s. Zivinicama prečišćava se sav taj čumur. Također računa i na plodnost Sprečke doline i njenu žetvu.

Dakle kako vidite, oni će ovde angažovati verovatno jače snage za čišćenje ove prostorije a verovatno tih snaga još nema u blizini te sa ovim zadržava nas na ovoj liniji i sa njima manevriše. Ukoliko se računa na dalje prodiranje u dolinu Spreče kao i likvidaciju s. Zivinic i okoline, trebalo bi tome ozbiljno pristupiti i dati dosta jake snage za čišćenje cele prostorije, a naročito za rušenje tih rudnika. Ukoliko štab II čTvi-zije ne raspolaže sa ovim podatcima, vi ga upoznajte.

6.) Veza sa VIII brigadom postoji ali vrlo labava, i kuriri stižu uvek dan kasnije, to dosta ometa i velika širina fronta koju kontrolišemo, a uz to nam tenkovi redovno prekidaju vezu, koji mogu da dođu do reke Ljuča, gde se nalazi dobro porušen most koga neprijatelj ne može brzo opraviti.

7.) Drum smo porušili utoliko što smo popalili sve mostove kojih ima nekoliko, dalje rušenje ne možemo preduzeti jer ovde nema civila, a vojnike ne možemo odvajati sa fronta koji je svaki dan vrlo aktivan.

7.) Šaljemo vam sada jednog kurira, a drugog ćemo poslati sa izveštajem večeras.

8.) Štab brigade nalazi se u s. Djedina.

SMRT FAS. — SLOBODA NARODU!

Pol. kom.
Ljubo Babić

Komandant
R. Marjanac

BR. 27

**IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA OSME
KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 4 JULA 1943 GOD. OBLAS-
SNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O STA-
NJU U PARTIJSKOJ ORGANIZACIJI BRIGADE¹**

OBLASNOM KOMITETU K.P.J. ZA BOS. KRAJINU

Šaljem Vam redovni izvještaj za mjesec juni o stanju part. organizacije u našoj brigadi.

Naša partijska organizacija zadnja dva mjeseca koraknula je naprijed i zahvatila je sve grane i sektore rada u brigadi Brojno stanje part. ćelija je 24. Neke ćelije ne rade normalno uslijed samog posla, a naročito one koje se nalaze pr: štabovima (kurirske, intendantska).

Broj članova Partije 208

U rashodu 30

Rashod je u onim članovima koji se nalaze još u bolnici, privremenom oporavku, a svakako jedan broj njih uslijed nesposobnosti neće se vratiti u brigadu.

Kandidata 40

Skojevaca 225

U rashodu 11

U našoj part. organizaciji mali broj kandidata je radi toga što je naša brigada sastavljena od omladinaca (70—80%>) i prema tome prelazi se iz Skoja u Partiju. Partija je u zadnje vrijeme u našoj brigadi postala rukovodilac u nekim bataljonima, a s malim nedostacima može se reći u čitavoj brigadi. Sva pitanja i svi problemi koji niču u četama i bataljonima Partija ih prva uočava, na njih reaguje i rješava. Tu naročito otkaçe IV bataljon u kome Partija živo reaguje na sve probleme. Osjetilo se kroz part. organizacije da svi oni članovi Partije koji

¹ Original, neregistrovan, nalazi se u arhivi CK SK BiH.

ranije primljeni nisu aktivni u radu, dok mlađi članovi koji su primljeni prije 2—3 mjeseca pokazuju veliki napredak. Partijski kadar u čitavoj brigadi osposobio se za rukovođenje, a neki sekretari blizu su da mogu rukovoditi i u brigadama. Usljed velike bolesti koja je vladala u našoj brigadi, a koja se sada svela na malu mjeru (oko 40), jedan broj sekretara četnih jedinica zaostao je u svom radu. Sada smo, prelaskom na teren Podgrmeča, dali 13 članova Partije za pozadinu i Podgrmečki odred kao rukovodioce. Imamo još jedan manji broj koji bismo mogli dati za druge brigade ukoliko tamo nedostaje. Brojno stanje brigade je sada oko 950 i preko partijskih organizacija i Skoja može se čitavo ljudstvo brigade obuhvatiti radom. Rad po sektorima izgledao bi ukratko ovako:

1) Vojnički sektor rada još ne zadovoljava. Rukovodioci vojnički počevši od desetara do komandanta brigade nisu dinamični u rješavanju svih vojničkih problema u brigadi. Taj se nedostatak očito vidi tokom akcija koje su izvodili u Baniji i Kordunu. Rukovodioci se još nisu snašli u neprijateljskoj taktici i ne reaguju na promijenjene situacije u borbi. Desetari još se nisu osamostalili. Iako je to najveći nedostatak u našem radu, ipak su se osjetili znaci napretka. Partijske organizacije bataljona uočile su to pitanje i već se orijentisale i bacile na posao u savlađivanju tih nedostataka. To je uslijedilo najviše radi toga što je brigada sastavljena od omladinaca koji nisu imah najosnovnije znanje iz vojne vještine. Zato je sada preduzeto da se otpočne sa kursevima za vodnike i desetare po svim bataljonima, a jedan kurs za komandire pri štabu brigade i jedan kurs za signaliste pri štabu brigade koji će početi ovih dana. Na taj način osposobiće se jedan broj drugbva i prenijet' znanje i iskustva na sve borce.

Brigada je imala manjih i sitnih uspjeha u akcijama ali do sada nije dala ni jednu brigadnu borbu. Najbolje je izvršila zadatak prilikom oslobođenja Slunja,² kada su naša dva bataljona prvi upali u grad i izvršili svoj zadatak bez žrtava. Nije još kod nekih bataljona u dovoljnoj mjeri zastupljena opreznost i borbeno gotovost. Bataljoni pokazuju ofanzivnost i u stanju su da izvrše zadatke, a u defanzivi su mnogo slabiji.

2) Politički rad odvijao se je mnogo intenzivnije od vojničkog rada. Prorađivao se svakodnevni propagandni materijal i politička svijest boraca je dosta dobra. Partijska organizacija brzo je reagovala na slabosti koje su se ispoljavale na tom sektoru. Brigada je politički mnogo otkakala od ostalih snaga koje su učestvovala u akcijama u Unskoj operativnoj grupi. Linija bratstva je dobra. Nema nikakve podvojenosti između

² Vidi tom V, knj. 16, dok. br. 62, 75 i 104.

Srba i muslimana ni u borbi ni na odmoru. Drugarstvo i kolektivna svijest nisu zastupljeni u dovoljnoj mjeri, ali i tu se osjećaju znaci napretka. Odnos mlađih i starijih boraca sada je prilično dobar, ali osjeća se pomalo nepravilnog stava prema borcima koji nanovo stupe u jedinicu. Pljačke ne postoje, a po pitanju podjele ratnog plijena ima još uskosti i nepravilnosti. Borci rado predaju ratni plijen, ali pojavljuje se želja da se sve zadrži u onom bataljonu koji vrši akciju. Politički komesari, četa i bataljona (jedan dobar dio) su se izdigli i rukovode pravilno.

3) Kulturno-prosvjetni rad u brigadi razvio se je na izvjesnim sekcijama (horovi, recitacije, manje diletantske grupe) ali još uvijek jednostrano. Svi bataljoni imaju svoje horove kojima rukovode kulturni odbori. Dopisništvo nije mnogo razvijeno, tek u posljednje vrijeme pojavile su se usmene novine po četama, uskoro će nići i neki bataljonski list. Naš list „Borac sa Une“ nije mogao izaći iz tehničkih razloga, a morali smo povesti i jednu kampanju u brigadi da bi „Borac sa Une“ postao svojina svih boraca u brigadi a ne list nekolicine kao što je bio prvi broj. U pogledu nepismenosti napravljen je veliki napredak, jer brigada je imala u formiranju preko 60% nepismenih, dok za vrijeme od 5 mjeseci broj nepismenih sveo se na oko 15% (i taj broj zna makar polovinu slova). Nepismenost će se likvidirati uskoro. Uopšte uzevši kulturno-prosvjetni rad zadovoljava, što najbolje dokazuje direktiva polkomesara Glavnog štaba Hrvatske u kojoj je rečeno „da se iskustvo VIII KNOU brigade koristi i prenese na ostale hrvatske brigade“.

4) Rad na terenu bio je dobar. Svuda gdje god je brigada prolazila i zadržavala se makar i po 2 dana hvatane su veze sa pozadinskim instancama i u zajednici s njima održavane priredbe, konferencije itd. Samo za 5—6 dana, otkako smo na terenu Podgrmeča, dato je 5 priredbi sa konferencijama. Brigada je uživala, baš preko toga i preko pravilnog postupka prema narodu, vrlo dobar glas, naročito na Kordunu i Baniji. Bilo je manjih i sitnih grešaka, ali to se desilo od pojedinaca, što je ukazivano na konferencijama. Borci vrlo rado idu kada su odmorni na pomaganje poljskih radova.

5) SKOJ je koraknuo naprijed ali nije postao ono što bi trebao da bude s obzirom na veliki procenat omladine u našoj brigadi. Omladina je zahvaćena preko SKOJ-a radom ali svi SKOJ-evi aktivni nisu živi, poletni u radu. U nekim bataljonima poneki SKOJ-ev aktivni je vrlo živ i reaguje na svako pitanje jedinica, a bilo je slučajeva kada su SKOJ-evi aktivni uočavali bolje stvari nego partijske jedinice. Nemamo još iskusnih i poletnih rukovodilaca SKOJ-a koji bi zanjihali i pretvorili u najborbeniji dio naše organizacije. Brigadno rukovodstvo SKOJ-a

osakaćeno je odlaskom njenog sekretara na pozad nski rad. Ali ipak uspječemo da za kraće vrijeme SKOJ još više oživimo.

Moral i borbenost boraca su dobri. Izdržljivost je naročito vidna, a naročito kad se uzme u obzir aktivnost, pokreti na terenu Banije. Odnosi drugova prema drugaricama su isto tako dobri, ali ima slučajeva gdje su drugarice zaobidene u vaspitnom i kulturnom radu. Sektaški stav prema ženama osjeća se u vrlo maloj mjeri. U štabovima bataljona i brigade nema štabskog života. Odnosi u štabu brigade i politodjelu su dobri. Povjerenje boraca i odanost štabovima su na priličnoj visini. U štabskoj brigadnoj jedinici konstatovana je neaktivnost vojničkih rukovodilaca i na zadnjem sastanku prešlo se na plan rada kako bi se dalo što više pomoći mlađim vojnim rukovodiocima u njihovom radu. Plan vojničkog i političkog rada postoji u svim bataljonima. Najveći nedostatak kod svih članova Partije i u svim jedinicama je taj što još uvijek stojimo na dosta niskom teoretsko-političkom nivou. Radi toga su preduzete mjere da se na proširenim bataljonskim biroima prorađuje i teži materijal. Počelo se je sa proradom Istorije S.K.P.b., Osnovima Lenjinizma. Ekonomskim razvitkom društva; ali sa tim se vrlo teško ide naprijed. Pobuditi interese za dublju marksističko-lenjinističku nauku, to je krupan problem pred našom part. organizacijom.

Sve uzevši ukratko može se reći da je brigada danas koračnula dosta naprijed, a naročito u političkom pogledu.

Trebala bi još popuna automatskim oruđem i jednim dijelom boraca i da dođe u red boljih brigada.

Sto se tiče našeg zadatka u Krajini u tome nismo uspjeli iz objektivnih razloga. Dok se nalaze Nijemci na liniji Otoka—Krupa—Bihać i dok krstare po Krajini, dobrovoljna mobilizacija neće se moći sprovesti. Svi zarobljeni domobrani, a bilo ih je oko 120. koji su zarobljeni na terenu Korduna i Krajine, nisu htjeli da ostanu u našoj vojsci. Poneki koji je ostao u našoj brigadi, bilo ih je koji su odbjegli. Postupak boraca prema muslimanima u Krajini bio je vrlo dobar.

Sto se tiče našeg izostajanja poslije naređenja II Bos. korpusa na terenu Korduna i Banije i našeg angažovanja u zadnjim akcijama na Kladašu. to mi nismo krivi. Danas smo dobili dopis od Štaba naše divizije u kome stoji da je nama Glavni štab Hrvatske izdao dva puta naređenje da pređemo na teritoriju Bosne. Mi ne samo da nismo dobili to naređenje, nego smo dobili suprotna naređenja od Glavnog štaba Hrvatske i to dva puta. u kome je stajalo da naša brigada ima da ostane u sastavu Unske operativne grupe sve do daljeg naređenja Glavnog štaba Hrvatske. Drugo naređenje za naše zadržavanje na terenu Hrvatske bilo je potpisano od politkoma Glavnog štaba Hrvat-

ske. Mi smo postavljali pitanje za prelaz u sastav naše divizije, ali smo bili zadržani i napokon poslije naređenja štaba naše divizije mi smo napustili teren i izvršili zadatak štaba naše divizije, a o tome obavijestili Glavni štab Hrvatske. Uopšte uzevši naš rad u saradnji sa Glavnim štabom Hrvatske preko Unske operativne grupe i njihovo angažovanje da se naša brigada uvuče u sastav njihovih operativnih planova imala je za posljedicu kočenje naših zadataka, koje smo dobili pri polasku za Kordun i Baniju.

To pitanje moglo bi se tek u punoj mjeri rasvijetliti u jednom sastanku.

Drug Sava Kesar, koji je uzet kao pomoć sa funkcije komandanta jednog našeg bataljona u naš štab (tada smo bili u štabu samo dvojica, a sve ostalo je bilo bolesno mjesec dana) kao pomoć i sada se nalazi kod nas. Pošto mi imamo popunjeno mjesto komandanta bataljona, a drug Kesar je dorastao za zamjenika komandanta brigade, to je potrebno, ako vi imate da ga negdje uputite, da ga postavite na to mjesto. Mnogo mu više odgovara vojnički nego politički rad.

Drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

dne 4 jula 1943 godine

Zamj. polkoma VIII KNOU brigade
B.³ Đuričić. s. r.

(M.P.)

BR. 28

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 5 JULA
1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE
O NADIRANJU NEPRIJATELJA PREMA KLADNJU'**

STAB

VII DIVIZIJE N.O.V.

5-VII-1943 god. u 10 čas. 55 min.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. I P.O.J.

1) Jutros u 3 časa i 15 min. neprijatelj je otpočeo sa jakim snagama napad na položaje VII Krajiške i VIII Hrvatske brigade.² Pored kolona koje su išle lijevo i desno od komunikacije,

Blazo

¹ Original, pisan plavim mastilom, latinicom, nalazi se u irhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 25/2, k. 812.

² Vidi do-k. br. 30.

pojaviła se i jedna kolona od Bjelog Polja.³ Do 7 časova neprijatelj je uspio da uđe u s. Tarevo i da "izbije na liniju s. Mladež —s. Noćajevići.

VII Krajiška brigada zatvara pravac s. Tarevo—s. Olovci —s. Tuholj.

VIII brigadi izdali smo naređenje da se pod borbom povlači u pravcu Kladnja, a da u slučaju da neprijatelj uspije da prodre u Kladanj svoje snage prebaci zapadno od komunikacije Kladanj—Tuzla na prostoriju s. Tuholj—s. Podpauč.⁴

2) Naš štab nalazi se u s. Tuholj, a štab VIII brigade u s. Brloške.

S. F — S N.

Za štab
komandant
P. Jakšić

BR. 29

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 5 JULA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O SITUACIJI NA POLOŽAJIMA«

STAB

VII DIVIZIJE N.O.V.

5-VII-1943 god. u 1 čas. 55 min.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. I POJ.

1) Prilažemo Vam originalan izveštaj VII Krajiške brigade.²

2) Ovoj brigadi naredili smo da prikupi svoje ljudstvo, da na položajima ostavi manje snage a glavninom da prelazi u pogodnom trenutku u kontranapade u cilju razbijanja neprijatelja.

3) Na sektoru VIII brigade neprijatelj je preko sektora VII Krajiške izbio u s. Naseoci i Gladojevići. Jačina ove neprijateljske kolone 2—3 satnije.³

³ Vidi dok. br. 30 i 178.

¹ Vidi dok. br. 30.

¹ Original, pisan plavim mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 24/2. k. 812.

² Vidi dok. br. 26.

¹ Vidi dok. br. 178.

4) I ovoj brigadi smo naredili da vrši elastičnu odbranu za dobitak u vremenu.

5) U slučaju da tokom današnjeg dana neprijatelj brzo nadire duž komunikacije, mi ćemo svoje snage orijentisati u pravcu zapada,⁴ naslanjajući se na snage II Prolet, divizije.

6) Naredili smo našim telefonistima da uspostave telefonsku vezu sa Kladnjem.

S. F — S. N.

Za štab
komandant
P. Jakšić

BR. 30

OBAVJEŠTENJE ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 5 JULA 1943 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE O SITUACIJI NA SEKTORU DIVIZIJE'

STAB
VII DIVIZIJE N.O.V
5-VII-1943 god. 13 čas.

ŠTABU II PROLET. DIVIZIJE

1) Neprijatelj je jutros u 3 časa i 15 min. napao na položaje VII Krajiške brigade i VIII Hrvatske brigade.-

VII Krajiška brigada povlačila se pod borbom pred neprijateljem. U 7 časova neprijatelj je ušao prednjim dijelovima u s. Tarevo. Dva bataljona VII Krajiške brigade zatvaraju sada pravac s. Tarevo—s. Olovci—s. Tuholj.

Na položaje VIII brigade isto tako napale su jače snage. VIII brigada povlači se pod borbom komunikacijom ka Kladnju.::

Neprijatelj nastupa istočno i zapadno od drumu a i samim drumom. Pored toga jutros se pojavila jedna jača kolona od Bjelog Polja. U 10 časova došlo je 6 tenkova do mjesta kod Stupara. Pozadi tenkova išla je pješadija.

¹ Vidi dok. br. 28 i 30.

² Original, pisan plavim mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 26/2, k. 812.

³ Vidi dok. br. 28.

³ Isto

Sada se vodi borba na sektoru VII Krajiške brigade. Na sektoru VIII brigade ne čuje se nikakva borba.

2) Naš štab nalazi se u Obrčevcu (s. Tuholj).

U slučaju da neprijatelj zauzme Kladanj našoj VIII brigadi naredili smo da se prebaci zapadno od komunikacije Tuzla--Kladanj na prostoriju s. Podpauč—s. Tuholj.

O svemu ovome izvijestili smo V. S.⁴

S. F — S N.

P.S.⁵ Obavijestite nas
o rasporedu Vaših snaga.

Za štab
komandant
P. Jakšić

BR. 31

NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE NOU DIVIZIJE OD 5 JULA 1943 GOD. ŠTABU DVANAESTE BRIGADE ZA ZA- TVARANJE PRAVCA OD KOTOR VAROŠI PREMA ŠIPRA- GAMA¹

STAB
XII NOU DIVIZIJE
O-P-Str. pov. br. Sl. /43.
Položaj, 5-VII

ŠTABU XII NOU BRIGADE

U vezi novih zadataka ove divizije¹ i brzog pokreta druge grupe¹ ove divizije, usmjerićete aktivnost jedinica vaše brigade prema Večićima, D. Orahovu, Grabovici i Borcima radi čvršćeg zatvaranja pravca od Kotor Varoši prema Šipragama, radi čvršće veze sa štabom I Bosanskog korpusa i Bolnicom ove divizije, kao i čvršćom vezom sa IV bataljonom II KNOUB, koji treba u toku sutrašnjeg dana da stigne u Borce. Ova veza mora biti svakodnevna sa jačim patrolama.

* Isto

¹ Na originalu dopisano plavim mastilom, latinicom.

Original, "aisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 7/1, k. 875.

· Vidi dok. br. 16.

Vjerovatno se odnosi na Drugu i Petu NOU brigadu i Prnjavorski NOP odred. Vidi dok. br. 22.

U slučaju jačeg neprijateljskog nadiranja od Kotor Varoši i Banje Luke, imate najhitnije uspostaviti vezu sa štabom I Bosanskog NOU korpusa, od kojega ćete dobivati dalja naređenja.

Radi aktiviziranja četničkih grupa na Grabovici, preduzećete sistematsko čišćenje sela Grabovice i odgovarajuće represivne mjere.

U selu Zivinice nalazi se Slavko Đurić, koji je ubio kurira, kada je kurir išao za Grmeč, povedite istragu i prema istom postupite.

Šaljemo vam prepis najnovijih vijesti i proglas za četnike iz Maslovarske četničke čete.

Prilikom pokreta II bataljona V KNOUB iz Garića za Liplje tom prilikom susreli su se na samom Uzlomcu sa četničkim bataljonom Rade Radića. Tom prilikom ostala su mrtva — ubijena 4 četnika, dok ih je više ranjeno.⁴

Formirane su dvije nove divizije Narodnooslobodilačke vojske i to Vojvođanska i Istočnobosanska (XVI i XVII").

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Žarko®

Načelnik štaba
Mirko

Komandant
Šoša⁷

P.S.⁸ Predao se u Kotor Varoši jedan partizan sa njemačkom proputnicom, te ispitajte iz koje je jedinice.

Upućujemo vam druga Milana Oljaču koji je samovoljno napustio svoju jedinicu i došao u V KNOU brigadu

⁴ Vidi dok. br. 55.

¹ Vidi dok. br. 62.

* Zgonjanin

: Josip Mažar

* Sljedeći tekst je do nišan na mašini, latinicom.

**NAREĐENJE ŠTABA PETE NOU BRIGADE OD 5 JULA
1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA POSIJEDANJE
POLOŽAJA NA LINIJI LIPLJE—BEBE—KLUPE—PRIBINIĆ
BULETIĆ¹**

STAB
V. K. KOZARSKE NOU BRIGADE
O-P. Str. pov. br. 5/43.
5 jula 1943 god.
— Položaj —

ŠTABOVIMA I, II, III I IV BATALJONA

U toku dana 6 jula naša brigada je dobila zadatak da zaposjedne liniju Liplje—Bebe—Klupe—Pribinić—Buletić.⁸

U vezi s tim bataljoni će izvršiti pokret sutra u 5 sati ujutru.

II bataljon ostaje u Liplju sa zadatkom kontrole terena prema Uzlomcu, Srednjoj Šnjegotini i Lađevcu.

I bataljon smjestiće se na prostorijski Bebe—Klupe, sa zadatkom kontrolisanja toga terena.

III bataljon smjestiće se u Pribmiću. Iz Klupa će krenuti kada stigne I bataljon.

IV bataljon smjestiće se u selo Borce sa zadatkom da kontroliše Obodnik, cestu za Šiprage—Maslovare i Gariće, na toj prostorijski ostaće dok ga snrjeni IV bataljon II brigade.³ Ovaj bataljon ima zadatak da prikupi imena svih četnika iz Maslcvarske čete i njihovih jataka, da izvrši rekviziciju kod istih. Sve prikupljene podatke predati bataljonu II brigade koji će ga smijeniti i upoznati ih detaljnije sa zadacima koji su isti koje je imao IV bataljon.

I i II bataljon održavaće vezu u Bebama.

I i III bataljon održavaće vezu kod žandarmerijske stanice u Pribiniću.

IV bataljon, kad ga smieni IV bataljon II brigade krenuće za Buletić, sa zadatkom da kontroliše pravce od Teslića. U Pribiniću održavati vezu sa III bataljonom.

Štab brigade nalaziće se u Klupama sa I bataljonom. a kada IV bataljon stigne u Buletić, štab brigade smjestiće se u Pribiniću.

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 12/1, k. 869.

³ Vidi dok. br. 16.

¹ Isto

Napominjemo svim štabovima bataljona da budu inicijativni ukoliko se na dodijeljenim im prostorijama pojave četničke grupe, razbijaju i progone ih.

Ukoliko ishrana boraca ne zadovolji na bazi dobrovoljnih priloga, pristupiti rekviziciji i konfiskaciji četničkih imovina u tim selima, jer je iz njih regrutovan priličan broj četnika. Ne dozvoliti da borci gladuju, naprotiv sada više nego ranije nastojati da se što bolje hrane jer će vjerovatno pred nas biti postavljeni teži zadaci. Nastojati da se glavnina bataljona odmara.

Obavještavamo vas da su snage II brigade smještene na prostoriji Cečava—Ukrinica—Rastuša (tri bataljona), a jedan bataljon u Borcima. Prnjavorski part. odred nalazi se na liniji Pivaševići—Kulaši.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V.D. politkomesara
(si. otsutan)

Zamj. komandanta
Čoče⁴

BR. 33

OBAVJEŠTENJE ŠTABA BANJALUČKOG NOP ODREDA OD 5 JULA 1943 GOD. ŠTABU DVANAESTE NOU BRIGADE O RASPOREDU JEDINICA¹

ŠTAB
BANJALUČKOG PARTIZANSKOG ODREDA

Broj: 4/43

5 jula 1943 godine

P o l o ž a j

ŠTABU XII N.O.U. BRIGADE

P o l o ž a j

Da bi taj štab bio upoznat sa rasporedom snaga ovoga odreda to Vam se dostavlja sljedeći:

IZVJEŠTAJ

1 četa ovoga odreda zauzimaće položaj na prostoru Bastaji, sa zadatkom da kontroliše Zivinice, Večiče, Orahovu i tako teren do ceste Kotor Varoš—Maslovare i do ceste Kotor Varoš

¹ Ratko Vujović

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 13/3, k_ 875.

—Skender Vakuf, te s njome održavajte vezu na desnom Vašem krilu. — Preko naše 1 čete možete održavati vezu sa našim jedinicama koje će se nalaziti u Borcima, a preko te i eventualno sa Štabom divizije.—

2 i 3 naša četa kao i Štab sutra u jutro izvršiće pokret u pravcu Imljana i Koričana, sa zadatkom ispitivanja situacije i stanja neprijateljskog uporišta u Gostilju, te izvršenja specijalnih zadataka² koji su postavljeni pred ovaj odred. Sa našom 1 četom ostaće jedan član štaba, i to zamjenik komandanta drug Trkulja³, te preko njega moramo održavati tijesne veze između naših štabova.

Uz drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU'

(M.P.)

Politkomesar
Momir⁴

K o m a n d a n t
Ilija Slavnić

BR. 34

OBAVJEŠTENJE KOMANDANTA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 6 JULA 1943 GOD. NAČELNIKU ŠTABA O SITUACIJI NA PODRUČJU ZVORNIKA I UPUTSTVA ZA VOĐENJE OPERACIJA¹

K-NT I PROLETDIVIZIJE

NAČELNIKU ŠTABA I PROLETDIVIZIJE ILI ZAMKOMU
I PROLETBRIGADE

1) Prema podacima dobijenim od Štaba I Vojvođanske, nepr. je juče u podne sa 150—200 vojnika zaposeo Cerik i Peruniku; potpomagala su ga **3** tenka; na prostoriји Caparde ima navodno 1000—1200 ustaša, milicionera i četnika²; najutvrđenije je selo Pravosl. Caparde, a posebno škola u njemu.

² Vidi dok. br. 16.

" Mile

* Kapor

¹ Original, pisan zelenim mastilom, latinicom, nalazi se u arhiv: Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 48/1—1, k. 705.

² Vidi dok. br. 268.

Rukovodilac I Proletdivizije

Nacrtan stuba I Proletdivizije
ili zamkomu I Proletbrigade

MMO. OHPJ.
25 II 44
Op. Por. 1944-1
K. 705

1) Prema podacima dobijenim od
Stubu I Vojvotanske, nepr. je u
podne sa 150-200 vojnika zaposao Ceriku
i Peruniku; pokopagala su ga 3 tenka;
na proviziji Capardi ima navodno 1000-
1200 utara, milionera i četvrtka; naj-
vrtanije je selo Pravod. Capardi, a poseb-
no škola u njemu.

2) Irosle noci jedinice Vojvotanske
Divizije imale su da likvidiraju Ceriku
i Peruniku, a zatim u sadejstvu sa
jedinicama I Proletbrigade (2 bataljona)
da predvuku likvidaciju Capa da. Ne
znamo, međutim, da li je ta veza uspos-
tavljena do jutros.

3) U toku noci imali smo vezu sa
Stubom I Vojvotanske Brigade, koji se
nagao na pravcu Plavina (jugo od
druga posta ima 2 Plavine) - Prav. Snagovo.
Vojvotanski su vodili borbu na pravcu
Cerika i u 1³⁰ dolegio je k. od Buzadaj
da nije znao otkod borba niti je još
bio uspostavio vezu sa jedinicama I
Proletbrigade.

I nada se na pravcu Rudine -
Cerika uspe povremeno pripucavanje.

4) Lekić je sa sinom, kao i Pralica. Nalazimo se kod istoimih kuća s. Plamira (južno od drumu), oko kola 406, između Stambolica i Samarča.

Lekić je sad naredio stabu I Vojvotanke da odmah preduzme lekovičuju napr. uporišta na pravcu Caporai, i da se poveže i središnje s jedinicom I Proletbrigade.

Ispada mi da Vojvotani čekaju na desno I Proletbrigade - a tako je bilo i pidirovanje u narednjim Staba I Vojvotanke koje smo sinov proitali i koje se verovatno napuštaju po prethodnom sporazumu sa drugom hilozim.

5) Vazno je, kakla, da jedinica I Proletbrigade krenu što pre i energično. Njihovo desno poverće i Vojvotane. Bar 1 bataljon I Proletbrigade treba da ide južno od drumu, kako bi aktivirao Vojvotane.

Naroditi da se ^{stojne} Vojvotane za ovaj pravac i 1 od dva 2 bataljona I Proletbrigade koji su ostali oko Jovanka. Taj bi bataljon napre bio opšta rezerva.

6) Obavezno učestvovati sa rusenjem drumu i izvršiti svakomogućnu planu iz Jovanka, kako ne bismo ušli oko tak podova drugu više p. ušca.

7) Ispostiti nas o situaciji, kad su krenuli i dokle su stigli bataljoni.

6. VII. = 5. VII.

I Proletbrigade (od) Rastvor (od) južno od drumu

1. VII. 1941

2) Prošle noći jedinice Vojvođanske divizije³ imale su da likvidiraju Cerik i Peruniku, a zatim u sadejstvu sa jedinicama I Proletbrigade (3 bataljona) da preduzmu likvidaciju Gaparda. Ne znamo, međutim, da li je ta veza uspostavljena do jutros⁴.

3) U toku noći imali smo vezu sa Štabom I Vojvođanske brigade, koji se nalazio na pravcu Planina (južno od drumu, pošto ima 2 Planine) — Prav. Snagovo. Vojvođani su vodili borbu na pravcu Cerik i u 1,30 dolazio je k-nt brigade, ali nije znao ishod borbo niti je još bio uspostavio vezu sa jedinicama I Proletbrigade.

I sada se na pravcu Rudine—Cerik čuje povremeno pripucavanje.

4) Lekić⁵ je sa mnom, kao i Prateća⁶. Nalazimo se kod istočnih kuća s. Planina (južno od drumu), oko kote 406, između Stanišića i Samarića.

Lekić je sad naredio Štabu I Vojvođanske da odmah preduzme likvidaciju nepr. uporišta na pravcu Caparde, i da se poveže i sadejstvuje sa jedinicama I Proletbrigade.

Izgleda mi da Vojvođani čekaju na dejstvo I Proletbrigade — a tako je bilo i predviđeno u naređenju Štaba I Vojvođanske koje smo sinoć pročitali i koje je verovatno napisano po prethodnom sporazumu sa drugom Milojem⁷.

5) Važno je, dakle, da jedinice I Proletbrigade krenu što pre i energično. Njihovo dejstvo povešće i Vojvođane. Bar 1 bataljon I Pr. brigade treba da ide južno od drumu, kako bi aktivirao Vojvođane.

Nastojati da se što pre oslobodi za ovaj pravac i 1 od ona 2 bataljona I Proletbrigade koji su ostali oko Zvornika. Taj bi bataljon najpre bio opšta rezerva.

6) Obavezno nastaviti sa rušenjem drumu i završiti evakuaciju plena dz Zvornika, kako ne bismo morali oko tih poslova držati više jedinica.

7) Izvestite nas o situaciji, kad su krenuli i dokle su stigli bataljoni I Proletbrigade, kakav im je raspored itd.

S. F. — s. N.

6.VII. — 5,45

Komdiv. **Koča**

³ Šesnaesta NOU divizija

• Vidi dok. br. 35.

⁴ Danilo Lekić, komandant Šesnaeste vojvođanske NOU divizije

⁵ Ceta

⁷ Miloje Milojević

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE DIVIZIJE OD 6 JULA 1943 GOD
ŠTABU PRVE PROLETERSKE BRIGADE ZA NAPAD NA
NEPRIJATELJSKO UPORIŠTE U S. CAPARDE¹**

Br. 501
6-VÜ-1943.

STAB I PROLETDIVIZIJE

ŠTABU I PROLETBRIGADE

1) Sada su stigli Stefan², Ljubiša³, Vaso⁴ i Plavi⁵ i k, sar I Vojvođ. brigade⁶.

2) Na Perunici se nalazi neprijatelj koji je noćas tenkovima (3) potisnuo odatle Vojvođane. On se nalazio i na Ceriku. Na te dve tačke ima 200—300.

3) Bataljoni I Vojvođ. brigade nalaze se:

jedan prema Nikolića Brdu (bezimena kota 800 m. južno od s. Caparde, više slova „C“ od reči Čanakdžije):

jedan sa 2 čete na Kosovači, a jednom četom na Rudinama;

jedan sa 2 čete na Ahmetovom Brdu, a jednom četom u Planini (južno od drumu) kao rezerva.

4) U toku današnjeg dana učvrstiti povezanost svih jedinica koje treba što pre da zauzmu predviđeni raspored i postave se na polazne položaje. *Napad na Caparde izvršiti večeras u 21 h⁷*. Ali je pomenute položaje potrebno hitno zaposesti jer je neprijatelj juče bio aktivan i nije isključeno da će i danas, uz sadejstvo tenkova, vršiti ofanzivne pokušaje i ispade.

4) Raspored jedinica:

1 bataljon I Pr. brigade smeniće Vojvođanski bataljon koji se nalazi na prostoriји Ahmetovo B.—Rudine, zaposedajući i Lisinu, sa zadatkom zatvaranja drumu Caparde—Zvornik, i pomerajući se napred drumom. 1 bataljon I Proletbrigade koj: se nalazi na pravcu Marjanovo B.—Pašin Put ostaje tamo i sa te strane vrši napad.

¹ Original, pisan zelenim mastilom. latinicom, nalazi se u arhivi Vojnotstoriškog instituta pod reg. br. 34/1—2. k. 709.

² Mitrović

³ Narodni heroj Urošević. Poginuo u drugoj polovini 1943 godj kod Tuzle kao načelnik Štaba Sedme NOU divizije.

⁴ Jovanović

⁵ Mijalko Todorović

⁶ Paško Romac

⁷ Vidi dok. br. 269.

1 bat. I Proletbrigade napada pravcem Kulići—Caparde, naslanjajući se desnim krilom na drum, a vezujući se u levo sa bataljonom I Vojvođanske.

I Vojvođanska: Bataljon koji je bio na Ahmetovu B.—Rudinama čim dobije smenu od I brigade, kreće pravcem Planina (sev. od drumu)—Marijanovo Brdo, gde se povezuje sa vašim II bat., stavlja se pod njegovu komandu i vrši napad na s. Caparde zajedno sa njim — sa te strane, obuhvatom sa severa.

2 bataljona napadaju sa linije Brezik—Kusonje—Matkovac, naslanjajući se na vaš bataljon koji napada od Kulića.

5) Važno je urgirati evakuaciju. Plavi je izdao o tome potrebna naređenja.

Ako je most na Drini porušen, vaš VI bataljon da krene ka s. Stanišići ili drumom i da posluži kao opšta rezerva.

6) Ako je topu ostalo municije, predvideti njegovu upotrebu.

7) Svetlosni znaci isti kao prilikom napada na Zvornik.

8) Mi ćemo se nalaziti na pravcu Planina (južna)—Prav. Snagovo—Kosovača—Brezik.

9) Vojvođanima je štab njihove Divizije objasnio da se napad ima vršiti bez obzira na prisustvo nepr. motorizacije.

10) Plavi je naredio Mušmuli⁸ da okonča rušenje mosta na Drini ukoliko ovo nije izvršeno posle noći, a sa jednim odeljenjem da se poveže sa vašim zasedama na prostor. Ahmetovo B.—Lisina. da tu postavi mine i nastavi temeljito rušenje drumu kod serpentina.

11) Izveštavajte što češće.

S. F. — S. N.

6.VII — 7h

Komdiv. Koča

12)⁹ Pošto u Zvorniku ima benzina, odmah pripremiti i doturiti bataljonima benzinske flaše.

13) Po likvidaciji Caparda, I Proletbrigada ostaje prema Tuzli, s obe strane drumu. Vojvođanske brigade postaviće se desno od I Proletbrigade od Križevića ka r. Sapna i dalje prema Drini (odn. drumu za Bijeljinu).

K.¹⁰

⁸ Jovo Vujović

⁹ Sljedeći tekst naknadno dopisan zelenim mastilom. latinicom.

¹⁰ Koča Popović

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD
6 JULA 1943 GOD. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD
I LIKVIDACIJU NEPRIJATELJSKOG UPORIŠTA CAPARDE¹**

STAB
I PROLETBRIGADE

Br. — 502
6 jul 1943

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

•M1

1.— U selu Caparde na drumu Zvornik—Tuzla nalazi se neprijateljska posada² od oko 1000—1200 ljudi sa tri tenka i jedan do dva topa.

2.— Prema naređenju štaba Divizije od danas³ naša brigada, pošto je likvidirala Zvornik⁴, kreće u Dravcu Caparda i u toku dana postavlja se na liniji Marijanovo Brdo—Lisina—Ahmetovo Brdo—Kulići, sa kojih će se položaja večeras u 21 čas izvršiti napad i likvidacija posade u Capardama a u zajednici sa jedinicama I Vojvođanske brigade. Prva vojv. brigada daje jedan bataljon u sastav naše brigade a ostalim napada sa pravca Brezik—na Pravoslavne Caparde.

Na osnovu prednjeg naređenja raspored naših jedinica i pravac napada biće sledeći:

a) II bataljon u što kraćem vremenu postaviće se na liniji Marijanovo Brdo—Pašin Put. U toku dana tamo će stići i jedan bataljon Vojvođanske brigade koji se stavlja pod komandu štaba II bataljona.

Ova grupa vrši napad sa tog pravca preko sela Kulina pa udesno do s. Hajvazi na Caparde sa severoistoka.

b) I bataljon postaviće se na liniji Rudine—Ahmetovo Brdo—Lisina sa zadatkom da sigurno zatvori pravac ka Zvorniku dubinskim zasedama. Ovaj će bataljon postepeno potiskivati neprijatelja još u toku dana ka Capardama i poželjno bi bilo da se postavi do linije isključno kota 338 pa udesno do kote 419. U samom napadu na Caparde ovaj bataljon će napadati između sela Kulina i Ljeskovice duž drumu. Kod I bataljona stići će još u toku dana Minersko odeljenje koje će minirati i razrušiti na svim mogućim mestima drum za Zvornik

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 35/1—2, k. 709.

² Vidi dok. br. 268.

^a Vidi dok. br. 35.

⁴ Vidi dok. br. 178 i 180.

tako da se apsolutno onemogućiti svaki prolaz motornih vozila ka istom. Ukoliko Prvi bataljon ne bude u stanju da potiskuje neprijatelja u sadejstvu sa ostalim našim bataljonima, onda treba barem onemogućiti tenkovima da se slobodno kreću drumom. U tu svrhu Minersko odeljenje spraviće mine od eksploziva na izvesnim mestima na drumu koje će kada naiđu tenkovi paliti iz zasede.

c) IV bataljon postaviće se u s. Kulići—Kosovaca (kota 609)—kota 338. Ovaj će bataljon vršiti pritisak na neprijatelja ka drumu svojom vatrom tako da omogućiti I bataljonu izbijanje do napred određene linije. *Ovo će činiti takođe i II bataljon sa pridodatim Vojvođanskim bataljonom.* IV bataljon vršiće napad na Caparde između Brezika i Ljeskovice južnom stranom drumu.

Dva bataljona I Vojvođanske br. vršiće napad preko Brezika—Canakdžija napadajući Caparde s juga.

d) VI bataljon postaviće se oko kote 444 (Gaj) da bi obezbedivao Zvornik sa zapada u svakom slučaju a poslužiće ujedno i kao rezerva na pravcu Caparde kao i rezerva III bataljonu ka Drini. Ovaj bataljon će održavati kurirsku vezu sa I bataljonom.

e) III bataljon ostaće i dalje u Zvorniku i imaće za zadatak obezbeđenje grada na Drini i uglavnom držati bataljon na okupu za izvršenje svog vojničkog zadatka. Ujedno će pomoć intendantskim organima da vrše evakuaciju. No vojnici da ne odlaze daleko sa svojih položaja sa kojih ne bi mogli blagovremeno doći da intervenišu na slučaj potrebe.

Bataljoni će nastojati da se što pre povežu i da ovi prema Capardama otpočinu sa postepenim potiskivanjem neprijatelja do određene linije.

Štab IV bataljona izvestiće nas kada se bataljoni međusobno povežu i otpočinu akciju čišćenja drumu.

Kada I bataljon izbije do linije određene, ispaliće dve jednobojne raketle. Uopšte svako osvajanje pojedinih položaja objavljivati ovim znakom.

III i VI bataljon uputiće svoja bacačka odeljenja sa svim minama IV bataljonu koji će ih upotrebiti kako u akciji za vreme dana tako i uveče. Sa ovim bacačima da se ponesu i napunjene benzinske flaše koje da se predaju najvećim delom I bataljonu a izvesne i ostalim bataljonima. Flaše predati I bataljonu za I i II bataljon a II će ih primiti kod I bat. IV bataljonu poslati zajedno sa bacačima.

Ukoliko I bataljonu uspe da potisne neprijatelja i primeti se da neprijatelj otstupa, a imadne izgleda da se brzim dejstvom za njim likvidiraju Caparde za vreme dana, ispaliće tri raketle što će značiti za ostale bataljone da odmah vrše napad.

Kao potvrda da su bataljoni ovo primili takođe će ispaliti po tri raketle.

3.— Po uspešno završenom napadu naši bataljoni će se smestiti i to:

IV bataljon Jusufovići—Pahunjak s tim što će srušiti most na reci ispod sela kao i sve mostove od Prnjavora do Caparda. Ovu dužnost preuzeće Pionirski vod pod kontrolom ovog bataljona.

II bataljon smestiće se na prostoru Prav. sela Jajići.

Oba ova bataljona imaju zadatak obezbeđenja sa pravca Tuzle.

I bataljon smestiće se u selo Bulatovci i služiti kao rezerva.

VI i III bataljon ostaju na mestima gde su do daljeg naređenja.

Brigadna intendantura, sanitet i hirurška ekipa krenuće ujutru — 7 jula u 2 časa za s. Pravoslavno Snagovo i tu se smestiti.

Štab Brigade nalaziće se na pravcu Stanišići — Prav. Snagovo—Kulići — i dalje ka Capardama, a po završenom napadu nalaziće se iznad sela Mahala oko koliba.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA STAB BRIGADE:

Politkom

V.D. komandanta
Miloje^s

^s Milojević

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE PROLETERSKE BRIGADE
OD 6 JULA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO
JUGOSLAVIJE O DOLASKU JEDINICA BRIGADE NA PRO-
STORIJU SELA KAMENSKO¹**

STAB
IV PROL. BRIGADE
6-VII-43
u 20 h

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. I P.O.J.

Prema naređenju² štaba II Prol. divizije naša Brigada je izvršila pokret u toku dana i sada stigla u s. Kamensko. — Nije stigao još III bataljon koji je u toku jučerašnjeg dana i noći vodio borbu sa Njemcima³ na položajima s. Olovci. Očekujemo ga da će stići u toku noći. Ovdje se sada nalaze naša dva bataljona sa ostalim dijelovima Brigade.

U s. Kamensko našli smo I Dalmat. brigadu i sporazumjeli smo se o položajima kao i o zatvaranju pravaca. O tome će vam javiti štab I Dalm. brigade.

Prema naređenju štaba Divizije ove tri brigade sačinjavaju jednu grupu pod komandom našeg štaba, pa vas molimo da nam u tom pogledu izdate potrebna uputstva, odnosno naređenje za dalji rad.

Isto tako izdajte nam naređenje za rad naše Brigade ukoliko će sve brigade odvojeno ostati pod vašom komandom.

Mi se nalazimo u s. Kamensko, zaseok Podbrijeg.

Bataljoni su smješteni u istočnom dijelu s. Kamensko.

S. F. — s. N.

Za štab
Komandant
Ljubo Vučković

¹ Original, pisan plavim mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 35/2—1, k. 9 A. , t

² Redakcija ne raspolaže pomenutim naređenjem.

³ Odnosi se na dijelove 369 njemačke divizije.

IZVJEŠTAJ ŠTABA OPERATIVNE GRUPE KRIVAJA OD
7 JULA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGO-
SLAVIJE O RAZBIJANJU USTAŠKE MILICIJE NA SEK-
TORU KRČEVINE—RADOŠEVICI¹

STAB
OPERATIVNE GRUPE KRIVAJA=
7 jula 1943 god.
u 15 časova

VRHOVNOM ŠTABU

P o l o ž a j

1.— U toku jučerašnjeg dana dijelovi 5 brigade, poslije kraćega otpora, savladali su ustašku miliciju u s. Radoševiči i Krčevine. Milicioneri su se povukli u pravcu sela Vijake i koncentrisali se u jačini oko 150 boraca. Jutrošnjim nastupnim pokretom prema Vijaki dijelova iste brigade milicija je natjerana u bjekstvo prema Zavidovićima, odnosno prema Varešu.

2.— Prema obavještenju jednoga zarobljenoga milicionerskog uhode, jačina neprijateljskih snaga u Varešu se kreću oko 3000 vojnika (SS trupe). Ovo su nam danas potvrdili i mještani iz Vijake. — U toku prekjučerašnjeg dana u Zavidoviće je stiglo oko 11 kamiona neprijateljskih vojnika — isto SS trupa... Prema iskazima, jed'nice u Varešu i Zavidovićima imaju defanzivan zadatak, naime odbranu Vareša i Zavidovića i osiguranje pruge.

3.— Prema postavljenom zadatku izvršili smo povezivanje jed'nica u dolini rijeke Krivaje i odredili konkretne zadatke. O rezultatima djelovanja ove grupe mi ćemo vas redovno obavještavati³.

4.— Danas su patrole V brigade uhvatile vezu sa dijelovima VI Krajiške brigade (patrolama) na prostoriji sela Kokošinjac⁴.

5.— Drugovi iz štaba V brigade formirali su od ljudstva koje se sa njima nalazi dva manja bataljona. Oni su mišljenja da brigada i dalje ostane u sadašnjoj formaciji radi tradicije

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 36—1, k. 9 A.

² Operativna grupa „Krivaja“ privremeno je formirana u sastavu Četvrta proleterska brigada, Prva dalmatinska NOU i dva bataljona Pete crnogorske NOU brigade pod komandom Radovana Vukanovića.

³ Vidi dok. br. 41.

⁴ Šesta krajiška brigada Pete NOU divizije bita je razmještena u selu Očevlje. Vidi dok. br. 42.

Štab
Operativne Grupe KRIVAJA
7 jula 1943 god.
u 15 časova

MNO 0003
E E E E
APRIL 1943
36-1
4A

Vrhovnom Štabu

P o l o ž a j

1.- U toku jučerašnjega dana djelovi 5 brigade, poslije kraćega otpora, savladali su ustašku miliciju u s. Rađoševići i Krčevine. Milicioneri su se povukli u pravcu sela Vijaka i koncentrisali se u jačini oko 150 boraca. Jutrošnjim nastupnim pokretom prema Vijaku djelova iste brigade, milicija je natjerana u bjegstvo prema Zavidovićima, odatamo prema Varešu.

2.- Prema obavještenju jednoga zarobljenoga milicionerakog uhode, jačina neprijateljskih snaga u Varešu se kreće oko 3000 vojnika / SS trupa. Ovo su nam danas potvrdili i mještani iz Vijaka. - U toku prekjučerašnjeg dana u Zavidović je stiglo oko 11 kamiona neprijateljskih vojnika - isto SS trupa... Prema iskazima, jedinice u Varešu i Zavidoviću imaju defanzivan sadatak, naime odbranu Vareša i Zavidovića i osiguranje pruge.

3.- Prema postavljenom sadatku izvršili smo povezivanje jedinica u dolini rijeke Krivaje i odredili konkretne zadatke. O rezultatima djelovanja ove grupe mi ćemo vas redovno obavještavati.

4.- Danas su patrole V brigade uhvatile vezu sa djelovima VI Krajiške brigade/patrolama, na prostoriji sela Kokošinjac.

5.- Drugovi iz štaba V brigade formirali su od ljudstva koje se sa njima nalazi dva manja bataljona. Oni su mišljenja da brigada i dalje ostane u sadašnjoj formaciji radi tradicije iste, raspoloženja ljudstva ove brigade, vjerovatnosti povezivanja sa još jednim bataljonom koje oteječen prilikom prelaza pruge kod Sjetline, a i eventualne mobilizacije ljudstva. Napominjemo da ova dva bataljona mogu da posluže kao kostruktor ~~skvixkagxkxkxkxkxkx~~ i eventualno mobilisane borbe brzo prekaliti obzirom da sada u brigadi ima oko 100 partijaca.

Sart Rađizmu - Sloboda narodu !

Komandant,

iste, raspoloženja ljudstva ove brigade, vjerovatnosti povezi-
vanja sa još jednim bataljonom koji ie otsiečen prilikom prelaza
pruge kod Sjetline, a i eventualne mobilizacije ljudstva. Napo-
minjemo da ova dva bataljona mogu da posluže kao kostur i
eventualno mobilisane borce brzo prekaliti, obzirom da sada
u brigadi ima oko 100 partijaca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant
Radovan'

BK. 39

NAREĐENJE ŠTABA PETE NOU BRIGADE OD 7 JULA 1943 GOD. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA POKRET PRAV- CEM KARAT—OMERBEGOVA ŠNJEGOTINA—VIJAČANI I RAZMJEŠTAJ NA SEKTORU SELA JANKOVIĆ—MALJU- RICI—ZIŠKOVIĆA NJIVE¹

STAB
V K. KOZARSKJE NOU BRIGADE
O-P-Str. pov. 6/43
7 jula 1943 god.

ŠTABOVIMA I. II. III I IV BATALJONA

U vezi naređenja štaba divizije od danas naša brigada
dobila je zadatak da još večeras izvrši pokret u pravcu Karača
—Omerbegove Šnjegotine—Gornje Šnjegotine i Vijačana do
rijeke Ukrine².

Prema još nepotpunim podacima četničke bande vrše
koncentraciju na istim prostorijama gde naše snage moraju
izbiti, vjerovatno u cilju napada na nas. Ukoliko četnici budu
na tim prostorijama potrebno ih je razbiti i protjerati.

Pokret će se izvršiti u dvije kolone.

3 tim u vezi dajemo sljedeću zapovijest:

I bataljon odmah po primitku ove naredbe krenuće u Bebe.
odatle će produžiti u Liplje do II bataljona.

Vukanović

Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Voino-
istoriskog instituta pod reg. br. 2/1, k. 869.

* Vidi dok. br. 22.

I i II bataljon sačinjavaće lijevu kolonu koja će se kretati sledećim pravcem: Liplje—Srednja Snjegotina—Karač, prelazi rijeku Lukavac ispod Radmanića i preko Stražice izbija u Omerbegovu Snjegotinu na Jankovića kolibe (kota 347, 270, 364 i 384). Po dolasku na određenu prostoriju uzeti položaje tako kako će kontrolisati dolinu rijeke Ukrine i sve prilaze k njoj. I bataljon smjestiće se u Jankovićima, sa manjim snagama zauzeti kote iznad Ukrine i u toku popodneva jačim patrolama ispatrolirati Dubrave, Reljevac i Previju, sa zadatkom da se prikupe podatci o eventualnoj koncentraciji četnika na toj liniji.

II bataljon smjestiće se u Maljurićima, kontrolisati dominantne visove prema Karaču i Ukrinu od Dubrave do Spasevića.

Desnu kolonu sačinjavaće III i IV bataljon, i imaju se kretati sljedećim pravcem: Klupe—Lađevac—Gornja Snjegotina—Kršila—Ziškovića Njive i Kaursko Guvno.

IV bataljon smjestiće se u Ziškovića Njivama sa zadatkom da kontroliše rijeku Ukrinu od Previje do Pivaševića, tj. pravce od Ljubića, da u toku sutrašnjeg popodneva jačim patrolama ispita Previju, prve zaseoke Vijačana, Pivaševiče i prve kote na desnoj obali rijeke Ukrine.

Desna kolona (III i IV bataljon) izvršiće pokret iz Klupa večeras u 24 časa.

Lijeva kolona (I i II bataljon) krenuće iz Liplja najdalje u 2 sata izjutra, tj. 8 ov. mj.

Stab brigade kretaće se sa desnom kolonom i po dolasku na određenu prostoriju smjestiće se sa III bataljonom u Kršilima.

Po dolasku u Kršila izvršiće lokalno obezbjeđenje, povezati se sa IV bataljonom u Ziškovća Njivama (Žišci) i poslati jedan vod da uhvati vezu sa Prnjavorskim part. odredom koji se nalazi na k. Grualju.

Napominjemo bataljonima da se u ovom maršu kreću potpuno vojnički, da održavaju vezu međusobnu i da se ispo- mažu u borbi.

Naročitu pažnju skrećemo lijevoj koloni da se dobro obezbijedi kada bude prelazila preko Karača i da se kreće isključivo visovima, nikako ne dozvoliti da se svali u kotlinu samoga Karača.

I i II bataljon po izbijanju na određenu prostoriju baciće dvije kombinovane rakete. Odmah po dolasku poslati vezu Štabu brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant
Zamj. komandanta
Coče

**NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE NOU BRIGADE OD
7 JULA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG I DRUGOG BATALJONA
ZA POSIJEDANJE NOVIH POLOŽAJA I ZATVARANJE
* PRAVCA PREMA KOTOR VAROŠI I ŠIPRAGAMA¹**

STAB XII KNOU BRIGADE
STR. POV. OP. BR. 8/43
dana 7 jula 1943 god.

ŠTABOVIMA I i II BATALJONA OVE BRIGADE

Položaj

Štab divizije naređenjem svojim str. pov. op. br. si. od 5 jula 43 godine dostavio je sljedeće²:

„U vezi novih zadataka ove divizije i brzih pokreta druge grupe ove divizije snage XII brigade usmeriče aktivnost jedinica prema Večići, Donjem Orahovu. Grabovici i Borcima radi čvršćeg zatvaranja pravca od K. Varoši prema Šipragama, radi čvršće veze sa Štabom I Bos. korpusa i bolnicom ove divizije, kao i čvršće veze sa IV bataljonom II KNOU brigade, koji treba u toku 6 ov. mj. da stigne u Borce. Ova veza mora biti svakodnevna sa jačim patrolama.

U slučaju jačeg neprijateljskog nadiranja od K. Varoši i B. Luke imate najhitnije uspostaviti vezu sa Štabom I Bos. korpusa, od kojega ćete dobijati dalja naređenja.

Radi aktiviziranja četničkih grupa na Grabovci preduzete ćete sistematsko čišćenje sela Grabovice i odgovarajuće represivne mjere“.

U vezi sa tim snage ove brigade i Banjalučkog NOP odreda koje se nalaze na ovome sektoru moraju izvršiti promjenu svojih položaja i na osnovu naprijed iznijetog naređujemo sljedeće:

Snage I bataljona izvršiče pokret na dan 8 ov.mj. ujutro u 5 časova u pravcu položaja Orahovo Donje i razmjestiti svoje snage tako da zatvore pravac K. Varoš—Šiprage, što znači zaposjesti položaje Večići—Ježevac—Orahovo Donje. Uхватiti vezu sa IV bataljonom II brigade³ koji se nalazi na Borcima. Veza mora biti svakodnevna i čvrsta održavajući pomoću jačih patrola.

II bataljon ove brigade na dan 8 ov.mj. u 9 časova sa svoje dvije čete izvršiče pokret na položaje Grabovica, očistiti četničke grupe, koje su se počele aktivizirati, po okolnim selima

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 9/1, k. 875.

² Vidi dok. br. 31.

³ Vidi dok. br. 22.

Grabovice i preduzeti odgovarajuće represivne mjere. Od sviju četničkih porodica i porodica četničkih jataka izvršiti oštru konfiskaciju imovine, ostaviti samo ono bez čega porodica ne bi nikako mogla živiti. Konfiskovati se može sve ono što dolazi u obzir za potrebe vojske, ali ne uzimati sitnice, koje bi nas mogle kompromitovati (male količine sira, hljeba, brašna, raznog suda, ženskih stvari za oblačenje i tome slično). Konfiskaciju moraju vršiti određene komisije, a pojedincima se uopšte ne smije dozvoliti da hodaju po selima i zalaze po kućama.

Naročito oštar biti prema onim porodicama koje su od posljednjeg našeg prolaska kroz Grabovcu pomagale četnike i omogućivale im da vršljaju po tim terenima. Sve četničke jatake po mogućnosti pronaći i pohapsiti. Narodu i svim pojedincima reći i proglasiti da se ove mjere preduzimaju zato što su omogućili četničkim bandama kao okupatorovim saveznicima da žive na terenima njihovih sela i da vrše prepade na našu vojsku.

Pril'kom izvršenja ovih mjera prikupljati tačne podatke o četnicima i njihovim jatcima i potom voditi spiskove, u koje unositi šta je od koga konfiskovano.

Ovo isto važi i za I bataljon ukoliko se pojave ovakvi slučajeви.

II bataljon uhvatiće vezu sa snagama I bataljona u Orahovu Donjem i sa Štabom I Bos. korpusa u Markovićima.

Štab brigade sa jednom četom II bataljona. Pratećim vodom. Vodom za vezu i brigadnom ambulantom izvršiće pokret do Jeziće zapadno od Golog Brda. Četa II bataljona, koja ide sa Štabom brigade imaće za zadatak da kontroliše položaje Zivinice i Bokani.

Četa Banjalučkog NOP Odreda, koja se nalazi na sektoru Bastaji, zauzeće položaje Bokani i kontrolisati sektor u pravcu Borka, prema Ugru i Šolajima i povezati se sa Štabom ove brigade u Jezići.

Skreće se pažnja drugarskim štabovima na punu vojničku dužnost i obezbjeđenje. kako pri kretanju, tako i pri samome logorovanju.

Ima se podataka da se u K. Varoši nalaze veće snage „Vražje divizije“ koje, navodno, imaju namjeru da pretresaju i pročiste ovaj sektor, kao i da krenu sa većim snagama preko Borja za Teslić—Doboj. U vezi sa tim potrebno je što više pojačati obavještajnu službu i proširiti ob. mrežu, pronalaziti

* Podatak nije tačan. Na ovom sektoru nalazile su se snage 373 njemačke divizije.

sigurnije kanale preko kojih bi se uvijek dobijali tačni i sigurni podatci o svakom pokretu neprijateljskom bilo ma na koji sektor.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Radoš

Komandant
Mečava

BR. 41

IZVJEŠTAJ ŠTABA OPERATIVNE GRUPE KRIVAJA OD 8 JULA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGO- SLAVIJE O IZBIJANJU NEPRIJATELJA U SELO VIJAKA¹

Kamensko

STAB OPER. GRUPE KRIVAJA
8.VII u 16 h

VRHOVNOM ŠTABU

Položaj

1) Jedna neprijateljska kolona² (njemačko-ustaška) jačine 4—500, sinoć je izbila u s. Vijaka i danas logoruje u D. Vijaki. Naši dijelovi morali su se iz ovog sela povući. Ova kolona došla je od Vareša navodno za jedinicama VI Kraj. brigade.³ Danas su mitraljirali u pravcu s. Kamensko i izbacili 2 mine iz bacača. Dalje namjere ove kolone nepoznate su. Nepoznato nam je da li ima neprijatelja na pravcu s. Očevlje. Isto tako nije primijećen nikakav nepr. pokret od Zavidovića, ali u svim selima lijevom i desnom obalom r. Krivaje prema ovom mjestu nalazi se ustaška milicija.

2) U s. Cuništa jutros je stigla VII hrv. brigada i skrenuli smo joj pažnju na pravac prema Vijaki i Očeviju.⁴

3) Jedinice ove grupe prebacićemo na desnu obalu r. Krivaje i usmjeriti dejstvo nizvodno ka Zavidovićima prema situaciji.

s. F. — S. N.

K-nt
Radovan⁵

¹ Original, pisan plavim mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 38/1, k. 9 A.

² Vidi dok. br. 185.

³ Vidi dok. br. 47.

⁴ Vidi dok. br. 44.

⁵ Vukanović

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE NOU DIVIZIJE VRHOVNOM
ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA VOĐENIM
U VREMENU OD 1 DO 7 JULA 1943 GODINE¹

STAB
V N. O. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA
Br. sL
Dne 8-VII-/1943 god.
23 h

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Položaj

Poslije zauzimanja Kaknja i rušenja želj. pruge Visoko--Lašva² neprijatelj je brzo reagirao na sektoru Visoko. Kakanj, Vareš. Akcija IV brigade na pruži Dobravine—Breza³ primorala je neprijatelja na brzo pojačanje garnizona na vareškoj pruži.

Javili smo Vam kraćim izvještajem o boi-bama od 29.VI do 2. VII ov.mj.⁴ Sada vas izvještavamo o novim borbama.

1. Poslije borbe 1 ov. mj. na prostorijski Breza—Podvinci—Bulčići IV brigada povukla se u s. Lučice i Dolove. Pred zoru 2 ov.mj. jedinice ove brigade povukle su se na pl. Gubišće. U 8 časova neprijatelj je ušao u s. Lučice i Dolove. U isto vrijeme dvije neprijateljske kolone³ kretale su se od Liješnice i s. Slavina u pravcu Suhog Dola. U svemu neprijatelj je raspolagao sa sedam kompanija (dijelovi Sedme pukovnije) i neke SS trupe. Cilj neprijatelja je bio da opkoli naše jedinice na Gubišću. 2 bataljona brigade (dva) primili su borbu, koja je trajala, do 17.30 časova. Neprijatelj je potpuno razbijen na oba napadna pravca.

Rezultat akcije: zarobljeno 40 domobrana i 1 Nijemac. Domobrani su pušteni a Nijemac strijeljan. Mrtvih i ranjenih bilo je oko 80 vojnika. Zaplijenjeno je: 57 karabina. 1 teški bacač sa 68 mina, T. M. „Maksim“, 1 „šarac“, mali bacač sa 40 mina. 4 strojnice, 10.000 metaka. 3 pištolja i druge ratne spreme.

Mi smo imali 4 ranjena od kojih teže zamj. komandanta II bataljona.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 20/7, k. 781.

² Vidi dok. br. 13.

³ Isto

⁴ Isto

¹ Odnosi se na jedinice njemačke SS „Princ Eugen“ divizije.

Poslije ove borbe IV brigada prebacila se preko pruge (vareške) na selo Budoželj. Prethodnica brigade istjerala je neprijatelja iz rovova na koti Budoželj. Pri prelazu uništeno je 50 mt. pruge. Prugu su držali domobrani. U kraćoj borbi imali smo 2 mrtva i 1 lakše ranjenog.

U s. Budoželju milicija, njih oko 150, dobro je primila naše borce. Komandant milicije rekao nam je da su Nijemci naredili njima i četnicima da napadnu partizane ukoliko bi prelazili preko pruge. Iz ovog sela javio se jedan dobrovoljno u partizane.

Odmah pri prelazu pruge četnici su poslali kurira Štabu brigade pod pretnjom borbe ako budu došli na njihov sektor. Štab brigade vodio je sa pretstavnici četnika kraći razgovor bez rezultata

3 ov.mj. jedinice IV brigade zauzele su s. Okruglicu.⁸ 150 četnika brzo je razbijeno bez gubitaka. 1 četnik ubijen a 1 zarobljen. Oslobođeno je 13 bolesnih proletera, među kojima zamj. poltkoma bataljona. U povlačenju četnici su odveli još oko 58 zarobljenih bolesnih proletera.

U daljem čišćenju ovog četničkog sektora u borbi kod s. Hadžića ubijeno je 7 četnika, zarobljeno 7 karabina. Ubijen je četnički komandir

6 i 7 ov.mj. manji dijelovi brigade vodili su borbu sa četničkim grupicama na sektoru s. Buljetovina⁷—ž. st. Ivančići. U s. Buljetovina poginuo nam je vodnik i bolničar...

Kao što se vidi, četnici na ovome sektoru imaju potpuno neprijateljski stav prema nama. Narod je također naklonjen njima. Na sektoru Okruglica—Olovo—Čemerno po dosadašnjim podacima ima ih oko 600. Imaju štab korpusa i formirane brigade.

2. Poslije borbe kod s. Borovice 2 ov.mj., o kojoj smo Vas izvijestili⁸, I brigada prešla je na sektor s. Pogari—Han Kopalšte. Neprijateljski izviđački dijelovi ispitivali su naše položaje između 3 i 4 ov.mj. Sa snagama oko dvije satnije neprijatelj je 5 ov.mj. napao na dijelove II i IV bataljona, borba se vodila nekoliko sati. Neprijatelj je imao izvjestan broj mrtvih i ranjenih. Mi smo imali 4 mrtva i 6 lakše ranjenih i to sve u jednoj grupi koju je neprijatelj iznenadio. Istoga dana divizijska bolnica sa intendanturom prebacivala se pod zaštitom I brigade.

Noću 5—6 prethodnicu kolone dočekala je milicija sela Kokošinjac.⁹ Ubijen je 1 a 1 zarobljen, koji je kasnije pušten. Milicija ovog sela, njih 17, pripadaju II bojni I pješ. pukovnije u Brezi, milicionerska grupa Vijaka; naoružani su za borbu protiv partizana.

⁸ Vidi dok. br. 166.

⁷ Isto

⁸ Vidi dok. br. 13.

⁹ Vidi dok. br. 166.

U daljem pokretu 6 ov.mj. prethodnica I brigade razbila je jednu njemačko-legionarsku sarniju na pl. Zvijezda.¹⁰ Ubijeno je 3 vojnika, naši bez gubitaka.

Sa pl. Zvijezda izvršili smo pokret za s. Ravne. U 13 čas. 7 ov.mj. naše patrole primijetile su neprijatelja, koji je išao ka s. Zubeta.¹¹ Borba je ubrzo počela na prostoru oko' samog sela. pa se postepeno proširavala. Naše jedinice zabacivale su se neprijatelju bočno. Borba je bila vrlo žestoka. Oko 17 čas. neprijatelj je bio razbijen i počeo je da odstupa, pri čemu su ga naše jedinice gonile. Borba je trajala do u sam mrak. Neprijatelj je imao veliki broj mrtvih i ranjenih. Tačan rezultat ne znamo, jer još nismo dobili izvještaj od Štaba brigade, pošto su neke jedinice i danas produžile da gone neprijatelja. Do sada znamo da je naših bilo 2 mrtva i 9 ranjenih. Više gubitaka nismo vjerovatno imali. Jedan zarobljeni Nijemac izvijestio je da smo vodili borbu sa 77 lovačkim bataljoncm, sastavljenim isključivo od Nijemaca. Ovaj bataljon je prije dva dana došao iz Zenice u Vareš. Vojnik nije znao cilj pokreta. Imali smo za tri dana hranu. Bataljon je bio jačine 5 četa.

O rezultatu ove borbe izvijestićemo Vas detaljnije.¹²

3) Naša VI brigada došla je 7 ov.mj. u s. Očevlje. Štab brigade u današnjem pismu nije nam poslao izvještaj o borbama i razlogu njihovog pokreta prema nama. Od drugova koji su nam došli izviješteni smo da su od 2 o.mj. vodili svakodnevnu borbu na sektoru između Zenice i Vukanovića. Neprijatelj je bacio na njih jače snage i kažu da nisu mogli ostati na onome sektoru. Rješenje Štaba brigade da dođu nama u sastav vjerovatno je poteklo od nesnalaženja, iako smo im dali detaljna uputstva, kao i to da njihovo težište djelovanja bude na sektoru Zeničkog četničkog odreda. Pozvali smo politkoma brigade,¹³ te ćemo ovu stvar sutra ispitati i brigadu ćemo poslati nazad, po zadatku koga ste nam dali. Takođe ćemo Vas izvijestiti o borbama ove brigade.¹⁴

4) Šaljemo četu koja će donijeti radio stanicu. Takođe Vam šaljemo 5 drugova kurira za vezu sa nama.

Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

I. Materić

Komandant

Mil. Morača

(MP.)

¹⁰ Isto

¹¹ Isto

¹² Vidi dok. br. 47.

¹³ Dmitar Bajalica

¹⁴ Vidi dok. br. 47.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 8 JULA
1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE
O SITUACIJI I NAPUŠTANJU Kladnja OD STRANE
NEPRIJATELJA¹**

STAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
HRVATSKE
8 jula 1943

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

1) Vaše naređenje od 7 jula od 17 časova prema kome naša brigada ne bi trebala da ide u s. Milankoviće nego direktno u s. Očevlje primili smo jutros u 7 časova a brigada je krenula na put sinoć u 20 časova.²

Mi joj sada upućujemo naređenje u s. Milankoviće da se prebaci u s. Očevlje sa zadatkom koji ste vi pred nju postavili.

2) Sinoć u 19 časova primili smo izveštaj od naše Sedme brigade sa Han Karaule da je neprijatelj jučer u 5 č. 30 m. napustio Kladanj³ i otstupio u pravcu Tuzle. Štab brigade izdao je bio naređenje da brigada posedne Kladanj i brigada je krenula napred. VIII brigadi koja je tada kretala na put naredili smo da vas po ovome usmeno obavesti u s. Glavičina a mi smo čekali potvrdu od VII brigade i izveštaj o posedanju Kladnja pa da vas možemo izvestiti o sigurnim činjenicama.

Novi izveštaj nije nam stigao do ovoga momenta ría osnovu čega se može pretpostaviti da se brigada udaljila na pravcu Kladnja.

VII Krajiškoj brigadi naredili smo da sa prostorije s. Rađačići—s. Paklenik uputi jače bojne patrole u pravcu s. Brateljevići—s. Podpauč.

3) U naš štab stigao je drug Niko Martinović, novi načelnik štaba VII Krajiške brigade, i preuzeo dužnost od druga Laha.⁴

4) Našoj VII brigadi naredili smo da po svaku cenu uspostavi vezu sa I divizijom i da organizuje tu vezu za buduće.

5) Sa V divizijom uspostavili smo vezu na prostoriji Olovo.⁵ Njihov štab krenuo je jutros u pravcu s. Nišići i obavestio nas

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 27/2. k. 812.

² Vidi dok. br. 44.

³ Isto

⁴ Milan

O rasporedu Pete NOU divizije vidi dok. br. 166.

da će nam uputiti kurire i javiti nam gde se tačno nalazi. Punkt za vezu za njima je Olovo, gde se nalazi jedna četa VII Krajiške brigade.

Ovaj izveštaj upućujemo vam u dva primerka za s. Glavičinu i za s. Musiće.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
komandant
P. Jakšić

BR. 44

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 8 JULA
1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE
O NAPUŠTANJU KLADNJA OD STRANE NEPRIJATELJA
I RASPOREDU JEDINICA¹**

STAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
HRVATSKE
8 jula 1943 u 18 č. 30 m.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

1) Vaše naređenje od danas u 12 časova primili smo u 18 časova.

2[^] VII brigada koja je noću 6/7 juli smenila VIII brigadu na Han Karauli podnela nam je izveštaj juče posle podne da je neprijatelj 7 ov.m. u 5 č. 30 m. napustio Kladanj-¹ i otstupio u pravcu Tuzle. Posle ovog izveštaja brigada je preduzela pokret u pravcu Kladnja i posela ga noću 7/8 juli.

Prema izveštajima ove brigade neprijatelj je naglo otstupio ostavljajući za sobom stoku i namirnice. Ova brigada izvestila nas je da se danas čuje borba u pravcu s. Tarevo. Mi smo naredili da VII brigada uputi jedan bataljon komunikacijom u pravcu Tareva i da ispita situaciju na tom pravcu. U isto vreme uputili smo jedan bataljon VII Kraj. brigade pravcem s. Brateljevići—s. Podpauč—s. Tuholj sa zadatkom da sa te prostorije preduzme izviđanja u pravcu s. Tarevo. U slučaju

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalaza se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 28/2. k. 812.

² Vidi dok. br. 43.

da bataljoni naiđu na neprijatelja koji na tom sektoru vodi borbu sa našim snagama, oni imaju direktivu da ga napadnu s leđa. Obavestili smo ih da postoji verovatnoća da tamo vodi borbu II Prol. brigada" i da su oni dužni da joj ukažu pomoć

3) Prema vašem naređenju mi smo juče uputili na prostori-ju Milankovići—Cuništa našu VIII brigadu, jer je nju sme-nila VII brigada kod Han Karaule. Vaše naređenje pisano 7 ov.m. u 17 časova da brigada ne treba da ide [u] Milankoviće nego direktno u s. Očevlje st'glo nam je tek jutros.⁴ Mi smo ga odmah uputili za brigadom u Milankoviće, a u međuvremenu smo sa Milankovićima uspostavili i telefonsku vezu i preneli isto naređenje. Brigada se ovoga časa kreće iz Milankovića za Očevlje.

Brigadi smo naredili telefonom da vas izvesti o situaciji kod Kladnja i ona vam je uputila jednu patrolu sa pismenim izveštajem. Mi smo jutros uputili jednu patrolu u Musiće a jednu u Milankoviće da vas traže na toj prostoriji, ali one nisu stigle k vama do 12 časova. Veza će sada biti olakšana preko VIII brigade koja je sa nama vezana telefonom. Sva hitna naređenja možete dostaviti tim putem.

4) Naša divizija ima sada sledeći raspored: VII brigada u Kladnju sa isturenim delovima u pravcu s. Tarevo. Vn Kra-jiška brigada jedan bataljon s. Radačići, jedan bataljon na pravcu Brateljevići—Tuholj, jedan bataljon na prostoriji Olovo—Olovske Luke sa zadatkom kontrole pravaca Olovo—Han Pijesak i Olovo—Medojevići.

5) Kako su naša VII i VIII brigada angažovane, to smo VII Krajiškoj brigadi naredili da preduzme rušenje pruge Petrovići—Cuništa. I VIII brigadi stavili smo u zadatak da po mogućnosti odvoji jedan bataljon iz Očevlja za rušenje pruge.

6) VII brigada uputila je odeljenje za vezu sa I divizijom na prostoriju Han Pijesak—Vlasenica.

7) Ova patrola za vezu ima zadatak da vam iz Olova ponese traženi benzin.

8) Molimo da nas hitno izvestite da li je ispravno naše angažovanje u pravcu Tuzle obzirom na opšti plan naših operacija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
komandant
P. Jakšić

¹ Vidi dok. br. 168.

• Vidi dok. br. 43.

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD
8 JULA 1943 GOD. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA PO-
KRET NA PROSTORIJU KRAVICA, POBUDE, GLODI¹

STAB
I PROLETBRIGADE
Br. — 503
8 jul 1943

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

1.— Na osnovu naređenja štaba Divizije naša Brigada bez obzira da li Zvornik pada ili ne, napušta ovu prostoriju ; za prvo vreme prebaci se na prostoriju s. Kravica—Urkovići—Pobude—Cerska—Glodi.

Na osnovu prednjeg naređenja raspored i zadatak naših jedinica biće sledeći:

III bataljon smestiće se na prostoriji s. Glodi—s. Đevanje. Zadatak bataljona je da obezbeđuje pravac od Zvornika no s tim da ne nastoji da primi upornu borbu s neprijateljem već da izbegava vatreni kontakt s neprijateljem. Patrole slati u pravcu Velje Glave, Dafin Kose i Novog Sela. Bataljonu se takođe stavlja u zadatak rušenje mosta u Drinjači zašto mu se dodeljuje Minerski vod Tehničke čete. Bataljon će obezbediti ovaj vod za vreme rušenja mosta. Po završetku rušenja ovaj vod će porušiti most u Kasabi,¹ posle čega će otići u sastav svoje čete.

I bataljon smestiće se na prostoru s. Cerska. Zadatak bataljona je da održava vezu sa III bataljonom u s. Glodi, sređivanje bataljona i odmor.

II bataljon smestiće se na prostoru sela Muslimanski Škugrići sa zadatkom kontrole ceste od Drinjače. patrolama i održavanja veze sa I bataljonom u Cerskoj i bataljonom u s. Pobude.

VI bataljon smestiće se na prostoriju s. Hrnčić—Pobude.

IV bataljon smestiće se na prostoriju s. Kravica—Marići.

Brigadni sanitet i bolnica smestiće se na prostoriji sela Sebiočina—Lipenovići.

Štab brigade biće u selu Bišina.

Hirurška ekipa ide sa brigadnim sanitetom.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 36/1—2, k. 709.

" Nova Kasaba

Brigadna intendatura u s. Lipenovići.

Sve jedinice odmah po dobijanju naređenja krenuće pravcem preko s. Glodi ka novoodređenoj prostoriji.

Pokret vršiti noću kako bi se izbeglo dejstvo neprijateljske avijacije. Ukoliko bataljoni imaju na svojim pravcima šume gde mogu neometano od avijacije da se kreću, mogu pokret produžiti i danju. U protivnom zadržati se u šumi gde koga zatekne dan, no obavezno do ujutru moraju preći svi preko Drinjače osim III bataljona.

U toku sutrašnjeg dana štabovi će nastojati da se komore i ljudstvo ne kreću po otkrivenom prostoru kako bi avijacija potpuno izgubila trag naših pokreta. Bataljoni koji ne budu mogli izvršiti pokret do kraja izvršiće ga u toku noći sutrašnjeg dana.

Stab brigade u toku sutrašnjeg dana biće na prostoru s. Rovaši.

Dalja uputstva za rad na novoodređenoj prostoriji bataljoni će dobiti naknadno.

Snabdevanje bataljona na terenu preko brigadne intendature.

Posle kraćeg odmora dalji smer naših pokreta biće ka jugu sa zadatkom rušenja pruge Sarajevo—Višegrad.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA STAB BRIGADE:

Politkomesar

V. d. komandanta
M. M.⁵

*

* Miloje Milojević

NAREĐENJE ŠTABA PETE NOU BRIGADE OD 8 JULA
1943 GOD. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA POKRET NA
LJUBIC¹

STAB
KOZARSKÉ NOU BRIGADE
O-P-Str. pov. 7/43 g.
Dne 8 jula 1943 god.

ŠTABOVIMA I, II, III i IV BATALJONA

U vezi naređenja štaba Divizije od danas, snage naše brigade, II Kr. brigade i Prnjavorskog part. odreda sutra 9 jula poslije pola noći izvršiće pokret na Ljubić sa zadatkom da u toku sutrašnjeg dana ostanu prikriiveni u šumi. te da u toku noći između 9 i 10 jula izvršimo napad na ustaško-domobranski garnizon Prnjavor² i okolna četnička uporišta. Ovaj pokret mora b ti vrlo konspirativno izveden, a naročito se mora biti pažljiv i oprezan i ne otkrivati se za vrijeme sutrašnjeg logorovanja u šumi.

Snage naše brigade sa današnjih položaja krenuće u vremenskim razmacima i to:

II bataljon, krenuće u jedan sat noćas (9.VII.) ovim pravcem: Jaljurići—Jankovići—Kaurško Guvno—Pivaševići—Mramor (kota 343)—Ravno Brdo—Vinograd (kota 355).

IV bataljon, krenuće u jedan i po sat noćas ovim pravcem: Kaurško Guvno—Pivaševići—Mramor—Ravno Brdo—lijevo od kote Vinograd u Drenovu.

I bataljon, krenuće u 2 sata noćas (9.VII), ovim pravcem: Jankovići—Đurđevići—Debelo Brdo—Mramor—Ravno Brdo i zadržati u šumi na kosama između Ravnog Brda i Vinograda.

III bataljon, sa brigadnom ambulantom krenuće u 3 sata noćas preko Zizaka—Kaurškog Guvna—Pivaševića—Mramora—Ravnog Brda—na Vinograd.

Na tim. položajima svi bataljoni će uzeti borbeni raspored za odmor radi eventualne artiljeriske vatre

Štab brigade nalaziće se na Vinogradu.

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 13/1. k. 869.

² Vidi dok. br. 55. 73. 130. 159. 186 i 196.

III bataljon, ostaviće brigadnu ambulantu u prolazu kod I bataljona. Sjutra u 10 časova svi štabovi bataljona imaju biti u štabu Brigade gdje će se održati savjetovanje radi navedene akcije.

Štab brigade kretaće se noćas sa III bataljonom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. komandanta
Coče

Komandant
Ranko*

BR. 47

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE NOU DIVIZIJE OD 9 JULA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O SITUACIJI NA TERENU I BORBAMA ŠESTE BRIGADE¹

STAB
V N.O. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA

Br. si.

Dne 9-VII-1943 god.
u 24 h

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Položaj

1) Sinoć smo Vam poslali izvještaj o borbama koje su naše jedinice vodile.² Borba koju su jedinice I brigade vodile 7 o.mj. kod s. Zubeta³ završila se juče oko 11 č. Neprijatelj je za dva sata borbe razbijen i povlačio se iz Zubeta u šumu. Naše jedinice zabacivale su se bočno u šumu i tukle neprijatelja. Tako je jedan bataljon sa još jednom četom drugog bataljona vodio borbu do kasno u noć u samoj šumi. Neprijatelj je vješto manevrisao i stalno pokušavao da uobruči ove naše jedinice, koje su produžile borbu i 8-og do 11 čas., kada su bile primorane da se povuku iz šume. Neprijatelj je zaposjeo sve važnije kote na Zvijezdi pl. — Gubici neprijatelja su dosta veliki. U Zubetu ubijeno ih je 10. a primijećeno je desetak nosila iz sela. Gubici se nisu mogli tačno procijeniti, uslijed šumovitog

* Narodni heroj Ranko Sipka. Poginuo nesrećnim slučajem 1944 god kod Travnika.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 21/7. k. 781.

² Vidi dok. br. 42.

³ Vidi dok. br. 166.

terena. Zaplijenjeno je dosta municije i ostale spreme. Mi smo imali 2 mrtva i 9 ranjenih.

Kao što smo vam javili, jedinice I brigade vodile su borbu sa 77 lovačkim bataljonom iz divizije „Princ Eugen“. Sastav bataljona Nijemci i kulturbundovci. Oni su krenuli iz Vareša prije dva dana (5 o.mj.). Dva zarobljena vojnika nisu znala cilj pokreta.⁴

2) 8 o.mj. pred mrak izvidnice IV brigade primjetile su dva vojnička voza koji su pristigli na ž. st. Ivančici. U sam mrak neprijatelj je primijećen u blizini s. Lađevići. Jedna neprijateljska grupa primijećena je da kreće iz Ivančića ka s. Dolovi (prugom). Jutros su jedinice IV brigade (dva bataljona) izvršile raspored prema neprijatelju i izvodile njegove pokrete. U 12 čas. tri neprijateljske kolone kretale su se u pravcu s. Nišića sa pobočnicama. Naše jedinice dočekale su neprijatelja ispred sela Nišića. Borba je počela oko 14 č. i trajala do večeri. Neprijatelj je imao oko 30 mrtvih i ranjenih. Zaplijenjen je jedan puškonvtraljez, 40 mina za t. bacač, 7000—8000 metaka i nekolike puške. Mi smo imali dva mrtva i 1 lakše ranjenog. Neprijatelj se zadržao u s. Nišići, gdje se utvrdio.⁵ Zarobljen je 1 rojnik, koji je izjavio sljedeće: 7 pukovnija krenula je iz Ilijaša— Semizovca 8 o.m. Druga bojna, kojoj on pripada, stigla je istoga dana u s. Karaulu uveče. Prva bojna stigla je uveče na ž. st. Ivančici. Treća bojna im je ostala pozadi u rezervi. Druga bojna krenula je jutros iz s. Karaule za s. Nišići. Za dalje pokrete ostalih bojni ne znamo. Na ovome sektoru, na liniji Nišića, pukovnija je trebala da sačeka ostale neprijateljske grupe, koje kreću iz Vareša, i to navodno da su njemačke jedinice, i drugu grupu, navodno dijelovi „Vražje divizije“ koji kreću od pravca Tuzle i Zavidovića ka Kladnju. Također misli da je 9 pukovnija krenula iz Sarajeva za Sokolac. Po njegovom, ove neprijateljske grupe imaju zadatak da uobruče naše jedinice u međuprostoru Olova i Kladnja. — 7 pukovnija sastavljena je isključivo od hrvatskih vojnika.

3) VI brigada (XI)⁶ vodila je borbu sa neprijateljem kod Očevija u blizini Jasala 8 ov.mj. oko podne.⁷ Borba je vođena

⁴ Vjerovatno se odnosi na dijelove 369 njemačke divizije.

⁵ Vidi dok. br. 166 i 269.

* U dokumentima se pominju Šesta i Jedanaesta NOU brigada. Međutim to je jedna te ista. Ona se zvala Šesta jer je bila sastavljena od dva bataljona Šeste krajiške NOU brigade — a i Jedanaesta zbog toga što u to vrijeme u Bosni nije postojala Jedanaesta brigada. Sastav ove „brigade“ bio je: dva bataljona Šeste krajiške i jedan bataljon Devete NOU brigade, koji su po naređenju štaba Drugog bosanskog korpusa upućeni u sastav Pete NOU divizije.

⁷ Vidi dok. br. 166.

sa jedinicama divizije „Princ Eugen“, možda sa drugim bataljonom te divizije. Janjski bataljon VI brigade bio je iznenađen te od bacačke vatre imao 19 ranjenih (4 teže) i 1 mrtvog. Ostala 2 bataljona zbacili su neprijatelja sa nekoliko čuka kod Jasala i nanijeli mu osjetne gubitke. Zaplijenjena su 4 konja sa 40 topovskih granata 37 m/m. nešto hrane i sprema. Jedan zarobljeni vojnik potvrdio je da su ovo njemačke —„kultur-bundovske“ jedinice rečene divizije.

Po svemu izgleda da je izjava zarobljenog rojnika istinita. Po našem mišljenju jedinice „Princ Eugena“ teže da prođu za Olovo i da kasnije sa VII pukovnjom krenu za Kladanj. Ne znamo da li je tačna izjava o IX pukovnji.

4) U ovakovoj situaciji donijeli smo sljedeću odluku o dejstvu naše divizije:

I brigada sa tri bataljona ima zadatak da iz prostora sela Ravne krene preko Okruglice na s. Čemerno i da djeluje u pozadini VII pukovnije: da poruši prugu koja ide za Okruglicu i prugu za Ivančiče; da razbije četnike ako ih susretne kod Čemerna. Brigada bi, prema datoj situaciji, ostala na prostoru oko Srednjeg i povezivala se sa jedinicama IV brigade kod s. Rakova Noga. Iz Ravna brigada će krenuti u toku sutrašnjeg dana. IV brigada sutra će da na prostoru s. G. Bakici—s. Sudići osmatra dalje neprijateljske pokrete, a glavnu pažnju obratiće na desnu kolonu (I bojna od Gajeva) da ie na pogodnom mjestu dočeka i razbije. — VI brigada pomjeriće se sutra od Očevlja na liniju s. Krivajevići—Musici, gdje bi zajednički sadejstvovala sa IV brigadom. Prema razvoju borbe, ove dvije brigade djelovaće na sektoru Medojevići—Rakova Noga—Kala—uzovići—Šahbegovići, odakle bi se povezivali sa lijevokrillnom jedinicom. Za prvo vrijeme bolnice bi bile pod zaštitom dva bataljona.

Ovu odluku o VI brigadi da ostane na ovom sektoru donijeli smo iz sljedećih razloga: U ovakovoj situaciji teško bi bilo da brigada, koja je inače brojčano mala, krene na ranije određeni sektor. Ovo je i radi njene bolnice koja bi otežavala put. Drugo, s obzirom na snage neprijatelja na ovom sektoru, a i na njegove namjere, mišljenja smo da dvije brigade ne bi mogle same uspješno izvršiti zadatke koji su nam dati. Uopšte, mišljenja smo da bi na određeni sektor za VI brigadu trebalo poslati jaču jedinicu, koja bi mogla uspješno razbiti četnike i samostalno djelovati.

Molimo Vas da nam odgovorite po ovom pitanju.

Naš štab nalaziće se na liniji s. Kruševo—Medojevići—Rakova Noga.

5) Podnosimo Vam izvještaj o borbama VI brigade od 2 do 3 ov.mj.

2.VII. Brigada je vodila borbu na sektoru Lašva. Zenica. Na zasjedi prema Zenici dočekane su dvije neprijateljske satnije." Neprijatelj je protjeran u pravcu Zenice i imao 28 mrtvih, među kojimff i dva oficira. Ranjenih je bio već: broj. Zaplijenjeno je: 1 laki njemački mitraljez, 5.000 metaka, desetak pušaka i ostale ratne spreme. Istog dana vođena je borba sa neprijateljem sa lijeve strane Bosne. Jedna četa goneći neprijatelja st gla je do blizu Busovače. Druge dvije čete nanijele iU neprijatelju 10 mrtvih i više ranjenih kod pruge. Naši gubici ovog dana: 4 teže i 4 lakše ranjena.

3.VII. Brigada je krenula u pravcu s. Seoca ka Vranduku. Međutim, neprijatelj je iz Zenice krenuo sa dvije bojne⁹ i zaposjeo sve pravce na tom putu tako da je brigada morala promijeniti pravac za Bjelu Vodu. Ni tamo se nije mogla probiti, jer je neprijatelj brzim pokret ma stalno natkriljavao brigadu. U isto vrijeme, dvije neprijateljske kolone kretale su se od pravca Kaknja za Mošćanicu i Briznik. U takvoj situaciji Stab brigade donio je odluku da krene u sastav divizije.

6.VII. na H. Kopalištu na prethodnicu brigade otvorena je iz zasjede vatra, gdje smo mah 1 mrtvog.

2 ov.mj. dobrovoljno se javio Štabu brigade Milorad Novosel, bivši komandant odreda Zvijezda, sa 30 naoružanih ljudi. Novosel sa njegovim ljudima prešao je lanjske godine Zeničkom četničkom odredu, jer, kako izjavljuje, nije mogao da ostane na svojoj teritoriji zbog jug. oficira koji su ga progonili. Novosela ćemo zadržati kod nas i koristiti ga za ovaj sektor.¹⁰ Dobro b: bilo kad bi nam drug Rato¹¹ poslao njegove karakteristike. Njegovi ljudi zadržsni su u VI brigadi. Njegovi ljudi u borbi sa Nijemcima dobro su se pokazali.

Uz borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pclitkomesar
I. Materić

Komandant
Mil. Morač»

(M.P.)

P.S.¹² Četa koja je vodila borbu kod Busovače kasnije se nije mogla probiti na desnu obalu Bosne, jer je pruga bila zaposjednuta. **Stab VI br.** dao je direktivu ovoj četi da se spoji **sa** Travničkim ili Prozorskim odredom.

⁸ Vidi dok. br. 171.

⁹ Vidi dok. br. 177.

¹⁰ Vidi dok. br. 94.

¹¹ Dugonjić

¹² U originalu dopisano plavim mastilom, latinicom.

Već tri dana čuli smo artiljerisku paljbu na sektoru r. Bosne i oko Visokog. Dal: smo zadatak I brigadi da raspia o ovoj borbi i ako budu naše neke jedinice — da se probijaju ovamo — da im pomognu.

Mišljenja smo da nam pošaljete nekoliko uticajn'h drugova iz VI bos. brigade, koji bi nam dobro pomogli na ovom sektoru. Među njima bar jednog druga muslimana radi mobilizacije kod muslimana.

M. M.

BR. 48

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 9 JULA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O NAPUŠTANJU KLADNJA OD STRANE NEPRIJATELJA I SITUACIJI NA POLOŽAJIMA JEDINICA¹

STAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
HRVATSKE

9 jula 1943, 9 40 min.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

1) Naša VII brigada dostavlja nam iz Kladnja -ledeće co-datke o neprijatelju.

Neprijatelj² je bio ušao u Kladanj samo sa 6 tenkova. Nikakva pješadija nije došla s njime. U gradu su se zadržali svega jednu noć i za to vreme streljali 9 naših ranjenika u bolnici. Sutradan rano povukli su se prema Tuzli. Zajedno s njima otišao je sav narod iz Kladnja tako da je u Kladnju ostalo svega nekoliko žena i staraca.

Neprijatelj se uglavnom povukao prema Tuzli. Izvesni delovi ostali su u rudniku Đurđevik i u s. Živin:ce. Neprijatelj koji je došao u Kladanj bili su uglavnom Nemci. U rudniku u Đurđeviku i u s. Zivinice nalaze se delovi „Vražje divizije". Po pričanju jednog seljaka koji je 8 ov.m. došao iz Tuzle tokom jučerašnjeg dana vođena je borba oko Đurđevika i po njegovom pričanju naše snage .proterale su Nemce iz Đurđevika.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 30/2, k. 812.

» Vidi dok. br. 185.

Prema poslednjim podacima neprijatelj je glavninom snaga ostupio za Tuzlu a potom za Doboj. Svi tenkovi i artiljerija otišli su u tom pravcu dok su slabiji delovi ostali u rudniku Đurđeviku i s. Zivinice. Njihove slabije patrole bile su juče do s. Brloške.

2) U vezi sa ovom situacijom VII brigada preduzela je iz Klادنja pokret opštim pravcem Kladanj—Tuzla s tim da izbije na liniju s. Prijanovići—s. Stupari—s. Tarevo, a jedan bataljon VII Krajiške brigade kreće sa pravca s. Brateljevići—s. Podpauč—s. Tuholj—s. Tarevo.

3) Komandant mesta Kladanj koji se povratio iz Sekovića dao nam je sledeće podatke:

I divizija zauzela je Zvornik¹ i produžava pokret prema Bijeljini. Na prostoru Han Pijesak nalazi se VI Bosanska brigada. Verodostojnost ovih podataka nije velika.

4) Preduzeli smo mere da uspostavimo vezu sa II Prol. brigadom.

5) Ovoga časa izveštava nas VIII brigada da neprijatelj nastupa u tri kolone⁴ u pravcu Očevlja i da će se ona po vašem naređenju povući u Solun. Obzirom na ovu novu situaciju molimo vas da nas hitno izvestite kamo da onjentišemo svoje snage i da li je potrebno da povučemo nazad delove koje smo uputili u pravcu Tuzle

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
komandant
P. Jakšić

¹ Vidi dok. br. 17. 180 i 268.

⁴ Vidi dok. br. 269.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PODGRMEČKOG NOP ODREDA OD
9 JULA 1943 GOD. ŠTABU ČETVORTE NOU DIVIZIJE O
AKCIJI U SELU RAKANI¹**

STAB
PODGRMEČKOG N.O.P. ODREDA
Broj: si.
9. VII. 1943 g.

ŠTABU IV N.O.U. DIVIZIJE

Položaj

Dostavljamo vam izvještaj o akciji dijela snaga I bataljona ovog odreda na cesti u selu Rakanima na dan 7.VII. o.g.

Jedan vod II čete i dva voda III čete I bataljona ovog odreda postavili su zasjedu na cesti Novi—Krupa u selu Rakanima dana 7 o.mj. Neprijatelj je naišao sa 25 kola u kojima se vozila vojska. Kola su bila pokrivena šatrama. Pored toga naišlo je u istoj koloni 8 konjanika, 10 b ciklista, 2 motora i 2 oficira na konjima. Kolona se kretala od Krupe za Bosanski Novi. Naši borci otvorili su vatru iz pušaka i jednog p. mitraljeza tako da je među neprijateljem nastala panika i bježanje. Potom je neprijatelju naišao u pomoć oklopni voz i neprijatelj se pribrao i otvorio vatru na naše. Naši su se povukli ,bez žrtava a kod neprijatelja je ostalo na cesti 20 mrtvih konja i prevaljenih kola. Broj mrtvih i ranjenih neprijateljskih vojnika nije nam poznat. Nastojaćemo da ovo preko veze doznamo.²

Na sektoru koji kontrolišu jedinice ovog odreda nema bitn'h promjena, neprijatelj nije pokušavao u toku posljednjih dana nadirati na našu oslobođenu teritoriju, Veze redovno održavamo sa susjednim jedinicama te sa Ribničkim, Baniskim i Kozarskim odred'ima.

O svima promjenama obavijest.ćemo vas.
Drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkomesar
si. ots.

Komandant
Milančić

(M.P.)

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 10/1—3, k. 1630.

² Vidi dok. br. 65.

PISMO POLITIČKOG KOMESARA SEDME NOU DIVIZIJE
OD 10 JULA 1943 GOD. POLITIČKOM KOMESARU SEDME
I OSME BRIGADE ZA INTENZIVNIJI POLITIČKI RAD U
JEDINICAMA¹

STAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
HRVATSKE
10 juli 1943

„Ja cijenim VII diviziju jer je ona vodila teške borbe s neprijateljem od Sunje do Crne Gore i jer je dala mnogo žrtava u našoj borbi" (TITO).²

POLITKOMESARIMA VII I VIII BRIGADE

Poslije neuspjele okupatorske ofanzive, koja je imala za cilj da najelitnije jedinice naše vojske uništi na liniji Imotski—Livno—G. Vakuf—Prozor, naša herojska Narodnooslobodilačka vojska otpočela je kontraofanzivu razbijajući i uništavajući okupatorsko-četničke bande u Hercegovini, Crnoj Gori i Sandžaku. Ova naša ofanziva imala je zadatak da očisti te krajeve od mrskih fašističkih okupatora i da učini kraj haračenja nad narodom najpodlijih izdajnika našeg naroda — četnika Draže Mihailovića, proširujući na taj način Narodni ustanak i oslobađajući našu porobljenu domovinu.

U tim teškim borbama sa okupatorom i četničkim izrodima, kako u toku same neprijateljske ofanzive tako i naše kontraofanzive, boreći se pod nevideno teškim uslovima, mi smo imali velike uspehe. Treba samo istaći našu najveću, istorlsku bitku kod Gornjeg Vakufa, protiv Nemaca, od Prozora do Jablanice protiv Italijana, na prelazima Neretve, oslobađanje gradova Nevesinja, Gacka, Kalinovika, Savnika, Zabljaka itd. Dalje: mi smo uspjeli da izvučemo oko 4.000 ranjenika i bolesnih drugova. Na čitavom tom prostoru neprijatelj je pretrpeo ogromne gubitke. Najmanje tri talijanske divizije prestale su da postoje, četničke bande su raspršene, a švapski psi su posejali svojim lešinama svaku stopu zemlje pokušavajući da nas zaustave na našem pobedonosnom putu. Glas o našim poredama raširio se kroz čitavu našu zemlju i preko njenih granica. Vrhovni štab obelodanjujući preko naše radio-stanice „Slobodne Jugoslavije" niz dokumenata i uspeha naše borbe zainteresovao je do te mere svetsku javnost o sramnoj izdaji Draže Mihailovića da je njegov sramni lik izroda i izdajnika postao vidan u celom svetu

¹ Prepis originala, oisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ pod reg. br. 5412.

² Dopisano na mašini, latinicom.

i za svakog poštenog antifašistu. Ove istoriske bitke nisu ostale bez rezultata. Saveznici su najzad morali da uvide ko ustvari vodi borbu u Jugoslaviji i uputili su nekoliko misija kod naših jedinica. Naša vojska, koja već dve godine pod mudrim rukovodstvom našeg Vrhovnog komandanta, druga Tita, vodi herojsku borbu protiv okupatora, na taj način je stvarno priznata kao jedina stvarna oslobodilačka snaga i stvarna pomoć Saveznicima u našoj zemlji. Naši dalji uspesi samo će učvrstiti položaj naše vojske kao ratujućeg faktora u opštim planovima Saveznika.

Ove krupne vojno-političke pobede naše vojske zabrinule su najgorčnijeg neprijatelja našeg naroda — nemački fašizam, koji je otpočeo sa pripremom i izvođenjem nove, još žešće ofanzive protiv nas, s težnjom da nas obuhvati i uništi u kanjonima Pive i Tare, stvarajući širok dubinski obruč od Hercegovine, Sandžaka, južne i istočne Crne Gore i jugoistočne Bosne. Posle teških i krvavih borbi pod najtežim uslovima gladi i tifusa — na obalama Tare i Pive, na Sinjajevini i Durmitoru, na Vučevu i Zelengori, pa sve do Istočne Bosne, mi smo uspeli da razbijemo obruč iz Pete neprijateljske ofanzive i da svoje glavne i najbolje snage izvučemo na slobodniji i širi teren.

Ove velike pobede nad okupatorom, koje su dale poleta borbi u čitavoj zemlji i učvrstile u inostranstvu ugled naše vojske, kao i razbijanje četničkih bandi Draže Mihailovića, koji su pretili da u tim krajevima postanu ozbiljna unutrašnja opasnost za slobodu naših naroda nema sumnje da su stvorili kako vojne tako i političke preduslove za dalji oslobodilački polet i razvoj naše NO vojske. — Ali, mnogi naši drugovi zapamtili su samo teške i tamne strane ovih naših istoriskih pobeda, izgubivši iz vida rečene rezultate koji su ono što je najvažnije u tim borbama.

Ima još jedan važan momenat koga naši drugovi gube iz vida, a to je da smo do te mere privukli okupatorske snage i snage izdajnika našeg naroda, da je to omogućilo snažan polet i učvršćenje Narodnooslobodilačke borbe u svim krajevima naše zemlje i ponovno oslobodavanje onih teritorija koje je neprijatelj uspeo da privremeno okupira.

Naša divizija, učestvujući u ovim istoriskim bitkama, preživela je svoje najteže, ali i najslavnije dane.

Ona se hrvala s dva velika protivnika — s fašističkim okupatorom i njegovim slugama i sa pegavim tifusom. Mora se reći da je u borbi protiv prvog neprijatelja ona izišla kao pobednik, uprkos dragocenim i brojnim žrtvama. Što se tiče drugog — mi smo ga kao i mnoge naše jedinice — a naročito one koje su ostale u Lici i Krajini, na Baniji i Kordunu, dočekali potpuno nespremni. Teškoće, koje su proisticale s jedne strane iz uslova

borbe i pokreta, a s druge strane usled nedovoljno organizovanih sanitetskih mera i sasvim loše organizacije ishrane, omogućile su da nam tifus nanese najkrupnije gubitke, s jedne strane u velikom broju smrtnih slučajeva, a s druge strane u opštem fizičkom slabljenju ljudstva koje je lakše podlegalo naporima. Iskustva i naši nedostaci u borbi protiv tifusa moraju postati dragocena pouka za našu vojsku i sve nas u budućim borbama.

Posle reorganizacije naše divizije i dolaska u Istočnu Bosnu, potrebno je analizirati naše dosadašnje borbe, naš rad i držanje kroz ofanzivu i na bazi uspeha i nedostataka, na bazi iskustava koja smo stekli, otpočeti nov život u našoj diviziji. Prvenstveno je ovde za nas najvažniji naš rad, rad političkih komesara.

Rad političkih komesara kroz poslednju ofanzivu kao i pre nje zatajio je, a ukoliko ga je bilo — bio je bez sistema i organizovanosti. Mnogi politkomesari u ovim teškim uslovima života i borbi ne samo da nisu uočili ono što je najznačajnije u našim dosadašnjim borbama, nego su se potpuno pasivizirali pa izgubili perspektivu razvitka naših borbi. To se naročito očitovalo u poslednjoj ofanzivi. U diskusijama i razgovorima s mnogim našim drugovima primetio sam da su oni od čitavog našeg puta zapamtili samo muke i gladovanje, bolest i umiranje. Besumnje, mi smo dali vrlo mnogo žrtava i mnogo prepatili, što će svakako ostaviti jak utisak kod naših boraca i rukovodilaca, ali drugovi politkomesari moraju svim tim našim patnjama i naporima dati pravi smisao i sadržaj, koje ti napori stvarno imaju. Nisu žrtve i patnje ostale uzaludne i besciljne. One su urodile i urodiće još većim plodom. Svi zadaci koje je pred nas postavio naš Vrhovni štab — izvršeni su. Put naših divizija za Hercegovinu i Cmu Goru, iako težak i naporan, po svom zamahu i širini, postavljenom zadatku i postignutom cilju — ima istorijski značaj i on će i u istoriji naših borbi zauzeti posebno poglavlje i biti potstrek za dalje razvijanje Narodnooslobodilačke borbe ne samo u tim krajevima nego u čitavoj zemlji.

Svi naši borci i rukovodioci treba da budu ponosni što su učestvovali u rešavanju ovako velikog zadatka i što su baš oni bili ti koji su ga rešavali, što su bolesni, gladni, goli, bos i naneli okupatoru ogromne gubitke i razbili gnezdo izdajnika, koje je pretilo da postane opasnost za sve narode Jugoslavije i da se kao kuga raširi po našoj zemlji. Politkomesari to treba naročito da razrade i uzmu kao polaznu tačku i boraca i nižeg komesarskog kadra. Prenj, Zelengora, Vučevo, kanjoni Pive i Tare, Durmitor moraju postati simboli naših nadljudskih napora i naših pobeda. Mora se pojačati moral, oduševljenje i polet naših boraca. Treba ukazati našim borcima da smo u tim pla-

ninama i krajevima pred čitavim svetom razgoltili a na delu razbili izdajnike Draže Mihailovića. Iskustva iz tih borbi, koja su za nas od ogromne važnosti, moraju biti putokaz da nas u našoj borbi ništa ne može slomiti i da smo u stanju sve savladati i prevazići.

Da bi pravilno uočili i iskoristili u svrhu vaspitanja boraca i rukovodilaca iskustva iz dosadašnjih borbi protiv okupatora i izdajnika naroda, potrebno je da politkomesari organizuju široku kampanju na temelju ovog raspisa, razvijajući planski svoje političko delovanje. Kampanja i rad treba da počnu odmah i što intenzivnije. Teme za rad neka budu: [1] Razbijanje četnika Draže Mihailovića i Peta okupatorska ofanziva, 2) Naše slabosti u ovoj ofanzivi (osvrt na držanje pojedinih drugova i jedinica), 3) Odnos prema narodu i na NOO (pitanje snabdevanja i nepravilnosti koje smo imali), 4) Odlučna borba protiv pojava pljačke i krađe, 5) Nastavimo upornu borbu za ranjene i bolesne drugove i podignimo na viši nivo kult prema ranjenim i poginulim. 6) Politička situacija u našoj zemlji posle Pete okupatorske ofanzive (uspesi naše vojske u čitavoj zemlji, slabljenje pozicija izbegličke vlade i njena promena, biranje AVNOH-a), 7) Jedinstvena borba naših naroda protiv okupatora i izdajnika, priznanje naše borbe od strane naših saveznika, naša vojska kao faktor u ratu na Balkanu.

Ovih tema ne treba se kruto držati, nego politkomesari treba da ih razrađuju i dopunjuju s problemima koji stoje u vezi s poslednjim događajima i držanjem pojedinih jedinica i drugova, vodeći pritom računa da se prvenstveno temeljito razrade dosadašnje borbe i iskustva i politički događaji u vezi s njima, a onda teme o kojima se diskutovalo na našoj poslednjoj konferenciji.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
VII divizije NO vojske Hrvatske

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 10 JULA
1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE
O SITUACIJI NA SEKTORU DIVIZIJE¹

STAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
10 jula 1943; 13 č.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. I P.O.J.

1.) Sedma banijska brigada dostavlja nam izveštaj pisan jutros u 4 č. da je izbila na liniju s. Stupari—s. Matijevići. — Slabiji neprijateljski delovi pobegli su ispred nje u pravcu Sprečkog Polja.

2.) Bataljon VII kraj. brigade izbio je u Tuholj i uhvatio vezu sa VII banij. brigadom u s. Tarevo.

3.) Tokom jučerašnjeg dana vođena je borba oko Đurđevika, gde se nalaze delovi „Vražje divizije" nepoznate jačine.

4.) VII banijska brigada preduzela je danas u 3 č. pokret napred sa ciljem da izbije na liniju s. Matijevići—s. Džebar i da dođe u kontakt sa neprijateljem i uspostavi vezu sa II prolet-divizijom.

5.) Bataljonu VII kr. br. naredili smo da kontroliše pravce s. Tuholj—s. Tarevo i da upućuje patrole u Pravoslavnu G. Višću u cilju uspostavljanja veze sa II divizijom.

6.) Na sektoru Osme brig. nema znatnijih promena. Nepr. je sinoć zanoćio u G. Očevlju i tu kopao rovove. Ova brigada zajedno sa VII kr. bez jednog bataljona ruši prugu Petrovići—Milankovići.

7.) Za sada smo uspostaviti telefonske veze s. Kovačići—Olovo—Kladanj. Telefonska linija duž žičane železnice vezana je za liniju Olovo—Kladanj. Narediti smo da se vezu Brateljevići sa Kladnjem i da se produži linija Kladanj—Stupari za vezu sa VII brigadom. Uputićemo svoje tel. odeljenje da i vas veže na liniju Brateljevići—Kladanj.

8.) Dve čete VII kraj. brigade koje su bile izgubile vezu sa svojom brigadom vratile su se u sastav svoje jedinice, samo se komandant brigade drug Marjanac² ne pojavljuje.

¹ Original, pisan zelenim mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 31/2, k. 812.

- Rade

9.) Vi ste nam u pismu juče pisali da zadržimo kod sebe radiostanicu za V diviziju. Ona, međutim, nije stigla do nas.

10.) Javite nam da li je pao Zvcrmk i šta ima inače novo, jer nemamo radio.

S. F. — s. N.

Za štab
kom.
P. Jakšić

BR. 52

IZVJEŠTAJ POLITODJELA OSME KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 10 JULA 1943 GOD. OBLASNOM KOMITETI KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O FORMIRANJU SRESKOG KOMITETA KPJ ZA CAZIN¹

POLITODJEL VIII K.N.O.U.
BRIGADE

OBLASNOM KOMITETU KPJ
za Bosansku Krajinu

Dragi drugovi,

već kako smo vam u prošlom izvještaju javili, da ćemo uspostaviti sreski komitet za Cazin u sporazumu sa zamjenikom politkmesara brigade,² mi smo to i učinili te vas ovim i obavještavamo. Sastav komiteta je kao što smo već u izvještaju napisali. Sreski komitet za Cazin smo povezali sa Okružnim komitetom za Baniju, izvršili smo podjelu rada u komitetu i dali im zadatke. Drugovi su već otpočeli sa radom. Jučer smo dobili list u kom nas izvještavaju da su otpočeli sa radom na terenu. Postoje veze sa Pištalinama, Bužimom, Vranogračom i Otokom koja spada pod Krupski srez, ali je s te strane pogodnija veza i moći će se nešto uraditi. Drugovi izvještavaju da je narod nezadovoljan zbog mjera koje je okupator i ustaše preduzeli u tim krajevima pred vršidbu. Vršaće mašine se pečate, vršidba je zabranjena do dolaska komisije i oduzimaće žito. U izgledu je uspostavljanje veza Stijena—Cazin—Kladuša—Pećigrad--Podzvzd. Na sektoru Kladuše otežan im je rad radi djelovanja bandita Huske.

¹ Original, neregistrovan, nalazi se u arhivi CK SK BiH.

² Blažo Đuričić

Sreski komitet dobiva od Banijskog Okružnog komiteta redovno 100 komada radio-vijesti, „Vjesnik" i „Naprijed" koje šalju u sela. Mi smo im pri polasku otšampali letak ispred Štaba brigade u 500 primjeraka. Još nas obavještavaju da se u šumi nalaze ljudi koji su, ne htijući se odazvati mobilizaciji, odbjegli od kuća. Međutim, oni ne žele ni u našu vojsku. Mi smo im dali u zadatak da se na svaki način povežu s tim ljudima.

Letak koji smo izdali šaljemo vam radi uvida. Isto tako šaljemo tri komada neprijateljskih letaka koje su bacili po Krajini. Neprijatelj je zadnjih mjesec dana na sektoru Krajine bacio desetak vrsti različitih letaka.

Naš mjesečni izvještaj nismo vam poslali jer smo nedavno poslali jedan, a složili smo se sa zamjenikom politkoma za izvještaj od prošlog mjeseca koga vam je on poslao.³ Ukoliko nastupe nove stvari, mi ćemo vas o tome obavijestiti.

Uz drugarski pozdrav

10 juli 1943 godine

Za Politodjel
Hajro¹

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

P.S. Sreskom Komitetu za Cazin dali smo 4.150.— Din. Taj smo novac uzeli iz O.K. za Karlovac, koji je dugovao još u decembru 1942 O.K. za Bihać navedenu sumu. Na taj način O.K. Karlovac više ništa ne duguje.

Hajro

¹ Vidi dok. br. 27.

* Kapetanović

NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE NOU BRIGADE OD 10
JULA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG I DRUGOG BATALJONA
ZA REORGANIZACIJU JEDINICA I HVATANJE VEZE SA
ČETVRTIM BATALJONOM DRUGE BRIGADE¹

STAB XII KNOU BRIGADE

Str. pov. op. br. 9/43
dana 10 jula 1943 god.

Naređenje da se
formiraju jednake
čete po bataljonima

ŠTABOVIMA I i II BATALJONA OVE BRIGADE

Položaj

Po nastaloj potrebi službe i donesene odluke ovoga Štaba naređujemo:

Da štabovi bataljona oforme svoje čete po bataljonima tako da budu po sposobnosti i naoružanju sve jednake. Ovim se mislilo na to da jedinice po bataljonima, koje su formirane od rekonvalescenata, da se pomiješaju sa starim četama dotičnih bataljona i da se od ukupnog ljudstva bataljona formiraju po tri jednake čete, po sposobnosti, naoružanju i udarnoj moći.²

Štabu II bataljona stavlja se na raspoloženje drug Abromović Marinko, s tim da se postavi za komandira III čete, a komandir III čete da se postavi za komandira II čete, drug Šobot. Sadašnji vršilac dužnosti komandira II čete da se postavi za zamjenika komandira II čete, druga Šobota.

Prednje oformljene jedinica i navedeni raspored komandnog kadra izvršiti odmah i dostaviti izvještaj Štabu o izvršenju u toku 11 ov.mj. do 18 časova.

Kako je od strane ovoga Štaba naređeno da bataljon: pribave burad za parenje odijela i da izvijeste ovaj Štab, a kako to I bataljon do danas nije učinio, to se ponovno opominje da bure nabavi i da dostavi pismeno izjašnjenje zašto nije po ranijem naređenju postupio. Navodi se da ovo nije prvi put površnog shvatanja izdatih naređenja ma u kom to cilju bilo i da se ovo sve bilježi bataljonima u podatke za ocjenu. Ljudstvo jedinica skroz naskroz se zavašljivilo i postoji sve veća opasnost

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 6/4. k. 875.

² Vidi dok. br. 170.

da se epidemija pjegavca povrati d pojača po jedinicama, što se već osjeća po oboljenju pojedinih drugova od pjegavog tifusa. Iz prednjeg se, vidi jedna nemarnost i nebriga, nedovoljno kontrole nad potčinjenim jedinicama u zdravstvenom i higijenskom pogledu.

Stab I bataljona neka izvijesti da li je uhvaćena veza sa IV bataljonom II KNOU brigade,³ koji se nalazi na Borcima. Primijećeno je da i pored toliko izdatih naređenja opet se upućuju za vezu svega po jedan ili dva druga, a kada ih banda pobije lili razoruža i uhvati poštu, onda će opet slijediti na postavljenoj odgovornosti samo odbrana i ništa više. Za hvatanje veze i nošenje pošte uzimaju se desetine iz pojedinih četa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
otsutan

Komandant
Mećava

¹ Vidi dok. br. 22.

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD II JULA
1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE
O ULASKU NEPRIJATELJA U OLOVO I RASPOREDU
JEDINICA¹

ŠTAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
11 jula 1943, 8 č. 30 min.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. I P.O.J.

1.) Neprijatelj je sinoć ušao u Olovo.² VIII brigada vodila je borbu oko Soluna,³ ali neprijatelj je uspeo da je potisne i da uđe u Olovo, s. Riječica i s. Metilji.

2.) VIII brigada smestila se na prostoriji s. Paklenik—s. Radačići sa zadatkom zatvaranja pravca Olovo—Brateljevići. Jedna četa ove brigade nalazi se na putu Brateljevići—Milankovići sa zadatkom izviđanja i cbezbeđenja tega pravca. VII kraj. brigada dobila je zadatak da zatvori pravac Olovo—Kladanj dejstvujući duž komunikacije; od VI br.g. sa sektora Tarevo—Matijevići danas još nemamo izveštaja.

3.) Naš štab nalazi se u s. Brateljevići i vezan je telefonom sa VIII brigadom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Đ. Kladarin

Komandant
P. Jakšić

¹ Original, pisan zelenim metilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 32/2, k. 812.

* Vidi dok. br. 187.

³ Vidi dok. br. 48.

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE DIVIZIJE OD 11 JULA
1943 GOD. ŠTABU PRVOG I DRUGOG BOSANSKOG NOU
KORPUSA O OSLOBOĐENJU PRNJAVORA¹

STAB
XII U DIVIZIJE
Str. pov. br. si. /43
11 jula 1943 god.
Položaj

ŠTABU I i II BOSANSKOG NOU KORPUSA

Poslije završene akcije na četnički sektor Javorana, gdje su neprijatelju naneseni gubici od oko 40 mrtvih, ranjenih i zarobljenih, sa dijelovima divizije krenuli smo na sektor Prnjavora i u pokretu 5 ovog mj. bataljon V KNOUB-e naišao je na Uzlomcu na četnički bataljon Rade Radića, koji je u naletu razbio. Tom prilikom ubijeno je 5 četnika i ranjena 4.²

U noći 9/10 u 23 časa napadnut je ustaško-domobranski garnizon, jačine jedne bojne u Prnjavoru,³ kao i četnički položaji na Ceru, Vučijaku i Glogovcu, koji su sačinjavali vanjsku odbranu Prnjavora. Napad smo izvršili prema priloženom planu i odbrana grada je likvidirana nakon kratke, ali žestoke borbe od 20 minuta. Tom prilikom pobijeno je oko 10 neprijateljskih vojnika, zarobljeno je 6 domobrana i 10 četnika. Zaplijenjeno je nešto pušaka, puščane i minobacačke municije za mali bacač, kao i 400 kg šećera, 1 000 kg brašna, 300 kg margarina, 800 kg soli, štofova, platna, kože, duvana, 100.000 cigareta, nekoliko radio aparata i drugih stvari potrebnih za vojsku

Prema priloženom spisku šaljemo od zaplijenjenih stvari d:o za divizijsku bolnicu, štab I Bosanskog NOU korpusa, XII KNOUB-u i BPO.

O našim daljim namjerama izvijestiće vas usmeno drugovi pol. komesari korpusa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

Načelnik štaba

Komandant
Šoša

(M.P.)

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 6/1—5, k. 456.

² Vidi dok. br. 31.

³ Vidi dok. br. 46, 73, 130, 159 i 268.

33.-
F A B
U DIVIZIJE
Šef. pov. br. 43.
11. jula 1943. god.
Položaj

M. H. G. S. H. H. J.
15. 10. 1943.
M. H. G. S. H. H. J.
2. 10. 1943.
M. H. G. S. H. H. J.
2. 10. 1943.

Jy...

BOJNA KAPITANICA
1. 10. 1943.
Sp. Per. 61-5
K. 456/10

ŠTABU I I BOSANSKOG NOU KORPUSA

Poslije završene akcije na četnički sektor Javorana, gdje su neprijatelju nanešeni gubitci, od oko 40 mrtvih, ranjenih i zarobljenih, sa dijelovima divizije krenali smo na sektor Prnjavora i u pokretu ovog mj. bataljon V KNOUB-e, naišao je na Uzlemu na četnički bataljon, Rade Medica, koji je u nastupu razbio. Tom prilikom ubijeno je 3 četnika i ranjeno 4.

U noći 9/10 u 23 časa, napadnut je ustaške - domobranski garnizon, jačine jedne bojne u Prnjavoru, kao i četnički položaji na Ceru, Vučijaku i Glogovcu, koji su sačinjavali vanjsku odbranu Prnjavora. Napad smo izvršili prema priloženom planu i odbrana grada je potisnuta nakon kratke, ali žestoke borbe od 20 minuta. Tom prilikom pobijeno je oko 10 neprijateljskih vojnika, zarobljeno je 6 domobrana i 10 četnika. Zaplijenjeno je nešto puščane i minobacačke municije sa malim brojem, kao i 400 kg. šećera, 1.000 kg. brašna, 300 kg. margarina, 500 kg. soli, štofova, platna, kože, duvana 100.0000 cigareta, nekoliko radio aparata i drugih stvari potrebnih za vojsku.

Prema priloženom spisku šaljemo od zaplijenjenih stvari dio sa divizijsku bolnicu, štab I Bosanskog NOU korpusa, XII KNOUB-u i EFO. O našim daljnjim namjerama izvjestiće vas usmeno drugovi pol.komesari, korpusa.

Bart Fečizma Sloboda Narodu!

Politkomesar,

Načelnik štaba,

Komandant,

BR. 56

**NAREĐENJE ŠTABA ČETVIRTE PROLETERSKE BRIGADE
OD 11 JULA 1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BATALJONA DA
IZVRŠI PRIPREME ZA POKRET¹**

STAB
IV PROLETERSKE
NOU BRIGADE
11 jula 43

ŠTABU II UDARNOG BATALJONA

U 2 sata popodne vaš bataljon mora biti potpuno spreman za pokret. Do tada imate izvršiti sve pripremne radnje u vezi s tim pokretom, tj. nahraniti ljudstvo i po mogućstvu obezbijediti mu hranu za sljedeći dan. Dalje: očistiti sva oružja automatska, kao i puške i bacače mina. Bataljonsku komoru svesti na najmanju mjeru, kao što je ranije bilo naređeno od štaba brigade. Dva tvarna konja sa potpunom opremom ustupiti drugu Borozanu, komandantu brigadne komore. Po ovim stvarima ne smije biti nikakvog komentara, niti neizvršenja naredbe, pravdajući to sa nekim izuzetnim potrebama, kao što se to do sada dešavalo.

Bolesne drugove koji jašu stalno u bataljonima na konjima uputiti u bolnicu s tim da oni putuju s bolnicom, da bi se na taj način bataljoni učinili mobilnijim i sposobnijim za izvođenje vojnih akcija. Ovo ne smijete shvatiti suviše široko, tako jedanput otpošljete veći broj ljudstva u bolnicu. To može biti samo od 2 do 4 druga.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab Brigade,
Strugar²

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vo.ino-istoriskos instituta pod reg. br. 1—1/II, k. 738.

² Niko

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVOG BATALJONA SEDME
KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 11 JULA 1943 GOD. ŠTABU
PETOG BATALJONA ČETVORTE PROLETERSKE BRIGADE
O SITUACIJI NA PODRUČJU ZIVINICA¹**

STAB I BAT. VII KNOU BRIGADE
Položaj, 11 jula 1943

ŠTABU V BAT. IV CRNOG. PROL. BRIGADE

Položaj

Naš bataljon vršio je u toku dana 10 jula izviđanja u pravcu Djedina, na pravcu Djedina — Brnjica—G. Višća—Zivinice. Prema dobivenim podacima II Prol.[eterska] srbijanska brigada vodila je u toku 9 borbu oko Brnjice i G. Višće.² Prema dokazima seljaka, ova brigada zauzela je rudnike Banovići³ i Begov Potok. U noći između 9 i 10 čula se u tom pravcu artiljeriska vatra. Vezu sa ovom brigadom nismo mogli uspostaviti.

Lijevo od ove brigade nalazi se, prema ranijem rasporedu, IV Crnogorska. VII banijska brigada nalazi se sa svojim dijelovima desno od ceste Kladanj—Tuzla, u s. Matijevićima. Naš bataljon povukao se iz Lupoglava preko Tareva, u s. Tuholj, gdje se i sada nalazimo.

Snage koje su 10 jula vršile napad na naše dijelove u Lupoglavu brojale su do 200 vojnika — crne legije i nrlicionara. Nijemci se nalaze u Zivinicama, dok su njihove glavne snage orijentisane niz Spreču, frontom prema II diviziji.

Za štab
Polkom
Božović⁴

¹ Original, pisan crnom olovkom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 36—1/III, k. 738.

² Vidi dok. br. 168.

³ Vidi dok. br. 78 i 168.

⁴ Jovan Božović

NAREĐENJE ŠTABA PRVE DIVIZIJE OD 12 JULA 1943
GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE BRIGADE ZA NAPAD
NA NEPRIJATELJA NA PROSTORU KAMENICA I ZA PO-
KRET BRIGADE NA PROSTORIJU VLASENICA—RAVNO
—SREBRENICA¹

STAB I PROLETERSKE
UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE

ŠTABU I PROLETBRIGADE

1) Štab XVI Vojvođanske divizije izveštava jutros radio-gramom da je neprijatelj² (ne navodi se kada) izbio na liniju Kosica—Kominjača—Borogovo i da nastavlja pritisak; da ranjenici nisu evakuisani; da je situacija ozbiljna. Neprijatelj je jak oko 2000.

Štab XVI³ traži da I Proletbrigada interveniše preko Gloda, a bar jedan bataljon da uputi na prostoriju Šadići—Milovanovići.

2) Radi se verovatno .o onim snagama protiv kojih smo vodili borbu između Caparda i Zvornika.

Zbog neevakuisanih ranjenika moramo pomoći, bar da bi se dobilo u vremenu.

Radiogramom smo tražili od V.Š. da uputi VII Krajišku da napadne ovu nepr.[ijateljsku] kolonu sa zapada, ali ne znamo gde se VII nalazi i kada će moći stići.

3) Predlažemo sledeći raspored i intervenciju jedinica I Proletbrigade:

Jedan bataljon da kontroliše drum od s. Drinjače i — izviđačkim odeljenjima — Drinu;

jedan bataljon da kontroliše pravac Glodi i neposredno susedne pravce;

jedan bataljon da se postavi na prostoriju Šadići—Milovanovići da kontroliše pravac Kosica i pravce levo (zapadno od ovog), i kao rezerva bataljonima (2) koji će neposredno intervenisati;

2 bataljona (najodmornija) da preko Kamenice napadnu sa levog boka (istoka) ovu nepr. kolonu, težeći da izvrše što dublji obuhvat, kako bi ovu nepr. kolonu napali gotovo s leđa i bar privremeno je osekli od drumu Tuzla—Zvornik.

¹ Original, pisan zelenim mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 37/1—2, k. 709.

² Vidi dok. br. 187 i 268.

³ Šesnaesta vojvođanska NOU divizija

Potrebne pokrete u cilju izvršenja ovog zadatka naredite odmah, kako bi se naša intervencija što pre osetila. U međuvremenu učvrstite vezu sa vojvođanskim jedinicama.

Bataljon prema Glodima treba takođe da bude spreman za intervenciju ako bi neke nepr. snage pokušale da krenu sa pravca Zvornik prema bataljonima koji budu neposredno intervenisali. A i taj bataljon prema Glodima i onaj prema Kosici treba da budu spremni za prihvatanje ona 2 bataljona koji budu neposredno intervenisali.

Cilj ove akcije: nefrontalnim oštrim napadima s boka i leđa razvući nepr. snage — uništavajući pojedine delove — otupiti njihov prodor, a zatim, po mogućnosti, odbaciti ih natrag. Napad prikupljenim snagama izvesti samo u slučaju povoljne konkretne situacije ili povoljnog opšteg toka operacija; u ovom poslednjem slučaju upotrebiti bataljon u rezervi, pa, po potrebi, i glavnim bataljonima koji će biti prema s. Glodi.

U slučaju nepovoljnog toka operacija ne zadržavati bataljone koji budu neposredno intervenisali dugo s one strane Drinjače, kako se ne bi komplikovalo njihovo izvlačenje.

4) Po završetku ove akcije glavninu Brigade postaviti na prostoriju Vlasenica—Ravno—Srebrenica, tj. između druma Vlasenica—Pijesak i Srebrenice.

5) Vezu sa nama i sa Diviziskom bolnicom pravcem Raškovići—Milici—Pomol.

6) Izvestite nas o donesenoj odluci i o predviđenim pokretima i rasporedu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

12. VII. — 11.30

Komdiv.
Koča

OBAVJEŠTENJE ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE
OD 12 JULA 1943 GOD. POLITIČKIM KOMESARIMA BRI-
GADA O POLITIČKOJ SITUACIJI NA PODRUČJU TUZLE
I DIREKTIVE ZA POLITIČKI RAD¹

STAB II PROLETERSKE DIVIZIJE
12 jula 1943 god.

POLITKOMESARIMA II PROLETERSKE, I i II DALMATIN-
SKE, IV PROLETERSKE i V CRNOGORSKE BRIGADE

Naše jedinice vojnički operišu na teritoriji Sreza tuzlan-
skog, dobojskog, maglajskog i gračaničkog, pa smatram za
potrebno da istaknem nekoliko činjenica, koje će nam poslužiti
u našem političkom radu:

a) Srez tuzlanski pretežnim dijelom sačinjava muslimansko
stanovništvo 60%, koje je organizovano u raznim vojnim for-
macijama: legija, milicija, ustaše itd., a u posljednje vrijeme
vrše se pripreme za mobilizaciju ljudstva u SS diviziju u koju
bi ulazili, pored muslimana, i Hrvati iz Bosne. Sve ove vojne
formacije sem predviđene SS divizije spadaju pod komandu
hrvatskog domobranstva.

Ista je situacija i u ostalim gore nabrojanim srezovima.

b) U svim tim formacijama kao i kod stanovništva osje-
ćaju se političke pukotine, koje su izazvane radom naših
politradnika na terenu.

c) Klasna diferencijacija gotovo je u potpunosti izvršena
i bogataši seoski kulaci zadržali su u glavnom svoj uticaj, a pri
tom koriste za svoj položaj i sredstva koja im hrvatske vlasti
i okupatori stavljaju na raspolaganje.

Ovi srezovi imaju svojih političkih specifičnosti, riječ je
o muslimanima, koje ih čine različnim od političkog položaja
muslimana u ostalom dijelu Bosne (Krajina, Prozor i Livno).
U onom dijelu Bosne gdje je jak partizanski pokret tamo je i
muslimanski živalj aktivniji, dok ovdje uslijed slabosti pokreta,
jakog četničkog uticaja, muslimanski elemenat za nas je samo
simpatijama vezan, jer još nije u tolikoj mjeri i politički svje-
stan da bi se aktivnije angažovao u Narodno-oslobodilačkoj
borbi.

Mi imamo mogućnosti baš zbog ovih specifičnosti za uspje-
šan politički rad i sve te mogućnosti treba iskoristiti u cilju

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ
pod br. 5405.

aktivizacije i uvlačenja muslimana u Narodno-oslobodilačku vojsku.

O gornjim činjenicama i specifičnostima koje sam naveo treba voditi računa kako u političkom radu, tako i u ekonomskim mjerama. Sve rekvizicije orijentisati ka bogatim seljacima, jer će se na taj način siromašno stanovništvo, koje i inače posjeduje mržnju prema bogatašima, čvršće i pravilnije vezivati za nas.

To je što se tiče rekvizicije, jer mi rekviziciju ne možemo vršiti od sviju milicionera i legionara, pošto je većina od njih prisilno mobilisana.

Konfiskacija za nas je politička i represivna mjera i mi je vršimo bez obzira kakav je ekonomski položaj dotičnog lica. Za nas je osnovno u tom slučaju težina krivice čovjeka kome treba izvršiti konfiskaciju.

Sve ove činjenice kao i mjere koje se poduzimaju baš na bazi tih suprotnosti ne sužavaju našu političku liniju nego naprotiv nas uče elastičnosti u primjenjivanju iste prema konkretnim prilikama i sve u cilju što šireg uvlačenja naroda u oslobodilačku borbu bez obzira na njegov vjerski, politički i ekonomski položaj.

Srpski elemenat na teritoriji bivšeg Ozrenskog partizanskog odreda gotovo je u cjelini četnički nastrojen i kao takav u potpunosti demoralisan, sklon svemu i svačemu. I pored naših nastojanja da izbjegnemo sukob baš zbog većine seljaštva, ipak su nam iz svih sela pucali u leđa i organizovano vršili napade na naše jedinice. Taj četnički odred koji nosi naziv Ozrenski, broji oko 1200 pušaka i toliko nenaoružanih koji se njima priključuju u raznim akcijama.

Iako je taj elemenat četnički nastrojen i demoralisan, mi moramo učiniti sve da ga politički razbijemo, jer za nas je to bitnije, iako vojnički porazi čine krupne preduslove u političkom radu.

Mi treba, po mom mišljenju, da preduzmemo sljedeće mjere:

a) da razgoličavamo pred stanovništvom četničke vođe i organizatore, njihovu saradnju sa ustašama i Nijemcima, ukazujući na to do kakvog položaja vodi seljaštvo politika tih organizatora;

b) unutar četničkih redova prilikom rekvizicije vršiti diferencijaciju, udarajući pri tom na sve one koji zauzimaju ma kakve položaje u četničkim redovima i to zbog toga što su ti ljudi nama neprijateljski raspoloženi, a u drugom redu što su baš svi ti četnički glavari uglavnom seoski kulaci i vrše štetan politički uticaj na srpsko stanovništvo;

c) po selima u tu svrhu organizovati konferencije a po mogućstvu i koju manju priredbu, jer će se na taj način uspostaviti tješnji kontakt sa stanovništvom i razbiće se sve laži koje o nama šire četnički agitatori.

Kraj je već m dijelom ekonomski bogat, sa izuzetkom maglajskog kraja, i mi imamo mogućnosti da vojsku dobro ishranjujemo, a da pri tom ni malo ne pogoršavamo i ne stvaramo smetnje našem pravilnom političkom radu.

Po mogućstvu, naravno to zavisi od uspjeha našeg političkog rada, vršiti mobilizaciju ljudstva za naše brigade. No pri tom biti vrlo obazriv, da ne bi se preko te mobilizacije uvukli ljudi sa određenim zločinačkim namjerama.

Rekvizicije i konfiskacije vršiti organizovano. Ne dopustiti da pojedini borci sami zalaze po kućama i individualno se snabdijevaju. Za svaku konfiskaciju i rekviziciju izdavati individualne priznanice.

Potrebno je ,u jedinicama održati kratke političke konferencije i objasniti borcima da iako nam seljaci iz pojedinih sela pucaju s leđa, kao što je to bilo konkretno ovdje, to ipak ne znači da su svi tj, seljaci pokvareni i da to nema mogućnosti za naš politički rad. Svuda i u svakom selu ima naših ljudi, odnosno ljudi koji su bar nečim za nas vezani i nama je dužnost kao narodnim borcima da ih pronađemo, politički vezemo za nas i da preko njih vršimo dalji uticaj i razbijamo neprijateljsku propagandu.

Sa ovim pismom politički komesari dužni su da upoznaju sve intendante kao i komisije za ishranu, jer to su naši drugovi preko kojih se u praksi po najosjetljivijim pitanjima za seljaka — imovina — konkretizuje naša politička linija.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Mitar Bakić

PETNAESTODNEVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE DIVIZIJE ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O AKCIJAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 15 DO 30 JUNA 1943 GODINE¹

STAB
IV N.O.U. DIVIZIJE
— 2 BOS. KORPUSA —
Br. 253
12. VII. 1943 g.

15-to dnevni izvještaj o izvršenim akcijama u vremenu od 15 do 30 juna 1943 god. dostavlja se:

ŠTABU II BOSANSKOG NOU KORPUSA

Položaj

Dostavljamo vam 15-to dnevni izvještaj o izvršenim akcijama od strane jedinica ove Divizije u vremenu od 15 do 30 juna t. g.

15 juna snage X Krajiške brigade vršile su napad na četničko uporište s. Glavice kod Glamoča². Banda koja se tu nalazila saznala je za ovaj napad i pobjegla u Glamoč. Iz Glamoča četnička banda u zajednici sa ustašama krenula je kroz šume Staretine, sa namjerom da zaobiđe naše jedinice, napadajući ih bočno i sa leđa. Snage pomenute brigade koje su bile u zasjedi prema Glamoču dočekale su neprijatelja čije su snage bile oko 300 ustaša i 60 do 70 četnika. Otvorila se žestoka borba koja je trajala oko tri sata, poslije čega je neprijatelj bio prisiljen na povlačenje u pravcu Glamoča i Staretine. U ovoj borbi neprijatelj je imao 18 ustaša mrtvih, nekoliko četnika; 5 četnika je uhvaćeno živih. Zaplijenjena je veća količina stoke i drugog materijala. Naši gubici 1 mrtav i 3 ranjena druga.

16 juna poslije dizanja blindiranog voza na pruzi Bos. Krupa—Novi neprijatelj je, iskoristivši ružno vrijeme i maglu, izašao u selo Gornje Petroviće, i kad je jedan vod II čete I batajiona Podgrmečkog odreda pošao u sastav četi na zasjedu, našao je na neprijatelja kojom prilikom je poginulo 5 partizana iz tog voda³.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno istoriskog instituta pod reg. br. 7/1—5, k. 456.

² Vidi dok. br. 160 i 161.

* Vidi dok. br. 11.

Istoga dana snage Drvarskog odreda koje su pratile bolesne i ranjene drugove ka Ribniku i karavan za Podgrmeč vodile su borbu sa četničkom bandom u sadejstvu sa snagama Ribničkog odreda koje su bile u zasjedi. U ovoj borbi poginuo je jedan drug od snaga Ribničkog odreda zbog nesuglasice. Gubitci neprijatelja nepoznati.

17 juna Petrovačka četa Podgrmečkog odreda postavila je zasjedu neprijatelju u Jasenici⁴, ali neprijatelj nije naišao jer je navodno bio obaviješten od špijunaže.

Istog dana Nijemci su u jutru rano osigurali dominirajuće tačke oko Mačije Grede i uz pomoć jednog tenka izvukli su jedan napušteni tenk još iz posljednje ofanzive i odvezli ga u Petrovac. Jedna četa Drvarskog odreda napala je neprijatelja ali uslijed tenkova nijesu nanijeli neprijatelju gubitaka.

Istoga dana VIII Krajiška brigada kada je bila u sastavu Unske grupe⁵ sa dva bataljona oslobodila je mjesto Bužim.

18 juna I bataljon Podgrmečkog odreda postavio je zasjedu⁰ na cesti Petrovac—Krupa, kojom prilikom je zarobljeno: jedna kola sa natovarenom trenicom, 2 konja od civila koji je potjerao trenicu u Bos. Krupu da proda.

Snage Drvarskog odreda koje su se vraćale od Ribnika naišle su na četničku zasjedu gdje su ih četnici sa jedne čuke pozvali na pregovore, dva druga otišli su četnicima na pregovore i banda ih je odmah razoružala i zarobila, poslije čega se razvila borba i banda natjerana u bjekstvo.

21 juna VIII Krajiška brigada u sadejstvu sa jednom brigadom VII divizije i IV Banijskom brigadom izvršile su napad na neprijateljsko uporište Kladuša, u kojem je bilo 120 čuvenih ustaša iz Maje i 700 domobrana. Borba je trajala oko 20 sati u kojem je vremenu neprijatelj dobio pojačanje sa kamionima i tenkovima iz Bos. Novog preko Otoke, Bužima i Vranograča, iz Topuskog, Cazina i Bihaća. Sve naše jedinice morale su se nakon borbe povući. U ovoj borbi zarobljeno je oko 350 domobrana. 10 puškomitraljeza, 1 protukolski top, 5 teških mitraljeza i oko 200 pušaka. VIII Krajiška brigada nije imala gubitaka, dok je IV Banijska brigada imala 120 ranjenih i mrtvih boraca, među kojima i jedan komandant bataljona.

Istog dana snage I bataljona Ribničkog odreda dočekale su u zasjedi na cesti u Paunovcu jednu jaču neprijateljsku njemačku patrolu i zarobile jednog njemačkog vojnika i 2 ranile. Zarobljeno je 2 karabina, 1 opasač, 1 fišeklija, 50 komada metaka i 5 bicikla. Naši nijesu imali gubitaka.

¹ Vidi dok. br. 11.

¹ Vidi dok. br. 27.

¹ Vidi dok. br. 11.

Istoga dana snage II bataljona Podgrmečkog odreda postavile su zasjedu četničkoj bandi ispod sela Milanovca. Zasjeda je otkrivena i banda nije naišla.

22 juna snage I bataljona Podgrmečkog odreda postavile su zasjedu na cesti Petrovac—Krupa i zarobile dvojica kola, 4 kornja, 110 kg ječma i drugih stvari, koje su civili bih potjerali u Krupu za prodaju, kao i 49.000 din. od švercera⁷.

23 juna snage X Krajiške brigade koje su krenule sa Glamočkog sektora na Kninski sektor⁸, radi sadejstva sa Ličkim snagama u vezi čišćenja Kninske Krajine, vodile su borbu sa neprijateljem koji je pokušao da izbacii snage jednog bataljona X brigade iz sela Golubića; Naši su imali dva ranjena druga, dok je neprijatelj imao veći broj mrtvih i ranjenih čiji je broj nepoznat.

Istog dana snage II bataljona Podgrmečkog odreda postavile su zasjedu četničkoj bandi i ustašama na Brdarima, ali se neprijatelj nije kretao.

24 juna u zoru četnička banda postavila je zasjedu jednom vođu III bataljona X brigade koji je imao zadatak da uhvati vezu sa susjednim jedinicama na Plješevici. Ovaj vod dočekan je jakim vatrom iz neposredne blizine, i tom prilikom razvila se jača borba koja je trajala kraće vrijeme. Neprijatelj je imao više gubitaka čiji je broj nepoznat, dok su naši imali 2 mrtva, jedan nestao i 3 ranjena. Ovom prilikom poginuo je zamjenik politkomesara čete drug Branko Burazor. U ovoj borbi naročito se pokazao t.j. istakao puškomitraljezac toga voda koji je otvarajući jaku vatru na neprijatelja omogućio izvlačenje voda iz nezdgodne situacije.

Istoga dana 3 četa II bataljona Ribničkog odreda vodila je borbu sa Drenovića bandom u Mednoj, mahala Lisice. Naših gubitaka nije bilo, dok su gubici bande nepoznati, a svakako su imali gubitaka.

Istoga dana snage I bataljona Podgrmečkog odreda iz zasjede na cesti Krupa—Petrovac dočekale su jednu neprijateljsku biciklističku patrolu, ranjena su dva neprijateljska vojnika i jedan ubijen. Zarobljena su tri bicikla⁹. Istoga dana I bataljon VI Krajiške brigade vršio je pretres sela Pecka i Jasenovi Potoci, ali nije naišao na neprijatelja koji se navodno sklonio u šumu.

25 juna III bataljon VI Krajiške brigade, koji je bio u Podgrmeču radi prikupljanja svojih boraca, povratio se na sektor Crkveno—Vrbljani, ali nije uspio da prikupi borce.

⁷ Vidi dok. br. 11.

⁸ Vidi dok. br. 160 i 161.

⁹ Vidi dok. br. 11.

Grahovska četa Drvarskog odreda u selu Jelino Polje vodila je borbu sa nadmoćnijom bandom. Borba je trajala oko 5 sati kada se ova četa uslijed nadmoćnosti neprijatelja morala povući na drugi položaj. Naši nijesu imali gubitaka, neprijateljski gubici nepoznati.

26. VI. Patrola I čete I bataljona Ribničkog odreda na cesti Bravsko susrela se sa jednom njemačkom patrolom i ubila 2 njemačka vojnika, naši nijesu imali gubitaka. Snage istog bataljona štitile su prebacivanje karavana za Podgrmeč.

27. VI. Udarni bataljon Drvarskog odreda zaposjeo je cestu Petrovac—Oštrelj, kuda je naišla neprijateljska komora sa 7 kola sa po četiri vojnika kao sprovodnici tih kola, napali su komoru ali je jedna neprijateljska kolona Nijemaca naišla od Oštrelja i razvila se žestoka borba prsa u prsa koja je trajala izvjesno vrijeme, poslije čega su se naše snage, uslijed nadmoćnosti neprijatelja morale povući. Kola sa (pobijeni konji) materijalom na cesti neprijatelj je odvuкао jer naše snage nijesu mogle ništa izvući, naši borci nijesu imali gubitaka, dok je neprijatelj imao veće gubitke ali se nije broj mogao ustanoviti.

29. VI. u noći, IV bataljon VIII Krajiške brigade izvršio je napad na neprijateljsko uporište Rudice. Jačina neprijateljske posade bila je 25 domobrana i 1 vodnik, naoružani sa karabinima i 2 puškomitraljeza. Uporište je likvidirano i zarobljeno je 22 domobrana i 1 vodnik, a zaplijenjeno je 21 karabin, 2 puškomitraljeza „Brno“, 14 ručnih bombi, 3000 metaka, 1 poljski telefon, 2 signalna pištolja i 30 raketli. Utrošeno je 2 granate za ručni bacač, 7 ručnih bombi i 670 metaka. Gubitaka u ljudstvu nije bilo ni sa jedne strane. »

Извјештај се на вријеме није доставио из разлога што је сектор ове Дивизије доста велик и наше јединице разбацане, па нам нијесу могле на вријеме поднијети своје извјештаје.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Boško^{1*}

Zamjenik komandanta
Petar

Komandant
SI. otsutan

(M.P.)

¹⁰ Siljegović

IVZJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 12 JULA 1943
GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O
NASTUPANJU NEPRIJATELJA U PRAVCU KLADNJA¹

STAB
Vir DIVIZIJE N.O.V.
12 jula 1943, 17 č.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V I P.O.J

Neprijatelj² je danas produžio pokret iz Olova za Kladanj. Posle kraće borbe³ odbacio je oko 13 č. naš batalion sa Han Kauraule i u ovome momentu spušta se prema Kladnju. Mi ćemo zatvoriti pravac Kladanj—s. Ravne.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
komandant
P. Jakšić

¹ Original, pisan zelenim mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 33/2, k. 812.

² Vidi dok. br. 190. >

³ Vjerovatno se odnosi na bataljon Sedme krajiške NOU brigade, jer je ona zatvarala ovaj pravac. Vidi dok. br. 54.

OBAVJEŠTENJE ŠTABA SEDAMNAESTE ISTOČNOEOSAN-
SKE NOU DIVIZIJE OD 12 JULA 1943 GOD. ŠTABU MAJE-
VIČKOG NOP ODREDA O FORMIRANJU DIVIZIJE¹

STAB
XVII IST. BOSANSKE
N.O.U. DIVIZIJE
12-VII-1943

ŠTABU MAJEVIČKOG N. O. P. ODREDA

Položaj

Vrhovni štab NOV i POJ izdao je 2 jula tek. god. sledeće naređenje:

1. Formira se XVII Ist.-bosanska N. O. U. divizija u čiji sastav ulaze VI N.O.U. brigada i Majevička N.O.U. brigada. U Štab divizije postavljaju se:

za komandanta drug Gligo Mandić, dosadašnji komandant I Dalm. brigade, za zamj. komandanta drug Pero Kosorić, dosadašnji kom. Majevičke N. O. U. brigade, za polit, komesara dru^ Branko Petričević, dosadašnji rukovodilac Politodjela IV Proleterske brigade,
za načelnika drug Siniša Nikolajević², dosadašnji zam. komandanta VII Krajiške brigade.

2. Pod neposrednu komandu Štaba divizije stavlja se Majevički N. O. P. odred.

3. U Štab Majevičkog N. O. P. odreda:
za komandanta drug Veljko Lukić³, dosadašnji komandant istog odreda, za zam. kom. drug Vojo Ljujić, dosadašnji komand. VI N. O. U. brigade, za polit. komesara drug Mirko Fijipović⁴, dosadašnji komesar Majevičke brigade,
za zam. polit, komesara drug Teufik Selimović, zam. politkomesara bataljona VI brigade,
za načelnika štaba drug Enver Zaimović, dosadašnji član Štaba I bat. Majevičke N. O. U. brigade.

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1—1, k. 981.

² Narodni heroj Siniša Nikolajević. Poginuo 1943 god. kod Caparda poslije Pete neprijateljske ofanzive kao načelnik štaba Sedamnaeste NOU divizije.

* Narodni heroj Veljko Lukić-Kurjak. Poginuo aprila 1944 godine.

* Narodni heroj Mirko Filipović. Aprila 1944 god. Nijemci ga ranjena uhvatili na Majevidici i strijeljali.

Članovi štaba Majeve odreda koji su smenjeni sa dosadašnje dužnosti stavljaju se na raspoloženje Štabu XVII divizije radi rasporeda.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
B. Petričević

Komandant
Gligo Mandić

BR. 63

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 12 JULJA 1943 GOD. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA BOČNI PRITISAK NA NEPRIJATELJSKE SNAGE NA PRAVCU CAPARDE—PAPRACA—ŠEKOVICI¹

STAB
I PROLETRBRIGADE
Br. — 505
12 jul 1943 god.

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

1. — Neprijateljske snage² koje su operisale na sektoru Caparde — Lisina — Zvornik krenule su pravcem Caparde — Papraca — Šekovići. U Šekovićima se nalazi bolnica i kako izveštavaju ugrožena je i ne može da se stigne da se evakuise. U tom cilju naša Brigada je dobila zadatak da (izvrši pritisak u bok i pozadinu neprijatelja, razbije ga ili barem spreči njegovo brzo nadiranje ka Šekovićima, čime bi se omogućila evakuacija bolnice. U tom cilju raspored naših jedinica biće sledeći:

IV bataljon smestiće se u s. Mratinci — Urkovići. Zadatak bataljona je izvidanje u pravcu Bratunca no ne sa velikom jedinicom kao što je jučerašnjim naređenjem naređeno već sa manjim delovima. Takođe kontrolisati pravac Drinjača — Milići (drum).

VI bataljon krenuće najhitnije pravcem Muslimanski Škugrići—Šadići—Milanovići. Zadatak ovog bataljona je da preko Korijena kontroliše pravac sa one strane Drinjače — Kosica (kota 698) i da prema potrebi interveniše na tom pravcu da bi pomogao našim bataljonima koji napadaju severno od Kosice na neprijatelja na drumu Caparde—Šekovići.

I, II i III bataljon krenuće odmah pravcem s. Glodi s tim što će se I bataljon postaviti sa glavninom na Gložansko Brdo a

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno • istoriskog instituta pod reg. br. 38/1—2, k. 709.

² Viai dok. br. 268.

sa jednom četom da krene i izbije na liniju Triguvno (kota 584 na Veljoj Glavi) s tim da osmatra pravce od Dobre Vode i od Pravoslavnog Snagova. Ovaj će bataljon služiti kao rezerva II i **III** bataljonu na prostoru s. Kalabače — Jasik³ — kota 502 kod s. Pavlovića i njima održavati čvrstu vezu da bi se blagovremeno obavještavali o situaciji kod njih a njih obavještavali o situaciji kod sebe. *III bataljon* krenuće odmah od s. Glodi pravcem s. Čitluk — Kačevac — kota 502 s tim da napadne neprijatelja na tim položajima i prodire dalje ka koti 498 i izbije na drum. *II bataljon* krenuće pravcem Maskalići — Ortuci — Lemića Brdo s tim da izbije na Jasik (kota 713) i produži napad ka Bjeloj Zemlji. Kada II i III bataljon izbiju na liniju Jasik—kota 502 povežuće se i zajednički krenuti u napad na prostoru kota 498—Papraca—Bjela Zemlja, a ako se bude moglo uspeti onda zauzeti Kosicu (kota 698). Zadatak ovih bataljona je udariti u bok i pozadinu neprijatelja koji je izb o do linije Kosica — Kominjača—Borogovo, razbiti ga — dezorganizovati, a ako se to ne uspe ono bar omesti u brzom nadiranju ka Šekovićima. Ovom grupom bataljona, tj. II i III, komandovaće drug Boža Božović. Napad izvršiti čim se izbije na liniju Jasik—kota 502 i po povezivanju bataljona, bez obzira na doba dana. Sa ovom grupom poći će i Minersko odeljenje koje će pod zaštitom bataljona izvršiti rušenje drumu na pogodnim mestima.

Po završetku zadatka, bilo da se neprijatelj povuče ili da nas svojim pritiskom natera na povlačenje, bataljoni će se povratiti na svoje polazne položaje Rovaši — Cerska.

I bataljon je dužan da obezbedi II i III bataljonu sigurno Nprelaženje mosta kod s. Glodi u slučaju povlačenja. No bataljoni mogu izvršiti prelaz i kod s. Korijen preko Drinjače, u kom bi slučaju trebalo obavestiti I bataljon da se i on povuče. Ako bataljoni izvrše prelaz preko Korijena, onda će doći do linije s. Sadići — Raješina gde će čekati dalja naređenja. I bataljon će se u svakom slučaju povući u s. Rovaši.

Brigadni sanitet i intendantura, hirurška ekipa i triažna stanica kao i brdski top smestiće se kod IV bataljona u s. Mratinci.

Stab brigade nalaziće se kod VI bataljona, tj. u selu, Sadići.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA STAB BRIGADE:

Zam. politkomesara

V. d. komandanta

Miloje

Napomena: Sa II i III bataljonom ide i drug Korać⁴

³ Vjerovatno Jevik (k. 713)

⁴ Dušan

**NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE NOU BRIGADE OD 12
JULA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG 1 DRUGOG BATALJONA
ZA NAPAD NA NEPRIJATELJA NA POLOŽAJIMA ZIVI-
NICE—DRAGIŠEVAC—GRADINA—RADJICI I OBEZBJEĐE-
NJE PRAVCA OD KOTOR VAROŠI I ŠIPRAGA¹**

STAB XII K.N.O.U. BRIGADE

Str. pov. op. Br. SI.

12 jula 1943 god.

ŠTABOVIMA I i II BATALJONA OVE BRIGADE

Položaj

U vezi novonastale situacije na ovome sektoru **naređujemo**: da Štab II bataljona sa svoje dvije čete sa kojima se nalazi na Golom Brdu dođe u Skender Vakuf najdalje do 24 časa 12 ov. m.

Kako se saznaje četnici u jačini od dva bataljona nalaze se na položajima Zivinice (Dragiševac) i Gradina — Radjići.

U vezi sa iznijetim podacima II bataljon treba da u samu zoru 13 ov. m. napadne četnike na pomenutim položajima².

Snage Drugog bataljona po dolasku u Skender Vakuf dobiće konkretan zadatak od Štaba Brigade u Skender Vakufu.

Snage I bataljona imaju da i dalje čvrsto drže i zatvaraju pravac Kotor Varoš—Šiprage desno, a lijevo da ujutro 13 ov. m. upute jedan jači vod preko kote iznad Zivinica, sa koje smo otvarali vatru sa topom pri nailasku neprijatelja prošli put. Vod koji se bude upućivao mora da nastupa vojnički oprezno i da uhvati vezu sa snagama II bataljona u Zivinicama³.

Štabu I bataljona se stavlja na znanje da se II bataljon povlači sa svojih sadašnjih položaja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar
Radoš

Komandant
Mečava

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 10/1, k. 875.

² Vidi dok. br. 72, 73 i 84.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PODGRMEČKOG NOP ODREDA OD 12
JULA 1943 GOD. ŠTABU ČETVIRTE NOU DIVIZIJE O AKCI-
JAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 1 DO 12 JULA¹**

STAB
PODGRMEČKOG N.O.P. ODREDA

Broj: si.
12. VII. 1943 g.

ŠTABU IV N. O. U. DIVIZIJE

Položaj

Dostavljam vam 15-dnevni izvještaj o radu i akcijama jedinica ovog odreda kako slijedi:

U toku proteklog vremena na terenu ovog odreda nije bilo većih akcija a neprijatelj nije pokušavao da nadire na našu oslobođenu teritoriju. Jedinice ovog odreda postavljale su zasjede neprijatelju sa manjim i većim snagama ispred neprijateljskih uporišta, u neprijateljskoj teritoriji kao na cestama i pruži.

Dne 1. VII. u vezi sa dolaskom snaga VIII K. brigade naše snage rokirane su u desno tako da je I bataljon primio sektor od Čađavice. Rujiške do ceste S. Most—L. Palanka. II bataljon od pomenute ceste u desno.

3. VII. jedan vod neprijateljske vojske prešao je od Bravska preko Mijačice na Zavolje i otjerao 5 ovaca od civila. I četa II bataljona bila je na M. Brdu i pošla je u tom pravcu ah je neprijatelj prije izmakao.

4. VII. dvije čete II bataljona upućene su da naprave zasjedu neprijatelju na Krasuljama cesta Ključ — Vrhpolje. Pošto je bila velika voda r. Sanica vojska nije mogla da se prebaci. Druge noći 5/6. VII. pokušali su opet da se prebace ali im nije pošlo za rukom. Prebačen je samo dio snaga Petrovačke čete koja je išla do ceste na izviđanje. Neprijatelj se kreće cestom samo po potrebi, katkad i u dva tri dana jedanput. Pošto nisu uspjeli prebaciti se preko vode pomenute snage su postavile zasjedu neprijatelju u Hrastovu prema Vrhpolju ali neprijatelj nije naišao.

4/5. VII u noći postavljena je zasjeda neprijatelju na cesti San. Most — Prijedor na raskršću za Majdan i to sa dvije čete I bataljona, od kojih je jedna bila na osiguranju prema St. Rijeci, Udarnom četom, četom zaštitnice ovog odreda i sa jednom četom II bataljona koja je bila na osiguranju od S. Mosta

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi V: noistoriskog instituta pod reg. br. 11/1—3, k. 1630.

prema Bojanićima. Zasjeda nije u cjelosti uspjela pošto je na Sani taj dan bio pazar i seljaci iz svih sela pošli su tako da ih je bilo nemoguće sviju ustaviti i skloniti, tako da su neki pobjegli i tako otkrili zasjedu. Za to vrijeme naišao je jedan prazan kamion. Pošto su naši bili obaviješteni da redovno ide jedan kamion naprijed a za njim da ide 3 do 5 natovarenih, naši su ovaj propustili ah drugi poslije nijesu naišli. Na zasjedi je zaplijenjeno oko 200 kg žita koje je neprijatelju bilo potjerano, 1 konj i kola. Pošto je neprijatelj bio obaviješten o zasjedi od civila koji su zasjedu otkrili krenuo je sa jednim blindiranim kolima i sa jakom snagom vojske u pravcu zasjede od S. Mosta. Naši su se blagovremeno povukli da ne bi primili beskorisnu frontalnu borbu.

Iste noći četa I bataljona koja je bila na osiguranju prema St. Rijeci dočekala je jednu neprijateljsku satniju koja je pošla iz Stare Rijeke. Broj neprijateljski žrtava nije poznat. Borba je povedena iz 20 metara žestoko tako da je neprijatelj ostupio a naši su se povukli na drugi položaj. Neprijatelj, ljut i potučen, naišao je poslije toga na selo Lukavice gdje je ubio jednog dječka od 11 godina.

5. VII. 3 četa I bataljona postavila je zasjedu neprijatelju na cesti kod Rakana. Neprijatelj nije naišao.

7. VII. 3 četa I bataljona postavila je zasjedu neprijatelju u Rakanima na cesti. Naišlo je 25 kola sa vojskom, 8 konjanika, desetak bicikla, na što su naši otvorili vatru. Zarobljeno nije ništa pošto je naišao oklopni voz. Neprijateljski gubici nisu poznati. O ovoj akciji dostavljen je izvještaj².

7.VII. uveče prilikom postavljanja zasjeda došlo je do sudara između I čete I bataljona i II čete II bataljona. Tom prilikom ranjen je jedan partizan I čete I bataljona.

9/10. VII. u noći Udarna četa i jedan vod zaštitnice ovog odreda postavili su zasjedu na cesti Sana — Prijedor u Koprivni. Od pola noći pa do sljedećeg 10. VII. dana cestom nije naišlo ništa. U podne je naišao jedan kamion sa sijenom od Sane. Puškomitraljez na lijevom krilu nije dejstvovao te je kamion izmakao pošto je tučen iz pušaka samo sa leđa.

Dana 11. VII. I i II bataljon ovog odreda krenuh su u akciju na Smoljane. Zborno mjesto bataljona bilo je u Jelašinovcima. Na ovu akciju pošli su svi članovi štaba ovog odreda. Predviđeno je postaviti zasjedu na cesti Petrovac—Bravsko kamionima koji voze sledovanje za Bravsko i u isto do[ba] izvršiti akciju na četničku bandu koja se nalazi u Krnjoj Jeli i Smoljanima. Rezultat ove akcije dostavićemo vam naknadno.

Pošto članova štaba ovog odreda nema u štabu ovaj izvještaj dostavljam prema podacima i izvještajima bataljona i ostalih jedinica da bi imali pregled i da bi izvještaj prispio na vrijeme kako bi ga mogli dostaviti dalje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Sekretar štaba
Đokica³

BR. 66

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD
13 JULA 1943 GOD. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA PO-
KRET I IZBIJANJE NA PLANINSKI MASIV JAHORINE¹**

STAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
N.O. VOJSKE JUGOSLAVIJE

Br. 230

dana 13 jula 194— god.
časova 13 č.

Štabovima:

I ProleTERSke,
III Krajiške i
VII Krajiške brigade

Prema neproverenim podacima delovi XVI Vojvođanske divizije i VI Bosanska brigada u toku jučerašnjeg dana zadržali su neprijatelja², koji je nadirao prema Šekovićima, i delimično ga odbili unazad.

Dve pukovnije ustaša i legionara, koje nadiru od Rogatice i Sokolca prema Vlasenici, svojim prednjim delovima i sa 5 tenkova dospele su u toku jučerašnjeg dana do s. Kram. Neprijatelj je potpomognut bacačima, topovima i haubicama, a nastupio na širokom frontu: Knežina—cesta—Zepa. Prema ovoj koloni nalazi se III Krajiška brigada sa dva bataljona, na sektoru Han Pijesak—Pjenovac; štab ove brigade do jutros nije imao vezu sa druga dva bataljona, koji su bih istočno od ceste Sokolac—Han Pijesak.

³ **Jokić Đoko**

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 49/1—1, k. 705.

² V.di dok. br. 187.

Neprijateljske snage koje su krenule od Vareša pre dva dana ušle su u Olovo³. Sadašnju situaciju na tom sektoru ne znamo. Delovi Banijske divizije bili su 11 o. m. postavljeni prema Olovu za zaštitu Kladnja⁴.

Obavešteni smo da su pre izvesnog vremena u Višegrad stigle nemačke i bugarske snage i da su Nemci preuzeli na desnoj obali Drine sektor od Višegrada nizvodno do prema Skelanima.

Obzirom na pravce neprijateljskih prodora, i na jačinu neprijateljskih snaga, kao i na njihov sastav. — smatramo da je neprijatelj otpočeo sa operacijama u cilju opkoljavanja glavine naših snaga.

Da bi onemogućili neprijateljske namere, rešili smo da brzim manevrom izađemo iz kniga neprijateljskih snaga i rasta koncentracije, a potom iznenadno dejujemo na teritoriji i na pravce koje je neprijatelj oslabio.

U tom cilju

n a r e đ u j e m o :

1. Sve jedinice ove divizije izvršice pokret najpogodnijim pravcima prema jugu i izbiti na teren planinskog masiva Jahorine.

Izlazak iz zone neprijateljskih operacija izvršice:

— I Proleterska brigada najpogodnijim pravcem istočno od komunikacije Sokolovići—Vlasenica, a

— III i VII Krajiška brigada zapadno od te komunikacije.

Pokret otpočeti što pre — po mogućstvu još u toku noći 13/14 o. m.⁵

2. Po izb'janju na prugu Višegrad—Sarajevo pripremiti i izvršiti akcije za likvidiranje manjih posada i za što bolje uništenje železničke pruge i objekata na njoj. Manje delove ostaviti za što duže dejstvo na toj komunikaciji, iskorišćujući dobijeni eksplozivni materijal.

3. III i VII Krajiška brigada u ovim operacijama međusobno će sadejstvovati, u kom cilju će štabovi ovih dveju brigada sačinjavati zajednički Operativni štab.

4. Štab VII Krajiške brigade odmah će organizovati i sa svojom brigadom primiti i dalje evakuisati prema Jahorini polovinu ranjenika i bolesnika, koji se sada nalaze na terenu Sekovića. Drugu polovinu ranjenika i bolesnika primiće i dalje evakuisati štab XVI Vojvođanske divizije sa delovima svojih brigada i sa VI Bosanskom brigadom.

* Vidi dok. br. 54.

* Isto

⁵ Gornja rečenica je dopisana zelenim mastilom, latinicom.

Štab VII Krajiške brigade odmah će stupiti u vezu sa odgovornim drugovima iz Vrhovnog saniteta i Uprave opštih bolnica. te što pre preuzeti pripadajući deo ranjenika i bolesnika. (Ovde se radi o ranjenicima koji još nisu evakuisani iz Šekovića.)⁶

5. III Krajiška brigada nalazila se je jutros na sektoru Han Pijesak—Pjenovac, a VII Krajiška oko s. Jasen., s tim da se danas prikupi kod s. Solakovina. Štabovi tih dveju brigada da se tim pravcima povezu.

6. Ovaj Štab, diviziska bolnica i hirurška ekipa kretaće se sa I Prolet, brigadom.

7. Sačuvati u najvećoj meri tajnost pokreta, kako priprema, tako i njegovog izvršenja. Potpuno konspirisati nazive jedinica, te da neprijatelj — ukoliko bi osetio pokret — ne sazna o kojim se jedinicama radi. Loženje vatri može biti samo za kuvanje jela, pa i to tek kada se po vremenu i mestu odredi od strane starešina. Pokrete vršiti pošumljenim terenom i noću, izbegavajući i za pokret i za odmor sela neprijateljski raspoložena prema nama.

8. Odmah izvršiti radikalno rasterećenje komora od svih nepotrebnih stvari.

9. Do izlaska iz sektora operacija neprijateljskih ofanzivnih kolona izbegavati borbu sa njima. No, u slučaju neophodnosti. sukobe odlučno i brzo rešavati.

10. Politički rukovodioci objasniće borcima situaciju i naše zadatke, te ih pripremiti za sadanji pokret i naše dalje ofanzivne operacije.

11. Prilažemo borbene znake za drugu polovinu meseca jula.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

naštabdiv.

komdiv.

Koča

(M.P.)

127. — VII Krajiška brigada stupiće u vezu sa Vrhovnim štabom, koji je verovatno u njenoj blizini, i upoznati Vrhovni štab o našoj direktivi i zadatku brigade.

13. — Prelaz u Srbiju izgleda dosta lak i moguć. Nije isključeno da I Proleterska brigada krene tim pravcem.

Napomena. — Teren Jahorine nije postavljen kao cilj koji se ovim pokretom ima postići, već je samo označen kao

⁶ Rečenica među zagradama dopisana je zelenim mastilom, latinicom.

⁷ Na originalu dopisano zelenim mastilom, latinicom.

opšti pravac pokreta. Međutim, jedinice se u svom pokretu na tom pravcu imaju zadržati i dejstvovati na terenu koji se za to pokaže povoljan, kako u pogledu ciljeva, za akcije, tako i u pogledu mogućnosti izvođenja operacija na te ciljeve. U slučaju da nekoj koloni bude ozbiljnije sprečeno izvođenje ove direktive, ostale jedinice dužne su da sa svog pravca dejstvom iz pozadine olakšaju situaciju i stvore povoljnije mogućnosti za zadržate delove.

BR. 67

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE
OD 13 JULA 1943 GOD. POMOĆNIKU NAČELNIKA VRHOV-
NOG ŠTABA NOV I PO JUGOSLAVIJE O POKRETU DIVI-
ZIJE RADI IZBIJANJA NA PLANINSKI MASIV JAHORINE¹**

STAB
I PROLET. DIVIZIJE
13-Vn- 14 Č.

Drugu Terziću

1) Štab XVI Vojvođanske divizije nalazi se u s. Šadići. Očekuju da im hitno pošaljete direktive.

2) Mi smo doneli odluku na osnovu koje smo izdali naređenje brigadama². (To naređenje ima i VII Kraj. brigada.) Ukoliko se ne slažete sa njime možete izdati neposredno III i VII Kraj. brigadi novo naređenje, odnosno izmenu onog koje su od nas dobile.

3) Ako vaš pravac ostaje isti treba da pokret izvršite odmah. Situacija orema Vlasenici može se svakog časa promeniti.

S. F. — S. N.

za štab
Vaša*

(M.P.)

¹ Original, pisan zelenim mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 9/1—2, k. 710.

² Vidi dok. br. 66.

³ Jovanović

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 13 JULA
1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O
NASTUPANJU NEPRIJATELJA DESNOM OBALOM
DRINJAČE¹**

STAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
13 jula 1943, 11 čas.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. I P.O.J.

1.) Neprijatelj² se kreće u pravcu s. Gojsalići desnom obalom Drinjače. Kod Gojsalića se prebacuje s desne obale na levu. Još ne znamo da li je to pobočnica kolone koja bi se kretala za Tuzlu ili pokret glavnine u pravcu nas.

2.) Mi upućujemo našu bolnicu i intendanturu iz s. Ravne u s. Selište. — Municija nas sprečava da neprijatelju pružimo jači otpor. —

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
kom.
P. Jakšić

¹ Original, pisan zelenim mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 35/2, k. 812.

² Vidi dok. br. 192.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 13 JULA 1943
GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O ULA-
SKU NEPRIJATELJA U KLADANJ I ZATVARANJE
PRAVCA KLADANJ—VLASENICA¹**

STAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
13 jula 1943, 10 čas.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. I P.O.J.

1.) Neprijatelj je sinoć oko 18 čas. ušao u Kladanj² iz pravca Olova³.

2.) Mi smo zatvorili pravac Kladanj — Vlasenica. Jutros oko 9 čas. primećen je pokret nepr. iz Kladnja, ali se još ne zna u kom će pravcu⁴.

3.) Bolesnici koje smo mi uputili u Šekoviće u Centralnu bolnicu povraćeni su s motivacijom da je nepr. krenuo preko s. Mihajlovići za Šekoviće⁵.

4.) Sedma brigada bila je izbila u s. Lukavac i tom prilikom zarobila jednog domobrana i jednog milicionara. Naredili smo joj da prikupi svoje snage i da ih ne istura suviše napred.

5.) Mi se nalazimo na cesti Kladanj — Vlasenica i vezani smo telefonom sa našim snagama oko s. Gojsalići, koje prate pokret neprijatelja. Telefonsku liniju produžavamo u pravcu Vlasenice.

6.) Uputili smo jednu ekipu za Vlasenicu da nam donese municije od I Proletdivizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
kom.
P. Jakšić

¹ Original, pisan zelenim mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 34/2, k. 812.

² Vidi dok. br. 192.

³ **Opširnije o borbama vidi dok. br. 61.**

• **Vidi dok. br. 68.**

⁵ **Isto**

BR. 70

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE PRIGADE OD 13 JULA 1943 GOD. POTCLNJENIM JEDINICAMA ZA PO- KRET I RASPORED JEDINICA NA PODRUČJU VLASENICE¹

STAB
I PROLETBRIGADE
Br. 507
13 jul 1943 god.

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

1. — Neprijateljske snage sa pravca Han Pijeska², kako se po artiljerijskoj vatri čeni, stigle su do Ploče. Snage neprijatelja sa ostal'h sektora stoje još na jučerašnjim položajima.

2. — Na pravcu kretanja naše Brigade prema današnjoj naredbi kretaće se i deo Centralne bolnice. Taj deo bolnice nalazi se na prostorijski između Šadića i Šekovića. Ovaj deo bolnice krenuće u toku sutrašnjeg dana sa te prostorije preko Milića za Pomol.

S obzirom da neprijatelj u toku noći može nesmetano ući u Vlasenicu pa čak produžiti dalje, pred nama se postavlja zadatak zatvaranja pravca od Vlasenice u zajednici sa VII Krajiškom brigadom koja se nalazi na prostorijski Solakovina i omogućimo ranjenicima prolaz ka Pomolu.

U tom cilju raspored naših snaga biće sledeći:

I i II bataljon postaviće se na liniji Majdan — s. Vukovići sa zadatkom kontrole pravca od Vlasenice ka severu i severoistoku. I bataljon će iz Majdana slati jača izviđačka odeljenja do same Vlasenice koja će izviđati i obavestiti kada neprijatelj uđe u Vlasenicu. Ovaj će bataljon nastojati da se po mogućstvu poveže sa VII Krajiškom brigadom.

III bataljon postaviće se na prostorijski Zaklopača—Lukavica sa zadatkom izviđanja i obezbeđenja sa pravca Vlasenice i Gornji Zalukovik.

VI bataljon postaviće se u selu u Donje Vrsinje sa zadatkom izviđanja i obezbeđenja ka Kraljevoj Gori kao i neposredno obezbeđenje bolnice koja će stići na prostorijski Lukiči — Pomol, no ne odvajati nijednu jedinicu koja će biti kod same bolnice, pošto postoji Bolnička četa. Neposredno obezbeđenje smatrati obezbeđenje sa fronta.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 40/1—2, k. 709.

² Vidi dok. br. 194.

IV bataljon smestiće se na prostoriju s. Bišina sa zadatkom neposredne kontrole druma Drinjača — Kasaba, postavljajući zasede iznad same Kasabe i ne dozvoliti neprijatelju da pravi most ukoliko to pokuša.

Brigadni sanitet, hirurška ekipa, triazna stanica, brdski top i intendantura nalaziće se na prostoriji sela Pomol, po okolnim šumama.

Stab Brigade nalaziće se u s. Borići, istočno od Milića. Vezu sa nama tražiti na drumu kod Milića.

2. — Bataljoni će nastojati da svoje pokrete izvrše noću a ukoliko ih zatekne dan, da ih izvrše što rastresitije tako da avijacija ne dođe do izražaja.

Bataljoni će odmah po stizanju na određenu prostoriju poslati vezu štabu Brigade radi dostavljanja novih hitnih naređenja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab brigade:

Politkomesar
Plavi

V.d. komandanta
Miloje

P. S.³ Naređenje za dalje pokrete dobiće bataljoni na novoj prostoriji.

BR. 71

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 13 JULA 1943 GOD. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA PO- KRET KA JAHORINI¹

STAB
I PROLETBRIGADE
Br. — 506
13 jul 1943 g.

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

1. — *Situacija:*

a) Neprijateljske snage² koje su vodile borbu s nama na prostoru Caparde—Zvornik krenule su od Caparda ka Seko-

¹ Sljedeći tekst je naknadno dopisan na mašini, latinicom.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 39/1—2, k. 709.

² Vidi dok. br. 268.

vićima. Jačina ovih snaga je oko 2.000 vojnika sa dva topa. Ove su snage stigle do linije Kosica—Borogovo, a prema najnovijim podacima neposredno ugrožavaju Šekoviće.

Tenkovi koji su bih sa ovom kolonom produžili su iz Zvornika i stigli sinoć do Drinjače sa namerom da produže dalje za Vlasenicu. Odmah po dolasku počeli su sa pravljenjem mosta.

b) Druga neprijateljska kolona³ čiju jačinu i sastav ne znamo pošla je od Olova ka Kladnju. Dokle je tačno stigla, takođe ne znamo.

c) Treća neprijateljska kolona⁴ u jačini od dve pukovnije (2—3.000 ljudi) krenula je od Rogatice i Sokolca i stigla do linije Sokolovići (Beheći—Kalimanići—Babić kula)—Košutica—Zljebovi.

Iz svega ovoga se vidi da neprijatelj želi da izvrši opkoljavanje naših jedinica prvo na široj prostoriji koju bi postepeno sužavao i nastojao da uništi barem pojedinačno naše snage.

2. — *Zadatak*: Naše jedinice imaju za zadatak da većim manevrom izgube svaki kontakt s neprijateljem i pojave se tamo gde se neprijatelj najmanje nada, izvlačeći na taj način svoju živu snagu i spremiti nove udarce neprijatelju. Da bi se ovo moglo izvesti, potrebno je učiniti sledeće:

a) Odmah pristupiti reorganizaciji i čišćenju komora i sve nepotrebne stvari izbaciti iz iste. U komori ostaviti samo ono što je neophodno. Te stvari natovariti na najmanji broj konja, no i ostale konje — prazne — ne ostavljati već povesti sa sobom i iskoristiti ih za nošenje slabijih drugova tako da se u slučaju potrebe mogu usput ostaviti ali ipak nastojati da se provuku svuda s jedinicama jer na eventualnim pravcima naših kretanja nećemo naići na konje. (Ovo ukoliko ne šteti brzom i prikrivenom pokretu jedinica.)

b) Oružje i municiju obavezno svu nositi.

c) Nastojati da se usput što više prikupi stoka za hranu kao i ostale namirnice.

d) Ljudstvu objasniti situaciju u kojoj se nalazimo i izvršiti polit, mobilizaciju ljudi. *Napomena*: Situacija ukoliko se na vreme počne sa pariranjem nije ni približno onoj u Crnoj Gori.

3. — *Perspektive — dalji mogući pravci*:

a) Divizija bi krenula u dva pravca. Desna kolona (III i VII Krajiška brigada) pravcem Malo Polje — Kutu — Romanija — Jahorina. Leva kolona (I Proleterska brigada) pravcem Pomol — Stedra — Stublić (kota 1042) — Cavčići — s. Godomilje — Pešurići — Dub — Jabuka i dalje ka Jahorini ili od

⁵ Vidi dok. br. 194.

¹ Vidi dok. br. 197.

Godomilja zapadno od Rogatice preko Kovanja — Renovice ka Jahorini.

b) III i VII Krajiška istim pravcem a I Proleterska da izvrši prelaz Drine između Ljubovije i Drinjače ili negde još južnije i da se prebaci u Srbiju⁵. Ovo dolazi u obzir ukoliko postoje realne mogućnosti za samo prelaženje (prevozna sredstva) kao i prisustva neprijateljskih snaga s one strane Drine.

Prema do sada prikupljenim podacima neprijateljske snage s one strane su neznatne ukoliko dublje u Srbiji ne postoje. Čak se saznaje da oko Ljubovije postoji manja partizanska grupa kao i kod Krupnja, dok kod Valjeva i Kraljeva postoje veliki odredi. Do sada su nabavljena dva čamca za po pet ljudi.

IV bataljonu i drugu Voji Radiću stavljeno je u zadatak da prikupe što veći broj čamaca i ostalih sredstava za prevoz i obaveste nas o tačnom mestu gde bi se prelaz mogao izvršiti kao i sredstvima s kojima raspolažu za prevoz. Kako oni jutros izveštavaju, oni tragaju za izvesnim brojem čamaca koji se nalaze na ovoj strani a kažu da sa one strane Drine ima veći broj čamaca koje treba prevesti na ovu stranu. O svim ovim mogućnostima očekujemo izveštaje u toku današnjeg dana.

c) Kao treća mogućnost pretpostavlja se prebacivanje cele Divizije u Srbiju, tj. ako za to bude uslova.

4. — Naređenje o daljem pokretu sa ove prostorije dobiće štabovi bataljona naknadno, tj. kada ga štab Brigade dobi je od štaba Divizije, zašto će sve jedinice uputiti svoje kurire u štab Brigade da ovo naređenje prime.

Bez obzira da li će se pokret vršiti noćas ih tek sutra ujutru kada se prikupe jedinice, izvršićemo izvesno pomeranje barem jednog bataljona ka Kasabi i Milićima.

Štabovi bataljona će odmah izvestiti kada stignu na prostoriju Velika Glavica — Rovaši.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA STAB BRIGADE:

Politkomesar
Plavi

V. d. komandanta
Mil. S. Milojević

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE BRIGADE OD 13 JULA
1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
O RAZBIJANJU NEPRIJATELJSKIH SNAGA NA POLOŽAJIMA
RADICI—GRADINA¹**

STAB XII KNOU BRIGADE

Broj si.

Dana 13 jula 1943 god.

Dostavlja izvještaj o
akciji na četnike

ŠTABU I BOSANSKOG NOU KORPUSA

Položaj

Danas 13 ov. mj. snage ove brigade u jačini od jednog bataljona izvršile su akciju na četnike² na položajima Rađići (Gradina). Cete bataljona su naglim, iznenadnim vojničkim prepadom u zoru u 4 sata 13 ov. mj. izvršile prepad na četnike, koji su se nalazili na pomenutim položajima, i poslije kraće borbe četnici su natjerani u divlje bjekstvo, bacajući oružje i municiju, kao i ostalu vojnu spremu. Zaplijenjeno je 1 teški mitraljez sa kompletnim pripadajućim dijelovima, rezervnim cijevima i municijskim kutijama, 2 karabina, 700 metaka, nekoliko vojničkih ranaca, porcija i četurica, 3 mitraljeska konja sa samarima. Iz prikupljenih podataka saznaje se da je neprijatelj pretrpio gubitke u više ranjenih bandita. Naši bez gubitaka. Neprijatelj je bio u jačini od dva bataljona Laze Tešanića.

Naše snage i dalje progone neprijatelja u pravcu Javorana.

Muslimanima koji su bili u K. Varoši neki ustaški oficiri i oružnici saopštili su da su partizani zauzeli Prnjavor³, a IV bataljon II brigade, koji se nalazi u Borcima, javio nam je preko našeg I bataljona da su naše snage zauzele Teslić⁴. Javite nam da li su ove vijesti tačne. Također nam javite sve najnovije vijesti.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno istoriskog instituta pod reg. br. 14/3, k. 875.

² Vidi dok. br. 73 i 84.

³ Vidi dok. br. 55, 129, 130 i 159.

⁴ Podatak nije tačan. Vidi dok. br. 159.

Štab brigade nalazi se u Zivinicama, snage I bataljona na položajima Donje Orahovo, a II na položajima Rađići (Gradina) prema Cukovcu i K. Varoši.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Radoš

Komandant
Mećava

BR. 73

**NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE NOU BRIGADE OD 13
JULA 1943 GOD. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA FORMI-
RANJE TREĆEG BATALJONA¹**

STAB XII KNOU BRIGADE
STR. POV. OP. BR. 9/43
dana 13 jula 1943 god.

ŠTABOVIMA I i II BATALJONA,
PRATEĆEM VODU I REFERENTU SANITETA

Položaj

Po nastaloj potrebi službe, a u cilju učvršćenja vojne discipline i sređivanja jedinica ove brigade vojnički, kao i konačnom donesenom odlukom Štaba ove brigade naređujemo da se formira III bataljon ove brigade.

Na osnovu prednjeg, za Komandanta III bataljona postavlja se drug Nikica Milić, dosadašnji zamjenik komandanta II bataljona ove brigade.

Za političkog komesara III bataljona postavlja se drug Stanko Vasiljević², dosadašnji politički komesar divizionu I Bos. NOU korpusa.

Za sastav snaga III bataljona štabovi I i II bataljona ove brigade iz svojih četa imaju da izdvoje po jednu kompletnu^{*} čet³ sa cjelokupnim komandnim kadrom, naoružanjem i komorom.

Kompletne čete, kao i članovi Štaba III bataljona, imaju da dođu na dan 14 ov. mj. do Štaba ove brigade, koji se nalazi u zaseoku Košići u Zivinicama, do 12 časova.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/5, k. 875.

² „Vasiljević” na originalu doDisano plavim mastilom, latinicom.

* Vidi dok. br. 170.

Napominjemo drugarskim štabovima bataljona da u pogledu formiranja III bataljona ne bude sektašenja ili egoizma obzirom na odvajanje jedinice iz bataljona, kao i komandnog kadra, već ovo shvate kao najozbiljnije i da je to svejedno Narodno-oslobodilačka vojska bez obzira na jedinicu u kojoj se tko nalazio.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
Radoš

KOMANDANT
Mećava

BR. 74

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE
OD 14 JULA 1943 GOD. POTCINJENIM JEDINICAMA O
ULASKU NEPRIJATELJSKIH JEDINICA U VLASENICU I
NAREĐENJE ZA PRIKUPLJANJE JEDINICA RADI POKRE-
TA NA PROSTORIJU ROGATICA—MEĐEDA—ERGELE
BORIKE¹**

STAB
I PROLETBRIGADE
Br. 508
14 jul 1943

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

1. — Situacija: Neprijatelj² sa pravca Han Pijesak ušao je u Vlasenicu. Da li je pešadija ušla još je nepoznato — tenkovi su ušli. Ovi tenkovi su dolazili danas do Milića i po- vratili se natrag.

2. — Zadatak: Prema direktivi štaba Divizije naša Brigada kreće sa ove prostorije na prostoriju Rogatica—Međeda — Borike, odakle će dejstvovati na komunikacije — čišćenje terena od četničkih bandi kao i likvidacija neprijateljskih garnizona u Rogatici i Goraždu ukoliko za to bude povoljnih uslova.

Na osnovu prednjeg a za izvršenje pokreta Brigada će se prikupiti južno od drumu Milici — Srebrenica u toku noćasnjeg noći i sutrašnjeg dana i to:

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 41/1—2, k. 709.

² Vidi dok. br. 194.

II bataljon s. Donje Vrsine. Zadatak bataljona je da u toku sutrašnjeg dana izvida u pravcu Milića—Zaklopače—Sikira (kota 1071).

I bataljon u s. Višnjica. Zadatak bataljona izviđanje u pravcu Sokoliće — Podžeplje. Ovo će biti jedan od pravaca naših daljih pokreta te će bataljon nastojati da prikupi što bolje podatke o eventualnim neprijateljskim snagama na tom pravcu, koje blagovremeno dostaviti štabu Brigade radi donošenja daljih odluka.

III bataljon smestiće se na prostoru s. Nurići, sa zadatkom izviđanja u pravcu Gola Glava — Ravno — Briožnjik. Ovo će biti pravac druge kolone.

VI bataljon smestiće se na prostoru s. Stedra. Zadatak bataljona je izviđanje i obezbeđenje od pravca Paleža i Staroglavice.

IV bataljon smestiće se severno od drumu Milići — Srebrenica u selu Kitanići—Stankovići. Zadatak bataljona obezbeđenje od pravca Nove Kasabe.

Štab brigade nalaziće se između s. Nurići i s. Bešići.

Diviska bolnica nalaziće se u s. Bešići.

Br gadna bolnica, hirurška ekipa, triažna stanica smestiće se na prostoriju sela Erići — Gaj.

Brigadna intendantura i brdski top ostaće u s. Pomol.

I i II bataljon će noćas po polasku sa dosadanjih položaja zapaliti vatre na istim kako bi za sutra obmanuh neprijatelja i avijaciju.

Ukoko bataljoni nemaju stoke, tražiće istu od intendanture. Nastojati da svaki bataljon ima najmanje za tri dana rezervne hrane u stoci.

Kod Tehničke čete nalazi se oko 60 ovaca i 7 goveđi, koje je zaplenjeno od četnika. Tehn. četa predaće ovu stoku brig. intendanturi.

Jedinice će nastojati da drum Vlasenica — Srebrenica pređu u toku noći.

Odmah po dolasku na novu prostoriju bataljoni će upiti* vezu štabu Brigade a po prikupljanju podataka o neprijatelju na pravcima naših daljih pokreta dostaviće .i izveštaje.

Naređenje o daljem pokretu ka novoj prostoriji izdaće se naknadno.

Jedinice će učiniti sve da ovaj pokret ostane u tajnosti u odnosu na neprijatelja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA STAB BRIGADE:

Politkomesar

V. d. komandanta

**NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE NOU BRIGADE OD 14
JULA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BATALJONA ZA POSIJE-
DANJE POLOŽAJA RAĐICI — DRAGIŠEVAC¹**

STAB XII KNOU BRIGADE
STR. POV. OP. BROJ 10/43.
dana 14 jula 1943 god.

ŠTABU I BATALJONA OVE BRIGADE

Položaj

Poslije oslobođenja Prnjavora² položaj neprijatelja u K. Varoši je svakako pogoršan, a i četničke bande su se vjerovatno pomjerile u pravcu Tešanovičevog sektora. Uslijed takve situacije naše akcije treba da se usmjere više u pravcu razbijanja četničkih bandi³ na ovom sektoru i kidanja saobraćaja K. Varoš—B. Luka.

U vezi sa gornjim naređuje se tome bataljonu da u toku sutrašnjeg dana napusti dosadašnje položaje i da zauzme položaje Rađici—Dragiševac. Ovi novi položaji se nalaze ispred sektora na kome četnici ovih dana djeluju i vrše prepade, pa u vezi sa tim budite oprezni, i ako je moguće istovremeno organizujte iznenadne udare na četnike. Dosadašnje vaše položaje od vas će primiti jedna četa Banjalučkog odreda kojoj je izdato naređenje da sutra rano od vas primi položaje.

Konje koje je tražio štab Korpusa otpremite što prije, a takođe čete prihvatiti i otpremiti konje koje će uputiti II bataljon.

Naš II bataljon u toku dana napao je četnike na položajima oko Čukovca i iste je potisnuo, ali su se četničke bande pojavile u toku dana i u Čemernici pa vrše pripuckavanja. S obzirom na to snage II i III bataljona nalaziće se na položajima lijevo od vas te čete sa njima odmah uhvatiti vezu. Čim zauzmete nove položaje izvijestičete odmah štab ove Brigade.

Dostavite 15-dnevne izvještaje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Kom. Mećava

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno istoriskog instituta pod reg. br. 11/1, k. 875.

² Vidi dok. br. 72, 73, 130 i 159.

³ Vidi dok. br. 129.

**IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA RIBNIČKOG NOP
ODREDA OD 14 JULA 1943 GOD. POLITIČKOM KOMESARU
ČETVRTE NOU DIVIZIJE O MORALNO-POLITIČKOM STA-
NJU JEDINICA I SITUACIJI NA TERENU¹**

POLITIČKI KOMESAR
RIBNIČKOG N.O.P. [O.]

14/VII-43 g.

Strogo pov.

Drugu političkom komesaru IV NOU divizije

Dostavljam vam petnaestodnevni izvještaj o političkom radu u ovom odredu.

Po svim našim jedinicama redovno su održavani pol. časovi i četne konferencije, na kojima je prerađivan sljedeći materijal:

Redovno su čitane radio vijesti i u vezi s njima objašnjavana politička situacija kako u svijetu tako i kod nas. Pored radio vijesti čitani su razni članci iz „Proletera“; „Bos. udarnika“; „Vojno-pol. pregleda“; listova: „Borbe“; „Naprijed“ i „Vjesnika“. (Teme i članci koji su čitani ili prerađivani su sljedeći: Vojno politički slom Jugoslavije; Godina dana ustanka u Krajini; Nacionalno pitanje u Jugoslaviji; Neprijateljska propaganda; Pojačajmo naše redove novom mobilizacijom; Zadaci i rad N.O.O.; Poraz neprijatelja u Crnoj Gori; Kako ćemo sačuvati našu ljetinu; Ciljevi i smisao N.O. vojske; Borba na Istočnom frontu; Novi veliki uspjesi naroda u borbi; O bratstvu; Neumorni rad Kom. partije; Uloga četnika u N.O. borbi.)

Pored političkih časova redovno se po četama održavaju četne konferencije — odnosno časovi kritike i samokritike. Održana je i jedna bataljonska konferencija.

Komesari bataljona redovno održavaju sastanke sa pol. komesarima četa na kojima se pretresa politička i vojnička situacija i donosi plan rada pol. komesara.

Političko stanje u odredu:

Politička svijest naših boraca različita je po jedinicama. Kod starijih boraca ona je prilična, dok kod novomobilisanih je još slaba. Rad pol. komesara se osjeća i osjeća se napredak u podizanju pol. svijesti kod naših boraca. Borbenost naših boraca

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/1—21, k. 1626.

i odanost N.O. borbi je glista dobra. Disciplina je prilična. Sva se naređenja izvršuju pretpostavljenih starješina, samo još nema pravog vojničkog držanja kod velikog broja boraca. Pojave pljačke, krađe ih kakvog samovoljnog prisvajanja tuđih stvari nisu nam poznate. Poznato je samo da kod nekih jedinica ima nepravilne raspodjele zaplijenjene robe, na što smo im na sastancima ukazali. Izrazitih četničkih elemenata nije bilo, ah je bilo pojedinih ispada nesvjesnih, što dolazi uslijed slabe političke svijesti, ah koji su isto tako opasni. Nikakvo širenje neprijateljske propagande unutar naših redova nije primijećeno, naprotiv mržnja protiv okupatora i njegovih slugu je velika i spremni su uvijek da se bore protivu njih. Napominjem da imamo jednu novomobilisanu četvu sa terena koji je povremeno bio kontrolisan od četničkih bandi i možda među tim ljudima da ima nekih koji simpatišu četnike, mada se to do sada nije moglo ni u čemu zapaziti.

Međusobni odnos kod drugova unutar naših jedinica je dobar, kao i odnos naspram komandnog osoblja i obratno. Autoritet komandnog osoblja je dosta dobar. Drugarica imamo malo unutar naših jedinica, odnos naprama njima je dobar ukoliko ih ima u nekoj jedinici. U našim jedinicama nije bilo samovoljnog ranjavanja niti napuštanja jedinica. Bio je jedan nesretni slučaj ranjavanja i to ranjen je zamjenik pol.koma III bataljona od strane zamjenika pol.koma odreda. Ima česte pojave traženja odsustva jer su naši borci rodom odavde pa potražuju da idu kući radi sređivanja ljetine. Što se tiče socijalnog sastava naših jedinica većina² su seljaci, ima ih 30% koji su radili kod „Šipada“. Intelektualaca imamo 3 a kvalifikovana radnika 4. Isto tako u pogledu vjerskog sastava, ogromnu većinu sačinjavaju pravoslavni, dok imamo 3 muslimana i sada su nam došla 4 katolika. Vjerske netrpeljivosti ne postoji unutar naših jedinica, ali se može poneki put čuti riječ Turčin.

U našim jedinicama imamo oko 115 boraca koji su sa terena koji kontrolišu četnici, a oko 17 koji su bili kod četnika a sada se nalaze u našim jedinicama; njih 5 su sada došli iz četnika, i to četiri sama prebjegla a jedan uhvaćen od VI brigade, ostali su još u prošloj godini došli u naše redove. Njihovo je držanje dosta dobro, kao i odnos ostalih boraca naspram njih.

Odnos vojske naspram pozadine i njenih organizacija je dobar, vojska redovno pomaže pozadini pri obradi ljetine. Odnos vojske naspram pozadinskih vojnih vlasti je dobar u dva bataljona, dok postoji vehka zategnutost i netrpeljivost između Komande mjesta i našeg II bataljona.

² Izraz „većina“ na originalu je dopisan mastilom, ćirilicom.

Intendantura: Ona je organizovana po dobivenim uputstvima, kako u odredu tako i po bataljonima. Postoje i ekonomičeta. Rezervi nikakvih nemamo, ishrana je do sada tekla redovno i nije bilo nikakvih prigovora u tome pogledu.

Sanitet: Sto se tiče same organizacije saniteta ona je dosta dobra. Postoje referenti saniteta po svim bataljonima, kao i bolničari i nosioci ranjenika. Sanitetskog materijala imamo vrlo malo — gotovo ništa. Zdravlje kod naših boraca je dosta dobro, nema neke pojave novih oboljenja. Bolnica je sređena dosta dobro, u bolnici ima 19 drugova.

Kulturno-prosvjetni rad:

Postoje horovi po pojedinim četama, diletantske grupe i analfabetski tečajevi. Ah nemamo druga koji bi planski postavio ovaj rad, već to obavljaju pol. komesari ili skojevci. Davane su nekolike javne priredbe u R.bniku i Crkvenom.

Sto se tiče pol. komesara dao sam svoje mišljenje o njima prošli put; mogu naglasiti da se osjeća više rad pol. komesara II bataljona poslije održanog političkog kursa. Još nam nedostaje komesar u jednoj četi I bataljona i dva zamjenika pol. komesara u³ III bataljonu.

Sto se tiče moga rada sastojao se u sljedećem:

Završio sam sa pol. kursom u II bataljonu i otpočeo u III bataljonu: prisustvovao sam jednom sastanku pol. komesara u III bat. Jednoj sednici N.O.O. Govorio na zboru u Ribniku 10/VII.

Obavještajna služba: Ona je organizovana prema propisima V.S. Njen rad se poboljšao u posljednje vrijeme, mada ima još nedostataka. Drugovi koji rade na ovom polju su još mladi i nedovoljno iskusni. Naš III bataljon nema obavještajnog oficira, ah ima jednog povjerenika.

Rad sa pozadinom i pomoć istoj

Čitaju se radio vijesti, održana konferencija u Bravsku sa omladinom i zbor u Ribniku. Svakodnevno vojska pomaže u sređivanju ljetine. Dosada je dato preko hiljadu radnih dana. Pozadina manifestuje svoju ljubav u poklonima bilo u hrani ili drugim stvarima. Neke poklone smo dobih i sa terena koji su pod neprijateljskom kontrolom — sela Ramića.

Rad N.O.O. je dosta slab, na sastanku se žale da im se nije ukazivalo na nedostatke. Odbori su u većini od bogatijih seljaka i osjeća se kulački uticaj i svaljivanje tereta na siromašnije (karakterističan primjer da je bilo izglasano da se od svakog odu-

* „u III bataljonu" na originalu dopisano mastilom, ćirilicom.

zima stoka bez obzira koliko je ima, događalo se oduzimanje od dvije ovce jedna i od jednog para volova jednog, dok ima familija sa velikim brojem ovaca i sa više pari volova).

Organizacija A.F.Z. i omladine su nešto življe u posljednje vrijeme, ali još ima dosta nedostataka u radu. U ovim krajevima još nije prodrla svijest o uzajamnom pomaganju u sređivanju ljetine i radi toga nema Se povjerenja u N.O.O. što se odražava i na samu vojsku u traženju odsustva radi sređivanja ljetine, kao i slab odziv u omladinske radne čete.

Ukoliko ima nekih nedostataka u podnošenju izvještaja kao i samom radu, molim druga komesara⁴ da mi na to ukaže kako bih nedostatke mogao otkloniti.

Uz drugarske pozdrave

S. F. — S. N.

Pol. komesar
Obrad⁵

(M.P.)

⁴ Boško Siljegović

⁵ Stišović

SAUČEŠČE ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE
OD 15 JULA 1943 GOD. ŠTABU PRVE DIVIZIJE POVODOM
POGIBIJE POLITIČKOG KOMESARA DIVIZIJE¹

STAB II PROLETERSKE DIVIZIJE
15 jula 1943 god.

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

Borcima, komandirima, komandantima i političkim komesarima naše bratske divizije izražavamo teške osjećaje žalosti za političkim komesarom I proleTERSKE divizije drugom Fićom Kljajićem,² jedrvm od najomiljenijih komesara u našoj Narodnooslobodilačkoj vojsci. Mi žalimo druga Fića zajedno sa svim borcima naše divizije onoliko tugom sa kolikom ga žale borci i starješine njegove divizije.

Mi se zakhnjemo da će II proleTERSka divizija osvetiti zajedno sa vama komesara naše I divizije i da će sa onoliko mržnje uništavati okupatorske gadove, sa kohko ih je mržnje uništavao drug Fićo.

Toplo vas i drugarski pozdravlja u ime boraca, komandira, komandanata i političkih komesara sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

SLAVA KOMESARU HEROJU DRUGU FIĆU!

Politički komesar
MUar Bakić

(M P.)

Komandant
Peko Dapčević

¹ : Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 15—4, k. 731.

² - Narodni heroj Filip Kljajić-Fića. Poginuo jula 1943 god. prilikom oslobodenja Zvornika.

Štab II proleterske divizije
15 jula 1943 god.

Š H O G H P J
OPŠTI ŠTAB II - PROLETARSKA DIVIZIJA
Št. Por. 15-4
Br. 231

Štabu I proleterske divizije

Borcima, komandirima, komandantima i političkim komesarima naše bratske divizije izražavamo teške osjećaje žalosti za političkim komesarom I proleterske divizije drugom Fićom Kljajićem, jednim od najomiljenijih komesara u našoj Narodno oslobodilačkoj vojsci. Mi žalimo drugu Fiću zajedno sa svim borcima naše divizije onolikom tugom sa kolikom ga žale borci i starešine njegove divizije.

Mi se zaklinjemo da će II proleterska divizija osvetiti zajedno sa vama komesara naše I divizije i da će sa onoliko mržnje uništavati okupatorske gadove, sa koliko ih je mržnje uništavao drug Fićo.

Toplo vas i drugarski pozdravlja u ime bor. ca, komandira, komandana ta i političkih komesara sa

Smrt fašizmu - sloboda narodu!..

Štava komesaru heroju drugu Fiću.

Politički komesar,

[Signature]

Komandant,

[Signature]

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD
15 JULA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGO-
SLAVIJE O BORBAMA VODENIM NA PODRUČJU OLOVO,
ZIVINICE, OZREN PLANINA¹

STAB II PROLETERSKE DIVIZIJE

15 jula 1943 god.

u 14 časova

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O.J.

Trudili smo se da s vama uspostavimo vezu preko radio-
stanice ali nam to nije uspjelo, ipak naš radiotelegrafista kaže
da je njegova stanica ispravna. Preko Krivajske grupe 10 ov.mj.
smo vam bili uputili izvještaj preko jedne čete, no kad je naša
četa stigla kod Krivajske grupe, Krivajska grupa je već bila iz-
gubila vezu sa vama.

U toku operacija naše dvije grupe mi smo uspjeli razbiti
muslimansku legiju na ovom sektoru, nanijeti gubitke „Vražjoj
diviziji“, a u posljednje vrijeme i četnicima. Ukupni neprija-
teljski gubici iznose oko 300 mrtvih, ranjenih i zarobljenih.

U uništenju neprijateljskih rudnika i rudničkih postrojenja
postigli smo velike uspjehe tako da smo uspjeli uništiti rud-
nike: Đurdevik, Banovići, Begov Potok, Mušici i Radin, čija je
mjesečna proizvodnja iznosila 36 miliona kilograma uglja. Sve
instalacije, željeznička postrojenja i unutarne instalacije rud-
nika, rudnici su potopljeni potpuno vodom i onesposobljeni za
svaku upotrebu najmanje za godinu dana. Svi ovi rudnici su
radili za okupatora a u njima je bilo zaposleno oko 1600 rad-
nika. Radnici su bih ranije prisilno evakuisani pred sam naš
dolazak, te nijesmo uspjeli izvršiti mobilizaciju. Evakuisani su
baš iz tih razloga od strane direktora rudnika, koji je zarobljen
i kao narodni neprijatelj strijeljan.

Krivajska grupa je na svom pravcu uništila željezničku
prugu Olovo—Zavidovići na sektoru Čuništa—Krivaja, popa-
livši sve stanice i stanična postrojenja kao i mostove. Ova grupa
je bez otpora ili sa malim puškaranjem ulazila u sela kuda je
prolazila. Milicija se povlačila prema Zavidovićima a četnici
prema Ozrenu.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-
istoriskog instituta pod reg. br. 42/1, k. 9 A.

Vođa protivkolskog odjeljenja drug Božo Radinović iz II proleterske brigade, rodом iz sela Zebe kod Grahova, uništio 10 ov. mj. kod Poljica svojim protivkolcem tri dvanaestotona neprijateljska tenka² tipa „Reno“. Drug Radinović je dosad uništio na: Sitnici, Javorku, fočanskom drumu i Poljicu 8 neprijateljskih tenkova. Smatramo da druga Radinovića treba pohvaliti preko „Slobodne Jugoslavije“, istaći njegov primjer, jer nije rijedak primjer da on sačekuje neprijateljske tenkove na otstojanju manje od 100 metara. Jedan od tri tenka uništio je sačekavši ga na otstojanju manje od deset metara.

Mi smo pokušali neutralisati ozrenske četnike prije izvršenja našeg glavnog zadatka — uništenje pruge Doboј—Tuzla. U tom smislu smo razgovarali sa njima, uputili im pismo i izgledalo je da će nas pustiti na miru za izvjesno vrijeme. No baš u momentu kada smo se spremali da izvršimo prepad na prugu u cilju brzog uništenja nekolicke stanice i nekoliko mostova, oni su nas u sporazumu sa „Vražjom divizijom“ napali sa leđa. Mi smo se bili osigurali i onda smo okrenuli sve naše snage prema njima. Poslije ovog četničkog napada uslijedio je napad jedne bojne „Vražje divizije“ i dvije bojne legije. Mi smo tada sa svim snagama, udarili na četnike, djelomično ih razbili, no tada ih je prihvatila „Vražja divizija“ i ponovo su zajedno sa snagama od oko 2500 pošli protiv nas. Mi smo poslije dužih borbi, da bi izbjegli frontalne borbe, povukli dvije naše brigade u cilju hvatanja veze sa Krivajskom grupom i organizovanja jednog bočnog manevra, prvo na četnike a onda na legiju i „Vražju diviziju“.³

U međuvremenu smo dobili vašu direktivu od 11 ov.mj. i povezali se sa Krivajskom grupom.⁴ Naredili smo prikupljanje svih naših dijelova — brigada u cilju izvođenja vaše posljednje direktive. Htjeli smo dva dana odmoriti jedinice ali su nas danas ponovo četnici napali. Mi smo izdali naređenje II proleterskoj, IV proleterskoj i ostalim jedinicama da izvrše protivnapad i da produže sa gonjenjem i potpunim razbijanjem tih bandi. Sada je borba u toku i neprijatelj otstupa. Borba se vodi na prostoru Gornja i Donja Brijesnica. Jačina svih neprijateljskih snaga na Ozrenu koje su danas sve pošle protivu nas iznosi oko 1500 boraca. Jačina svih ozrenskih četnika iznosi oko 3200, od kojih su naoružani oko 1500. Od naoružanja imaju 1200 do 1300 pušaka, 4 p.mitraljeza, 4 teška mitraljeza i dva bacača.

Mi ćemo upotrebiti sve snage za razbijanje ovih bandi, onda ćemo se baciti na prugu.

² Vidi dok. br. 168.

¹ Opširnije o ovim borbama vidi i u dok. br. 168.

⁴ O sastavu Krivajske grupe vidi u dok. br. 38.

Da četnici nijesu izvršili napad na nas mi bi postigli iznenađenje na prugu, ovako je neprijatelj pojačao domobranske posade na pruži sa satnijama „Vražje divizije“, no poslije razbijanja četnika mi ćemo sa ovim snagama uspjeti izvršiti zadatak ako neprijatelj ne prebaci jača pojačanja od Tuzle, gdje se nalaze dvije pukovnije „Vražje divizije“,⁵ raspoređene oko Tuzle, Živinica, Lukavca i duž pruge.

Četnici ovog sektora ponekad se bore i prilično uporno, no opšti moral kad ih ne bi podržavali vražjaci nije na visini.

Zbog ovakve četničke politike mi nijesmo uspjeli i teško ćemo uspjeti nešto mobilisati u ovom kraju.

Izgleda da je neprijateljska propaganda toliko zavela seljake ovoga kraja da čak ni pojava druga Toše⁶ nije ništa koristila i mi ćemo biti prisiljeni da preduzmemo najstrožije mjere, jer ovu bandu moramo uništiti da se ista ne bi pretvorila u gnijezdo i zbjeg svih bandi iz Bosne.

Poslije uništenja ove bande može biti govora o mobilizaciji iz Posavine.

Naši gubitci u ovim bojevima iznose oko 50 izbačenih iz stroja.

Zaplijenili smo: 6 p.mitraljeza, tri topa sa tenkova (koje smo uništili jer su prisposobljeni samo za tenkove), jednu radiostanicu, oko 10.000 metaka i oko 40 pušaka. Mi smo izgubili dva p.mitraljeza kod poginulih boraca.

Moralno-političko stanje u našim jedinicama je dobro. Ishrana vojske je redovna ukoliko to borbe i marševi ne ometaju, no uslijed bolesti stomaka jedinice se još nijesu fizički oporavile.

I pored naše obazrivosti doživjeli smo nekoliko prepada i iznenađenja, te je u jednom od takvih iznenađenja 9 ov.mj. od jedne četničke bande i zasjede poginuo drug Cvijko Orašić, bivši zamjenik komandanta IV krajiške brigade, kasnije pri Štabu naše divizije.

I pored naše pažnje, broj ranjenika u našim bolnicama iznosi oko 400. od kojih 4 na nosilima. Ovoliki broj ranjenika nam u mnogome ometa brze manevre. ...

Mi smo osam teško ranjenih drugova smjestili u s. Zeljova i opskrblili ih sa hranom za izvjesno vrijeme. I poslije likvidaciji Ozrena ne može biti govora o nekoj bazi za bolnice na Ozrenu.

Disciplina u našim jedinicama je porasla, a osnovni nedostatak o kome je govorio drug Stari na savjetovanju — likvidiran je. Ponovo je oživjela pjesma u našim jedinicama.

⁵ Vidi dok. br. 185.

⁶ Todor Vujašinović

Broj boraca u jedinicama kojima mi komandujemo iznosi između 2000 i 2100. Popuna naših jedinica, ako za to ima uslova u Vojvodini, trebalo bi uslijediti što prije.

Kod nas se nalazi drug Radovan,⁷ raniji komandant III udarne divizije, te nam javite, da bi ga obavijestili, da li će ostati kod nas.

Drug Božo Lazarević ostao je kod Štaba IV brigade. Mi mislimo, pošto V brigada nema komandanta, da drug Boško Janković⁸ pođe za komandanta V brigade, a drug Božo Lazarević za načelnika Štaba IV brigade. Drug Janković je do sada bio komandant V bataljona IV brigade i skoro je naimenovan za načelnika Štaba IV brigade. Isti je naimenovan za načelnika više iz razloga da bi bio sačuvan, jer posjeduje sve osobine da uzme komandu jedne brigade.

Mi smo ostali bez načelnika, jer ste nam uzeli i druga Ljubišu⁹ i druga Vukotića¹⁰. Ako nam budete slali načelnika, molimo vas da se sa nama dogovorite. Mi bi željeli, ako je to moguće, da nam vratite druga Ljubišu.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Mitar

(M.P.)

Komandant
Peko

⁷ Vukanović

• Narodni heroj Boško Janković. Poginuo 18 oktobra 1943 god. kod manastira Oštroga kao komandant Pete crnogorske brigade.

" Narodni heroj Ljubiša Urošević. Poginuo 1945 god. kod Tuzle kao načelnik štaba Sedme NOU divizije.

¹⁰ Jovo Vukotić

NAREĐENJE ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE
OD 15 JULA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BRIGADA ZA NAPAD
NA ČETNIKE NA PROSTORU BREZICI, KRALJICA, OZREN
MANASTIR¹

STAB II PROLETERSKE DIVIZIJE
15 jula 1943 god.
u 21.45 časova

ŠTABU IV PROL. BRIGADE²

Prema izvještajima koje je ovaj Štab primio i prema rezultatima današnjih borbi, četničke bande su razbijene i iste su pobjegle prema svojim polaznim položajima.

U cilju daljeg gonjenja četničkih bandi i izvršenja postavljenog zadatka

N A R E Đ U J E M O :

1. Lijeva kolona, u čiji sastav ulazi I dalmatinska brigada i II dalmatinska brigada (bez dva bataljona), krenuće sa sadašnjeg položaja pravcem: Omerova Voda—Bukovica (Jaruga)—Brezici, sa zadatkom da ovlada s. Brezići. Desno od ove kolone nalazi se srednja kolona (IV proleTERSka brigada). Zona širenja lijevo: Omerova Voda—k. 588—Lazanski Borik—Kobilovac—Gorica, a desno: Rajново Brdo—k. 423—Kamenica—k. 588—Bašina kosa—Potok Pištala.

Komandu nad ovom kolonom primiće Štab I dalmatinske brigade.

Prikupljanje dijelova II dalmatinske brigade izvršiti blagovremeno da početak bude od Omerove Vode u označeno vrijeme pod 4).

2. Srednja kolona koju obrazuje IV proleTERSka brigada, krenuće sa sadašnjeg položaja (oblast Rudina) pravcem: Rudina — Mićijevići — Kamenski Krš — Stanovi — Ozren Kam. — Kraljica, sa zadatkom da ovlada Kraljicom (k. 884). Desno se nalazi desna kolona (II proleTERSka brigada).

Zona širenja lijevo: desna granica lijeve kolone, a desno Malinjak—k. 454—Vasiljevci—Lipova Glava—Jasenik—k. 630.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2—1/III, k. 738.

* „IV prol. brigade" u tekstu dopisano crvenom olovkom, ćirilicom.

3. **Desna kolona** koju obrazuje II proleterska brigada krene se sa sadašnjeg položaja pravcem: Tumare — Rovine — Jerala Gorica — k. 392 — Manastir Ozren, sa zadatkom da likvidira Ozrenski Manastir i ovlada istim.³ Desno nema naših jedinica.

Zona širenja, lijevo: desna granica srednje kolone, a desno: s. Katanići—Troglav—k. 402—Gradišnik (510).

4. Polazak u napad i gonjenje navedenih kolona otpočeće na dan 16 ov.mj. tačno u 3 časa, te do toga vremena izvršiti razvoj bataljona.

5. Skrećemo pažnju komandantima kolona na energičan pokret, održavanje veze sa susjednim kolonama i zabacivanje u gonjenju manjih dijelova u cilju opkoljavanja i uništavanja pojedinih četničkih grupa. Energično gonjenje omogućiće nam lako izvršenje zadatka koji nam je postavljen.

6. **Zaštitnica:** koju obrazuje V crnogorska brigada postaviće se na položaj: Podsijelovo Brdo—Sjenokos (k. 643), sa zadatkom zaštite od pravca Borik, Pašin Konak i doline Krivaje na pravac Seona, gdje će ostati brigadne bolnice. Uporno braniti određene položaje i navedene pravce, a na slučaj iznenadnog jačeg pritiska neprijatelja bolnice uputiti na pravac srednje kolone, a zaštitne položaje izabrati i posjedati u odnosu na pravac srednje kolone.

Položaj posjednuti do 3 časa 16 ov.mj.

7. **Zaštita prostorije bolnice:** koju obrazuju dva bataljona II dalmatinske brigade ostaće u oblasti s. Seona, sa zadatkom zaštite pravca od Omazića — Musi. i Pravosl. Treštenice, kao i od pravca Banovići, održavajući stalnu vezu sa V crnogorskom brigadom u kom cilju u pravcu položaja ove brigade uputiti četu II proleterske brigade, koja će dopratiti bolnicu II proleterske brigade u oblast s. Seone. Pomenuta četa će ući pod komandu ovih dvaju bataljona, zbog čega objediniti komandu cijele ove zaštite.

8. Komanda zaštitnice i zaštite bolnice uložiće sve sile i punu oprezu da se neprijatelj ne provuče nijednim od navedenih pravaca. Izvještaje slati ovome Štabu na njegov pravac kretanja.

9. Štab II proleterske brigade uputiće odmah svoju bolnicu u oblast sela Seone, pod zaštitom jedne čete iz brigade, koja će dalje ostati na zadatku kako je navedeno pod tačkom 7.

10. Hirurška ekipa će se krenuti na dan 16 ov.mj. u 2.30 časova do Gornje Brijesnice, gdje stupiti u vezu sa Štabom srednje kolone (IV proleterska brigada) i dalji pokret vršiti na pravcu ove kolone.

11. Štab divizije će krenuti sa sadašnjeg mjesta na dan 16 ov. u 3 časa na pravac Gornje Brijesnice i dalje pravcem srednje kolone, gdje slati izvještaje.

12. Znaci raspoznavanja dostavljaju se u prilogu.

13. Borbeni znaci:

za 16 jula Proleter — Prodire

17 „ Gonj — Smjelo

18 „ Prodiri — Duboko

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Mitar

Komandant
Peko

(M.P.)

BR. 80

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 15 JULA
1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE
O POKRETU NEPRIJATELJA IZ PRAVCA HAN PIJESKA¹

ŠTAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
HRVATSKE
15 jula 1943 u 19 č. 25 m.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

1) Naša Sedma brigada izvestila nas je: Patrola upućena u pravcu Vlasenice osmotrila je pokret jedne jače neprijateljske kolone² iz Han Pijeska u pravcu Grabovice. Ista kolona prešla je oko 14 časova preko Grabovičke planine. Dalji pravac kolone nismo mogli ustanoviti.

Izveštaj od patrole koju smo uputili prugom ka Han Pijesku još nismo dobili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab — načelnik
Mil. Pavlović

¹ Original, pisan na mašini, Latinicom, nalazi se u arhivi Voino-istoriskog instituta pod reg. br. 38/2, k. 812.

² Vidi dok. br. 198.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 15 JULA
1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE
O POKRETU NEPRIJATELJA I ODRŽAVANJU VEZE SA
ŠESTOM ISTOCNOEOSANSKOM BRIGADOM**

STAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
HRVATSKE
15 jula 1943 u 15 č. 20 m.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Naša Sedma brigada podnela nam je sledeći izveštaj:

1) Patrola koja je išla za s. Petroviće izvestila je: Neprijatelj jačine 50 vojnika (domobrana) bio je juče u s. Slivne, odakle se povukao za Kladanj, dok u s. Petrovići nema neprijatelja. Neprijateljske snage nalaze se na komunikaciji Olovo—Kladanj* Izgleda da se dio neprijateljskih snaga nalazi u s. Dreče, ali to nije tačno utvrđeno već je to po dokazu civila iz s. Petrovića.

2) Patrola koja je upućena pravcem Nevačka—Han Pijesak podnela je izveštaj da neprijatelj tuče artiljerijom iz Han Pijeska uz prugu. Specijalna patrola dobila je za zadatak da izviđa da li neprijatelj vrši kakav pokret u pravcu Han Pijesak—Olovo nakon artiljerijske pripreme.

3) Patrola koja je upućena u pravcu Vlasenice nije primećila nikakav pokret neprijatelja sa toga pravca.

4) Na sektoru Klještani nalazi se VI Istočnobosarska brigada³ sa kojom održavamo vezu. Neprijatelj je ovladao selima Marjanović'—Markovići — u pravcu Strmice. Dalje nadiranje u tom pravcu za sada se ne oseća.

5) Dobili smo jedan izveštaj da se na sektoru s. Drapnici—Malo Polje nalaze izvesni delovi neprijateljskih snaga (izgleda milicija, ovo po pričanju seljaka iz s. Žeravice).

6) Izveštaj od VIII brigade još nismo dobili.⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab — komandant
P. Jakšić

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 37/2, k. 812.

² Vidi dok. br. 198.

³ Vidi dok. br. 91.

⁴ Vidi dok. br. 82.

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 15 JULA
1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE
O SITUACIJI NA SEKTORU SELA KNEŽINA — DRAPNICI
—OLOVSKE LUKE¹

STAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
HRVATSKE

15 jula 1943 god. u 19 čas.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Od naše Osme brigade iz s. Drapnici primili smo sljedeći izvještaj:

1) Sa brigadom stigli smo na određenu prostoriju u s. Drapnici u 4 č. 30.

2) Uputili smo patrole u pravcima Petrović, Olovske Luke, Knežine. Patrola upućena u pravcu Petrovića doznala je od seljaka da se jugozapadno od s. Drapnića u pravcu s. Bijela Voda nalaze položaji domobrana i da tamo kopaju rovove. Patrola je produžila prema tim položajima da ispita pravo stanje stvari.

3) Četa koja je išla preko Gornjih Bab'na za D. Babine izvijestila je da u D. Babine ima oko 60 milicionera i žandara i da drže položaje iznad sela. Ove podatke četa je prikupila od civila.

4) Po provjerenom izvještaju seljaka iz ovog sela ovdje je dana 13 ov.m. stigla jedna jača domobranska ophodnja od 50—60 domobrana iz pravca Vareša. (Tako kažu seljaci.) U selu se nisu zadržavali nego su samo pitali za s. Rubinići i vratili se nazad. Sa seljacima su lijepo razgovarali. Nikakovi drugi neprijateljski dijelovi nisu u ovo selo dolazili. U selu je inače postojala jedna četnička četa sklona nama, ali s njima još nismo stupili u vezu.

5) S. Drapnici (srpsko) i Rubinići. Ceribašići i Šaševci (muslimanska) spaljena su i narod je izbjegao. Dosta naroda iz Drapnića je izbjeglo od straha pred ustašama i milicijom.

6) Konji koji su danas bili primijećeni na livadi bili su seoski konji koji su izlutali iz šume i koje smo mi poslije toga pohvatali.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU'

Za Štab — komandant
P. Jakšić

¹ Original, pisan na mažini, latinicom, nalazi se u arhivi Voinoistoriskog instituta pod reg. br. 36/2, k. 812.

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE
OD 15 JULA 1943 GOD. POTCINJENIM JEDINICAMA
ZA POKRET NA PROSTORIJU ERGELE BORIKE —
ROGATICA¹

STAB
I PROLETBRIGADE
15-VII-1943 g.
Br. 509

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

1. — Sutra 16 ov.m. u 2 časa ujutru brigada će izvršiti pokret (prva etapa) ka novo određenoj prostoriji Ergele Borike—Rogatica. Pokret će se vršiti u tri kolone i to: ^

a) leva kolona — VI i III bataljon pravcem Štedra—Baturski Put—Jazavče Rupe—Radava (kolibe). Na toj prostoriji će se zadržati do daljeg naređenja.

Sa ovom kolonom poći će diviziska bolnica, brigadna bolnica, hirurška ekipa, triažna stanica, brdski top i intendantura. Raspored u koloni biće: u prethodnici VI bataljon, zatim sve nabrojane jedinice po napred označenom redu, III bataljon kao zaštitnica.

b) Komandant ove kolone biće drug Velebit.²

c) Srednja kolona u sastavu: I i IV bataljon, Tehnička četa, Prateća četa štaba Divizije i štabovi Divizije i Brigade kretaće se pravcem Štedra—Ivova—Kupusna. Raspored u koloni: I bataljon kao prethodnica, zatim ostali delovi po prednjem rasporedu, pa IV bataljon kao zaštitnica.

d) Desna kolona — II bataljon poći će pravcem s. Višnjica—Ravna Gora—Sokolića—Barice. Ova kolona će biti desna pobočnica brigade.

Sve jedinice prikupiće se do dva časa na određene prostorije za pokret i to: srednja i leva kolona kod s. Štedra a desna kolona u selu Višnjica. Pokret izvršiti sa te prostorije tačno u dva časa. Sve kolone će izbiti do krajnje određenih tačaka gde će se zaustaviti i rasporediti za predanak i prenočište.

Sa prostorije Barice—Kupusna—Radava kolona će se uputiti u pravcu Podžeplje—Brložnik—Jadar radi izviđanja neprijatelja gde se nalazi kao i kuda su krenule kolone koje su išle drumom ka Vlasenici. Po mogućstvu naći seljake i obavestiti se.

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 42/1—2, k. 709.

² Milan Antončić

Po mogućstvu poslati izveštaj štabu Brigade. IV bataljon će odmah izvršiti pokret i doći u selo Višnjica s obzirom da je neprijatelj stigao u Miliće i pokušava da krene ka Vrsinju. O svome pokretu kao i da je neprijatelj došao u Miliće ovaj bataljon će izvestiti druga Španca³ u selu Vukovići severno od Kitanića.

Bataljoni će izvršiti pokret u borbenom rasporedu, jer se pretpostavlja da može biti neprijatelja na sektoru Ravno. Ukoliko ga bude brzim naletom odbaciti ga nazad. Ukoliko pak neprijatelja ne bude bataljoni će učiniti sve da budu neprimećeni na mestu smeštaja. Za vreme pokreta mora biti zavedena apsolutna marševska disciplina kako u odnosu na sam pokret tako [i] u odnosu na kretanje po otvorenom terenu u vremenu nailaska neprijateljske avijacije. Pokret se mora održati u apsolutnoj tajnosti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab Brigade

Politički komesar

Komandant

BR. 84

PETNAESTODNEVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE BRIGADE OD 15 JULA 1943 GOD. ŠTABU DVANAESTE NOU DIVIZIJE O IZVEDENIM AKCIJAMA I STANJU U BRIGADI¹¹

STAB XII KNOU BRIGADE
STR. POV. OP. BROJ 11/43
15 jula 1943 godine
Položaj

Dostavlja 15-vni izvještaj
o akcijama i radu jedinica
ove Brigade

ŠTABU Xn NOU DIVIZIJE

Položaj

I bataljon:

Od 1 do 8 jula bataljon se nalazio u Šolajima.

4 jula napadala je četnička banda u pravcu Kostića. U borbi je učestvovala I četa i jedan vod II čete zajedno sa ko-

* Danilo Lekić

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Voinoistoriskog instituta pod reg. br. 39/3, k. 875.

mandantom brigade². Četnici su protjerani preko Čukovca prema Vaganu. Banda je imala gubitke u 1 mrtvom i 2 ranjena, dok naši bez gubitaka. Do 8 jula vršena su patroliranja po selima oko K. Varoši. 8 jula bataljon je izvršio pokret³ za Gornje Večiće, gdje je ostao na položajima do 15 jula. 9 jula vršeno je patroliranje i pretres sela oko K. Varoši. Tom prilikom zaplijenjeno je: 2 koporana, 1 čakšire, 1 voj. čizme i 1 voj. cipele. 12 jula neprijatelj je iz K. Varoši tukao artiljerijom naše položaje ne nanijevši nam nikakve štete. Poslije artiljerijske vatre naišla je jedna grupa četnika u Vrbanjce. gdje je došlo do puškaranja između naše patrole i četnika, našto su četnici pobjegli u K. Varoš. 13 jula izvršena je reorganizacija četa⁴, tako da su sve tri čete izjednačene po ljudstvu i oružju. 14 jula III četa ovog bataljona ulazi u sastav našeg novoformiranog III bataljona⁵. Istog dana vršeno je patroliranje i pretres sela oko K. Varoši i tom je prilikom zaplijenjeno: 5 pari voj. cipela, 3 čakšire i 700 metaka.

II bataljon:

Od 4 do 7 ov.mj. vršen je pretres i čišćenje sektora Mokri Lug zaključno do sela Bočac od razbijenih četničkih grup'ca. Na otpor se nije naišlo. Od 8 do 13 jula vršena je akcija⁶ na četničku bandu u Grabovici. Sektor Grabovice je pretresen i pročišćen, na otpor se nije naišlo, jer se banda razbježala. Na dan 13 ov.mj. vršena je akcija⁷ na četničku bandu u jačini od 2 bataljona Laze Tešanovića, na položajima Radjići (Gradina), Dragiševac, kota 1004. Akcija je uspjela, banda se povukla u pravcu Vagana. Tom prilikom zaplijenjen je 1 t. mitraljez, 2 karabina, 2 ređenika sa municijom za t. mitr., 3 tovarna konja, oko 600 metaka i ostale vojne spremne. Neprijatelj je imao više ranjenih bandita. Naši bez gubitaka. Na dan 14 ov.mj. vršena je akcija na četnike u Čukovcu. Banda se poslije kraće borbe povukla u pravcu Tisovca odakle je davala i dalje otpor. Njihovi gubitci su nepoznati. Mi smo imah jednog druga i jednu drugaricu ranjene. Drug je poslije nekoliko časova podlegao rani. Bio je od lualice teže pogođen u glavu.

Sto se tiče vojnog rada. sa bataljonima je rađeno sljedeće: Za vrijeme izvođenja samih akcija na pojedine položaje, bilo sa otporom ih bez. vršena je obuka ratne službe. Planski zaposjedanje položaja, opkoljavanje pojedinih sela, izviđanje po-

² Petar Mečava

" Vidi dok. br. 40 i 170.

* Vidi dok. br. 53.

⁵ Vidi dok. br. 73.

* Vidi dok. br. 40.

* Vidi dok. br. 73.

jedinih položaja, udaranje sa krila u neprijateljske bokove, protjerivanje neprijatelja itd.

Za vrijeme logorovanja rađeno je sa jedinicama: održavani sastanci sa komandnim kadrom četa i prerađen izdati plan rada izdat od strane štaba Brigade za prošlih 15 dana, stavljeno u zadatak komandirima četa da organizuju jurišne desetine i bombaške grupe, ukazano kakav stav treba zauzeti komandni kadar prema borcima, zatim potreba osposobljavanja samih vodnika, desetara u pogledu izvođenja vojne obuke i rukovođenja sa ljudstvom u borbi, rađeno održavanje veze pomoću brze borbene signalizacije sa barjačicama na osnovu ključa kojega je izdao komandant Brigade. Sa borcima je izvođena borbena obuka, obuka u jurišu, prebacivanje preko brisanog prostora i uništavanje neprijatelja vatrenim i hladnim oružjem.

Na osnovu naređenja štaba Brigade izvršena je reorganizacija četa⁸ i izjednačene u pogledu ljudstva i naoružanja.

Prateći vod:

Vršena je obuka na topu i ljudstvo je upoznato u rukovanju sa istim. Prilikom posljednjih akcija vršena je praktična obuka, otvarana vatra na neprijateljske položaje iz topa. Rezultat je zadovoljavajući.

Brigada je formirana u tri bataljona⁹, svaki bataljon po dvije čete. Rukovodili smo se time što je ovoj Brigadi potrebno vojno obrazovanje, kako samih boraca po jedinicama, tako komandnog kadra jedinica, kao i komandnog kadra samih štabova bataljona u rukovođenju sa jedinicama. Smatra se da će na ovaj način, dok su čete po bataljonima još male, imati štabovi bataljona bolju preglednost i veću kontrolu nad svojim jedinicama.

Obzirom na pojačani vojnički rad naših jedinica i komandnog kadra, što se u posljednje vrijeme aktivizirao, osjeća se povoljan efekat s tim što su borci postali življi i već raspoložu sa izvjesnim vojničkim znanjem u pogledu borbenosti, budnosti itd.

Borbenost ove Brigade je na priličnoj visini. Hrana je za sada, što se tiče mesa, dosta dobra, jedino se sa hljebom slabo raspoložuje. Za hranu se spravlja meso i brašno i tako kao gušći škrob sa mesom, ih se dodaje pura sa mesom mjesto hljeba. Bude dana kada nema brašna uopšte.

Što se tiče odjeće i obuće, još je uvijek slaba, ah uslijed lijepog vremena napravljeni su oputnjaci i ljudstvo je uglavnom privremeno obučeno.

⁸ Vidi dok. br. 53.

⁹ Vidi dok. br. 73.

Na vojnom usavršavanju, kako komandnog kadra, tako i boraca po jedinicama, radi se i dalje na taj način što se izdaje plan rada za svakih 15 dana naprijed, koji se prethodno po bataljon'ma, kako sa štabovima bataljona tako i sa komandnim kadrom jedinica, prethodno pretrese od strane komandanta Brigade i onda komandni kadar prenosi na svoje borce.

Zdravstveno stanje ove Brigade je prilično. Ima još pojedinih slučajeva pjegavca, ali u vrlo malom broju.

Disciplina u Brigadi je na dosta dobroj, visini.

Prilaže se plan rada za posljednjih 15 dana od 1 do 15 jula.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
Radoš

KOMANDANT
Mečava

BR. 85

IZVJEŠTAJ ŠTABA KOZARSKOG NOP ODREDA OD 15
JULA 1943 GOD. ŠTABU DRUGOG FOSANSKOG NOU
KORPUSA O SITUACIJI NA SEKTORU KOZARE¹

ŠTAB
KOZARSKOG NOP ODREDA
15 jula 1943 g.

DRUGARSKOM ŠTABU II BOSANSKOG NOU KORPUSA
Položaj

Do danas još ne znamo pod koju diviziju potpadamo, iako smo dobili jednu naredbu od strane I Bosanskog korpusa u kojoj se naglašava da mi pripadamo pod XII diviziju, a s druge strane smo dobili pismeno od Podgrmečkog NOP odreda da je drug zamjenik komandanta² IV divizije usmeno rekao da potpadamo pod IV diviziju. Iz tih razloga se obraćamo vama da ovaj naš izvještaj uputite onoj diviziji pod koju mi potpadamo.

¹ Original, pisan na maSini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8/1—5, k. 456.

* Petar Vojnović

IZVJEŠTAJ O FORMIRANJU KOZARSKOG NOP ODREDA
I NJEGOVI ZADACI

Prema naređenju IV divizije, a po dolasku V brigade, formiran je ovaj odred na sljedeći način:

Do 8 IV u Kozari je postojala jedna kozarska četa, koja je brojala 68 partizana, a sa 48 karabina. Od ovog datuma, a u sporazumu sa V brigadom, formiran je bataljon, kao V bataljon V brigade, koji je imao oko 120 ljudi od kojih su formirane 3 četice. Ovaj se broj povećao prikupljanjem zaostalog ljudstva iz I i II brigade, a po odobrenju IV divizije. Ovakav je bataljon postojao sve do odlaska brigade. Dana 26 maja 1943 godine V brigada je napustila ovaj teren i mi smo toga dana formirali naš odred, koji je poslije izvjesnog vremena imao 5 četa. Uslijed brzog razvitka odreda 20 juna formirali smo 3 bataljona sa 10 četa. Ovih dana smo formirali i 1 udarnu četvu. Danas odred ima 3 bataljona sa 10 četa, 1 udarnu četvu, zaštitnicu štaba odreda i zaštitnicu odredske bolnice. Svega ljudstva ima:³ 83, 13, 31, 13, 18-29, 18, 99, 18, 23, 12, 21-29, 13, 83, 21, 17, 83, 85, 93, 13, 55, i 27, 13, 93, 18 sa karabina: 11, 13, 18-93, 18, 99, 55, 23, 12, 21-99, 29, 21, 17, 83, 13, 29, 13, 18. — Automatskog oružja imamo: 83, 31, 21, — 18, 13, 27, 86, 21, — 89, 23, 18, 35, 21, 34, 13, 15, 21 — 65, 13, 83, 21, 12 — 66, 21, 36, 23, j 83, 13, 31, 13, 18 — 11, 28, 58, 86, 99, 89, 23, 18, 35, 21, 34, 13, 15, 21.

Zadaci koji se postavljaju pred ovaj odred jesu: Progonjenje neprijatelja sa naše slobodne teritorije, proporcionalno prema našim snagama. — Političko djelovanje na našem terenu. — Omogućavanje rada političkim pozadinskim radnicima. — Onemogućavanje pljačke od strane neprijatelja. — Veza sa neprijateljskim garnizonima. — Spašavanje ovogodišnje žetve.

U ovome odredu nalazi se jedan izvjestan broj partizana iz raznih jedinica i to: I, II, V i XII Krajiške brigade. Ti su se partizani našli na ovome terenu poslije zimušnje grmečke ofanzive⁴, uslijed promrzlosti, bolesti tifusa, ranjavanja, a bilo je jedan broj manji koji su namjerno napustili svoje jedinice. Napominjemo da broj ovih posljednjih nije veliki broj. Uslijed nemanja veze sa njihovim jedinicama, mi smo ove partizane prikupljali i stavili ih u naše jedinice, a koji su nama dobro došli, jer nam služe kao komandno osoblje i kao srž ovog odreda. Pored ovog ljudstva i dalje vršimo mobilizaciju novog ljudstva sa cijelog terena Kozare, a naročito vršimo mobilizaciju iz Lijevča Polja i sa terena opština Maričke i Omarske. Napominjemo da je mobilizacija još uvijek

³ Sljedeći tekst Redakcija nije uspjela dešifrovati.

⁴ Vjerovatno se odnosi na Četvrtu neprijateljsku ofanzivu.

na dobrovoljnoj bazi, a u sporazumu sa narodno-oslobodilačkom vlasti.

Pošto su ovi stari partizani iz raznih jedinica nesposobni 80%, pogotovo za pokretne jedinice, a manji broj sa većim porodicama, a nama su dobro došli kao srž ovog odreda, kao nepokretne jedinice. Zato vas molimo, ukoliko postoji neka naredba da se oni moraju povraćati u svoje jedinice, da naredite tim jedinicama ako je moguće da ih ne potražuju, pošto je to ljudstvo većinom nesposobno, bez oružja, i kao takve ne bi mogli uputiti na duži put. Osim toga nama je potrebno, a u njihovim jedinicama su do sada vjerovatno njihova mjesta kao komandnog osoblja popunjena.

Kako smo već naglasili, mobilizacija se vrši sa cijeloga terena Kozare, a naročito sa terena Lijeve Polje. Ta se mobilizacija vrši pod teškim uslovima. Prvo, što neprijatelj stalno vršlja po Lijeve Polje, prelazeći ga često puta u streljačkom stroju. Drugo, što je taj kraj i pored političkog rada kapitulantski raspoložen, to jest u stavu iščekivanja. Materijalno nas pomažu, ali još u nedovoljnoj mjeri odzivaju u našu vojsku. Ima ih u domobranima, u SS diviziji, ima ih za još jednu cijelu diviziju kod kuća. Naš je glavni zadatak da vojnički i politički prodiremo u taj kraj. Ali je to skopčano sa velikim teškoćama. Najveća je teškoća ta što [je] cesta B. Luka—B. Gradiška stalno blokirana od strane Nijemaca — domorodaca.

Što se tiče četničkih krajeva Piskavice i Jeličke i sela Banjalučkog sreza, mi i tamo prodiremo i vojnički i politički, a ujedno vršimo i mobilizaciju sa tih terena. Što se tiče vojničkog rada, vršimo manje akcije na četnike i to uspješno, a ujedno politički djelujemo u tamošnjim selima. Tako da je današnja naša procjena 70% tamošnjeg stanovništva za našu borbu.

Nedavno smo održali vojno-političku konferenciju sa štabovima bataljona i komandama četa. Na toj konferenciji rješavano je o zadacima i potrebama ovog odreda. Po izvještajima a i na ovoj konferenciji je izrađen i dopunjen plan o vojnom i političkom radu. Po izvještajima komandnog osoblja na toj konferenciji, a i obilaskom pojedinih članova ovog štaba — jedinica, može se reći da je vojno-političko stanje ovog odreda, s obzirom na naše naglo razvijanje i stalno formiranje novih jedinica, zadovoljavajuće. Bilo je samo dva slučaja dezerterstva u četnike.

Moral, borbenost i disciplina je dobra, što se vidjelo u vršenju manjih akcija, koje ćemo vam navesti.

Izvještaje o vojničkom, političkom i partiskom stanju ovog odreda poslaćemo ovih dana, kada uhvatimo vezu sa našom Divizijom.

Sto se tiče zdravstvenog stanja naše je ljudstvo većinom prebolilo tifus, a danas ima samo po neki slučaj tifusa, tako da u bolnici ima svega oko 10 bolesnika. U pozadini ima mnogo više. S obzirom da se naše jedinice stalno razvijaju i s obzirom na sav kozarski teren, gdje narod u priličnoj mjeri oboljeva uslijed nestašice hrane. Radi toga potreban nam [je] jedan ljekar. Kod nas je došao iz Slavonije ljekar Serifović Husein, svršeni student medicine. On je pošao iz Slavonije s namjerom da ide u Bosnu pošto je rodom iz B. Petrovca. Mi smo ga zadržali kod nas, jer nismo imali do sada s vama nikakvu vezu. Zato vas molimo, a to je želja i narodno-oslobodilačke vlasti ovog terena, da taj ljekar ostane kod nas, isti je momentalno bolestan.

Ishrana naših jedinica s obzirom na ovaj opljačkani kraj, naročito Dubički srez, dobra. Za ovo se ima zahvaliti narodno-oslobodilačkoj vlasti, koja pravilno funkcionise na ovom terenu.

Odjeća i obuća partizana ovog odreda je dosta slaba.

Veze sa okolnim neprijateljskim garnizonima ovoga terena imamo. Stanje u tim garnizonima je promjenljivo, jer je neprijatelj u stalnom pokretu. Naša obavještajna služba je prilično slaba. Iz ovih garnizona došlo je već dosta domobrana, koji se javljaju u naše redove. Imamo jedan slučaj iz „Tigar“ divizije i slučaj kursista iz Njemačke. Većim dijelom dolaze naoružani.

Akcije: S obzirom na naše stalno formiranje nismo vršili akcije većeg razmjera, ali ih imamo u planu. Do sada smo izvršili sljedeće manje akcije: 26 juna zarobljeni su 8 hrvatskih oružnika iz njihove postaje u Užarima, koji su pokušali da prodru u selo Grbavce.

28 juna zarobljena su dva domobrana na cesti Prijedor—B. Dubica. 1 jula jedna jača patrola otišla je u selo Jeličku. Zarobila je 4 četnika.

3 jula likvidirana je žandarmerijska stanica u Lamovitoj⁵, srez Prijedor. Zahvaljujući zapovjedniku postaje, postaja se je predala poslije kraće borbe. Naši nisu imali gubitaka. Neki oružnici su pokušali dati otpor, ali su brzo bih savladani i tom prilikom su ubijena 6 oružnika i 2 ranjena. Svi su zarobljeni sa oružjem i ostalom spremom. Zarobljeno je 22 puške, 1 puškomitraljez, 6000 metaka, 20 bombi i 20 čebadi.

7 jula jedna patrola upala je u opštinu u Rakelićima, srez Prijedor. Spaljena je arhiva. Zarobljena 1 pisaača mašina i mnogo papira.

12 jula naše snage su davale zaštitu pozadinskim radnim bataljonima pri žetvi pšenice, koju je neprijatelj čuvao u selima Drakseniću i Međeđi, srez B. Dubica. Požnjeveno je oko vagon pšenice, dok je veća količina uništena. Rad je vršen noću. Napominjemo da je na opustošenom zemljištu sela Draksenića i Međeđe neprijatelj zasijao 600 duluma pšenice. Ovih noći nastavlja se taj rad užurbano na otimanju pšenice koju je neprijatelj posijao na našim opustošenim selima.

Nekoliko puta smo zarobljavali stoku u okolici Prijedora, Bos. Dubice i Bos. Gradiške, koja je dijeljena narodu. Većinu te stoke prepoznaje narod kao svoje vlasništvo koje je neprijatelj opljačkao u prošlogodišnjoj velikoj kozarskoj ofanzivi.

U vezi s akcijama koje nam pretstoje neophodno bi nam bio potreban jedan protivtenkovski top. Mi smo čuli da u Podgrmečkom odredu ima jedan takav top rezerve. Tražili smo ga od njih, ali oni nisu nam ništa odgovorili. Zato molimo, ako nije potreban za vas, da nam ga dodijelite.

Na cijelom terenu Kozare organizirana je narodno-oslobodilačka vlast koja u svima krajevima, sa manjim iznimkama, pravilno funkcioniše. Po nekim selima [ima] odbornika koji su birani nedemokratskim putem. Najviši forum narodno-oslobodilačke vlasti izražen je ovih dana u formiranju Okružnog Narodno-oslobodilačkog odbora za Kozaru u koji je ušao i politički komesar ovog odreda. Na taj način je centralizovana sva narodno-oslobodilačka vlast na terenu Kozare, a tim je riješena najbrža povezanost između vojske i pozadine. Uz pomoć N.O. vlasti i drugih organizacija u pozadini rješavaju se svi problemi oko ishrane vojske i tako dalje. U dogovoru i saradnji sa Okružnim odborom povučene su sve puške od pozadinskih vlasti, izuzev onih kojima su najpotrebnije, a vojska je tim pozadinskim vlastima ustupila sve raspoložive pištolje koji se nalaze kod partizana. Da bi povezanost bila što jača i čvršća, vojska sa svojim kulturnim radom i priredbama i govorima pojedinih drugova iz vojske istupa pred pozadnu. Zborovi i konferencije su česte. Sama pozadina ovog terena, kad se uzme u obzir njegovo stanje poslije kozarske ofanzive, odlična je. Sa manjom iznimkom Ljčevča Polja i četničkih terena. Održavamo veze sa okolnim muslimanski selima. Letak „Mushmani“ dobro nam je došao. I od njih se neki pojavi u našim redovima, a što se tiče samog Kozarca, tu imamo 70⁰/® simpatizera. Iz Kozarca smo izvukli čuvenog ustaškog zlikovca Mujagića uz pomoć samih muslimana, koga smo likvidirali.

Drugovi iz V brigade prilikom svoga odlaska nisu htjeli da shvate značaj osnivanja odreda. Na mnogobrojne naše molbe nisu nam dali niti jedne puške, nijednog automatskog oružja, nijednog nama potrebnog druga, niti ma šta [što], smo zamolili.

Naprotiv ostavili su u pozadini mnogo nesređenih stvari, raznih drugova, što mi sada uz pomoć OK teško sređujemo. Bih su toliko uskogrudili i sebični prema nama, da je po ovim stvarima rješavala i naša partiska organizacija, pa i sam OK. Da bi saradnja vojnih i pozadinskih organizacija bila što tešnja i čvršća sa pozadinskom vlašću štab odreda, OK i Okružni odbor nalaze se u neposrednoj blizini. OK kao partisko rukovodstvo daje nam potpunu potporu.

Našu tehniku u priličnoj mjeri smo osamostalili. Imamo radio aparat. Redovno se izdaju radio vijesti. Tehniku štabova bataljona nastojimo da osamostalimo.

Potrebno nam je da nam što više šaljete propagandnog materijala.

Uz drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar		Komandant
Milan ⁶	(M.P.)	Drago ⁸
Zamj. pol. komesara		Zamj. komandanta
Nenad ⁷		Ljuban ⁹

BR. 86

NAREĐENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 16 JULA 1943 GOD. ŠTABU DVANAESTE DIVIZIJE ZA PRIKUPLJANJE ORUŽJA I MOBILIZACIJU MUSLIMANA NA SEKTORU ŠIPRAGA¹

STAB II BOSANSKOG
NO KORPUSA

ŠTABU XII NARODNO-OSLOBODILAČKE DIVIZIJE

U posljednje vrijeme učestali su napadi i zločini nad muslimanskim živiljem S'praške opštine, u kojoj ima oko dvadeset muslimanskih sela. Posljednji zločin koji je izvršen 15 ov.m. nad nekoliko uglednih muslimana bio je uzrok velikom pre-

⁶ Vrhovac

⁷ Petrović

⁸ Dragan Marin

* Crnobrnja

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 9/1—2, k. 456.

viranju u muslimanskim selima. Isti ti muslimani prije izvesnog vremena prilikom poznate vam mobilizacije u Šipraškoj opštini nijesu uopšte htjeli ni pod kakvim uslovom primati puške niti su se htjeli odazivati na mobilizaciju. Danas međutim nakon ovih zločina oni su sami tražili nas i žele da prime puške i da se aktivno bore protiv četničkih bandi, podvrgavajući se dobrovoljno našoj komandi. Mi smo se zadovoljili sa stvaranjem terenskih lokalnih četa koje bi imale zadatak da patroliraju selima i organizuju napade na četničke grupe. Smatramo da je tim najlakše vršiti politički uticaj na zaostale muslimanske mase i uvući ih u našu vojnu organizaciju. Mislimo da će se tim putem zaoštriti odnosi između muslimana i četnika i da će se tako muslimani bar u kojoj bilo mjeri uvući u naše redove i aktivno se boriti. Pored toga sela u kojima vrše četnici zločine nalaze se u blizini naše bolnice i organizovanje ovih terenskih četa stvara mnogo veću bezbjednost same bolnice.

Muslimani su ozlojeđeni naročito ovim posljednjim događajima, i to neraspoloženje protiv četnika treba brzo koristiti. Oni traže puške kojih mi nemamo na raspolaganju da bi ih naoružali i na taj način čvrsto privezali uz nas. Zato vi hitno prikupite sve rezervne puške kao i puške od komordžija i suvišne puške od nosioca municije za mitraljeze u broju najmanje 50 pušaka, i uputite ih štabu Banjalučkog odreda, pod čijom će komandom biti ove čete.

Štab Banjalučkog odreda pristupio je stvaranju dvije čete, kojima je privremeno jezgro jedan vod Banjalučkog odreda.

Vi ovo najozbiljnije shvatite, jer se radi o uvlačenju muslimanskih masa koje već toliko vremena špekulišu, i da će se tim putem omogućiti povezivanje i ostalih muslimanskih sela i njihovo uvlačenje u borbu protiv četnika. Ove čete bile bi jezgro novog bataljona Banjalučkog odreda, koji bi se stvorio na području Očauš—Bukovica—Bjelobučje—Šerići — s orijentacijom prema rijeci Bosni. Muslimanski sastav ovih četa omogućio bi lako povezivanje i uvlačenje u borbu protiv četnika sela Gluhe Bukovice, Šerića, Dogloda, u kojima se stvaraju milicionerske organizacije muslimana. Takođe mislimo da uvućemo i izvjestan dio Srba tamošnjih krajeva u te čete, kako se ne bi produbio jaz između muslimanskih i srpskih masa.

Nemojte dopremu pušaka odgoditi na duže vrijeme, jer onda od toga neće biti nikakve koristi.

Treba da imate stalno na umu bolnicu, koja živi u vrlo teškim prilikama i koja vrlo često ostaje bez najnužnijih životnih namirnica, bez hljeba. Nakon vašeg odlaska bolnica

je bila bez hljeba čitavu nedelju dana. Nemojte se samo osloniti na posljednji karavan koji ste uputili iz Prnjavora, nego žito treba stalno slati.

Isto tako je vrlo važno pitanje, kome morate posvetiti naročitu pažnju, nestašica hljeba u planinskom dijelu Centralne Bosne, koji danas nema hljeba a u kojemu žetva neće biti još za mjesec i po dana. Potreba za kruhom dostigla je vrhunac i tome se pitanju treba najozbiljnije prići. Zabrana odlaska u Kotor Varoš i nabavke žita na neprijateljskoj teritoriji vrlo je nepopularna i odbija mase od nas, pošto im nikojim drugim putem nismo omogućili nabavku žita. Ta ista sela opterećena su svim potrebama naše vojske: uzimanjem tovarnih kc-nja, mlijeka, sira i dr., dok s druge strane četnička sela koja u tome provode skoro potpunu apstinenciju nesmetano nabavljaju žito od četnika u Luci. Mislimo da se tim pitanjem pozabavi direktno štab divizije, jer je to pitanje političkog pridobijanja masa i da omogući organizovano razmjenjivanje dobara između planinskih sela i Luke, pružajući zaštitu karavanima u putu, kao i nabavljanju u samim selima Luke, čime će se uveliko onemogućiti neprijateljska špijunaža. Po ovome pitanju, kao i po pitanju jedinica koje su ostale na ovom sektoru, potrebno je da se uputi jedan član vašeg štaba (načelnik), kao i po pitanju bolnice.

Potrebno je da održavate redovnu vezu sa nama i da šaljete redovne izvještaje² o situaciji u Centralnoj Bosni preko štaba X divizije. Ne smijete nikako dozvoliti da veza bude neredovna i da štab Korpusa bude duže vremena neobaviješten o situaciji u Centralnoj Bosni.

Drug Drago Mažar postavlja se za pomoćnika Glavnog ob. c. II Bos. korpusa s tim da u prvom redu izvrši i ojača organizaciju ob. službe na sektoru XII divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

16.VII.43 g.

Polit.komesar II Bos. korpusa

P.S. Isto tako pred vaš štab postavlja se pitanje organizacije Komande mjesta u Šipragama, kojoj se do danas posvećivala nedovoljna pažnja u pogledu snabdijevanja, kao i u pogledu podizanja njenog autoriteta davanjem jače vojničke zaštite, preko koje bi oni mogli da vrše sve svoje zadatke. Mi smo uputili u zaštitu Kom. mjesta 10 boraca, koje ste vi odredili u zaštitnicu I Bos. korpusa, a ostatak smo vratili u jedinice. Član vašeg štaba koji dođe po svim gore navedenim pitanjima

na ovaj teren treba isto tako da riješi i pitanje bolje organizacije Komande mjesta u Šipragama, kao jedne za nas neophodne i važne ustanove u ovom kraju.

BR. 87

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 16 JULA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O POKRETU NEPRIJATELJSKE KOLONE IZ SELA GRABOVICE KA KLJEŠTANIMA NA SEKTORU ŠESTE BRIGADE¹

STAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
16-VII-1943 god. u 16 čas. 50 min.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. I P.O.J.

Štab VI Bosanske brigade dostavio nam je preko naše VII brigade izveštaj sledeće sadržine:²

„Neprijateljska kolona iz Grabovice krenula je u pravcu s. Klješšana. Naš IV bataljon nalazi se na tom položaju te će prihvatiti borbu sa neprijateljem.

Čula se kratka puškomitraljeska vatra koja je izgledala nešto dalje od naših položaja.

Sada se više ništa ne čuje“.

Izveštaj ne nosi oznaku časa.

S. F. — s. N.

Za štab
komandant
P. Jakšić

¹ Original, pisan plavim mastilom. latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 40/2, k. 812.

² Vidi dok. br. 90.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 16 JULA
1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE
O ULASKU NEPRIJATELJA U SELO GRABOVICU I RA-
SPOREDU JEDINICA ŠESTE BRIGADE¹**

STAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
16-VII-1943 god. u 7 čas. 20 min.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. I P.O.J.

Preko naše VII brigade dobili smo od VI bosanske brigade izveštaj sledeće sadržine:

„Obavještavamo Vas da je neprijatelj došao u s. Grabovicu, danas oko 16 časova². Prema neprovjerenim izvještajima došao je od pravca Milan Planine. Jačina je nepoznata — ispituje se. Zna se da je zaposjeo položaje prema Klještanima. Prema neprijateljskim podacima jedna kolona je krenula oko **18** časova prema Tišći³.

Podaci se provjeravaju. Čim se prikupe, obavijestićemo Vas.

Naš raspored: boračke jedinice u Klještanima, bolnica sa obezbjeđenjem pomjeriće se 16-og ov. mj. u zoru na Ponjerku.

Obavijestite nas da li ima naših jedinica na Podkozlovači".

Ovaj izveštaj pisan je 15-og ov.m. u 20 časova.

Njihovoj bolnici naredili smo da se zadrži u šumi pored naše VTI brigade.

S. F. — s. N.

Za štab
komandant
P. Jakšić

¹ Original, pisan zelenim mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 39/2, k. 812.

² Vidi dok. br. 198.

³ Vjerovatno Stit

IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA SEDAMNAESTE
ISTOCNOBOSANSKE NOU DIVIZIJE OD 16 JULA 1943
GOD. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNU BOSNU
O STANJU U JEDINICAMA¹

POLITKOMESAR
XVII IST.-BOSANSKE N.O.U.
DIVIZIJE
16/VII 1943 g.

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNU BOSNU

1) Mobilizacija na Majevidi nije još u cjelosti sprovedena. Tako na primjer u selima Gornji i Donji Dragaljevac, Čadevica, Magnojević i dr. ima veliki broj omladinaca sposobnih za vojsku. Potrebno je hitno pristupiti mobilizaciji u tim i drugim selima. Mislim da Vi u tome možete preko svojih organizacija mnogo uraditi. Štab naše divizije izdao je već Štabu Majevidskog N.O.P. odreda u Komandi područja za Majevidu naređenja u tom pogledu.²

2) Veliki broj boraca u našim jedinicama slabo je odjeven, a procenat bosih znatno je velik. Tako na primjer u III bat. Majevidske N.O.U. brigade svega ima 65 obučenih, a 53 potpuno bosa i 23 polubosa borca.

Takvo stanje ne bi se smjelo i dalje dozvoliti. Potrebno je učiniti sve da naši borci budu pristojno obučeni i odjeveni. Vi nas u tome možete pomoći ako najhitnije povedete najširu sabirnu akciju u narodu za skupljanje odijela, a naročito obuče za vojsku. Ovo se odnosi, pored sela, i na gradove Bijeljina i Brčko, u kojima se takođe u tom pogledu može nešto uraditi.

3) Novomobilisani borci dolaze u naše jedinice vrlo slabo odjeveni i obučeni. Primijećeno je da oni svoja odijela i obuču ostavljaju svojim ukućanima računajući da će se u našoj vojsci obući i obući. Ta pojava karakteriše nepravilno gledanje naroda na našu vojsku i njeno snabdijevanje, iz čega se da zaključiti da je rad partijskih organizacija na ovom terenu nedovoljan. Predlažem da prilikom skupljanja priloga za vojsku izdate direktivu Vašim organizacijama da to skupljanje sprovede preko konferencija na kojima će se narodu objašnjavati karakter naše vojske i njene mogućnosti za snabdijevanje.

¹ Original, neregistrovan, nalazi se u arhivi CK SK BiH.

^a Vidi dok. br. 167.

Mislim da će se i na ovaj način suzbijati štetna pojava o kojoj je bilo riječi.

4) Od V.Š.-a Štab naše divizije dobio je sljedeće naređenje: „Ranjenike decentralisati. Praviti bunkere za njihovo spašavanje." Vjerovatno da se ovo odnosi na teže pokretne ranjenike i bolesnike. Ali za svaki slučaj potrebno je napraviti bunkere (baze) za sve ranjenike i što više ih decentralisati. U tom smislu izdaće štab Divizije naređenje Komandi područja.

Štab Divizije izdao je naređenje Komandi područja da evakuiše ranjenike i bolesnike iz manastira Tavne. Ovo je urađeno iz specijalnih razloga.

5) Rad SKOJ-a u Majevičkoj brigadi vrlo je slab. U njenim bataljonima SKOJ-eve organizacije ne postoje zbog pomanjkanja skojevskih rukovodilaca. Namjeravam da od sekretara PK SKOJ-a tražim nekoliko, rukovodilaca SKOJ-a sa terena da pređu na rad u vojsku.

6) Pitanje partijskih rukovodilaca u Majevičkoj brigadi takođe se oštro postavlja. Potrebno bi bilo nekoliko drugova za zamjenike polit, komesara četa, tj. za partijske rukovodioce u četama. Ukoliko Vi raspolažete sa takvim potrebno bi bilo da nam ih uputite. Vodite tom prilikom računa da to budu drugovi, koji imaju izvjesno borbena iskustvo ili koji bar daju garanciju da će se u tom pogledu brzo snaći.

7) 15 ov.mj. radio London uputio je poruku Jugoslovenima da prekinu svaku vezu sa okupatorom i da se priključe najbližim patriotskim odredima. Predlažem da tu poruku odmah u što većem broju primjeraka umnožite.

8) U vojnom pogledu nema nikakvih izmjena, jedino što je Miloš³ upućen na sektor Ozren—Trebava gdje će dejstvovati sa II Prolet, divizijom.

9) Za Vladinu⁴ grupu naređeno je da ostane kod nas.

10) Svu poštu za nas šalžite preko Štaba Majeve. brigade i adresirajte samo sa „za druga Kadu".

S drugarskim pozdravom

S. F. — S. N.

Politkomesar XVII N.O.U. Divizije
Kada

¹ Miloš Zekić, komandant Majevič-ke NOU brigade

¹ Vladislav Ribnikar

IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTE ISTOČNOBOSANSKE NOU
BRIGADE OD 16 JULA 1943 GOD. NAČELNIKU VRHOVNOG
ŠTABA NOV I PO JUGOSLAVIJE O SITUACIJI I RASPO-
REDU JEDINICA¹

STAB
VI N.O.U. BRIGADE
16-VII-1943 godine
u 13.40 h

NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ

Po Vašem traženju obaveštavamo Vas o sledećem:

1.— Vezu sa II divizijom, koja se po Vašem mišljenju nalazi na sektoru Ozren—Trebava², možemo uhvatiti ako uputimo jednu desetinu sa poznavaoocima toga terena. Kolika je sigurnost da će ta desetina uhvatiti vezu ne možemo tačno reći, i to iz razloga što ne raspoložemo ni sa jednim vodičem koji bi umeo provesti desetinu kad se pređe komunikacija Tuzla—Kladanj (preko Konjuha i dalje za Ozren).

Mi možemo uputiti jednu probranu desetinu kojoj ćemo predočiti važnost zadatka, pa neka se probija i hvata vezu, a vodiče neka usput traži. Ukoliko je to nužno potrebno javite i pošaljite potrebna pisma za diviziju.

2.— Jačina neprijateljskih snaga u Kladnju, Vlasenici i Šekovićima nije nam još poznata. Patrole se stalno upućuju u svim ovim pravcima i podaci uopšte o neprijatelju su u prikupljanju. O svim novostima izveštavaćemo Vas.

3.— Raspored jedinica naše brigade je sledeći:
jedan bataljon iznad Klještana (Gradina—k. 783);
jedan bataljon na putu Klještani—Ponjerka (k. 865);
bolnica i komora kod Radovanova izvora (levo od puta u šumi sa zaštitom jedne čete);
štab brigade na putu između bataljona;
O ona dva bataljona koji su ostali u Šekovićima referisali su Vam juče načelnik³ i politkom naše brigade.

4.— Kolona neprijateljska koja se juče spustila s Milan Planine u Grabovicu nalazi se na kosama između Klještana i Grabovice (prilog⁴: izveštaj zam. komandanta naše brigade).

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 45—1, k. 9 A.

² O rasporedu Druge proleterske divizije vidi u dok. br. 79.

³ Rudi Petovar

* Vidii dok. br. 91.

5.— Naše namere su sledeće:

Zadržati se na ovom prostoru dok se ne razbistri situacija u Šekovićima. Ukoliko neprijatelja ne bude tamo, ili se bude zadržavao sa manjim snagama, mi ćemo se povratiti da bi se što hitnije prikupili i pošli na izvršenje dobivenog zadatka. Uopšte ne udaljavati se mnogo od Sekovića, nego manevrisati na kompleksu ovih šuma između Vlasenice i Kladnja, pa u povoljnom momentu spustiti se u Sekoviće, jer:

a) Mi se moramo prikupiti—srediti, pošto ovakvi kakvi smo ne predstavljamo ni snagu čestita bataljona i nismo sposobni za izvršenje skoro nikakvih zadataka.

b) Bolnicu koja nam je prideljena da je štitimo srediti tako što ćemo nepokretne ranjenike—bolesnike rasporediti, rastresti po selima („bazirati“), a pokretne organizovati u jedinicu koja bi ličila na vojničku jedinicu, pa kao bolnicu voditi je sa sobom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab:

Politički komesar
Doko Vujošević

(M.P.)

Komandant
Miloš Zekić

BR. 91

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA KOMANDANTA ŠESTE ISTOČNO-
BOSANSKE NOU BRIGADE OD 16 JULA 1943 GOD. ŠTABU
BRIGADE O JAČINI NEPRIJATELJSKIH SNAGA U S.
GRABOVICI¹

ZAMJ. KTA VI BRIGADE
16-VII-43 u 8,50h

ŠTABU VI BOS. BRIGADE

1 — Po izvještaju patrole IV batalj. kojoj je bio vođa zamj. k-dira čete II bataljona, neprijatelj u jačini od 200—250 voj. (ustaša i domobrana) nalazi se u s. Grabovici.

2 — Taj neprijatelj sa manjim dijelom svojih snaga zaposjeo je kosu između Grabovice i Klješšana. (Kosa koja se nalazi na pola puta između ta dva sela.)

¹ Original, pisan mastUjavom olovkom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8/2. k. 989.

3 — Sa patrolama krstare po selu, prikupljaju hranu i pričaju narodu o svojoj dobroti, kao pravoj vojsci.

4 — Po svim obavještenjima neprijatelj je došao sa Milan Planine.

5 — Po mom mišljenju da je neprijatelj zaposleo taj položaj u cilju obezb. komunikacije Vlasenica—Šekovići i osiguranje same Vlasenice (pretstraže).

6 — Mi ćemo ponovo spremiti jednu patrolu koja će još detaljnije procijeniti njihovu snagu (za vrijeme ručka, kao i namjere).

7 — Položaj smo zaposjeli i snage pravilno rasporedili. Uz drug. borb. pozd.

S. F. — S. N.

Za k-ta
Savo⁸

BR. 92

IZVJEŠTAJ UGLJEŠE DANILOVICA ČLANA POKRAJINSKOG KOMITETA KP BOSNE I HERCEGOVINE OD 17 JULA 1943 GOD. O SITUACIJI U HERCEGOVINI¹

Treba ga primiti u Partiju ako ga odgovorni drugovi predlažu.²

Primedba: 1) Po izveštaju odgovoreno obkomu i drugu Čokaliji; 2) Jedan primerak izveštaja upućen P.K-u; 3) Proveriti rad, sadašnje i ranije držanje Voje Osmokrovića i 4) Stavljene primedbe na letak Štaba X Brigade³

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

Dragi drugovi,

šaljem vam prepis moga izvještaja Pokrajinskom komitetu. Isto tako dostavljam vam ovo pismo druga Voje Osmokrovića i molim vas da vi riješite pitanje njegovog članstva. Ja nemam nikakvih podataka o njemu izuzev mišljenja druga Kapora⁴, koji misli da se može primiti u Partiju i iskoristiti

* Trikić

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ pod br. 5235.

² Na originalu dopisano zelenim mastilom.

* Cedo

na part. radu. On je radnik metalac i dosta popularan u svom kraju. Ja ću ga do vašeg rješenja koristiti za politički rad na terenu. On je bio član Part. u Beogradu i pao 1936 g.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

17 jula 1943 g.

Čokalija⁵

PRILOG:

- 1) *Prepis izvještaja P. K.*
- 2) *Pismo Voje Osmokrovića*
- 3) *Prepis naređenja Pr'. Bačovića*

POKRAJINSKOM KOMITETU K.P.J. ZA B.H.

Dragi drugovi!

Šaljem vam prvi izvještaj o stanju ovdje, o našem dosadašnjem radu kao i o budućem planu rada.

1.) Vojno-politička situacija na terenu Hercegovine

Ova situacija nije danas najpovoljnija za naš rad. Kod većeg dijela stanovništva ne postoji raspoloženje za borbu protiv okupatora pa prema tome i odziv dosada na mobilizaciju u Brigadu gotovo je nikakav. Ovakovom raspoloženju stanovništva uzrok je prošla ofanziva kao i prolazak velikih okupatorskih snaga kroz Hercegovinu koji su ulili strah u mase i propaganda četnika koja se vrši u punoj mjeri kako orotivu nas tako i protivu svakoga sukoba sa okupatorom i ustašama. Četnička organizacija na terenu Hercegovine doživila je dolaskom Nijemaca težak udarac ali nije potpuno razbijena. Izuzev one grupe koja je uhvaćena u Kalinoviku⁷ i nekoliko manjih grupica koje su Nijemci uhvatili po raznim mjestima u Hercegovini i odveli u logore, svi ostali četnici ostali su nerazoružani kod svojih kuća. Većina četničkih štabova ostala je u cjelini na okupu i nalaze se u četničkim selima držeći pored sebe manji broj ljudi za obezbjeđenje. Oni smatraju da sve stare četničke jedinice na terenu Hercegovine i dalje postoje i da je tobože ljudstvo samo privremeno raspušteno svojim kućama. Oni održavaju stalno vezu sa starim komandantima

⁵ Uglješa Danilović

" Petar Bačović. komandant četnika u Hercegovini

⁷ Odnosi se na četničku grupu na čelu sa majorom Pantićem. Opširni podaci o uništavanju ove grupe biće objavljeni u tomu IV, knj. 16 dok. br. 15.

bataljona i komandirima četa, obavještavaju ih i izdaju naređenja. Ogromna većina ljudstva iz ovih četničkih četa nije spremna da se pokorava tim naređenjima što se je najbolje vidjelo u mobilizaciji koju su četničke vođe pokušali da izvedu protiv nas. Glavni zadatak koji su sebi postavili ove četničke vođe jeste da održe četničku organizaciju, da un'šte ili otjeraju Brigadu sa terena Hercegovine i da onemoguće svaki naš politički rad. Partizanski raspoložene mase, koje obuhvataju danas najmanje polovinu stanovništva, drže se kolebljivo kako u odnosu na okupatora tako i na četnike. Teror koji je bio strahovit u Hercegovini ostavio je dubokoga traga i strah da opet ne dođe do toga glavni je uzrok ovoj kolebljivosti. Dešava se u pojedinim dijelovima Hercegovine još uvijek da se pojedini naši simpatizeri odazivaju mobilizaciji, dok se pravi četnici ne odazivaju. Četnici održavaju i danas veze sa okupatorom, Italijanima. Pojedini četnički komandanti stalno posjećuju italijanske komande i javno se vozaju u automobilima sa italijanskim oficirima. Do sad u dva maha četnici su zajedno sa Italijanima vršili pretres nekih partizanskih sela. Istina, četničke i italijanske jedinice nijesu išle zajedno nego odvojeno. Čim smo se mi pojavili na terenu Hercegovine, četničke vođe pokušale su da izvrše mobilizaciju i da nas dočekaju, ali im je odziv boraca u prvi mah bio tako slab da se nijesu usudili primiti borbu sa nama. S obzirom na velike okupatorske snage koje su se tada nalazile na terenu Hercegovine i na teškoću ishrane, mi se nijesmo mogli kretati sa Brigadom u cjelini nego smo je razdijelili u prvi mah u tri grupe. Pored gornjeg ovo je učinjeno iz toga da bi se što prije doprlo u razne dijelove Hercegovine, da se vidi situacija i izvrši mobilizacija kako bivših dezertera tako i novih boraca u Brigadu, Bataljonima su uglavnom postavljeni politički zadaci i politički rukovodioci su upućeni s njima. Držane su konferencije sa selima na kojima su objašnjavani posljednji politički događaji, raskrinkavani četnici i objašnjavala se potreba za stvaranjem mještanskih jedinica koje bi za sada vršile samo odbranu sela. Ovakvih konferencija održan je veliki broj. Naročito u Bilečkom, Stolačkom, jednom dijelu Ljubinjškog i jednom dijelu Trebinjskog sreza. Nevesinjski i Gatački srez nijesu bili obuhvaćeni zbog toga što se naše jedinice na terenu ta dva sreza nijesu mogle zadržavati uslijed nemogućnosti ishrane. Odziv na mobilizaciju bio je vrlo slab. Samo jedan dio bivših dezertera odazvao se pozivu a prinove nije uopšte bilo. Četnici su za ovo vrijeme takođe radili punom parom kako na tome da nas politički izoluju, tako i na direktnom pripremanju napada na naše jedinice. Vršili su propagandu po selima da će svako selo koje nas primi ili nam bude davalo

hranu biti popaljeno od strane okupatora. U tom cilju iskoristili su nekoliko slučajeva paljevine i pokolja koje su Nijemci izvršili. Osim toga govorili su da ćemo mi odmah otpočeti borbu sa okupatorom i na taj način izazvati ponovne paljevine. Iako ova propaganda nije imala potpunog uspjeha, ipak je otežavala naše kretanje i snabdijevanje. Četnici su do sada u dva maha napali na naše izdvojene bataljone. Prvi slučaj desio se je u Bilečkom srezu gdje je napad organizovao i njim rukovodio komandant Bilečke četničke brigade Kureš⁸. U napadu je učestvovalo preko 150 četnika. Bataljon je prihvatio borbu ali morao je da se povuče uz male gubitke. Drugi slučaj napada bio je u trebinjskoj šumi gdje je preko 250 četnika pod komandom komandanta Trebinjske četničke brigade Milojevića i komandanta Korpusa Vidačića napalo naš II bataljon i ovoga puta naši su se povukli, ali bez gubitaka. U ovom slučaju bataljon su napali četnici a sa druge strane pošli su Italijani, ali do sukoba sa ovim posljednjim nije došlo, jer su se oni povukli čim je počela borba sa četnicima. Zbog ova dva slučaja napada na izolovane bataljone, a pošto su se njemačke snage gotovo sve povukle sa terena, mi smo naredili da se Brigada skoncentriše. Sa ovako okupljenim većim dijelom naših snaga izvršili smo jednu manju akciju protiv četnika i prokrstarili kroz sela koja im služe kao glavni oslonac u Ljubinjskom srezu. Bilo je manje borbe ali su se četnici uglavnom razbjegli. Raščišćavanje sa četnicima i njihova vojnička likvidacija postavlja se danas pred nas kao najvažniji zadatak i kao uslov svakog drugog rada. U tom cilju mi smo naredili mobilizaciju i svih partijaca sa terena da bi se ojačali bataljoni Brigade i da bi bili u stanju prihvatiti ozbiljnu borbu sa četnicima. Ali, s obzirom na brojčanu slabost Brigade, ja sumnjam da će ona sama biti u stanju da ovaj zadatak riješi. Zbog toga upućujemo zamjenika komandanta Brigade Vrhovnom štabu da usmeno izloži situaciju i da traži neku vojničku pomoć. Isto tako obratili smo se za pomoć drugovima u Crnoj Gori i Štabu grupe u Dalmaciji, ali ne znam da li ćemo odatle šta dobiti.

Akcije protiv okupatora do sada nijesu vodene iz dva razloga: prvo, što se sela odlučno suprostavljaju tome; drugo, što nam četnici stalno vise za leđima. I stvarno, svaka akcija protiv okupatora, ukoliko ne bismo bili u stanju da zaštitimo sela, imala bi negativnih političkih posljedica. Mase u Hercegovini treba prvo politički pripremiti za ove borbe ako ne želimo da se izolujemo od njih. Pojačanje naših vojničkih snaga bio bi važan momenat za uvlačenje masa u borbu protiv okupatora.

Prosječno uzev moglo bi se reći da je ogromna većina stanovništva u Hercegovini i danas u stavu kolebanja i iščekivanja. Naše i četničke snage gotovo su u ravnoteži i mase se ne odlučuju ni na jednu ni na drugu stranu. Kao god što četnici nijesu u stanju da mobilišu njima naklonjeno ljudstvo, isto tako ni mi ne možemo da mobilišemo prijatelje i simpatizere partizana. Četnici su se za vrijeme svoje uprave u Hercegovini stvarno kompromitovali u očima svih poštenih ljudi, ah naša partijska organizacija, uslijed svoje slabosti, nije bila u stanju da to iskoristi i da ih izoluje od masa. Ako uspijemo da raščistimo sa četnicima, situacija u Hercegovini biće vrlo povoljna kako vojnički tako i politički. Snage Nijemaca prilično su male za sada a za veće italijanske snage mislimo da će se povući obzirom na razvoj situacije u Italiji. U tom slučaju mi bi mogli pristupiti čišćenju pojedinih hercegovačkih gradova i stvaranju oslobođene teritorije. Prema najnovijim izvještajima koje sada dobismo odziv na mobilizaciju koju smo naredili biće priličan. Tačnih podataka još nemamo. Vjerovatno ćemo odmah izvršiti krstarenje po četničkom terenu da bi podigli moral naših ljudi, izvršili dalju mobilizaciju i razjurili bar pojedine četničke grupe. Ukoliko nam snage budu dovoljne, izvešćemo odmah i neke akcije protiv okupatora. Čim smo čuli preko radija za događaje u Italiji imali smo namjeru da preduzmemo akciju protiv Italijana, ali oni se drže stalno okupljeni u veće grupe i mi do sad nijesmo imali vojničkih snaga da napadnemo neki jači njihov garnizon. Prehranbene prilike danas u Hercegovini prilične su, jer je žetva bolja nego ikada. I veće vojničke snage mogle bi se danas prehranjivati, a ukoliko uspije da se obere kukuruz u poljima, pitanje ishrane još će se više poboljšati.

2.) Stanje partiske organizacije

Part. org. na terenu u Hercegovini još je u vrlo slabom stanju. Poslije povlačenja naših snaga lanjske godine ona ustvari nije ni živjela partijskim životom: u dva sreza, Nevesinjskom i Gatačkom, ona nije ni postojala, a u ostalim srezovima postojala je samo formalno. Ozbiljnijeg rada bilo je samo u Trebinjskom srezu. Seoske par. ćelije kroz to cijelo vrijeme nijesu se uopšte sastajale. Jedan dio članova sam je otpao i prešao neprijatelju, a jedan dio je postepeno likvidirao i otpao od Partije. Sve je to još neprečišćeno tako da su fse u] članove računali svi oni koji su bih nekad primljeni iako se s njima nijesu održavale nikakve veze. Drugovi koji su za to vrijeme radili na terenu stvarali su neka rukovodstva i radili propagandno-politički ali nijesu bih u stanju da srede i učvrste Partiju. Oni sami nijesu bili dorasli tome zadatku, a i prilike su bile vrlo teške. Ne može se osloniti na izvještaje

koje ti drugovi daju o stanju part. org. jer se ti izvještaji uglavnom odnose na stanje od prije godinu dana. Politički nivo i partijnost i onih članova koji su ostali vezani uz Partiju na vrlo niskom je stepenu. To se vidi najbolje po dezerterima iz Brigade jer su to sve bili članovi Part. na terenu. Mnogi od njih ni danas se ne odazivaju pozivu da se vrate natrag u Brigadu. Ova mobilizacija koju smo sada naredili služiće istovremeno kao najbolje sredstvo za provjeravanje part. članstva. Sve one koji se ne odazovu pozivu isključićemo iz Partije, ali ćemo i dalje s njima održavati veze jer to nijesu neprijatelji nego samo politički zaostali ljudi. Naš prvi zadatak je pročistiti part. org. i provjeriti njeno članstvo. Postavili smo pred sve članove Partije da je učvršćenje part. org. političko podizanje i aktiviranje part. ćelija glavni uslov da li ćemo moći da riješimo vojničke i političke zadatke koji stoje pred nama.

Do sada je preduzeto sljedeće:

a.) Stvoren je Oblasni komitet u koji su pored mene uzeti još 5 članova: Traktor, Okrugla⁹, Tripo¹⁰, zamj. politkoma IV bataljona Brgade (Vlado Vujević, Aco Babić) zamjen'k polkoma mostarskog bataljona. Trojica članova rukovodstva biće stalno na okupu. To će biti sekretarijat Oblasnog komiteta. Članovi sekretarijata izmjenjivaće se od sastanka do sastanka i tako će biti prilike za njihovo skupno teoretsko i političko uzdizanje. Rukovodstvo je odvojeno od štaba Brigade i smješteno na terenu. Ja ću se privremeno nalaziti i uz štab kad to bude vojnička situacija nalagala. Prvi sastanak Oblasnog komiteta održan je 14 pr.mj. i na njemu su bili prisutni svi osim druga Traktora, koji još nije bio izašao iz Mostara. Na sastanku je pretresena detaljno situacija na terenu, kao i stanje organizacije i postavljeni zadaci. Ja ću vam sa svakog idućeg sastanka slati detaljan izvještaj. Određeno je da se sastanci održavaju jedanput mjesečno s obzrom na veličinu terena i sporost kretanja po istom.

b.) Stvorena su sreska part. rukovodstva za sve srezove, u koja su uzeti najbolji drugovi partijci iz Brigade. Tim rukovodstvima postavljeni su zadaci da srede i povežu part. org. u srezu kao i da provjere partij. članstvo. Ja mislim da će ova rukovodstva odgovoriti svome zadatku. S njima se održavaju čvrste veze, a trojica članova Ob. komiteta nalaze se stalno na terenu i pomagače im pri izvršenju njihovih zadataka. Kad se srede sreske orga-

" Olga Marasović

¹⁰ Sarenac

nizacije, održaćemo sreske konferencije i izabrati sreska rukovodstva. Potrebno je da mi javite kako da budu sazvane te konferencije, tj. ko od partijaca treba da učestvuje na njima.

c.) Preduzeto je sve za organizaciju tehnike Ob. komiteta i čim to bude gotovo pristupi ćemo umnožavanju i rasturanju part. materijala. Svim sreskim rukovodstvima stavljeno je u zadatak da organizuju što širu radio službu i to su neka već učinila.

Okružna rukovodstva za sada nećemo stvarati dok se ne srede i učvrste sreske organizacije, nego će Ob. komitet neposredno da rukovodi sreskim komitetima i na taj način još više pomoći njihovo brzo uzdizanje.

Sa org. SKOJ-a stojimo najgore. Nemamo drugova ni za Ob. komitet SKOJ-a, a kamoli za sreski. Od trojice drugova koje sam mislio da uzmem u Ob. kom. SKOJ-a ovdje je samo jedan. Jedan je poginuo, a drugi nalazi se u Prozorskom sektoru. Dobro bi bilo ako bi nam mogli poslati dva do tri druga da stvorimo za sada bar Oblasno rukovodstvo. Ti drugovi treba da budu Srbi, jer je muslimanima još uvijek težak rad na terenu.

Isto tako po pitanju AFŽ nijesmo mogli još ništa preduzeti s obzirom na ovakvo stanje part. org.

Detaljnije izvještaje o pojedinim sreskim org. dostavićemo vam u budućem izvještaju poslije drugog sastanka Ob. komiteta koji će se održati za par dana.

Sa org. u M.¹¹ imamo vezu. Sad je tamo stanje vrlo loše jer je u toku provala. Članovi Mjesnog komiteta svi su provaljeni i mi smo im poručili da izađu na teren ali oni su pobjegli iz M. na svoju ruku. Tamo je ostala sada samo jedna drugarica. Hapšenje je do sada bilo stalno u M. i drugovi Traktor i Okrugla do sada su već nekoliko puta provaljivani. Njihov opstanak tamo bio bi vrlo rizičan i ja sam odlučio da ih tamo ne ostavljam nego ću samo povremeno upućivati jedno od njih da pomognu i kontrolišu rad. Šta ie sve palo do sada od part. org. još ne znamo, ali tehnika još je sačuvana. Nedavno su u M. vršena masovna hvatanja ljudi koji su odvođeni u hrvatsku vojsku ili na rad u Njemačku. Kako izvještavaju drugovi kretanje muškaraca i kompromitovanih i nekompromitovanih bilo je skoro nemoguće. Mnogo teškoća part. org. napravili su dezerteri koji su se vratili u grad kao i oni drugovi iz Mostarskog bataljona koji su na svoju ruku sišli u grad. Izgleda da je ova posljednja provala i potekla baš od tih drugova. Raspoloženje masa u gradu i dalje je odlično

za nas. Biće izgleda mogućnosti da se veći broj omladinaca izbací za Brigadu, iako je u prošlom izbacivanju napravljena jedna grdna greška. Drug Traktor je bio izbacio oko 90 omladinaca u ono vrijeme kad su se naše snage već bile povukle sa terena Hercegovine. Od toga jedan dio se ie vratio u M. a od njih 54 bila je stvorena jedna jedinica koja je bila pošla u susret Brigadi. Uslijed neopreznosti ta grupa je izenađena na spavanju od Nijemaca i jedan dio je izginuo a 22 zarobljena. Ovi zarobljeni izgleda da su provaljivah još neke u gradu tako da ih je veći broj strijeljan. Nemam još tačnih podataka koliko ih je svega strijeljano. Naredili smo svim starim borcima Mostarskog bataljona da izađu ovamo u Brigadu, ali je jedna grupa, njih 15-20, otišla na svoju ruku prema Boračkom Jezeru i svjesno nijesu htjeli da izvrše naređenje da dođu ovamo. Izgleda da ih je u tome rukovodio kritizerski stav prema štabu Brigade — stara praksa Mostaraca — što ću još provjeriti i ispitati. Mi ćemo preduzeti sve što možemo da se org. u gradu pomogne a gledaćemo da tamo uputimo i nekog nekompromitovanog druga.

Pri prolasku pored Kalinovika vidio sam neke drugove partijce i naredio da Ćiro, Tomo¹² i Drljača formiraju tu jedno privremeno rukovodstvo i da s vama odmah uhvate vezu. Raspoloženje u selima oko Kalinovika, bar u onome vremenu kad smo mi prolazili, nije bilo loše i postoje mogućnosti za rad. Osim toga ovaj teren je vrlo važan jer će preko njega ići održavanje veze sa vama. Uspostava te veze preko gradova M. i S¹³. izgleda mi u ovome momentu nemoguća je s obzirom na stanje Partije u M. a kako je u S. ni sam ne znam. Kulturni¹⁴ mi reče da M. sa S. ima vezu i ia sam naredio da se tamo uputi kurir, međutim ta stara veza nije uopšte htjela da primi kurira.

3.) Stanje Brigade

Brigada je u Hercegovinu došla u vrlo teškom stanju. Dezerterstvo koje [je] otpočelo na Zelengori produžilo se cijelim putem, pa čak i na terenu Hercegovine. Bataljoni Brigade bili su tako brojno opali da se cijela Brigada nije mogla računati ni kao jedan osrednji bataljon. Stanje morala i borbenosti bilo je tako opalo da sa ovakvim ljudstvom nijesmo mogli uopšte ozbiljno vojnički računati. Uzroci ovome stanju bili su u prvom redu slabost partijske organizacije Brigade, zamorenost i pregladnjelost iz teških borbi koje su dotle vodili na Zelengori, Volujaku itd...

Međi

¹³ Mostara i Sarajeva

¹⁴ Avdo Humo

Odmah na putu otpočeli smo sa radom da se ovo stanje popravi. Bacili smo težište na part. org. u Brigadi i poboljšanje ishrane. Da bi se ljudstvo što više odmorilo kretali smo se vrlo sporo. I stvarno situacija se ubrzo počela popravljati, ah se još ne bi moglo reći da je to stanje zadovoljavajuće. Baš ta brojčana slabost Brigade i učinila je da njena pojava nije izvršila onu vojničko-političku ulogu što bi bilo u slučaju da je Brigada bila u boljem stanju. Mislimo da će preduzeta mobilizacija ojačati Brigadu i učiniti od nje ozbiljnu vojničku i političku snagu u Hercegovini. Jačanje Brigade mi smo sebi postavili kao jedan od glavnih zadataka. Uz put smo nailazili na veće grupe dezertera i otsječene grupice bataljona III divizije. Pokušah smo da te ljude okupimo u bataljone Brigade, ; ah smo od toga imali više štete nego koristi. Uopšte dezerteri, su nam nanijeli najveće teškoće. I to kako ovi hercegovački tako i dalmatinski koji su ovuda prolazili. Oni su stvorili kroz narod utisak da su naše snage razbijene i davah su hrane četn:čkoj propagandi o uništenju partizana, rasturanju brigada u grupice itd. Najveći gubitak za Brigadu bilo je rasformiranje Mostarskog bataljona koji je bio u sastavu III divizije. Taj bataljon je pretrpio teške gubitke na Sutjesci, a i ono što je ostalo drugovi nijesu uspjech da sačuvaju, nego su se ti borci razišli, od kojih je većina sišla u Mostar i tamo su neki po-padali.

Ovdje kod nas bila su dvojica vijećnika, Pavo Krco i ' prota Karamatijević¹⁵. Protu smo poslali za Crnu Goru, a Pavu smo ostavili kod naših seljaka jer je star i nesposoban za pokret. Sigurno ste već čuli da je na Sutjesci poginuo Nuriya Pozderac, a Simo Milošević ranjen i ostao tamo.

Sa Milutinom¹⁶ u Crnoj Gori imamo vezu, a čuli smo da se tamo nalazi i Đido, ali još se nijesmo s njim povezah.

Iako je situacija u Hercegovini prilično teška s obzirom na snage s kojima raspolažemo, ipak mislim da će se moći mnogo učiniti. Ako uspijemo stvoriti jednu jaču vojničku grupu izvršićemo i vojničke i političke zadatke koji se nalaze pred nama. Uslova za politički rad apsolutno ima i mi ćemo moći kako organizovati part. tako i četnike izolovati od masa — ako uspijemo prethodno da ih vojnički razbijemo.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU— SLOBODA NANODU!

17 jula 1943 god.

Cokalija

¹⁵ Jevstatije

" Narodni heroj Ivan Milutinovic. Poginuo oktobra 1944 god.

NAREĐENJE ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD
17 JULA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BRIGADA ZA NAPAD
NA ŽELJEZNIČKU STANICU MIRIČINU I BOS.
PETROVO SELO¹

STAB II PROLETERSKE DIVIZIJE
17 jula 1943 god.
u 14 časova

ŠTABU IV PROLETERSKE BRIGADE

Razbijene četničke bande bježe u pravcu Boljanića i Maglaja. Vjerovatno je da će pokušati ponovno grupisanje negdje oko Maglaja ili Boljanića, jer ih i na to okupator tjera

U ovoj situaciji mi smo postavili sebi za zadatak jednim brzim naletom likvidirati željezničke stanice Miričinu i Petrovo Selo i razrušiti prugu i željeznička postrojenja na prostorijski Veliki Brijeg—Miričina.

Prema podacima 10 ov.mj. jač:na neprijateljskih posada na našem pravcu izgleda ovako: željeznička stanica Bosansko Petrovo Selo 250 domobrana, naoružanih sa jednim teškim mitraljezom i 12 p. mitraljeza, željeznička stanica Miričina 30 milicionara i jedan vod domobrana kod mosta zapadno od Miričine na rijeci Spreči, željeznička stanica Karanovac 250 domobrana, naoružanje kao Petrovo Selo, željeznička stanica Boljanić 106 domobrana, svi iz Željezničke pukovnije, željeznička stanica Kakmuž popaljena bez posade.

U cilju izvršenja ovog zadatka

NAREĐUJEMO:

1. *Desna kolona*; II proleterska brigada likvidiraće željezničku stanicu Miričina i most zapadno od Miričine na rijeci Spreči². Prilikom likvidacije stanice Miričina i mosta zapadno od Miričine, brigada će se obezbijediti sa pravca Sižje—Krtova. Lijevo od II proleterske brigade nalazi se IV proleterska brigada, desno nema naših dijelova. Vezu održavati u oblasti Međaš—Topalovići sa IV proleterskom brigadom.

2. *Srednja kolona*; IV proleterska brigada likvidiraće željezničku stanicu Bosansko Petrovo Selo³, obuhvatajući sa za-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Voinoistoriskog instituta pod reg. br. 2—1/II, k. 738.

² Opširnije o ovim borbama vidi u dok. br. 168.

* Opširnije o ovim borbama vidi u dok. br. 25 i 209.

padne i istočne strane. Desno od IV proleterske brigade nalazi se II proleterska brigada, lijevo od IV proleterske brigade nalaze se bataljoni I dalmatinske brigade. Vezu sa II proleterskom brigadom održavati na prostorijski Topalovići—Međaš, a sa II dalmatinskom na prostorijski Potočani. 4

3. *Lijevo obezbjeđenje*; dva bataljona 1 dalmatinske brigade i to jedan bataljon Međaši—Veliki Brijeg, čiji je zadatak presijecanje pruge, rušenje pruge, postavljanje zapreka protivu oklopnog voza i zasjede na Velikom Brijegu, a drugi bataljon prolaze preko Velike Ostravice pojaviće se prema Boljaniću odnosno Karanovcu i demonstrirati najprije prema Boljaniću brzom rušenju sanica, dizanjima u vazduh skretnica, mostova a onda prema Karanovcu. U slučaju potrebe taj će se bataljon rokirati prema Stražici i Međašima u cilju sadejstva sa bataljonom na Međašima odnosno Velikom Brijegu. Desno od bataljona II dalmatinske brigade nalazi se IV proleterska brigada, lijevo nema naših dijelova. Vezu sa IV proleterskom brigadom održavati kod Potočana (k. 352).

4. Početak napada u 22 časa, no bataljoni Dalmatinske brigade će kao lijevo obezbjeđenje ranije izbiti na Veliki Brijeg i odmah pristupiti rušenju pruge.

Jedinice će koristiti dan za podilazak polaznim položajima za napad.

5. Štab divizije će se nalaziti u Manast'ru Ozren.

6. Hirurška ekipa će se nalaziti u Manastiru Ozren.

7. Likvidacija datih objekata mora biti sračunata na brzo dejstvo tako da se naše jedinice u 2 časa 18 ov. mj. povuku i to:

a) desna kolona iz oblasti Miričine u oblast s. Tumare—s. Donja Brijesnica;

b) srednja kolona iz oblasti Petrova Sela u oblast Vasiljevci—Mičijevići;

c) lijevo obezbjeđenje iz oblasti Veliki Brijeg—Karanovac u oblast Kraljica—Brezići.

Izvlačenje vršiti što brže i sačuvati tajnost radi prekidanja kontakta sa neprijateljem i radi naših daljih manevara.

d) bataljoni II dalmatinske koji se nalaze orijentisani prema [s.] Brezići, orijentisaće se prema D. Rakovcu u cilju izviđanja pravca Maglaja i komunikacije Maglaj—Doboj. Ti bataljoni će prikupiti podatke o posadi u Maglaju kao i o kretanju neprijatelja i saobraćaju na komunikaciji Doboj—Zenica. Bataljoni koji su orijentisani prema D. Rakovcu trudiće se da po svaku cijenu sačuvaju tajnost svoga boravka, gdje će se smjestiti u šumama oko Rakovca, zabranjujući svaki ulazak u Rakovac.

e) Hirurška ekipa će se povratiti kod srednje kolone (IV proleterske u Mičijevići).

f) Ovaj štab će se povući u oblast Gornje Brijesnice.

8. Prilikom likvidacije stanica posvetiti naročitu pažnju brzom rušenju stanica, dizanjima u vazduh skretnica, mostova i propusta. Naročito je važno dići u vazduh skretnice i uništiti rezervni skretnički materijal ako ga ima u stanicama. Porušiti vodovod ako ga ima i zapaliti sve zgrade na stanici. Plijen koji se nađe na stanicama evakuisaće svaka brigada na svom pravcu ili koristeći ratne zarobljenike, ih borce svojih jedinica. Sve ratne zarobljenike domobrane odvesti sa sobom — milicionare likvidirati ili pustiti prema podacima koje ćete dobiti o njima.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar

Mitar

(M.P.)

Komandant

Peko

BR. 94

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PETE NOU DIVIZIJE OD 17 JULA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE O UPUĆIVANJU MILORADA NOVOSELA NA SEKTOR SREZA VTSOCKOG I NJEGOVIH ZADACIMA NA TOME PODRUČJU¹

STAB

V N.O UDARNE DIVIZIJE

Br. si.

Dne 17 VII 1943 god.

ŠTABU BATALJONA I KRAJ. NOU BRIGADE NA SEKTORU VISOKOG

Položaj

Na sektor sreza Visokog upućujemo druga Milorada Novosela, koji je ranije bio komandant Ozrenskog (kod Sarajeva) partizanskog odreda, sa 22 druga. Drug Milorad poznaje ljude i prilike u ovom srezu i ima uticaja. Njegov odred je ranije, do razbijanja od strane četnika, djelovao oko Visokog.

Zadatak druga Milorada je da na sektoru Visokog organizuje jedan odred, koji bi ostao na svome sektoru. Uslova za organizovanje odreda i za mobilizaciju boraca ima. Vaš je

zadatak da druga Milorada u svemu pomognete. To znači: zajedničko učestvovanje u akcijama koje budete preduz mali dok ste na sadanjem zadatku, pomaganje već postojećeg organizovanog ljudstva u municiji i oružju (tj. pravilna raspodjela zaplijenjenog materijala), pomoć u narodu putem održavanja konferencija, stvaranja N-O. Objašnjavanje uopšte današnje situacije u svijetu i kod nas itd.

Sa drugom Miloradom organizujte dobru ob. službu.

Drug Milorad će preko Štaba vaše brigade da nama podnosi izvještaj o svome djelovanju.

Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

Komandant

BR. 95

NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE NOU DIVIZIJE OD 17 JULA 1943 GOD. ŠTABU DRUGE I PETE BRIGADE I ŠTABU PRNJAVORSKOG NOP ODREDA ZA POSIJEDANJE NOVIH POLOŽAJA I VEĆU AKTIVNOST NA MOBILIZACIJI LJUDSTVA ZA NARODNOOSLOBODILACKU VOJSKU¹

STAB
XII NOU DIVIZIJE
O-P-Str. pov. br. 8
17 jula 1943 god.
Položaj
IO⁵

ŠTABOVIMA II I V KNOU BRIGADE I
ŠTABU PRNJAVORSKOG PO-a

Položaj

U vezi novih zadataka² ove divizije izdaje se sljedeći raspored naših jedinica:

II KNOUB-a, po izbujanju V KNOUB-e na Glogovac, zauzeće položaje na liniji Rastuša—Ukrinica—Cečava.

V KNOUB-a, po povratku svojih snaga, koje su otišle na zadatak sa drugom Rankom³, sa tri svoja bataljona zauzeće sljedeći raspored: Cer—Glogovac—Popovići (u svakom selu po jedan bataljon). Jedan bataljon od te brigade, zajedno sa PPO-om, ostaće na liniji Ljubić—Vijačani, sa zadatkom čišćenja ove prostorije od četnika i mobilizacije ljudstva za naše jedinice, uglavnom za odred. Ovaj raspored zauzeti istom onda kad se drug Ranko vrati i stigne u Glogovac.

Ove jedinice koje ostaju na ovome sektoru neka zajednički donose odluke o svim akcijama.

Štab divizije nalazi se u Kulašima.

Neka večeras jedna četa V KNOUB-e patrolira po Prnjavoru.

III četa II bataljona V KNOUB-e nalazi se sa ambulantom u Kremni, odmah im pošaljite naređenje gdje će se smjestiti.

Dopis⁴ od 16 ovog mj., kojeg nam je uputila II KNOUB-a primili smo, u kojem se pored ostalog kaže: „po pitanju mobilizacije još ništa nije učinjeno, već da će se početi tek u nedelju prilikom održavanja nekog zbora“. Čudi nas da ste tako neozbiljno shvatili jedno najvažnije pitanje vaše brigade. Ko jamči da će se uopšte taj zbor održati uslijed eventualnog pokreta neprijatelja, i u tom slučaju bi opet pitanje popunjavanja vaše jedinice ostalo neriješeno.

S tom praksom prekinite, najhitnije pristupite popunjavanju vaših jedinica, svakodnevnim radom po tom pitanju i dobivanju po mogućstvu dobrovoljno, ako ne tako, onda pozivom, uzimanje iz svih sela gdje se nalazite. Tamo gdje su sela (mjest) raspoloženija prema nama, tamo uzimajte više. Do kraja ovoga mjeseca podnijecete izvještaj šta ste učinili po tom pitanju⁵.

Po zauzimanju ovih položaja najhitnije izvijestite ovaj štab, nastojati da se bude u što češćoj vezi sa štabom divizije.

Šaljemo II KNOU brigadi 9 konja sa samarima i seljcima, da natovare za sebe žita, ukoliko je to nemoguće dobiti dobrovoljno, onda pristupiti pravilnoj rekviziciji, da se isti snabdiju, pošto su isti dah pola svoga karavana za prenos naših stvari za bolnicu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

Zarko

Načelnik Štaba

Mirko

* Narodni heroj Ranko Sipka, komandant Pete krajiške NOU brigade. Poginuo nesrećnim slučajem krajem 1944 god. na putu između Viteza i Travnika.

⁴ Vidi dok. br. 86.

⁵ Vidi dok. br. 159.

IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTE ISTOČNOBOSANSKE NOU BRIGADE OD 17 JULA 1943 GOD. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOV I PO JUGOSLAVIJE O RASPOREDU JEDINICA I DALJIM NAMJERAMA¹

STAB
VI BOS. N.O.U. BRIG.
17-VII-1943 godine
u 21 čas

NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA,
preko Štaba VII divizije N.O.V. Hrvatske

I

Naše jedinice su bile danas ovako raspoređene:
Jedan bataljon na prostoru Žeravice—Ponjerka.
Jedan bataljon sa bolnicom u šumama pored s. Rubinića.
Bataljon sa prostora Žeravice—Ponjerka slao je jutros patrole u četiri pravca, i to:

1. Jednu patrolu putem Ponjerka—Klještani (prilog: 2 izvještaja te patrole)

2. Tri patrole od Ponjerke preko Riječice za Grabovicu, za Milan Planinu i za Podkozlovaču. Patrole se još nisu vratile.

Kao što se vidi iz izvještaja patrole od Klještana neprijatelj je napustio Grabovicu i uglavnom otišao za Vlasenicu, a prema jednom sinočnjem izvještaju koji smo dobili od naših prednjih odjeljenja što su se pripucavala kod Klještana dobar dio neprijateljskih snaga otišao je za Kladanj². Ta naša puškomitraljeska odjeljenja kod Klještana ubila su sinoć tri neprijateljska vojnika i nekoliko ih ranili.

Prema neprovjerenim podacima (pričanje seljaka) nalazi se u Podkozlovači nepoznat broj ustaša, ali ne mnogo. -Kada se naša patrola vrati sa tog pravca, vidjećemo da li je to tačno.

II

Naše namjere:

Večeras upućujemo jedan bataljon na liniju Klještani—Grabovica, a zorom se prebacujemo iz ovih šuma sa bolnicom

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vo.ino-istoriskog instituta pod reg. br. 45—1, k. 9 A.

* U to vrijeme u Kladnju su se nalazili dijelovi njemačke SS divizije „Princ Eugen“. Vidi dok. br. 217.

i drugim bataljonom na prostorijske Žeravice—Ponjerka, odakle ćemo prema razvoju situacije produžiti za Sekoviće¹

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab

Politički komesar
Doko Vujošević

Komandant
Miloš Zekić

BR. 97

**OBAVJEŠTENJE KOMANDANTA PRVOG BOSANSKOG NOU
KORPUSA OD 18 JULA 1943 GOD. OBLASNOM KOMITETU
KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU I ŠTABU DRUGOG KOR-
PUSA O OBRAZOVANJU OPERATIVNE GRUPE¹**

ŠTAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA

Br. 71
18.VII.1943 g.
Položaj

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOS.[ANSKU] KRAJINU
I ŠTABU II BOS. KORPUSA

na položaju

18.VII.43 g. primio sam sljedeće naredenje Vrhovnog komandanta.

1. „Košta² neka ostane privremeno tamo. U sastav I Bos. korpUSA ulazi XII divizija³.”

2. I i II⁴ divizija sa ostalim jedinicama u Centralnoj i Istočnoj Bosni obrazuju jednu operativnu grupu, kojom rukovodi privremeni Štab sastavljen od članova V.Š. i C.K. Crnog⁵ Lole⁶, Vlade⁷ i Arse⁸. Ova grupa ima zadatak da objedini

* Vidi dok. bt. 126.

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 10/1—3, k. 407 A.

² Nad

* Vidi dok. br. 106.

³ Odnosi se na Prvu i Drugu proletersku diviziju.

⁴ Sreten Zujović

⁵ Narodni heroj Ivo Ribar-Lola. Poginuo 27 novembra 1943 god. na Glamočkom Polju.

⁶ Popović

⁷ Jovanović

dejstvo u Istočnoj i Centralnoj Bosni, Srbiji, Vojvodini, Crnoj Gori i Hercegovini.

T I T O "

Prema gornjem naređenju preuzeo sam komandu nad XII divizijom danom potpisa ovog naređenja.

Prednje vam se dostavlja radi znanja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

K o m a n d a n t

BR. 98

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
OD 18 JULA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O
BORBAMA OKO BOSANSKOG PETROVCA, KLJUČA I
BUSOVACE¹

DEPEŠA ZA VRHOVNI ŠTAB NOV I POJ
preko G.Š.H.

1. Jedinice VIII brigade uništile su kod B.[os.] Petrovca 4 neprijateljska kamiona, 40 vojnika mrtvih i više ranjenih. Zaplijenjeno 5 kola sa konjima, 1500 kg brašna, 20 pušaka, municije i druge spreme.

2. Kupreško-janjjski odred uništio je kod Kupresa dva ustaška kamiona i 17 ustaša. Zaplijenjeno 3500 kg soli, 20 odijela i druge robe. Isti odred razbio je pljačkašku kolonu legionara koja je bila opljačkala stoku sa Janja. Neprijatelj je imao 30 mrtvih i ranjenih vojnika a stoka povraćena narodu.

3. Travnički odred i dijelovi IX brigade protjerali su neprijateljsku posadu iz Busovače i tom prilikom zarobili 1 vagon kukuruza koji je podijeljen siromašnom narodu.

4. Dijelovi naše IV divizije ušli su prošlu noć u Ključ. Borbe se nastavljaju na Ključkom sektoru. Dosad je zarobljeno 70 neprijateljskih vojnika, jedan oficir, 50 konja, 80 pušaka i drugog oružja, onesposobljena 1 haubica, zaplijenjeno šećera, duvana i žita. Neprijatelj je imao velike gubitke u mrtv m i ranjenim.

Položaj, 18 jula 1943 god.

Komandant
S. Rodić

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 18 JULA
1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE
O SITUACIJI NA POLOŽAJIMA JEDINICA¹

STAB

VII DIVIZIJE N.O.V.

18-VII-1943 god. u 10 čas. i 30 min.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. I P.O.J.

1) Bataljoni naših brigada zauzeli su predviđeni raspored u toku dana 17-og ov.mj. i noći 17/18².

2) U toku jučerašnjeg dana dobili smo sledeće izveštaje o rezultatu izveštaja naših brigada: VII brigada — bataljon sa severnog dela s. Drapnića izviđao je u pravcu s. Petrović. Isti bataljon izvestio je da na tome pravcu nema nikakvih neprijateljskih delova.

VIII brigada podnela je izveštaj da na njenom sektoru nema nikakvih promena. Detaljan izveštaj o rezultatu izviđanja svojih daljnjih patrola nije još podnela³.

3) Veza sa VII Krajiškom brigadom nije još uhvaćena jer se patrole upućene u tome pravcu nisu još vratile⁴.

4) Naš štab nalazi se na istom mestu gde se i juče nalazio. Mesta nismo promenili iz razloga što se u našoj ^lizini nalazi materijal poslan od Saveznika, kome je potrebno izvesno osiguranje.

Naše bolesnike i ranjenike smestili smo u šumu istočno od zaselka D. Drapnići.

S. F. — S. N.

Za štab
komandant
P. Jakšić

¹ Original, pisan plavim mastilom, latinicom, nalazi se u arhiv Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 41/2, k. 812.

² O rasporedu jedinica vidii u dok. br. 109 i 110.

* Vidi dok. br. 109.

³ Vidi dok. br. 100.

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 1S JULA
1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE
O IZGUBLJENOJ VEZI SA SEDMOM KRAJIŠKOM
BRIGADOM¹

STAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
18-VII-1943 god. u 15 čas. i 45 min.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. I P.O.J.

Naša VII brigada izvestila nas je:

1) Patrole koje su išle u pravcu s. G. i D. Babina izveštavaju da na toj prostoriји nije VII Krajiška brigada. Po pričanju civila ista brigada krenula je u pravcu s. Sokolovići —s. Prušćići (Višegrad) još u toku jučerašnjeg dana. Neprijatelja na tome pravcu nema, sve do Sokolca (po dokazu civila).

2) Patrole upućene u pravcu s. Knežine izvestile su da na tome pravcu nema neprijatelja sve do Sokolca. 11-og ov.mj. kroz Knežinu je prošla jedna neprijateljska patrola od 30 vojnika i posle toga neprijatelj nije više dolazio u selo. Prilikom nailaska patrole u s. Knežinu iz sela je pobeglo par naoružanih četnika. Inače narod beži pred našim patrolama i u selu su zatekli samo žene i decu.

s. F. — s. N.

Za štab
komandant
P. Jakšić

¹ Original, pisan plavim mastilom, latinicom, nalaz: se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 43/2, k. 812.

² Odnosi se na pokret Sedme krajiške NOU brigade koja je otišla u sastav Prve proleterske divizije.

NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE NOU DIVIZIJE OD 18
JULA 1943 GOD. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA FOR-
MIRANJE OPERATIVNE GRUPE IZMEĐU RIJEKE VRBA-
SA I VRBANJE¹

STAB
XII NOU DIVIZIJE
Br. 6/43
18 jula 1943 god.
Položaj

ŠTABU XII KNOU BRIGADE,
ŠTABU BANJALUČKOG PO-a I
ŠTABU IV BATALJONA II KNOUB-e

Položaj

Od jedinica XII KNOU brigade, Banjalučkog PO-a i IV bataljona formira se operativna grupa pod direktnom komandom načelnika štaba ove Divizije druga Mirka Pekića. Ova grupa će operisati na sektoru između Vrbasa i Vrbanje. Vaš zadatak, i pored zaštite bolnice ove Divizije, dobićete usmeno od načelnika štaba ove Divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Žarko²

Načelnik štaba

. Komandant
Šoša³

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 4/4, k. 865.

² Zgonjanin

³ Narodni heroj Josip Mažar-Soša. Poginuo 1944 god. u napadu jedinica NOV na Travnik kao komandant divizije.

NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE NOU DIVIZIJE OD 18
JULA 1943 GOD. ŠTABU DRUGE I PETE BRIGADE I ŠTA-
BU PRNJAVORSKOG NOP ODREDA ZA FORMIRANJE
KOMANDE MJESTA U PRNJAVORU I POZIV NA SAVJE-
TOVANJE KOJE ĆE SE ODRŽATI U DIVIZIJI¹

STAB
XII NOU DIVIZIJE
O-P-Str.pov.br.SI.
18 jula 1943 god.
Položaj
18 h

ŠTABOVIMA II I V KNOU BRIGADE I
ŠTABU PRNJAVORSKOG PO-a

Položaj

Štab V KNOU brigade narediće bataljonu, koji treba u smislu naredbe od 17 jula² ovoga štaba ostati u sadejstvu sa snagama PPO-a, da primi pored ostalih zadataka predviđenih tom naredbom i zadatak vršenja dužnosti privremene komande mjesta Prnjavor, s time da jedan član štaba toga bataljona bude vršilac dužnosti komandanta mjesta, i istu primi od dosadašnjeg komandanta mjesta druga Rade Ćekića.

Ovom naredbom ovlašćuje se štab bataljona V KNOUB-e, koji ostaje u sadejstvu sa PPO-om, da u akcijama vojne prirode, koje vrši zajedno sa PPO-om, kao i opštim rasporedom snaga te grupe, kao naredbodavni štab, čija naređenja štab PPO ima da izvrši.

Izveštava se štab V KNOUB-e da su zadržani u sprovodu ranjenika kuriri toga štaba Đurđević Milutin, Kolar Stevo, Mijić Stojan, Fuštar Milan, pošto se među ranjenicima nalazi i težih ranjenika koje treba transportovati na nosilima, i nosioce (seljake) trebaće tražiti patrolama, to će uglavnom oni vršiti, pošto desetina ovoga štaba koja ide za osiguranje karavana je nedovoljna za sve te poslove, a niti drug referent saniteta V KNOUB-e nije ušao dovoljno savjesno po pitanju transporta svojih ranjenika u bolnicu, jer se pobrinuo samo za transport ranjenika do štaba divizije, dokle samo mogu ići kola.

Štab II i V KNOUB-e i štab PPO-a, doći će sutra (19 ovog mj.) u 9 časova u ovaj štab Kulaši — sa 15 dnevnim izvještajima o akcijama i promjenama brojnog stanja. Kako se ovo dešava već po drugi put da izvještaji o akcijama zakašnjavaju, uza sve naše ranije opomene, preduzećemo odgovarajuće mjere ukoliko se to bude ubuduće ponavljalo. — Isto tako naređenje ovoga štaba, po upućivanju na kurs iz PPO-a, koji će se održati u Šipragama, nije izvršeno do ovoga časa. Ima hitno da se upute traženi drugovi.

Štab II KNOUB-e izvjestiće svoj IV bataljon, da će potpadati pod direktnu komandu ovoga štaba u operativnoj grupi⁵ sa XII i BPO-om. Ovo privremeno izdvajanje bataljona iz brigade razumijeva se samo u smislu vojnih operacija. Preostali dio karavana ima još u toku ove noći da stigne u Čečavu.

Znaci za 22-VII 43 — Partizani — Podgorica⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Zarko⁵

Načelnik Štaba,

Komandant
Šoša*

Drugovi⁷, šaljemo vam još 5 košulja. Novac koji je pronađen u II B. uputićete sav u ovaj štab, pošto će se isti sa našim novcem upotrebiti za isplatu oštećenih (siromašnijih i oštećenih privatnika požarom). U tom cilju naređićete komandantu mjesta da sve oštećene sa bilježnikom Mustapom i drugom Radom Bašićem pozovu na sastanak sutra poslije podne u gostionu Zizan, gdje će komesar ove divizije izvršiti direktnu isplatu i reviziju svih naših priznanica.

Nađite jedan dobar sat za druga komandanta i pošaljite.

¹ Vidi dok. br. 101.

¹ Ova rečenica na originalu dopisana je plavim mastilom, ćirilicom.

⁵ Zgonjanin

* Josip Mažar

*^T U nastavku tekst je dopisan plavim mastilom, latinicom.

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD
18 JULA 1943 GOD. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA PO-
KRET NA PROSTORIJU MISLOVO—MANDRE—ZEPA¹

ŠTAB
I PROLETERSKE BRIGADE

18-VII-1943 g.

Br. 510

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

1) Danas, 18 ov.m. u 17 časova, sve jedinice ove brigade izvršice pokret sa ove teritorije i to:

a) desna kolona — II bataljon —_v pravcem Podžeplje—Plane—Kućurine—Jasenovac—Surdluk—Međeđak—Mislovo;

b) srednja kolona — I bataljon — pravcem Batura—s. Brložnik—s. Kamenica—Borovac—s. Mandre;

c) leva kolona — III i VI bataljon — bolnice, brdski top, hirurška ekipa, trižna stanica i intendantura — pravcem: Završlje—Brazda—s. Javor—s. Purtići—s. Zepa.

1) Večeras će jedinice izvršiti pokret do linije: desna kolona do Kućurine, srednja do Kamenice, leva do Purtića. Za vreme noći desna kolona upućivaće obezbeđenja u pravcu Mislovo i Han Pijeska, srednja kolona u pravcu s. Mandre, a leva u pravcu Zepa i Krušev Dola. Jedan bataljon leve kolone ne zaustavljajući se u s. Purtići produžiće odmah za s. Zepa da pročisti teren u koliko bude neprijatelja i obezbedi slobodan dolazak neboraćkim jedinicama iz sastava kolone, dok će sledeći bataljon (III) ostati kod bolnica i ostalih delova i biti im obezbeđenje u toku noći.

2) Pokret do krajnje određene linije kolonama sa prostorijske Kućurine—Kamenica—Purtići izvršiti izjutra 19 ov.m. najkasnije u dva časa, tako da se na određenu prostoriju stigne u svanuće. Uopšte ovim pokretima se želi održati u odnosu na neprijatelja tajnost — na avijaciju.

Sa prostorijske Mislovo—Mandre—Zepa razviti najveću patrolnu aktivnost i to: desna kolona u pravcu Sokolovića i Han Pijeska, srednja u pravcu Godomilje—Setići, leva u pravcu Ergele Borike i u pravcu Stapa² ka Drini.

IV bataljon krenuće večeras jednovremeno sa ostalim bataljonima do Kupusna—Javornik, gde će se zadržati do daljeg naređenja. Zadatak bataljona je da zatvara pravac od Stedre, u koliko bi se neprijatelj pojavio sa te strane. Ovaj bataljon će na livadi kod Kupusna spremi drva za paljenje vatre ukoliko večeras naiđu saveznički avioni. Pretpostavlja se da će sinoćnu pošiljku večeras doturiti. Sav materijal ukoliko bude bačen bataljon će skupiti i o tome izvestiti štab brigade radi slanja konja za materijal.

Sutra, 19 ov.m., u noći, Saveznici treba da nam spuste drugu po redu pošiljku. Ovu pošiljku treba da nam spuste u s. Mandre. U tom cilju će I bataljon spremi drva za oko 12 vatri, no ne raspoređivati ih dok se ne dobije naređenje o tačnom broju vatri i rasporedu. Bataljoni će čuvati u tajnosti mesta kao i broj vatri, koji će služiti za spuštanje materijala.

Štab brigade i divizije kretaće se sa srednjom kolonom (I bat.) gde slati izveštaje, kao i patrole za vezu odmah po dolasku na određeno mesto.

Pošto intendantura ima mogućnosti da organizuje opančarsku radionicu, jer ima materijala, svaki bataljon će uputiti po jednog opančara u intendanturu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab brigade

Politički komesar
Plavi

V.D. Komandant
Miloje

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD
18 JULA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JU-
GOSLAVIJE O BORBAMA VODENIM NA ŽELJEZNIČKOJ
PRUZI SARAJEVO — VIŠEGRAD¹

18-VII-1943 godine
u 18 časova
Položaj

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Shodno postojećem naređenju I Proleterske divizije, naše jedinice dostigle su prostoriju južno od pruge Sarajevo—Višegrad.

Pri prelazu pomenute pruge izvršili smo akciju na neprijateljska uporišta Praču, Podgrab i Sjetlinu². Ovom prilikom naše jedinice zauzele su Podgrab i Sjetlinu, dok su one koje su napadale Praču ovladale sa gradom — sem pancirnog voza i nekoliko spoljnih uporišta. Prije potpune likvidacije iz Prače smo se povukli.

Željezničku prugu prekinuli smo na pet mjesta i srušili jedan željeznički most, dok je drugi zbog male količine eksploziva upola onesposobljen za upotrebu. Ni do sada neprijateljski vozovi nisu proradili, a sa pancirima i sa istoka i sa zapada neprijatelj je reagirao u toku istog dana. Posle toga prugu smo napustili.

Zarobili smo 21 domobrana, ustašu i žandara i jednog poručnika ljekara, a zaplijenili 1 teški mitraljez, 2 puškomitraljeza, oko 30 pušaka, sanitetskog materijala i ostale spreme. Zbog dana Praču nismo mogli evakuisati.

U borbi na Sjetlini žandari su davali uporni otpor iz kasarne zbog čega su naši borci bili prisiljeni da se penju na krov i zapale kuću,... U pomenutoj kući izgorjela su 2 puškomitraljeza sa municijom i puškama.

Nemamo veze sa drugom Kočom i Marjancem, niti sa drugima.

Do daljeg naređenja koga od vas očekujemo operisaćemo na ovome sektoru.

Zaplijenili smo ispravnu radio stanicu, ali nemamo radio telegrafiste niti radio-vremena za vezu. Šifru Kočimu⁵ imamo. Ova radio stanica novog je tipa (od 1941). U jednom je komadu i prijemnik i predajnik.

Saznali smo da su četnici vodili borbu protiv milicije na Previli, Ustikolini i Jabuci. Izgleda da ih je milicija odbila.

Neprovjereni podaci govore da u Kalinoviku i Foči nema jačih snaga neprijateljskih, već ova mjesta jačim dijelom drži milicija uz pomoć žandara i legije.

Molimo da nam hitno odgovorite po ovom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU'

Politkomesar
Simo⁴

Komandant
Karanović⁵

BR. 105

NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE NOU BRIGADE OD 18
JULA 1943 GOD. POTUINJENIM JEDINICAMA ZA ČIŠĆE-
NJE TERENA OD NEPRIJATELJA NA SEKTORU
ČUKOVAC—VAGANI¹

STAB XII KNOU BRIGADE
STR. POV. OP. BROJ 12/43
dana 18 jula 1943 god.

ŠTABOVIMA I, II, III BATALJONA, PRATEČEM VODU I
REFERENTU SANITETA OVE BRIGADE

Položaj

Štab ove Brigade donio je odluku da se sektor Čukovac i Vagani pretrese i očisti od četničkih bandi.

Na osnovu prednjeg naređujemo:

Snage I bataljona u jačini od jedne čete krenuće pravcem Živinice, cestom Skender—K. Varoš, ispod čuke 1004, odakle je prošli put top otvorao vatru na Nijemce, baciti se u lijevo od Viševice i zaposjesti položaje, Jakotina, iznad Zubovića, prema Previlama. Izvršiti osiguranje sa desne strane od K.

* U originalu riječ je dopisana plavim mastilom, ćirilicom.

⁴ Sima Tadić

⁵ Nikola

Varoši, u slučaju pokreta neprijatelja iz istog. Sutra, na dan 19 ov.mj., ostati na pomenutim položajima do daljeg naređenja².

Snage II bataljona krenuće preko Gradina—Koćino Brdo kroz Zuboviće preko Debelog Brda i Jakotine—Klenova Vrela—Cukovac i Varjače, pretresti okolni sektor i zadržati se na pomenutim položajima u toku 19 ov.mj. Da bi II bataljon izvršio ovaj zadatak potrebno je da jednom četom nastupa ispod same Cemernice i da zaposjedne položaje — prolaz između Tisovca i Osmače, iznad Cukovca.

Snage III bataljona u jačini od jedne čete krenuće preko Otlovića Cememicom do Vidova Vrela i zaposjesti prelaz Agino Selo—Cukovac i ostati na položaju do daljeg naređenja. Ostale snage III bataljona ostaće u selu Kostićima radi kontrole okolnih sela i sektora i radi obezbjeđenja štaba Brigade i boln'ce.

Prateći vod izvršiće pokret do položaja Čelići, gdje se sada nalazi I bataljon, zaposjesti pomenute položaje i ukoliko neprijatelj na gore navedenim sektorima da jači otpor, topodatle ima dobru preglednost, i tući će neprijateljske položaje, i

II bataljon ima da ostavi uz top jedan teški mitraljez na položajima Čelići.

Stab Brigade i brigadna ambulanta ostaće i dalje na položajima gdje se i sada nalaze.

I i III bataljon izvršiće pokret danas 18 ov.mj. u 21 čas, a II bataljon u 23 časa u predviđenim pravcima.

Prateći vod ima da bude u 23 časa na naprijed predviđenim položajima.

Komandant Brigade nalaziće se pri štabu II bataljona. 1

Ponovo se skreće pažnja i opominju se drugarski štabovi bataljona da se komandni kadar četa upozna sa zadacima jedinica i da se skrene ponovna pažnja na vojničko nastupanje i opreznost pri pokretima, prilazima, izviđanjem, podvlačenjem i samom napadu na položaj gdje se nalazi četnička banda.

Poznato nam je da se samo naglim prodorom, bočnim obuhvatima, iznenadnim prepadima može banda da hvata, razbija i uništava, i najstriktnije se pridržavati naprijed pomenutih načina u pogledu uništavanja bande.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
Radoš

KOMANDANT
Mečava

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVOG EOSANSKOG NOU KOR-
PUSA OD 19 JULA 1943 GOD. ŠTABU DVANAESTE DIVI-
ZIJE O ULASKU DIVIZIJE U SASTAV PRVOG KORPUSA¹

STAB I BOS. NOU KORPUSA

PREPIS

Broj 72/43

Dana 19 jula 1943 god.

ŠTABU XII NOU DIVIZIJE

Položaj.

Prema naređenju Vrhovnog štaba od 16 ov. mj. t. *g.*,² vaša divizija ulazi u sastav I Bos. NOU korpusa.

U vezi gornjeg naređenja, od dana potpisivanja gornjeg naređenja vaša divizija ulazi u sastav I Bos. NOU korpusa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant

Košta s.r.

STAB XII NOU DIVIZIJE

Broj 8/43

dana 19 jula 1943 god.

Štabovima II, V i XII NOU brigade, Štabu BPO i PPO
upravi bolnice ove divizije,

dostavlja se prednje naređenje radi znanja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU.

POLITKOMESAR

Žarko³ s.r.

KOMANDANT

Šoša s.r.

¹ Prepis originala, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 14/5, k. 875.

² Vidi dok. br. 97.

³ Zgonjanin

STAB XII KNOU BRIGADE

Broj si.

dana 1 avgusta 1943 g.

ŠTABOVIMA I, II I III BATALJONA, PRATEĆEM VODU I
REFERENTU SANITETA OVE BRIGADE

Dostavlja vam se prednje naređenje znanja radi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab, sekretar
Pejo

BR. 107

OBAVJEŠTENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KOR-
PUSA OD 19 JULA 1943 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOV
HRVATSKE O SITUACIJI U CENTRALNOJ BOSNI¹

STAB
II BOSANSKOG KORPUSA

Br. 70

Dne 19. VII. 1943 g.

GLAVNOM ŠTABU N.O.V. HRVATSKE

Položaj

Radio vezu nismo mogli sa vama uspostaviti. Izgleda da je radio stanica koja se nalazi kod nas neispravna. I dalje ćemo tražiti vezu u određeno vrijeme.

Molimo vas da javite V.Š. da bi bilo potrebno da nam preko vas pošaljete vrijeme, talas i drugo potrebno za vezu sa njima.

Glavnina četničkih snaga Kninske Krajine nalazi se usmjerena na Grahovsko—Livanjsko Polje. Mi ćemo ovih dana imati dve brigade na tome sektoru za čišćenje bande.²

I dalje se osjeća pomjeranje neprijateljskih snaga iz Crne Gore i Hercegovine, preko našeg terena, prema sjeveru i sjeverozapadu.

Dijelovi naše IV divizije prošlu noć ušli su u Ključ. Borbe se i dalje vode jer neprijatelj dovlači nove snage sa kojima želi ponovno ovladati sa gradom jer se ovaj nalazi na jednoj od glavnih komunikacija sa kojima Nijemci prebacuju svoje trupe sa juga na sjeverozapad. Prema prvim izvještajima naše su jedinice zarobile 70 neprijateljskih vojnika i jednog oficira, 50 konja, 80 pušaka, šećera, duvana i druge sprema³.

Pored depeše⁴ koju smo ranije ostavili kod vas za V.Š. dostavljamo vam u prilogu još iecinu depešu i molimo vas da je uputite radio vezom za V.S. jer mi još nismo uspostavili vezu.

Kad smo bih kod vas, govorili smo vam o drugovima Bosancima koji se nalaze u vašem Slavanskom korpusu a koji bi nam u nedostatku kadra bih neophodni, pogotovo kad su ti drugovi iz krajeva u koje treba prodirati. Vi ste se tada složili da ćete te drugove staviti nama na raspoloženje, samo vam mi nismo ostavili njihova imena što sad činimo: *Zdenko Ružić* radi u agitpropu Psunjskog područja. *Mikado* radi u agitpropu Papučkog područja. Dva medicinara Bosanca iz Bos. Broda koji rade u bolnici br. 3, imena im ne znamo. I drug *Marko* (Banjalučanin) koji se nalazi u Karlovačkom području.

U posljednjih nekoliko dana četnici koji su došli od Knina i Cetine i domaći opljačkali su i popalili nekoliko sela u Livanjskom Polju, osim toga počinili su mnoge druge zločine, silovanja i otsijecanja glava nekim drugaricama. Ovi su četnici ovladali Cetinskom dolinom, sad nastoje da ovladaju sa Livanjskim Poljem a poslije da preko glamočkih sela dođu u vezu sa četnicima Drenovića⁵ i Radića⁶.

Mi ćemo nastojati da odvojimo neke snage i za taj sektor, samo smo mišljenja da bi Dalmatinska grupa glavni dio svojih udarnih snaga trebala orijentisati u Cetinsku dolinu povezujući se sa našim snagama na Dinari u cilju stezanja obruča oko kninskog kraja, odakle glavna reakcija dolazi.

Naša grupa⁷ koja je bila stavljena drugu Arsi privremeno na raspoloženje otišla je sa drugom Arsom u Istočnu Bosnu i sada smo ostali nepredviđeno okrnjeni za te snage sa različno razređenim snagama na dosta velikoj prostoriji.

³ Vidi dok. br. 112 i 162.

⁴ Vidi dok. br. 98.

⁵ Uroš Drenović, četnički komandant. Poginuo 1944 god. na njemačkom tenku kod Čadavice prilikom bombardovanja njemačke kolone od strane savezničkih aviona.

Od glavnine naših proleterskih snaga jedan dio crnogorskih jedinica⁸ otišao je u Crnu Goru a X hercegovačka brigada u Hercegovinu. I neki dalmatinski manji dijelovi nisu prešli u Istočnu Bosnu te će se vjerovatno prebaciti u Dalmaciju.

Uz drugarski i borebni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

K o m a n d a n t
S. Rodić

BR. 108

NAREĐENJE ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE
OD 19 JULA 1943 GOD. ŠTAEOVIMA BRIGADA ZA NAPAD
NA ČETNIČKE JEDINICE NA SJEVERNIM PADINAMA
OZREN PLANINE¹

STAB II PROLETERSKE DIVIZIJE

19 jula 1943 god.

u 14 časova

DOPUNA ZAPOVIJESTI

od 18 jula 1943 god. u 21 čas

Prema posljednjim prikupljenim podacima — dobijenim od brigada glavnina snaga četničkih odreda nalazi se na prostorijski Velika Ostravica—Boljanić, a manje snage se nalaze na Bojištu i Kameničkom Visu. U vezi ovih podataka č'nimo sljedeću dopunu u zapovijesti od 18 ov.mj²:

1. Druga proleterska brigada će upotrijebiti svega dva bataljona u cilju likvidacije Kakmuža a druga dva bataljona će, pravcem Japiska Kota—Bornata Kota—k. 365—Mihaljevci, pojaviti se neprijatelju u leđa preko sela Stepanovići i Lazarevići izbijajući na Ilijino Brdo (k. 260).

Ovi bataljoni će, hvatajući vezu sa bataljonima IV proleterske brigade na prostorijski Bezeno zajedno sa njima produžiti dalje ka Boljaniću n:zvodno Sprečom u cilju nanošenja

¹ Odnosi se na dijelove Pete crnogorske NOU brigade.

² Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4—1/II, k. 738.

³ Redakcija ne raspolaže pomenutom zapoviješću.

što većih gubitaka četničkim bandama koje budu bježale sa pravca Velika i Mala Ostravica.

2. Četvrta proleterska brigada će pojačati front prema Ostravici, a u sadejstvu sa dva bataljona II proleterske brigade zadaće neprijatelju glavni udarac bočno preko Bojišta, Kameničkog Visa, Velikog Selišta u pravcu Boljanića.

3. Prva dalmatinska i bataljoni II dalmatinske pored ranije dobijenih zadataka imaju za zadatak likvidaciju Malog Gostilja i Gostilja. no osnovni zadatak je što prije izbiti na prostor Boljanić—k. 154, u cilju izbivanja neprijatelju sa te strane za leđa i prekidanja komunikacije kod Boljanića. I dalmatinska i njoj pridodati bataljoni moraju raditi brzo u cilju sprečavanja izvlačenja neprijateljskih snaga u pravcu Preslice, jer navodno tamo ima okupatorskih snaga, koje su izašle iz Doboja, te će neprijatelj pokušati (četnici) da se nasloni na okupatora po starom običaju. Tu postoji vjerovatnoće i mogućnosti da se neprijatelju nanese veliki gubitci samo ako se radi u duhu naše zapovijesti i ako se brzo radi.

4. Drugoj proleterskoj brigadi ostavljamo punu inicijativu u odnosu na dejstvo prema Gračanici. gdje navodno ima između 150 do 200 milicionera slabo naoružanih i slabog morala. U slučaju zauzimanja Gračanice za izvlačenje plijena iskoristiti građane i građanke varošice Gračanice. Poslije likvidacije Gračanice brigada bi u tom slučaju izvršila brzo prebacivanje na prostoriji označenoj zapoviješću od 18 ov.mj., gdje bi i plijen prebacila.

5. **Borbeni znaci** za 21 na 22 jula 1943 god. **Ponos**
— **Pirot**
22 na 23 —"— **Narod — Sloga**

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Za Stab divizije
komandant
Peko

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 19 JULA
1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE
O SITUACIJI NA POLOŽAJU JEDINICA¹**

STAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
19.VII.1943 god. u 0 čas i 15 min.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. I P.O.J.

Od naše VIII brigade dobili smo sledeći izveštaj:

1) Patrola upućena u pravcu s. Petrovića izveštena da je jutros bila u s. Petrovićima jedna neprijateljska patrola od 5 vojnika. Kasnije je stigla jedna jača kolona od 140—160 vojnika, koja je svojim čelom izbila na prugu Han Pijesak — Olovo². Ista patrola izveštena da se neki neprijateljski delovi nalaze u s. Gurdićima.

2) Iz s. Gornje Babine javio nam se jedan bataljon VI bosanske brigade koji traži vezu sa svojom brigadom. Isti bataljon bio je na teritoriji s. Ponjerka³—Milan Planina i dolaskom neprijatelja u s. Žeravice isti bataljon izgubio je vezu sa štabom svoje brigade koji se nalazio negde oko s. Ruhovića¹. Mi smo istome bataljonu u s. X?. Babine javili gde mu se nalaze ostali delovi njegove brigade, a isto tako izvešćemo i štab VI bosanske brigade za njihov bataljon u s. G. Babine.

3) Našoj VIII brigadi naredili smo da pojača opreznost na pravcu s. Petrovići, a da neprijatelja iz s. Gurdića ima da protera.

s. F. — s. N.

Za štab
komandant
P. Jakšić

¹ Original, pisan plavim mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 16/3, k. 812.

² Vidi dok. br. 209.

^{*} Vidi dok. br. 96.

³ Vjerovatno selo Rubinići.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 19 JULA
1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE
O SITUACIJI NA SEKTORU ŽERAVICE—KNEŽINE¹**

STAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
19-VII-1943 god. u 9 čas. i 30 min.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. I P.O.J.

Naša VII brigada izvestila nas je:

1) Dve čete koje su bile upućene u pravcu s. Žeravica da likvidiraju neprijatelja nisu na njega tamo naišle. Neprijatelj **u** jačini od 60 legionara otstupio je u pravcu Kladnja.

2) Postoji verovatnoća da je ovo ista grupa koja se pojavila i u s. Petrovići.

3) Patrole iz pravca s. D. Babina i s. Knežina javljaju da na tim pravcima nema neprijatelja sem manjih četničkih i milicionarskih grupa.

S. F. — s. N.

Za štab
načelnik
Mil. Pavlović

¹ Original, pisan plavim mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 44/2, k. 812.

IZVJEŠTAJ ŠTABA OSME NOU BRIGADE OD 19 JULA
1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE
O SITUACIJI NA SEKTORU BRIGADE¹

STAB
VIII BRIG. VII DIV. N.O.V.H.
19.VII.1943.
16.10^h

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. I P.O. JUGOSLAVIJE

1.) Izvještaji koje smo primili od bataljona do 16^h ne govore o nekoj daljnjoj aktivnosti neprijatelja. — Izviđanje se vrši i dalje. Bojne patrole koje su dobile u zadatak da točno provjere snagu neprijatelja, njegov pravac kretanja, te da li su to ustaše, domobrani ili Njemci još se do sada nisu povratile sa izvještajem. — Čim stignu mi ćemo Vas izvijestiti o svemu³.

2.) Po dobivenim izvještajima moglo bi se zaključiti da se tu ne radi o nekim ofanzivnim namjerama nepr. i da to nisu jače snage. Moglo bi se vjerovati da su to neki dijelovi za izviđanje i da nepr. obezbjeđuje i zauzima prvobitne svoje položaje. — I pored ovih pretpostavki, na položajima naših bataljona vlada i dalje budnost i pripravnost za borbu. —

S. F. — s. N.

Komesar
otsutan

Komandant
Stanko Bjelajac

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE DIVIZIJE OD 20 JULA 1913
GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O
OSLOBOĐENJU KLJUČA¹

STAB
IV N.O.U. DIVIZIJE
— 2 BOS. KORPUSA —

Br. 277/43
20.VII 1943 g.

ŠTABU II BOSANSKOG NOU KORPUSA

Položaj

Noću između 17 i 18 o.m. izvršena je akcija na neprijateljsko uporište Ključ¹, koji je branilo 700—800 neprijateljskih vojnika, od strane snaga ove Divizije. U ovoj akciji učestvovala je VIII Krajiška brigada, dva bataljona Ribničkog odreda, jedan bataljon VI brigade. Borba je vođena od 12 noću do 4 sata ujutru, grad je zauzet i s'p'oljna uporišta bila su očišćena sem uporišta Tomaševića Grada i Lubice. Posle četvorosatne borbe naše snage morale su se povući zbog velikog pritiska od strane neprijateljske vatre iz automatskih oruđa i minobacača, kada su naše snage počele tr-piti vel ke gubitke. U samom gradu se moglo zadržati ah s obzirom na neprijateljsku avijaciju koja je istoga dana intervenisala, beskorisno bi bilo zadržavati se u gradu iz razloga što bi neprijatelj bombardovao grad i nanio bi nam velike žrtve. Isto tako nijesmo se mogli zadržati na periferiji grada iz razloga što je neprijatelj držao sjeveroistočno dva dominirajuća položaja sa kojih je tukao jakom minobacačkom i mitraljeskom vatrom, a koja se uporišta nijesu mogla likvidirati bez teškog oruđa.

U ovoj akciji zarobljeno je 108 domobrana i 1 zastavnik, poginulo preko 100 neprijateljskih vojnika i oficira, kao i 2 njemačka oficira, koji su se nalazili u Ključu kao instruktori.

Zaplijenjeno je 87 pušaka, 1 njemački laki mitraljez, 2 strojnice, 3 durbina, oko 50 kg šećera, 500 komada šibica, 50 kg soli, oko.25.000 komada cigareta, 30—40 konja i još nekih stvari o kojima nema još tačnih podataka.

Na našoj strani gubici 16 mrtvih i 35 ranjenih. Od ranjenih većina je sa lakšim ozljedama.

Sem gore navedenog bilo je zarobljeno još preko 50 do-
mobra i oficira, 4 haubice, 100 pušaka, magacin sa vojničkim
odijelom i ostalom spremom, tj. cio imetak pomenutog garni-
zona, ali pošto IV bataljon VIII brigade nije izvršio svoj za-
datak u potpunosti, te je protjerani neprijatelj sa uporišta
Šarića Brdo pobjegao i udario u leđa bataljonima Ribničkog
odreda, tako da je pomagao svojom vatrom neprijatelju koji"
je držao uporište Tomaševića Grad i Lubice.

Pored gore navedenog uzroka da akcija u potpunosti nije
uspjela uzrok je i taj što su morali postaviti priličan broj snaga
u zasjedi prema Bravsku, Čađavici d Sanskom Mostu. Zasjedu,
prema Sanskom Mostu držao je jedan bataljon Podgrmečkog
odreda, na druga dva pravca snage VIII brigade.

Poslije ove akcije neprijatelj nije reagirao iz susjednih
uporišta niti je uopšte izlazio u sela, već samo što bombarduje
šume i sela svakog dana sa nekoliko aviona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar	Zamjenik komandanta	Komandant
Sl. odsutan	Petar'	Branko
	(M.P.)	

P.S⁴. Šaljemo vam zarobljenu neprijateljsku arhivu u
Ključu, 3500 komada cigareta za vas, 3000 komada za Oblasni
komitet, 1000 komada za X brigadu, 1000 komada [za] Drvarski
odred i 1000 komada za Drvarsku bolnicu.

Isti

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE DIVIZIJE ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O BORBAMA VOĐENIM U VREMENU OD 1 DO 20 JULA 1943 GODINE¹

STAB
V N.O. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA
Br. Pov.
Dne 20-VII-1943 god.
21^a

Hitno

ŠTABU I BOSANSKOG -NOU KORPUSA

Položaj

Poslije zauzimanja Kaknja- naša divizija prešla je na sektor Zvijezda planina—Okruglica—Ozren³. Politkom⁴ divizije u tom vremenu bio je kod V.Š., koji je dao zadatak našoj diviziji: razbijanje četnika na sektoru Zvijezda planina, Ozren, učvršćivanje naše vlasti na tome sektoru, a ukoliko bi okupator jače reagirao, ne upuštati se u frontalne borbe, nego manevrisati, uništavajući manje neprijateljske grupe. Po dolasku druga komesara (8 o.m.) situacija je bila ovakva: Njemačka divizija „Princ Eugen“ nadirala je preko Vareša i Zvijezde planine ka Olovu u koji je ušla 9 o.m. uvečer⁵. VII hrvatska pukovnija nadirala je od Sarajeva i stigla 9 o.m. na liniju s. Ivančići—Nišići—Rakova Noga (sekcija Kladanj). Sa obje grupe naša divizija vodila je borbe nekoliko dana⁶. Upravo, sa jedinicama divizije „Princ Eugen“ vodili smo borbe po napuštanju Kaknja, pa sve do Olova. Noću 10 na 11 o.m. razbili smo III bojnu VII puk. u selu Rakova Noga, zarobili 250 domobrana, ubili oko 100, zaplijenili 240 karabina, 2 t. bacača' 2 t. mitraljeza, 15000 metaka i druge sprema⁷. Mi nismo imali gubitaka. Tu smo zarobili doktora Kapetanovića, koji je 1942 bio u Foči naš ljekar i koji nam je rekao: da je okupator preduzeo ofanzivu na Istočnu Bosnu sa ciljem uništenja naših snaga. Rekao nam je da je čitao pukovsku zapovijest u kojoj je stajalo: u ofanzivi

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ pod br. 3917.

³ Vidi dok. br. 13 i 42.

³ Vidi dok. br. 42, 47 i 166.

⁴ Ilija Materić

⁵ Vidi dok. br. 187.

⁶ Vidi dok. br. 166.

⁷ Isto

učestvuju: motorizovana divizija na liniji Sarajevo—Sokolac sa dejstvom na sjever, i blokada ceste da se naše jedinice ne bi mogle probijati preko Romanije; dvije njemačke divizije od Zvornika ka Vlasenici i Han-Pijesku; divizija „Princ Eugen“ od Zenice i Vareša ka Olovu i Kladnju i krivajskoj pruži. Za neprijateljske snage koje bi nadirale sa sjevero-zapada i sjevera, tj. od Zavidovića i Tuzle doktor nije znao, no mi smo imali izvještaje da naše jedinice ispod te linije vode borbe sa „Vražjom divizijom“. VII hrvatska pukovnija imala je zadatak da potisne naše jedinice sa sektora gdje smo se mi nalazili i da se poveže sa divizijom „Princ Eugen“ kod Olova⁸.

Kod takve situacije pokušali smo da izvijestimo V.S. putem kurira preko radio stanice, koju smo dobili. Međutim radio stanica je bila neispravna, a kuriri se nisu mogli probiti, jer je neprijatelj već 12 o.m. zaposjeo teren preko koga su kuriri mogli preći i brzo nadirao ka Kladnju. Istoga dana, tj. 11 o.m., primijetili smo neprijateljske izviđačke dijelove u blizini s. Jabuke koji su došli od Podromanije. Osjećajući neprijateljsko nadiranje prema našoj diviziji mi smo se zabacili na planinu Ozren—s. Čemerno. Naš zadatak dobijen od V.S. u ovakvoj situaciji nismo mogli izvršavati, pogotovu, jer je neprijatelj raspolagao sa dosta jakim snagama i u Semizovcu i u Sarajevu, koje je već tada, 12 i 13 o.m. prebacivao željez. prugom Srednje—Ivančiči da bi ojačao VII puk. Neki manevar na ovome prostoru bio nam je otežan i skoro nemoguć zbog bolnica u kojima je bilo oko 25 nosila i preko 200 bolesnika i ranjenika.

U takvoj situaciji, a nemajući vezu sa V.S., 13 o.m. donijeli smo odluku da se prebacimo preko rijeke Bosne iz razloga koje smo gore naveli i da izbjegnemo uobručavanje i teže borbe, pri čemu bi bolnica došla u opasnost. Drugo, našim duljim zadržavanjem na sektoru oko Vareša i Sarajeva omogućilo bi neprijatelju da nam spriječi prelaz rijeke Bosne.

Sa Ozrena smo krenuli noću 13 i 14. Porušili smo želj. prugu Srednje—Ivančiči na nekoliko mjesta. Varešku prugu prešli smo noću 15 na 16, gdje smo porušili 3 km želj. pruge i nekoliko drvenih mostova na pruži i cesti⁹. Nismo imali borbe sa neprijateljem, sem sa blindiranim vozovima. Brodsku prugu i rijeku Bosnu prešli smo 16 na 17 o.m., gdje smo porušili prugu na dužini od 20 km na više mjesta, kao i nekoliko propusta na pruži i cesti. Borbu sa neprijateljem nismo imali sem sa dva blin. voza. Rijeku Bosnu prešle su sve jedinice u tri kolone na gazove koji su bih dobri. Po prelazu Bosne izvršili smo sljedeći raspored jedinica: I brigada dejstvuje

⁸ Opširnije vidi u dok. br. 187.

⁹ Vidi dok. br. 166.

partizanski na komunikacije Visoko—Semizovac—Kobilja Glava—Ivan Sedlo, IV brigada djeluje na prostoru i komunikacijama Kiseljak—Kakanj—Busovača—Travnik. VI brigada (XI kraj. brigada po odluci V.S.) djeluje na prostoru i komunikaciji Ivan Sedlo—Konjic—Prozor—Gornji Vakuf. Kao što se vidi, glavni zadatak divizije je: zasjede na komunikacijama i uništavanje istih. 18 o.m. I brigada je uništila 3 kamiona, ubila nekoliko vojnika, a noću 18 na 19 ušla je u K'seljak gdje je uništila vojne objekte i drž. zgrade. Mjesta Fojnica i Kreševo su slobodni.

19 o.m. čuli smo poruku preko „Sl. Jug.“, ali taj zadatak ne možemo momentano izvršiti zbog bolnica i premorenosti ljudstva. Drugo, V.S. sigurno ne zna da smo mi prešli na ovaj sektor, nego misli da smo mi još uvijek na sektoru Zvijezda—Ozren pl. Baš radi toga bilo bi nezgodno da odmah krenemo tamo jer bi nam možda V.S. dao drugi zadatak da zna gdje se nalazimo. Stoga je potrebno da vi odmah obavijestite V.S. gdje se mi nalazimo kako bi dobili konkretne zadatke bilo od V.S. ih od vas.

Napominjemo da smo sa V.S. imali vezu do 10 o.m. Očekujemo hitan povratak kurira ili jasnu poruku preko „Sl. Jug.“, ah smatramo da je kurirska veza sigurnija.

U slučaju da moramo krenuti pokret bi mogli izvršiti samo sa dvije brigade, dok bi VI brigadu morah ostaviti kod bolnice.

Molimo vas da nam pošaljete mehaničara koji je opravio radio stanicu, jer nije veliki kvar, naime možemo primati na slijepo, ali bez potvrde, s tim da se drži tačno ugovoreno vrijeme za vezu sa nama, i da svaku depešu otkuca dva puta.

Vaša oba pisma od 3 o.m. primili smo.

Uz drugarski pozdrav!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

Materić

Komandant

Milutin Morača

I

ST¹⁰. I BOS. N.O.U. KORPUSA

Položaj

Prepis ovoga dopisa upućen je drugu komandantu Slavku¹¹, da preko radio stanice obavijesti V. Stab, o čemu se i vi preko stanice trebate zainteresirati.

S. F. — S. N.

24-VII-43

Politkomesar
Veljo Stojnić

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 20 JULA
1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE
O SITUACIJI U SELU PONJERKA¹

ŠTAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
20-VII-1943 god. u 19 čas. i 30 min.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. I P.O.J.

Naša VII brigada izvestila nas je:

1) Patrola upućena u pravcu s. Ponjerke izveštava da je neprijatelj 17-og ov.mj. bio u s. Ponjerki, zapalio par kuća> te je 18-og ov.mj. krenuo za Vlasenicu².

2) Patrola koja je izviđala u pravcu s. Grabovice izvestila je da se neprijatelj nalazi u Šekovićima³. Ove podatke patrola je dobila od civila.

3) Patrola upućena na cestu Vlasenica—Kladanj nije se još vratila.

S. F. — s. N.

Za štab
načelnik
Mil. Pavlović

¹ Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ pod br. 3931.

² U to vrijeme na ovom sektoru nalazila se 369 njemačka divizija. Vidi dok. br. 205.

³ Podatak nije tačan. U Šekovićima se nalazila Se?ta istcčnobo-sanska NOU brigada.

NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE NOU BRIGADE OD 20
JULA 1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BATALJONA ZA VEĆU
OPREZNOST NA POLOŽAJU¹

STAB XII KNOU BRIGADE

Broj SI.

dana 20 jula 1943. god.

ŠTABU II BATALJONA OVE BRIGADE

Položaj

Četnik kojeg ste uputili još nije došao, a mišljenja smo da neće ni biti s obzirom što je upućen bez pratnje. Jedinice držite na okupu i isturite samo patrole. Dalje dubinske patrole isturite u pravcu I bataljona, odnosno kolonica koje se primjećuju, da se ispita ko je i šta je, to ste već trebali učiniti i blagovremeno obavijestite ovaj štab.

Pojačajte opreznost i obratite pažnju na prelaz između Kijavca i Tisovca od Krmna. Može vam se banda provući i napasti *b* leđa.

Prikupljajte podatke o četnicima, gdje se koncentrišu, u kojoj jačini, kuda namjeravaju itd.

Štab brigade nalazi se u Čelcima, a komandant i politkomesar kreću prema I bataljonu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU¹

POLITKOMESAR
Radoš

KOMANDANT
Mečava

IZVJEŠTAJ ŠTABA PODGRMEČKOG NOP ODREDA OD 20
JULA 1943 GOD. ŠTABU ČETVORTE NOU DIVIZIJE O
AKCIJAMA DRUGOG BATALJONA'

STAB
PODGRMEČKOG N.O.P. ODREDA

Broj: si.
20. VII. 1943 g.

ŠTABU IV N.O.U. DIVIZIJE

Položaj

Prema naređenju štaba te divizije snage II bataljona ovog odreda u vezi akcije na Ključ krenule su na zasjedu u Krasulje na cesti Ključ—Sanski Most. Dana 15. VII. na zasjedu je naišlo 8 neprijateljskih vojnika — ustaša koje su naši iz zasjede pozvali na predaju ali je banda iskoristila šumarak pored ceste te je pobjegla. Toga dana na zasjedu nije naišlo ništa drugo. Naš jedan drug je ranjen.

Dana 16. VII. u toku čitavog dana na zasjedu nije naišlo ništa osim jednog domobrana koji je bez oružja pošao kući na odsustvo. Isti je zarobljen i doveden te će se zadržati dok se iz njegovog sela dobiju o njemu podaci.

Usljed nadiranja neprijatelja od S. Mosta prema K:sku² snage II bataljona ovog odreda povučene su dana 19 o.mj. na položaje prema S. Mostu, gdje će postavljati zasjede neprijatelju koji bi nailazio od S. Mosta.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkomesar
S. Makić

(M P.)

Komandant
Milančić

IZVJEŠTAJ ŠTABA PODGRMEČKOG NOP ODREDA OD 20
JULA 1943 GOD. ŠTABU ČETVIRTE NOU DIVIZIJE O
IZVEDENOJ AKCIJI NA CESTI KOD KISKA¹

STAB
PODGRMEČKOG N.O.P. ODREDA
Broj: SI.
20 jula 1943 g.

ŠTABU IV N.O.U. DIVIZIJE

Položaj

Dostavljamo vam izvještaj o akciji izvedenoj na neprijatelja na cesti S. Mosta—L. Palanka u Kamengradu pod Kis-
kom dana 19. VII. o.g.

Dok su naše snage bile na zadatku: I bataljon u zaštiti
žetve u Čadavici, te prema Krupi i Novome a II bataljon na
akciji Ključ² po naređenju Štaba divizije u Krasuljama, ne-
prijatelj³ je dana 17 i 18 o.mj. vršio nasilno izviđanje od S.
Mosta cestom prema L. Palanci do Fajtovaca sa snagama od
1 do 2 satnije. Dana 19. VII. snage III čete II bataljona ovog
odreda i jedan vod Udarne čete postavili su zasjedu na cesti
u Kisku. Neprijatelj je naišao rano izjutra oko 5 sati, i to sa
dva kamiona, 3 motora trokolicе, te oko 80 komada biciklista.
Na zasjedi je bio postavljen protukolski top i bacač. Top je
bio postavljen prema S. Mostu za zaštitu u slučaju nailaska
neprijateljske motorizacije. Nakon kratke i žestoke vatre ne-
prijatelj je, ne dajući skoro nikakvog otpora, dao se u bjekstvo
bacajući oružje i ostalu spremu. Biciklisti su ostavili bicikle
i ostalu spremu [i] bježali. Motori su kao i 3 biciklista uspjeli
pobjeći čitavi cestom prema S. Mostu. Potom je neprijatelj
poslao pomoć od dva blindirana automobila koja su se zausta-
vila na cesti od Pobrežja prema Husdmovcima. Naš top je
otvorio vatru i pogodio jedan auto. U blizini auta neprijatelj
je postavio jedan top koji je bacio nekoliko granata; čim je
bio primijećen na mjestu gdje je postavljen naš top mu je
od nekoliko granata rastjerao posluđu koja je pobjegla i osta-
vila ga. Drugi auto koji je bio na tom mjestu okrenuo se i
pobjegao nazad.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-
istoriskog instituta pod reg. br. 3—2. k. 766 A.

² Vidi dok. br. 98, 107 i 126.

³ Vidi dok. br. 214.

Kako smo saznali neprijatelj je izlazio u namjeri da popravlja cestu u Kisku na prekopima, što se moglo zaključiti po tome što je [u] kamionima bilo raznog pionirskog materijala — alata.

Zarobljen je jedan domobran koji se predao sam. Osini toga 10 karabina, 2 laka mitraljeza („šarca“), 1 strojnica, 30 bicikla ispravnih, 2 radio stanice sa dva sanduka pribora, 30 pari cipela i čizama, oko 3.000 pušćanih i mitraljeskih metaka, 30 pari odijela i veša, nešto sanitetskog materijala, 20 ranaca. Na našoj strani nije bilo nikakvih gubitaka.

Neprijatelj nije mogao prodrijeti sa blindiranim kam'onima da pruži pomoć ranjenima na mjestu gdje se borba vodila. Nakon sat borbe i proganjanja neprijatelja došla su tri neprijateljska aviona koji su bombardovali i mitraljirali naše položaje ali nijesu nanijeli nikakve štete. Nakon borbe — poslije četiri sata došla su 3 tenka koji su pokupili mrtve i ranjene. Neprijatelj je imao preko stotinu mrtvih i ranjenih."

Dana 20 i 21 o. mj. postavljali smo zasjedu sa jačinom jednog bataljona nadajući se da će neprijatelj ponovo nadirati ali u toku ova dva dana nije kretao iz Sanskog Mosta.

Spaljena su dva kamiona i 47 bicikla.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkomesar
S. Makić

(M.P.)

Komandant
Milančić

BR. 118

OBAVJEŠTENJE OBAVJEŠTAJNOG CENTRA ČETVRTE
DIVIZIJE OD 21 JULA 1943 GOD. ŠTABU DIVIZIJE O
POKRETU NEPRIJATELJA PREMA KLJUČU¹

O.C.O. IV/2k—R
21 jula 43 g.

ŠTABU IV NOU DIVIZIJE (ZA O—C.)

Obavešten sam da su oko 150 ustaša dobro naoružanih sa automatskim i teškim oružjem otišli iz Mrkonjića za Ključ. Neprijatelj drži položaj Kobaš—Đukići. Na ovom položaju ima

oko 150 domobrana, koji su došli iz Čadavice. Neprijatelj drži ovaj položaj od ranog jutra do 19 čas. na veče.

Četničke bande kojih ima oko 70 sabrali su se u blizini sela Berića. Ovi četnici su iz Medne, Pecke i Vrbljana. Namera ovih bandita nije mi poznata. Stvarno je pojačan neprijateljski garnizon u Bravsku odnosno u Jasenovcu sa oko 150 Nemaca. Za druge promene nisam saznao.

Doznajem od druga iz Ključa da je neprijatelj imao sledeće gubitke: 17 mrtvih, ranjenih 25 i 1 domob. narednik, kao i jedan domb. oficir. Takođe je neprijatelj odnosno Nemač imao samo 2 mrtva svoja vojnika. Svi teško ranjeni su prevezeni u bolnicu, među kojima je bio i jedan teže ranjeni partizan. Neprijatelj je potrošio u ovoj borbi oko 40.000 pušanih metaka. Govorili su da je trajala borba još najviše jedan sat, nestalo bi im mun cije. Neprijatelj je bio izgubio svaku nadu u povratak Ključa.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za O.C. **Jovo**

Izvestio sam i III bataljon o bandi².

BR. 119

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 21 JULA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O SITUACIJI NA SEKTORU VLASENICE, ŠEKOVIČA I HAN PIJESKA¹

STAB

VII DIVIZIJE NOV

21-VII-1943 god. u 5 čas. i 45 min.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. I P.O.J.

Naša VIII brigada izvjestila nas je:

1) Patrola koja je išla u pravcu Vlasenice dobila je od civila sljedeće podatke: Neprijatelj je 17-og ov.mj. prešao **preko** Igrišta i otišao u pravcu Šekovića. Istim tim pravcem

išao je i 19-og i 20-og ov.mj. Prema neprovjerenim podacima — navodno se jedna kolona 20-og ov.mj. vratila za Vlasenicu.

2) Patrola koja je išla u pravcu Han Pijeska izvještava da neprijatelj iz Han Pijeska nikuda ne kreće sem što patrolira po okolini.

3) Patrola koja je išla u pravcu s. Žeravica javlja da je 20-og ov.mj. jedna neprijateljska kolona bila u s. Žeravicama, glavnina te kolone nalazi se u s. Slivne². 20-og ov.mj. kroz s. Žeravice prešli su dijelovi VI bosanske brigade za Klještanec¹.

4) Sve ove podatke patrola su prikupile preko civila.

S. F. — s. N.

Za štab
načelnik
Mil. Pavlović

BR. 120

IZVJEŠTAJ POLITODJELA SEDME KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 21 JULA 1943 GOD. CENTRALNOM KOMITETU KP JUGOSLAVIJE O STANJU U BRIGADI¹

POLITODJEL
VII KRAJIŠKE BRIGADE
I PROLETDIVIZIJE
21.VII.1943 g.

CENTRALNOM KOMITETU KPJ

Izvještaj o radu za mjesec juni i juli

U zadnjem izvještaju naglasili smo držanje naše brigade za vrijeme boravka u Crnoj Gori. Isto tako analizirali smo i slabosti naše brigade koje su se u tom periodu pojavljivale. Osnovno što je prilično usporavalo i smetalo našoj brigadi da se normalno razvija politički, da se pravilno ocijene od strane viših štabova njene vojničke mogućnosti bila je nestalnost naše brigade u sastavu pojedinih divizija. Od Crne Gore do sada, tj. do naređenja Vrhovnog komandanta druga Tita o

¹ Vidi dok. br. 125.

² Vjerovatno se odnosi na bataljon Šeste istočnobosanske NOU brigade koji je bio izgubio vezu sa štabom svoje Brigade, te je izvršio pokret po naređenju štaba Sedme NOU divizije. Vidi dok. br. 109.

definitivnom ulasku naše brigade u sastav I Proleterske divizije naša brigada se nalazila u I, II, III, i VII Hrvatskoj diviziji. Jasno je da je ovo stalno mijenjanje divizija onemogućilo po jedinim štabovima divizija da tačno ocijene vojničke mogućnosti naše brigade, njenu političku svijest, — pa da joj u političkom i materijalnom pogledu pruže odgovarajuću pomoć, a u vojničkim operacijama zadatke koji odgovaraju njenom brojnom stanju i borbenosti.

Neprijateljska ofanziva² koja je započela u Crnoj Gori zaustavila je normalni tok razvoja naše brigade. Stalni pokreti i akcije sveli su rad naše partijske organizacije na najminimalnije, a gubitak velikog broja rukovodilaca osjeća se teško i danas. U borbama u toku ofanzive brigada se uglavnom držala dobro. Djelimična demoralizacija nije dovela do osipanja brigade, nego je ona iz ofanzive izišla sačuvana kao cjelina. Za to u prvom redu pripada zasluga partijskoj organizaciji koja je (iako je bilo pojedinačnih slučajeva paničarstva i demoralizacije) uglavnom ispunila svoj zadatak. Pojedini partijci pokazali su maksimum svijesti i odgovornosti u trenucima najtežim za brigadu.

Brojno stanje naše brigade je vrlo malo. Broj boraca u čitavoj brigadi iznosi oko 400, tako da je borbena sposobnost naše brigade prilično umanjena. I poslije ofanzive naša brigada imala je dosta napora i borbi. U zadnje vrijeme na sektoru Stupari—Zivinice, zatvarajući pravac prema Kladnju, naša brigada imala je preko 60 izbačenih iz stroja, a od toga dobar broj rukovodilaca. Za ove gubitke snosi odgovornost u prvom redu vojničko rukovodstvo brigade koje se držalo taktike krutih frontova i odbrane pod svaku cijenu što se uopće može prigovoriti ovom štabu. Tom prilikom i sam štab brigade bio je iznenađen neprijateljskim prodorom i tu je nestao i dosadašnji komandant brigade Rade Marjanac. Gubitak komandanta koji je bio domaći čovjek, vrlo omiljen i popularan teško je uticao na borce ove brigade. U isto vrijeme pada i dolazak novih rukovodilaca u štab brigade koje borci ne poznaju — tako da je štab brigade dosta stran borcima. U zadnje vrijeme bilo je nekoliko slučajeva dezerterstva (iz IV bat. dezertiralo je 7, pokušalo 10, iz III bat. dezertiralo 6, pokušalo 5). Uzroci dezerterstva su uglavnom želja za Krajinom. Međutim ne može se reći da kod boraca nema više snage i volje za borbu — jer su skoro svi dezerteri ostali u sastavu krajiških brigada na koje su usput naišli. Zelja da idu u Krajinu uslovljena je prilikama pod kojim je živjela ova brigada od svog prelaza iz Krajine. Otada je ona bila stalno u defanzivnim bo-

³ Odnosi se na Petu ofanzivu, koju je neprijatelj nazivao „Operacija Schwarz“.

jevima. Najveći dio vremena trpila je oskudicu u hrani. Borci nisu imali prilike da u nekoj ofanzivnoj akciji dođu do plijena u odijelu i ostalom. Brigada je imala velike gubitke. Sve je to stvorilo kod boraca uvjerenje da su uslovi života i borbe u Krajini mnogo lakši i zato žele da idu tamo.

Problemu dezerterstva posvećena je najveća pažnja, mada ono nije poprimilo masovan karakter. Pljačka kao pojava postojala je pri prelazu ceste Kalinovik-Foča, ali su takve pojave uglavnom iščezle čim su se borci koliko-toliko najeli. Postupci prema stanovništvu (izuzev rjeđih slučajeva) nisu bih bezobzirni.

Organizaciono stanje Partije. Prije ofanzive partijska organizacija u brigadi brojala je oko 170 članova, a danas broji 122. Današnji broj uveliko su povećali drugovi koji su došli iz bolnica ih iz drugih brigada, dok je veliki broj ranijih članova izginuo i propao u ofanzivi. Kandidata u brigadi ima 18.

U I bataljonu ima 38 partijaca, u III 30, u IV bat. 26. Naš IV bataljon izgubio je u toku ofanzive 30 čl. Partije, od toga 28 rukovodilaca: komesara četa, zam. komesara i komandira, vodnika i desetara, tako da je popunjavanje komandnog osoblja dosta težak problem za ovaj bataljon.

Rad Partije u toku neprijateljske ofanzive bio je neredovan. Sektori rada nisu postojali. Oživljavanje rada danas kreće se dosta sporo prvo radi toga što je veliki broj najboljih rukovodilaca izginuo, a drugo što je i poslije ofanzive brigada imala dosta težih marševa i borbi, što je u nekoliko ometalo rad.

Vojnički sektor: Ma da se na važnost vojničkog izdizanja boraca stalno ukazivalo kroz Partiju, ipak taj rad nije onako živ i širok kako bi trebalo da bude. Plansko vojničko obrazovanje boraca ometano je neredovnim prilikama. Ipak u svakom bataljonu postoji rad po vojnoj liniji, održavaju se vojnički časovi sa komandnim osobljem, samo je potrebno da taj rad bude više pomognut i kontrolisan od strane štaba brigade.

Politički sektor: Sistematski rad na političkom izdizanju boraca zastao je u toku ofanzive. Političke konferencije (bataljonske i četne) odražvane su samo po najkonkretnijim pitanjima u vezi sa ofanzivom, teškoćama u kojima se našla naša vojska, problemima pljačke, dezerterstva, gladi itd. Politički rad danas je živiji. Preko političkih konferencija i časova borci se upoznaju sa najnovijim događajima u vezi sa započinjanjem ofanzive na Istočnom frontu, iskrcavanjem savezničke vojske na Siciliji, kao i položajem naše Narodno-oslobodilačke vojske i njenim daljim zadacima.

Kulturno-prosvjetni sektor: Ovaj sektor je prije ofanzive bio vrlo živ i dao je vidne rezultate. Uveliko se sprovodila li-

kvidacija nepismenosti, postojali su bataljonski i četni horori, počelo se sa izdavanjem bataljonskih i brigadnih novina. Bataljonski i četni kulturni odbori uspjeli su da vežu za rad veliki dio boraca. U toku ofanzive sa tim radom sasvim je prekinuto. Sada je kulturno-prosvjetni rad u obnavljanju što ide dosta sporo. Uglavnom su oživljeni analfabetski tečajevi i horovi.

Terenski rad: I pored toga što je važnost ovog sektora stalno naglašavana — rad na terenu je najslabije razvijen. Za vrijeme boravka u Cr. Gori rad je bio oživeo (seoske i omladinske konferencije, proslava 1 maja zajedno sa narodom), ali kasnije i sve do danas taj sektor praktično ne postoji. Teškoće pri ovom radu su stalni pokreti i nezadržavanje na jednom terenu, a postoji i shvatanje da je ovaj rad sporedan.

Važnost terenskog rada nije ni od strane politodjela dovoljno podvučena, ma da je povezivanje sa narodom neophodno i zato što se uslijed gubitaka pred nas najaktuelnije postavlja pitanje popunjavanja naše brigade mobilizacijom ljudstva u krajevima kroz koje prolazimo.

Omladinski rad: SKOJ-evska organizacija u brigadi broji cko 100 članova. U toku ofanzive ona je skoro prepolovljena. Djelovanje SKOJ-a kao pomagača Partije pri sprovođenju njene linije nikada nije bilo dovoljno, pa ni danas. Skojevska rukovodstva (bataljonska i brigadno) nesamostalna su i često se uslijed gubitaka mijenjaju. Djelovanje Skoja na omladinu u brigadi okupljajući je široko na omladinskim pitanjima ne postoji. Skojevska organizacija nije uspjela da omladinskim poletom obuhvati mlade borce, da ih okupi na udarničkom radu. Slabosti Skoja dolaze i otud što je pomoć Partije Skoju bila vrlo slaba i nedovoljna. Skojevci kao pojedinci većinom su mladi borci koji se odlikuju ličnom hrabrošću i poštenjem, ali nemaju dovoljno ni snage ni znanja da utiču na svoju okolinu. Njihovo držanje u ofanzivi bilo je dobro, sem 3—4 slučaja dezerterstva.

Teoretski rad na podizanju kadrova bio je oduvijek najslabija tačka partijskog rada. Taj rad je i vrlo težak s obzirom na sastav ljudstva koje je iz najzabačenijeg dijela Krajine i vrlo teško shvata i uči. Taj rad je bio planski započet prije ofanzive nizom referata koji su održavani na sastancima komesara i njihovih zamjenika. Te teme su otprilike bile sljedeće: Versaj, Versajska Jugoslavija, Bratstvo naroda u SSSR-u, Razvitak društva. U partijskim jedinicama započeto je sa proradivanjem partijskog materijala „Proletera" itd.

Imajući u vidu probleme brigade koje treba riješiti smatrali smo da je ootrebno naiprije srediti prilke u Partiji. Onakva kakva je izišla iz ofanzive — osakaćena dobrim dijelom demoralisana — partijskoj organizaciji trebalo je pru-

žiti pomoć da bi se osposobila za daljni rad. Započeto je sa održavanjem bataljonskih partijskih konferencija na kojima se kritički osvrnulo na držanje organizacije kao cjeline, a i pojedinaца u ofanzivi. Pred partijske jedinice postavljeni su najkonkretniji zadaci koji su se nametali u tom trenutku: očuvati brigadu od dezertstva, spriječiti pljačku, podići moral borcima dajući im političku perspektivu naše daljnje borbe, brigom o ljudima učvrstiti povjerenje boraca u rukovodioce i Partiju. Zatim se postavilo pred part-jedinice oživljavanje svih sektora rada koji će pomoći da u našim bataljonima započne raznolikiji život, da se prekine sa učmalčšću koja je dopuštala da se borci bave jedino pitanjem hrane, odlaska u Krajinu itd.

Od ovoga je nešto i ostvareno, rad u Partiji je normalizovan. Opšte karakteristike Partije su slaba teoretska izdignutost, nesnalazljivost, neinicijativnost, slabo razvijen osjećaj odgovornosti pred Partijom. Svakodnevno se te slabosti ogledaju u pojedinačnim greškama o kojima se mora energičnije voditi računa i stati im na put.

Isto tako smo pre^č partijsku organizaciju postavili jačanje naše Partije uvlačenjem novih članova iz redova u borbi prekaljenih i provjerenih boraca. Pitanje obnove Partije novim snagama je hitno, a njemu je kao što se vidi iz broja kandidata posvećena mala pažnja.

Da bi se ova brigada uvrstila u red snažnih udarnih jedinica potrebno je hitno izvršiti popunu brigade novim ljudstvom. To je jedan od prvih zadataka. Zatim većom brigom za redovnu ishranu fizički osposobiti borce za zadatke koji stoje pred njima. U vezi sa 2—3 slučaja pojave pjegavca najhitnije predusresti širenje zaraze sanitetskim mjerama.

U političkom pogledu likvidirati neobavještenost naših boraca o stanju u svijetu, proširiti im vidike i dati im snage za borbu i vjeru u pobjedu.

Definitivnim ulaskom u sastav I Proleterske divizije u mnogom će biti omogućen napredak ove brigade. Briga koja je i ranije, a i sada se pokazuje prema ovoj brigadi od strane štaba ove divizije, a koju borci osjećaju, učinila je da borci osjećaju mnogo sigurnosti u sastavu ove divizije, i imaju puno povjerenje u nju što je jedna od okolnosti koja će mnogo olakšati rad u ovoj brigadi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Politodjel

- 1) **Milisav Raičević**
- 2) **Dužanka Kovačević**
- 3) **Dušan Dozet**

**NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE NOU BRIGADE OD
21 JULA 1943 GOD. POTCLNJENIM JEDINICAMA ZA ČI-
ŠĆENJE TERENA OD NEPRIJATELJSKIH JEDINICA¹**

STAB XII KNOU BRIGADE
STR. POV. OP. BROJ 13/43
dana 21 jula 1943 god.

Položaj

ŠTABOVIMA I, II, III BATALJONA,
PRATEĆEM VODU I REFERENTU SANITETA OVE BRIGADE

Položaj

U vezi sa do sada već izvršenim akcijama² snaga ove brigade po okolnim sektorima na četničku bandu i u vezi naših uspjeha u pogledu zarobljavanja, oružja i nanesenih gubitaka četničkoj bandi i demoralizacije kod istih, ovaj Štab donio je odluku da se i dalje produži proganjanje, hvatanje i uništavanje³ pomenute bande, jer se smatra da je baš sada za to vrijeme koje mora da se iskoristi.

Da bi se banda četnička što uspješnije uništavala potrebno je naše jedi.v.ce osamostaliti, tj. stvoriti jednu udarnu grupu lako pokretnu koja će svojim smjelim, naglim udarnim i dubokim maršem moći da se zabacuje četničkoj bandi, po mogućstvu, s leđa i sa bokova i udarati ih baš u žilu kucavicu, tj. u centar njihovih snaga i štabova.

Na osnovu gore izloženog

NAREĐUJEMO:

I. Da 1 bataljon ove brigade sa svim svojim snagama i jednom četom III bataljona, koje će sačinjavati gore pomenutu udarnu grupu, budu potpuno potrebno spremni u smislu gore navedenih pokreta, danas 21 ov. mj. na položajima iznad Viševice na zbornom mjestu tačno u 18 časova.

Od članova štabova sa udarnom grupom ima da pođe Štab •I bataljona i politički komesar III bataljona.

Ljudstvo udarne grupe snabdjeti sa rezervnom hranom za jedan dan. Sve ostale pripadajuće dijelove udarne grupe, kao ambulantu, komoru i bacač, poslati Štabu ove brigade na raspoloženje do 16 časova danas.

Sa udarnom grupom komandovaće lično komandant brigade.

II. Raspored preostalih snaga na ovome sektoru je sljedeći:

Snage III bataljona u jačini jedne čete imaju da drže položaje koje su i do sada držale³. Štab II bataljona ima da ostane sa jednom četom na položajima gdje se i sada nalazi*, na Banovcu, i sa istim zadatkom, a I četom svoga bataljona ima da prebaci danas 21 ov.mj. do 16 časova na položaje iznad sela Viševice i da primi sve dužnosti od snaga I bataljona, tj. da zatvara komunikaciju Skender—K. Varoš, put kroz Jakotinu—K. Varoš—Previle—Varjače i prema Vaganima, i o svakom ma i najmanjem pokretu neprijatelja blagovremeno obavijesti Štab brigade.

Prateći vod ima da ostane na istim položajima⁵ gdje se i sada nalazi sa punom budnosti i opreznosti i u čvrstoj vezi sa Štabom brigade.

III. Udarne grupa izvršiće pokret tačno u 19 časova u pravcu koji će se odrediti na mjestu pokreta.

I bataljon da osposobi svoja dva teška mitraljeza za pokret (da se očiste, podmažu, pregledaju) koji će se ponijeti u sastavu svoga bataljona sa udarnom grupom.

IV. Snage III bataljona, koje kontrolišu prelaz Cukovac—Agino Selo i drže te položaje, potrebno je da u toku 21 ov.mj. oko 23 časa izvrše demonstrativni napad na selo Grličići, prema Aginom Selu, u vezi sa vezivanjem četničkih bandi za sektor na Aginom Selu.

Pozivam sve jedinice na punu vojničku budnost i obezbjeđenje, kao i na snažne udarce koji se namjeravaju neprijatelju zadati da bi se što uspješnije predviđena akcija⁶ izvela i da bi ostali dostojni osvjetnici i borci Narodnooslobodilačke vojske nad krvavim i mrskim okupatorom i izdajicama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
Radoš

u 9h⁷

KOMANDANT
Mečava

³ Isto

⁴ Vidi dok. br. 115.

⁵ Vidi dok. br. 105.

* O rezultatu ove akcije vidi u dok. br. 140.

⁷ U originalu dopisano plavim mastilom, ćirilicom.

IZVJEŠTAJ ŠTABA GRMEČKE GRUPE OD 22 JULA 1943
GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O
STANJU U ODREDIMA¹

STAB
GRMEČKE GRUPE
PARTIZANSKIH ODREDA
_ 2 BOS. KORPUSA —
Br. si.
22-VTI-1943 g.

ŠTABU II BOS. N.O.U. KORPUSA

Položaj

Izveštavamo vas o formiranju štaba Grupe i stanju naših odreda ukoliko smo mogli da steknemo uvid iz usmenih izvještaja članova štabova Drvarsko-Petrovačkog, Podgrmečkog i Ribničkog odreda.

1) Štab Grupe smjestili smo u Rijeci kod Zavolja.

2) Drvarsko-petrovački odred broji 271 čovjek naoružan i 180 nenaoružanih. Njegova formacija je ovakva: Udarni bataljon (70 ljudi), Petrovački bataljon (80+20), Bihački bataljon (40+60); Drvarska četa (21) i Vakufska četa (60).

Ovaj odred ovih dana vodio je sljedeće akcije: na četničku bandu u Krnjeuši — ubio komandira četničke čete Zivka Kovača (žandr. narednika) — hercegovački četnik. Napali su njemačku komoru na komunikaciji Oštrelj—Petrovac i zarobili je. Detaljan izvještaj o ovoj akciji još nismo dobili. Napali su na četnički logor u Suvaj; i zarobili su 15 novomobilisanih četnika.

Osim ovih akcija ovaj odred vrši svake noći prepade na neprijateljske garnizone.

Kod štaba ovoga odreda osjećamo nedovoljnu odgovornost pred pretpostavljenim štabovima, a što se vidi iz nepodnošenja izvještaja i nepolaganja računa o svojoj aktivnosti, što će ovaj štab morati najoštrije osuditi i razviti tu odgovornost.

3) Podgrmečki odred broji preko 900 ljudi. Formiran je u tri bataljona.

Prema najnovijim izvještajima imali su ove akcije²: na cesti Krupa—Petrovac napravili su zasjedu i dočekali neprijatelja koji je išao u kamionu. Uništili kamion, ubili 11 ne-

prijateljskih vojnika, 2 zarobili živa, zaplijenili 5 karabina, 2 „šarca“ mitraljeza, 1 telefonski aparat i druge ratne spreme. Na našoj strani nije bilo gubitaka. Jedna četa ovoga Odreda prebacila se preko Sane i popalila neprijateljske vršalice i žito koje je neprijatelj dovukao da vrše. Jedan vod kod Vrhpolja zarobio je nekoliko četničkih konja. Odbili su ovih daha tri neprijateljske kolone koje su nadirale od S. Mosta, Ljubije i Stare Rijeke. Rezultati ovih borbi nisu nam poznati. Vjerovatno je neprijatelj imao gubitaka. Osim ovih akcija Odred je vršio prepad na neprijateljski garnizon S. Most.

4) Ribnički odred je jedan od najorganizovanijih odreda* i najaktivniji je. Ima tri bataljona i jednu terensku četvu koja bi trebala da pri prerastanju Odreda u brigadu ostane kao jezgro novog Ribničkog odreda. Pošto po našem mišljenju ovaj Odred ima najviše uslova da se najprije pretvori u brigadu dali smo štabu ovoga Odreda direktivu u tom pogledu. Pošto nismo bili u mogućnosti da detaljno ispitamo stanje i mogućnost prerastanja Odreda u brigadu, to ne možemo zasada ni dati taj predlog, ali ćemo u najskorijem vremenu to učiniti.

5) O stanju Kozarskog odreda ne možemo vam zasada ništa reći dok ga ne obidemo⁴. Ovo ćemo učiniti u najskorijem vremenu.

6) Štab ove grupe odreda nema referenta saniteta, pa vas molimo da ga imenujete. Mi smo mišljenja da se imenuje Dr Pancer⁵; a na njegovo mjesto doktor koji je došao iz X divizije.

7) Pošaljite nam najnoviju šifru za saobraćaj sa vama, a mi ćemo napisati šifru za odirede.

8) Telefonsku vezu imamo sa Podgrmečkim odredom. Sa Petrovačkim bataljonom, Ribničkim odredom i vama preduzeli smo uspostavljanje telefonske veze, te smo u tom smislu uputili dva partizana iz našeg voda za vezu da dotjeraju potreban materijal, pa vas molimo da im izađete u susret.

9) Ovaj izvještaj je nepotpun, jer nismo stigli još da se detaljno upoznamo sa čitavim stanjem u našim odredima. Nastojaćemo da to bude čim prije.

Pol. komesar
Ilija⁶

Komandant
Milorad⁷

(M.P.)

³ Vidi dok. br. 76.

⁴ O stanju u ovom Odredu vidi dok. br. 85.

⁵ Dr Policar Ištvan-Stevan

• Ilija Došen

~ Milorad Mijatović

**IZVJEŠTAJ DRVARSKOG NOP ODREDA OD 22 JULA 1943
GOD. ŠTABU ČETVORTE NOU DIVIZIJE O SASTAVU I
JAČINI NEPRIJATELJSKIH JEDINICA NA TERENU
ZAPADNE BOSNE¹**

O.C.O.P. — IV/2 K—D

Str. pov. broj 62

22 jula 1943 god.

OBAVJEŠTAJNOM CENTRU IV/2 K

U međuvremenu od I.VII do danas na sektoru ovog O. centra nema nekih naročitih promjena. Na sektoru Petrovca njemačke snage koje su do sada bile dobile su smjenu, divizija u Bihaću koja je bila otišla je iz Bihaća kako smo obaviješteni za Istočnu Bosnu, ali to nije sigurno. Na čitavom Petrovačkom sektoru neprijatelj drži stare položaje. Na dan 19 o.m. jedna kolona od 300 Nijemaca i četnika dolazila je na mjesto zvano Cava da bi vidjela je li zrelo žito u Vakupu²; na dan 20 o.m. dolazili su bliže ceste vakufske u jačini njih 200.

Na dan 21 o.m. njemačke i četničke bande dolazile su u selo Zaglavicu s namjerom da bi pohvatali četnu Drvarskog odreda koja je tamo logorovala, tom prilikom ubili su jednog partizana dok su drugog zarobili, odveli su 10 ljudi iz istog sela, zapalili 1 kuću i 1 pojatu, otjerah 3 vola i 1 kravu.

Na sektoru Grahova četničke bande koncentrišu se na Jelinom Polju, Risovcu i Luki s namjerom da bi vršili neku akciju na ovaj sektor. Snage nam nisu poznate, broj koji se < javlja neistinit je jer se uveličava, poznato nam je to da su neki dezertirali i otkazah poslušnost za akciju s izgovorom da oni neće da se bore.

U Grahovskom bataljonu Drvarskog N.O.P. odreda postavljen je za zamjenika komandanta bataljona drug Svetko Bajić, koji [je] od ranije poznat kao haranger, a kako govore neki borci (drugovi) iz IV Krajiške N.O.U. brigade da je čak dezertirao, postoji mogućnost da bi mogao ometati interese N.O. borbe, zato je potrebno skrenuti pažnju nadležnima. Ovaj Centar obavijestite štab Odreda.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 36—2. k. 767 A. Izvještaj vjerovatno potiče od Drvarskog NOP odreda.

² Odnosi se na Kulen Vakuf.

Na tom sektoru neprijateljske organizovane ob. službe ne može se zapaziti, putem šverca pojedinci pronose razne vijesti i podatke o našim snagama. Letaka neprijateljskih ili slične propagande nije se u posljednje vrijeme zapazilo, opaža se kod četnika demoralizacija, ali strijepe od naših jedinica; neki se javljaju da bi se predali ako bi im se oprostio život, mnogi govore da bi rado ostali kod kuća raditi kad bi bili sigurni da se neće dirati. Ovakvi i slični glasovi stižu iz četničkih redova.

U Kninu, kako smo obaviješteni, okupatorske snage su iste. Narod je ogorčen na njih i četnike, u mnogom se interesuje za N.O. borbu i uspjehe naše vojske. Ustaško-četničke i okupatorske vlasti vrše veliki teror nad narodom. Hapse i progone na svakom koraku.

Na sektoru Petrovačkom četnici nagone naše ljude da njima kose livade; u Bjelaju su sakupili oko 100 ljudi koji su specijalno kosih četnicima. Mane Rokvić zaista je ubio Nikolu Čuka, iz razloga što je Čuk bio popularniji kod četnika. U Bjelaju četnici su vršili silovanje nekih žena, kao glavni krivac je neki Skvadre iz Trubara, žene mnogo strahuju od bande na tom sektoru. Kako doznajemo Mane Rokvić išao [je] s njemačkim avionom u Banjaluku na nekakvu konferenciju i da je zahtijevao od njemačkih oficira da njegove četnike prime u SS diviziju. Četnici su dolazili u selo Prkose 4 jula i opljačkah 1200 kg žita, 12 konja, odnosili su odijela muška i razne stvari iz kuća.

Njemačka vojska u logorma oko Petrovca u ovom mjesecu dobila je do sada tri smjene, jedni odlaze a drugi dolaze.

U Petrovcu okupator (ustaške vlasti) dijelili su brašno i so narodu 9 jula o.g., knez bjelajski dobio je 1.000 kg soli i 500 kg brašna. So su računali 15 kuna 1 kg, brašno 20 kuna 1 kg.

Dane Vekić, Milan Mirković. Dušan Šarac, Božo Mirković, Dušan Mirković, Sava Kulundžija, Nikola Salapura, Gojko Salapura, Dane Brdar, Duro Salapura, svi navedeni bili su u X Krajiškoj N.O.U. brigadi, dezertirah su i predali puške četnicima. Dušan Karanović, pretsjednik O.N.O. odbora, predao pušku četnicima. Naprijed navedeni svi su iz Bjelaja i Bjelajskog Vaganca.

Iz Bihaća domobrani obučeni u njemačka odijela krenuli su prema Slunju, Nijemci iz Bihaća idu prema Bos. Novom, garnizon u Bihaću ima 4.000 vojnika, 200 konja, 16 topova, 70 kamiona, 300 motocikla i na Zavalju 4 topa. Iz Krupe njemačke trupe idu za Bos. Novi.

U ustaškoj štampi govore kako je Draža Mihailović' otišao u London, da je drug Staljin poslao svog zamjenika Tita da mu osigura osvajanje Balkana itd. Među njemačkim vojnicima

zapaža se veliki broj Austrijanaca, Rumuna, Bugara i drugih, a ima ih veći broj starijih od 50 do 55 godina, stariji zalaze po selima i traže hrane, govore da su gladni.

Napominjem da još nije formiran zajednički O.C. odredskog Područja jer još nije niko došao u Odred za vršenje te dužnosti. Drug Rodić i sada je u X Krajiškoj N.O.U. brigadi, drug Sekulić gdje se nalazi ne znam. Prema tomu organizacioni (izvještaj ne mogu poslati, a i sam izvještaj skučen je jer O.S. ne³.

BR. 124

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE DIVIZIJE OD 22 JULA 1943
GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O
AKCIJAMA PODGRMEČKOG NOP ODREDA NA SEKTORU
LUŠCI PALANKA—FAJTOVCI—KISAK¹

STAB
IV N.O.U. DIVIZIJE
—2 BOS. KORPUSA—
Br. 288/43
22.VII 1943 g.,

ŠTABU II BOSANSKOG NOU KORPUSA

Položaj

1.) Štab Podgrmečkog NOP odreda izvijestio nas je o sljedećem²:

a) 17 i 18 o.m. neprijatelj je iz Sanskog Mosta vršio nasilno izviđanje cestom prema L. Palanci do Fajtovaca sa snagama od jedne do dvije satnije.

b) 19 o.m. snage III čete II bataljona Podgrmečkog odreda i jedan vod Udarne čete postavili su zasjedu na cesti u Kisku blizu Fajtovaca. Kod zasjede su bili postavljeni protivtenkovski top i bacač. Neprijatelj je naišao oko 5 sati ujutru sa dva kamiona, 3 motora trokolice i oko 80 biciklista³. Nakon kratke i žestoke vatre neprijatelj je, ne dajući skoro nikakvog otpora, dao se u bjekstvo bacajući oružje i ostalu spremu kao i bicikle. Motori i tri bicikliste pobjegli su cestom prema San-

¹ Dokumentu nedostaje završetak.

² Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4—2. k. 766A.

: Vidi dok. br. 117 i 156.

• Vidi dok. br. 214.

skom Mostu. Zatim je neprijatelj poslao pomoć od 2 blindirana automobila koja su se zaustavila na cesti od Pobrežja prema Husimovcima. Protivtenkovski top otvorio je vatru i pogodio jedan auto. Neprijatelj je u blizini auta postavio jedan top i bacio nekoliko granata, ali mu je naš top brzo rastjerao posluhu. Sa drugim autom pobjegli su nazad.

Neprijatelj je imao preko 100 mrtvih i ranjenih, a 1 domobran se predao sam. Zaplijenjeno je: 10 karabina, 2 laka mitraljeza („šarca"), 1 strojnica, 30 ispravnih bicikla, 2 radio stanice sa dva sanduka pribora, 30 pari cipela i čizama, oko 3000 puščanih metaka, 30 pari odijela i veša, 20 ranaca i nešto sanitetskog materijala.

Spaljena su 2 kamiona i 47 bicikla.

Po saznanju neprijatelj je izlazio u namjeri da popravlja cestu u Kisku na prekopima, a u kamionima je bilo raznog pionirskog alata i materijala.

Pokušaj neprijatelja da prodre blindiranim kamionima i da pruži pomoć ranjenima nije uspio.

Jedan sat poslije borbe došla su tri neprijateljska aviona koji su bombardovali položaj zasjede i mitraljirali, ah bez ikakvih gubitaka.

4 sata poslije borbe došla su tri tenka i pokupili mrtve i ranjene.

Naše jedinice u ovoj borbi nijesu imale nikakvih gubitaka.

Sljedeća dva dana neprijatelj nije nadirao iz Sanskog Mosta.

2.) Šaljemo zaplijenjenu arhivu Kotarske oblasti Ključ, zaplijenjenu u nedavnoj akciji⁴. Arhiva je pregledana u ovom štabu i karakteristična akta i interesantna za vojne štabove i propagandu izdvojena su na početak fascikule, a karakteristična mjesta potcrtana su crvenom olovkom. Ova se akta šalju za Glavni OC.

SMRT FAŠIZMU SLOBODA NARODU!

Politkomesar
SI. otsutan

Zamjenik komandanta
SI. otsutan

Komandant

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 22 JULA
1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE
O NAPADU NEPRIJATELJA KOD SELA KARAMURATO-
VICI'

STAB
VII DIVIZIJE N.O.V.
22-VII-1943 god. u 5 čas. 20 min.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. I P.O.J.

Izviđački vod upućen u pravcu s. Drapnića—s. G. Babine
izvestio je:

Neprijatelja nema u selima Drapnići, Ceribašići i G.
Babine.

Neprijateljska kolona koja nas je napala kod s. Karamu-
ratovića bila je jačine 100 Nijemaca² koji su došli od pravca
Slivne³. Ista kolona zadržala se kratko vreme u s. Drapnićima
a potom je produžila za s. Zunovi.

U s. D. Babine nalazi se nešto milicije.

S. F. — s. N.

Za štab
načelnik
Mil. Pavlović

¹ Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ
pod br. 3932.

² Vidi dok. br. 221.

¹ Vidi dok. br. 119.

IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTE ISTOCNOBOSANSKE NOU BRIGADE OD 22 JULA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O SITUACIJI NA TERITORIJI ŠEKOVIĆA¹

STAB
VI N.O.U. BRIGADE
22.VII.1943 god.
16 časova

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Naša brigada je od 21 o.m. na teritoriji Šekovića. Neprijatelj² se, posle prolaza kroz ove krajeve, zadržao još samo u svojim starim uporištima — Kladnju, Vlasenici, Capardama, Zvorniku, Tuzli itd.

Prolazeći kroz ovu teritoriju neprijatelj, (delovi „Vražje divizije³“ i divizije „Tigar⁴“) vršio je teror nad stanovništvom i pljačku. U selima Mišari, Grabovica i drugim poklano je nekoliko desetina duša. Međutim, izgleda da je glavni zadatak neprijatelja bio pretraživanje i uništavanje naših bolnica, što je jednim delom i uspeo. Neprijatelj je, prema dosada prikupljenim podacima, uništio 48 teških ranjenika, potpomagan četnicima koji su ih vodili na skloništa u kojima su bili ovi ranjenici.

\ Posle povlačenja naših snaga, VI i vojvodanskih brigada, neprijatelj je svojim zločinima i represalijama prema našim ranjenicima i stanovništvu, a takode i četnička propaganda koja je bila naročito aktivna u našem odsustvu, pokolebao moral kod stanovništva ovoga kraja. Stanovništvo nije pravilno protumačilo naše povlačenje iz ovoga kraja pred mnogo nadmoćnijim neprijateljskim snagama i neprihvatanje frontalne borbe stanovništvo tumači kao opštu slabost naše vojske. Ovakav stav rezultat je političke zaostalosti ovoga kraja kao i nasedanja četničkoj propagandi. Svemu tome dosta je doprinelo neorganizovano snabdevanje naše vojske na prolazu kroz

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ pod br. 3953.

¹ Odnosi se na legionarsku 369 „Vražju diviziju“.

¹ Isto

ovaj kraj, preterivanje u rekviziciji, nepravilna konfiskacija, kao i samovoljno pojedinačno snabdevanje vojnika.

Prema prikupljenim podacima neprijateljske snage koje su učestvovala u borbama na ovom terenu uglavnom su krenule u pravcu Sokolca i Tuzle.

Tri bataljona I Vojvođanske brigade prebacila su se na Majevicu 18 o.m. Druga vojvođanska brigada sa kojom smo u kurirskoj vezi nalazi se oko Sikire i verovatno se nalazi na putu za Šekoviće.

I Svi ranjenici, koje je naša brigada prilikom povlačenja povelala, spaseni su i prebačeni u Šekoviće. Odmah po dolasku na ovaj teren preduzeli smo sve mere za brzo prikupljanje ranjenika koji su ostali sakriveni na ovom terenu. Do sada je prikupljeno oko 420 ranjenika, no ovo prikupljanje je još u toku. Preduzeli smo sve mere da se prikupljeni ranjenici, koji su iscrpeni od gladi, nahrane a isto tako da im se ukaže i lekarska pomoć. Dobar deo ovih ranjenika ostavljen je samom sebi za vreme neprijateljskog boravka u ovom kraju, bez hrane i bez ikakve lekarske nege, tako da ima ranjenika koji su umrli od gladi.

Danas smo otpočeli, u zajednici sa upravom bolnice, klasifikaciju ranjenika prema sposobnostima za pokret. Sve sposobne za pokret uzeće naša brigada te ćemo jedan deo oporavljenih poslati u naše bataljone a od ostalih ranjenika obrazovaćemo brigadnu bolnicu. Svim ovim ranjenicima poboljšaćemo hranu tako da bi ih što pre osposobili za brigadu. Teške ranjenike i teško pokretne ostavićemo na ovom terenu. O ovim ranjenicima brinuće se partiska organizacija i komanda područja koje će još odmah preduzeti mere za sklanjanje i ishranu ovih ranjenika kako je to predviđeno od strane saniteta Vrhovnog štaba ranije. Zbeg i ostalo neboračko ljudstvo iz bolnice predali smo komandi područja u cilju zaposlenja, kako bi se bolnica i brigada oslobodile nama nepotrebnog ljudstva. Brigada će sa sobom uzeti i jedan broj konjanika.

Po dolasku na ovu teritoriju mobilisali smo sve jedinice kao i terenske radnike na prikupljanju boraca zaostalih iz brigade. Da bi od velikog broja dezertera mobilisali potreban broj boraca za našu brigadu, preduzećemo sledeće mere: održaćemo što veći broj konferencija i zborova, povešćemo istragu nad organizatorima dezerterstva kao i provalnicima naših ranjenika, izdaćemo proglas objašnjavajući vojno-političku situaciju, kao i potrebu stupanja u našu brigadu i odred.

Napominjemo da se za sve ovo konsultujemo sa PK, OK 1 komandom područja.

Naše je mišljenje da ćemo jednim delom uspeti u mobilizaciji, no ovaj broj neće dostići pređašnje brojno stanje naše brigade.

Formiranje odreda postavice na vojnički čvršćoj osnovi tako da odred bude aktivnija operativna jedinica koja ima za zadatak izvođenje akcija na ovome terenu, kao i političko i vojničko pripremanje ljudstva za brigadu. Štabu ovog odreda daćemo kao pomoć nekoliko boljih drugova iz naše brigade.

Sva ova pitanja koja se postavljaju pred našu brigadu najhitnije ćemo rešiti te tako osposobiti brigadu za što skoriji pokret a. određenom pravcu.

Neprijatelj na cesti Tuzla—Zvornik drži zasede koje sprečavaju prolazak naših jedinica za Majevicu.

Drug Pavle Bojčević preuzeo je stanicu koju je drug Ročko⁵ poneo sa sobom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab:

Politički komesar
Đoko Vujošević

Komandant
Miloš Zekić

BR. 127

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD
23 JULA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE ZA POKRET
NA PROSTORIJU SELA VLADOJEVIĆ¹

ŠTAB I PROLETERSKE
UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE

ŠTABU I PROLETBRIGADE

1) Odmah po prijemu ovog naređenja krenite sa jedinicama vaše Brigade za s. Vladojević — 10 km južno od Olova — gde će vas čekati drugovi Koča i Plavi. Na određenu prostoriiju stići obavezno u toku sutrašnjeg prepodneva, pošto se sutra(24 o.m.) uveče ima nastaviti pokret.

2) Odmah uputite jedan pouzdan vod u s. Pridvorica — 6 km zapadno od s. D. Babine — gde će se povezati sa 2 Engleza (sa 2 radio-stanice) i primiti pismene direktive za druga Vasu. U toku noći 24-25 o.m. ovaj vod će se sa Englezima prebaciti preko drumu Sokolac—Han Pijesak i javiti drugu Vasi na pravcu Mislovo—Dumanjići. Vod će ostati kod štaba Divizije, odnosno druga Vasa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU¹

23.VII. — 15h

Komdiv. Koča

BR. 128

NAREĐENJE ŠTABA PETE NOU DIVIZIJE OD 23 JULA
1943 GOD. ŠTABOVIMA BRIGADA ZA DEJSTVA NA KO-
MUNIKACIJI SARAJEVO—MOSTAR I SARAJEVO—
TRAVNIK¹

Za arhivu dostavljeno jedinicama po kuririma²

STAB
V N.O. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA
Br. si.
Dne 23 VII 1943 god.

STROGO POVJERLJIVO!

ŠTABU KRAJ. NOU BRIGADE

Položaj

Prema naređenju V. Štaba naša divizija do daljeg naređenja ima zadatak da dejstvuje na komunikacijama Sarajevo—Mostar i Sarajevo—Travnik.

Prema tome osnovni zadaci naših jedinica su rušenje i uništavanje pruga i cesta na datom sektoru kombinujući to sa zasjedama na pogodnim mjestima tih komunikacija. Rušenje mostova, propusta, zarušavanje i uništavanje telefonske i telegrafske veze sa kombinacijom zasjeda daće najbolje i najkorisnije akcije naših jedinica. Zasjedama treba stalno mijenjati mjesta i postavljati ih na mjesta najvjerovatnije moguća za nadlazak neprijatelja.

¹ Kopija, pisana na mašini, Ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4—6, k. 781.

² Dopisano plavim mastilom. ćirilicom.

Pri jačem reagiranju neprijatelja ne prihvatiti teže frontalne borbe, no težiti da se bočnim dejstvom i brzim ispadima nanesu neprijatelju gubitci. U tom cilju, za razbijanje koncentričnih neprijateljskih napada treba upućivati lake jedinice (bataljon) u pozadinu neprijateljskih snaga sa tačno određenim zadatkom. Obratiti pažnju na bočne nepr. kolone, koje se mogu pravilnom ocjenom razbiti i uništiti (primjer Rakova Noga³). Davati uputstva štabovima bataljona detaljno, a naročito o uvježbavanju boraca za rušenje komunikacija i pravilno postavljanje zasjeda.

Od avionskog dejstva još uvijek imamo nepotrebnih gubitaka. Odgovornost po ovom pitanju kod nas nije ispoljena, te skrećemo pažnju štabovima brigada na to. Potrebno je dati opširna uputstva štabovima bataljona, upravi bolnice i intendanturi i najoštrije postaviti odgovornost u slučaju nepravilnog postupka. Ukazati na greške koje su se do danas ispoljile (loženje vatara u blizini jedinica, otkriveni marševi, slaba konspirativnost mjesta bolnice, štabova i td.).

Takođe, vojničkom obezbjeđenju jedinica i bolnice posvetiti veću pažnju. Dati i po tome uputstva.

U cilju gornjeg

n a r e đ u j e m o

I brigada dejstvovaće na sektoru Ivan Sedlo — Tarčin — Rajlovac — Visoko — Kiseljak — Dusina. Razmisliti o likvidaciji Visokog, kada se neprij. snage udalje od njega. Povezati se sa drugom Novoselom i davati mu zadatke aktivizirajući njegov odred, u odnosu na njegovu jačinu⁴. Najbolje da akcije odreda budu zajedničke sa nekom jedinicom brigade. Obratiti pažnju na pravac Kiseljak — Otigošće, ako bi uslijedila lokalna nepr. ofanziva.

Štab brigade treba da bude oko Kreševa—Lipe.

Čitavu bolnicu smjestiti oko s. Deževice i odmah preduzeti pravljenje tajnih skloništa za teže ranjenike, po čemu se posavjetovati sa pol. radnicima na terenu. Pripremati bar manju rezervu hrane za bolnicu.

IV brigada dejstvovaće na prostoru Travnik — Lašva — Kakanj — Kiseljak — Fojnica. Dajemo sugestije za likvidiranje manjih neprijateljskih garnizona duž komunikacija, gdje bi imali vojničkog i političkog uspjeha. Travnički odred dejstvovaće na liniji G. Vakuf—Bugojno—Travnik i sa štabom odreda treba imati vezu.

Štab brigade treba da bude oko s. Klisure u čijoj blizini smjestiti bolnicu. Pripremiti tajna skloništa za teže bolesnike

na najpogodnijem mjestu. Slati patrole prema Šebešiću, ovo i u cilju veze sa odredom. Jedan bataljon držati u rezervi u blizini štaba, koji će dati potreban broj vojnika za komandu mjesta u Fojmci, koja potpada pod kontrolu štaba brigade dok se ne formira komanda područja.

XI brigada djeluje na prostoru Ivan Sedlo — Konjic — Ostrožac — Prozor. Prve akcije izvesti na prugu u cilju uništenja mostova i propusta oko Bradine.

Povezati se sa Ramskim odredom koji će djelovati na sektoru oko Prozora i G. Vakufa i koordinirati rad jedinica.

Štab brigade treba da bude oko s. Dobričevića, u čijoj blizini smjestiti bolnicu. Pripremiti tajna skloništa za teže bolesnike i ranjenike, u čemu se posavjetovati i sa štabom odreda⁵.

Rad u pozadini: Sprovoditi u život ranija data uputstva: održavati konferencije, stvarati NOO-e; razviti agitaciju i propagandu za mobilizaciju u NO vojsku; uputstva za skrivanje žita itd⁶.

Štab I brigade privremeno će da uspostavi komandu mjesta u Kreševu sa potrebnim brojem straže. Komanda mjesta treba da reguliše život u gradu.

Obavještajnu službu treba organizovati i razviti što bolje, jer su pravovremena i tačna obavještenja jedan od najvažnijih uslova za pravilan rad i uspjeh naših jedinica. — Sva obavještenja o neprijatelju odmah treba da se šalju preko ob. centara brigada našem ob. centru.

Ishrana jedinica: Nastojati da se što bolje organizuje ishrana jedinica na datom sektoru. Pravilnim radom i objašnjavanjem kod naroda to će se na sektoru naše divizije moći postići.

Štab divizije nalaziće se u blizini s. Gojevići (kod pilane uz vodu). Dalji pokret prema Inču, o čemu ćemo obavijestiti.

Hirurška ekipa sutra će obići teže ranjenike, jer treba brzo izvršiti dekoncentraciju bolnica. Po potrebi hirurška ekipa obilaziće brigadne bolnice.

— Štab IV brigade treba da kontroliše cestu Kiseljak — Fojnica i 24 o. mj. treba da uputi smjenu Janjskom bataljonu⁷, najkasnije do 14 č.

Potvrdite prijem naredbe.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

(M.P.)

Komandant

⁵ Opširnije o izvršenju ove zapovijesti vidi u dok. br. 166.

* „Uputstva za skrivanje žita itd.“ dopisano plavim mastilom, ćirilicom.

⁷ Odnosi se na bataljon Šeste NOU brigade. U svome sastavu imao je ljudstvo iz Janja, te se i po tome zvao „Janjski bataljon“.

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE DIVIZIJE ŠTABU PRVOG I DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O AKCIJAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 1—20 JULA 1943 GODINE¹

ŠTAB
XII NAROD.-OSLOBOD. UDAR.
DIVIZIJE

OP. Br. 11/43 str. poy.
23-VII-1943 g.

Izveštaj o akcijama za vrijeme od 1—20 jula 1943 god.

ŠTABU I i II BOSANSKOG NOU KORPUSA

Položaj

Po završetku akcije na grupe četnika Laze Tešanovića², vršene u smislu postojećih zadataka ove divizije i odgovarajuće vojne situacije, a vođene od 20 pr. mj. do 5 ovog mj., u kojoj su naše jedinice razbile četnike i izbile na Vrbas i domak same Banje Luke. Naneseni su gubitci intervenciji njemačko-domobranskih trupa (čije uporno traženje od četnika i zajedno s njima izvedena), koji su u tri kolone nadirali od Banje Luke i Kotor Varoši, preko Javorana prema Skender Vakufu. Kolone su se vratile u Kotor Varoš. Neprijatelj je svakodnevno posipao sela letcima iz aviona, bojeći se brzog prelaženja naroda toga kraja u Narodno-oslobodilačku borbu. — Ubijeno je u borbama i zarobljeno 40 četnika, dok ih je ranjeno mnogo više. Naši gubitci u svim borbama od 20-VI do 5 VII iznose: 15 mrtvih, ranjenih i nestalih. Pristupilo je našim jedinicama 10 četnika. Održano je 10 uspješnih konferencija i zborova sa narodom, kao i svečanih crkvenih zborova, na kojima je kršten veliki broj djece.—

Prema dobivenim zadacima od štaba I Bosanskog NOU korpusa, za što bržu i jaču aktivizaciju naših snaga u Centralnoj Bosni, 5 ovog mj. krenule su naše snage na čišćenje sektora sjeverno od ceste Kotor Varoš — Maslovar — Teslić³.

¹ Original, pisan na maJini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 6—2, k. 865.

² Lazo Tešanović, četnički komandant u Bosni. Ubijen 1946 god. kao odmetnik.

• Vidi dok. br. 16, 22 i 31.

Jedna naša jedinica, koja je išla preko Uzlomca, sukobila se je sa grupom četnika⁴ — Rade Radića, te ih je 5 ubila i 7 ranila. Zarobljeno je 6 karabina i nešto municije.

U noći između 9 i 10 ovog mj. izvršena je akcija na ustaško-domobranski garnizon u Prnjavoru³ i četnička uporišta, na Ceru — Vučjaku — Glogovcu i Mačinom Brdu. Naše jedinice su u dvodnevnom maršu došle na položaje, odakle se je izvršio nalet na pomenuta neprijateljska uporišta. Jedinice II i V KNOU brigade i PPO-a su nakon polmčasovne snažne borbe u jurišu likvidirale sva pomenuta uporišta i zauzele grad Prnjavor. Tom prilikom pobijeno je 15 četnika i domobrana, zarobljeno 60, od kojih je 10 ostalo u našim jedinicama. Zaplijenjeno je 50 karabina, 6 sanduka puščane municije, 2 sanduka minobacačke municije, 150 metara brašn[^], 800 kg šećera, manufakturne i druge robe u vrijednosti preko 5 milijuna kuna. Ostatak domobranske i četničke vojske bježao je prema Derventi i Savi, dok je većina demoralisana našim uspjesima, poslije nedavne neuspjele kombmovane njemačko-ustaško-četničke ofanzive na nas, kao i uspjesima naše NOV u Istočnoj Bosni, razbježala se kućama. Naši gubitci na grad Prnjavor iznose: jedan mrtav drug i dva lakše ranjena.

Na komunikaciji Banja Luka—Prnjavor—Derventa, koja je ovom akcijom izbačena iz stroja, porušeno je 6 mostova. — Isto tako izbačena iz stroja komunikacija Prnjavor—Tešanj—Teshć.—

13 ovog mj. krenule su naše snage na zadatak: razbijanje grupe četnika Forkape⁶, na sektoru Careva Gora — Motajica — Srbac. Ovim zadatkom razbijena je koncentracija i plan četnika, da oduzmu od naših snaga grad Prnjavor. U ovoj koncentraciji učestvovali su četnici Rade Radića, Forkape i Ljube Bundale, sa nešto Nijemaca iz Banje Luke i legionara iz Dervente. U borbama koje su trajale do 17 ovog mj. naše snage uspjele su potpuno razbiti četničke koncentracije i, protjeravši Nijemce, odnosno legionare, uz gubitke, za Jošavku i Derventu i izbile na planom predviđenu liniju Srbac—Sava—Motajica—Kalendarovci—Pojezna. U tim borbama ubijeno je preko 50 četnika, zarobljeno 23, a predalo se 85, koji su ostali u našim jedinicama, a među njima zamj. komandanta četničkog bataljona i jedan komandir, dok se među ubijenim nalaze dva četnička komandira Jelenko Kušić⁷. Zaplijenjeno je 90 karabina i jedan p. mitraljez, zaplijenjena je veća količina žita, koja se nalazila u četničkim magazinima, a pošto je isto upljačkano — prisilno

⁴ Vidi dok. br. 31 i 55.

⁵ Vidi dok. br. 55 i 130.

* Nikola Forkapa, komandant Motajičkog četničkog odreda

¹ „Jelenko Kušić“ na originalu dopisano plavim mastilom, latinicom

oporezovanjem naroda, podijeljeno je sirotinji. Takođe je u Srpcu zaplijenjena ustaško-četnička ambulanta, sa sanitetskim materijalom, kao i jedna njemačka liferacija papirnatih cipela četnicima za isporuku žita. Naši gubitci za to vrijeme iznose: 4 poginula druga i 6 ranjenih.

Ovom akcijom uspjelo se je prvi puta prodrijeti sa našim jedinicama na sektor zloglasnog i prevejanog četničkog komandanta — Forkape, koji je okrvavio ruke u napadima na naše bolnice, a pred narodom vješto sakrivao svoju saradnju sa okupatorom. — Narod je oduševljeno pozdravio našu vojsku kao oslobodioce, pomažući je u davanju obavještenja i hrane, i tražio da naše jedinice ostanu na tom sektoru, u cilju potpune likvidacije četničkih grupa i zaštite od pljačke i zuluma okupatora, ustaša i četnika.

Ustaško-četnički povjerenici za oporezivanje i pljačku novog žita pobjegh su u Gradišku. —

Aktivnošću naših jedinica za ovih 20 dana proširen je sektor oslobođene teritorije, koju kontrolišu jedinice ove divizije, na preko 2 hiljade i 200 kv. km. — Oslobođenjem grada Prnjavora povećao se broj izbačenih komunikacija iz stroja (državnih cesta) na oko 250 km. To su ceste na važnim komunikacijama Banja Luka — Doboj — Tuzla i Banja Luka — Derventa — Brod. — Razbijene su i raspršene sve veće četničke grupacije i njihova uporišta, osim još četnika Rade Radića, kojemu su u ranijim bojevima nanijeti veći gubitci, dok su njemačko-ustaškim garnizonima ne samo nanijeti veći gubitci, nego ih se vezalo i prisililo na defanzivni stav u preostalim garnizonima Centralne Bosne. Ovim akcijama nastupila je kod četnika još -veća demoralizacija, koja se očitovala u prelasku preko 100 četnika na našu stranu, dok su se preostali razbili u manje grupe i vrše ubistva iz zasjeda naših neopreznih i ostavljenih boraca, dok stvarno ne preduzimaju nikakvu veću akciju sami, već samo sa Nijemcima i ustašama, ali ni tada ne predstavljaju ozbiljnu vojničku snagu. Može se još primijetiti da se najviše četnika predalo i predaju se sa Pojezne i krajeva neposredno oko Prnjavora, dok su najokorjehji zločinci i nadalje grupa Rade Radića i Laze Tešanovića, koji su najvjernije sluge okupatoru.

Naš boravak u ovome kraju imao je dalekosežnih političkih posljedica na prilazak naroda Centralne Bosne Narodno-oslobodilačkom pokretu i aktivizaciji u NO-u borbu. To se najbolje odražava, kako na ishrani vojske, koja je dobra — na dobrovoljnoj bazi u sektoru oko Prnjavora, tako i na mobilizaciji novih boraca za naše jedinice, jer pored mjestimične prisilne mobilizacije, koja u ovim krajevima uspijeva 25-50%/o,

javljaju se mnogi omladinci i omladinke dobrovoljno u našu vojsku. Novomobilisanih boraca, za ovaj period ima oko 250. Dezertiralo je 10 boraca, od tih 6 četnici, koji su zarobljeni, te ostali u našim jedinicama.

Svaki pogodan momenat koristi se održavanjem političkih konferencija i zborova sa narodom, na koje se narod u priličnom broju odaziva.

Duži boravak naših jedinica na ovom sektoru imao bi povoljnog uticaja na bržu preorijentaciju i aktivizaciju naroda ovoga kraja na stranu Narodno-oslobodilačke borbe.

Za kontrolisanje ovog sektora i organizaciono učvršćenje narodno-oslobodilačke vlasti trebalo bi imati nešto više snaga na ovome sektoru, jer razvlačenje snaga ove divizije onemogućava brzu koncentraciju, kao i dovoljnu udarnu snagu ove divizije za pretstojeće zadatke

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU'

(M.P.)

POLITKOMESAR
Službeno odsutan

NAČELNIK ŠTABA
Mirko

KOMANDANT
Šoša

P. S.⁸ Prilikom rekvizicije i evakuacije Prnjavora desilo se je nešto nepravilnih postupaka, koji su prouzročeni pogrešnim shvatanjem komandnog kadra o brznoj evakuaciji. Isto tako desio se je za vrijeme borbe i same evakuacije grada Prnjavora slučajan požar, koji se proširio na jedan trgovački kvart. Oštećenim privatnicima isplaćeno je na ime otštete za privatnu robu 310.000 kuna, dok je ostatak isplaćen priznaticama.

NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE NOU DIVIZIJE OD 23
JULA 1943 GOD. ŠTABU PETE BRIGADE I ŠTABU PRNJA-
VORSKOG NOP ODREDA ZA ČIŠĆENJE SEKTORA KO-
KORI—LADEVCI—BREZIČANI—DUBRAVA I BRANEŠCI¹

STAB
XII NOU DIVIZIJE
O-P-Str. pov. br.
23 jula 1943 god.
Položaj

ŠTABU V KNOU BRIGADE i ŠTABU PRNJAVORSKOG PO-a
Položaj

Štab V KNOU brigade krenuće sa dva bataljona², pret-
hodno ostavivši osiguranje na Glogovcu, Macinu Brdu i Čeru,
jačine po jedan vod, zajedno sa snagama PPO-a, na obuhvatno
čišćenje sektora koji zahvaća Kokori—Lađevci—Brezičani—
Dubrava—Branešci.

Snage V KNOU brigade nastupaće od Lišnje i Gajeva,
preko Kokora—Lađevaca u Brezičane kod škole, koja je zborna
mjesto svih snaga koje učestvuju u ovoj akciji.

Drugom kolonom nastupaće od Vršana preko Branešaca
za Brezičane.

Snage PPO-a krenuće sa Reljevca, dolinom Ukrine, preko
Stare i Nove Dubrave za školu u Brezičane.

Sve snage imaju izbiti u 5 sati ujutro 25 ovog mj., na
zborna mjesto u Brezičane, odakle se po smotri najkraćim
putem vraćaju na svoje stare položaje i zadatke³.

Ovom akcijom rukovodiće zamjenik k-ta V KNOUB-e
drug Čoče⁴.

Sve snage moraju se međusobno ispomagati i brzo inter-
venisati u slučaju jačeg otpora na nekom položaju.

Znaci raspoznavanja redovni, zvučni znaci: kreketanje
žabe poziv jedanput, odziv dvaput.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant
Šoša

¹ Original, pisan na mašini, latiniccm, nalazi se u arhivi Vojno-
istoriskog instituta pod reg. br. 5/4, k. 865.

² Vid: dok. br. 131.

³ Vidi dok. br. 159.

⁴ Ratko Vujović

NAREĐENJE ŠTABA PETE NOU BRIGADE OD 23 JULA
1943 GOD. ŠTABU TREĆEG I ČETVRTOG BATALJONA ZA
ČIŠĆENJE TERENA KOKORI—LAĐEVCI—BREZICANI—
DUBRAVA—BRANEŠCI¹

ŠTAB
V K.K. NOU BRIGADE
br. službeno
23 jula 43 g. u 22 časa

ŠTABOVIMA III i IV BATALJONA

Štab XII NOU divizije u svojoj naredbi² od danas stavio je u zadatak snagama naše brigade i Prnj. odreda da u toku noći između 24 i 25 ov.m. napadnemo bande Rade Radića obuhvatnim čišćenjem sektora koji zahvaća Kokori—Lađevci—Brežičani—Dubrava—Branešci.

Snage naše brigade nastupaće jednom kolonom preko Korka i Lađevaca u Brežičane, a drugom kolonom od Vršana preko Branešaca na Brežičane.

Snage Prnj. part. odreda krenuće sa Reljevca, dolinom Ukryne preko Stare i Nove Dubrave na Brežičane.

Sve snage imaju izbiti u 5 sati ujutro 25 ov.m. na zbornom mjestu u Brežičane kod škole, odakle se po smotri najkraćim putem vraćaju na svoje stare položaje i zadatke.

Ovom akcijom rukovodiće zamj. k-dta V brigade drug Coče.

Sve snage moraju se međusobno ispomagati i brzo intervenisati u slučaju jačeg otpora na nekom položaju.

Snage naše brigade imaju zadatak da prije pokreta na ovu akciju prethodno ostave osiguranje na Glogovcu, Mačinu Brdu i Ceru, jačine po jedan vod.

U vezi s tim izdajemo sljedeću

Z A P O V I J E S T :

III bataljon odmah po primitku ovog naređenja krenuće sa dosadašnjih položaja na liniju Gusak—Gajevi. Prethodno će na Ceru ostaviti jedan vod za osiguranje komore III i IV bataljona.

Sjutra 24 ov.m. u 21 čas snage III bataljona krenuće sa Gusaka preko Gajeva i Crkvine na Kokore (kod škole) odakle će produžiti na Lađevce izbijajući na kotu Divan 382, a odatle na zbornu mjesto u Brežičane kod škole.

Ovaj pokret mora biti brz i prodoran sa zadatkom da otsiječemo dio četničkih snaga od Jošavke.

IV bataljon sa dvije čete koncentrišaće se sutra (24 ov.m.) na Ceru najdalje do 20 časova. Prethodno će na Glogovcu i Mačinu Brdu ostaviti osiguranje od po jednog voda. Vod na Glogovcu povezaće se čvrsto sa Štabom brigade na Vučijaku i o svemu ga redovno izvještavati. Vod na Mačinu Brdu povezaće se čvrsto sa Komandom mjesta u Prnjavoru.

Dvije čete IV bataljona u 8,00 časova krenuće na Vršane, odakle će u 24 časa krenuti na Branešće čisteći Zivkovice i Novakov Grob kao i same Branešće, ukoliko se tamo bude nalazio neprijatelj. Iz Branešćaca produžuje na Brežičane do zbornog mjesta. Ove dvije čete kretaće se normalnim maršom i samo ukoliko bude potrebno ukazaće hitno pomoć našem III bataljonu ili snagama odreda. Sa ovim dvjema četama kretaće se i drug Coče, zajedno sa štabom IV bataljona.

Cim bataljoni izbiju na zbornu mjesto kod škole u Brežičane, poshje kraćeg odmora vратиće se na položaje koje su danas držali, i to najkraćim putem.

Napominjemo da akcija mora biti brzo izvedena kako bi se bataljoni mogli na vrijeme vratiti na svoje stare položaje. Štab IV bataljona skrenuće naročitu pažnju vodovima koji ostaju na Glogovcu i Mačinu Brdu da budu vrlo oprezni i budni i da prime borbu ukoliko se neprijatelj pojavi.

Vod III bataljona koji će ostati na Ceru mora stalno * patrolirati prema Carevoj Gori i prema Bubnju.

Znaci raspoznavanja redovni.

Zvučni znaci: kreketanje žabe, poziv jedanput, odziv dva puta.

Da bi akcija bila što uspješnija zavisi od tačnosti da sve snage sa polaznih položaja (III b. sa Gusaka a IV bat. sa Vršana) krenu u određeno vrijeme.

Snage odreda sa Reljevca krenuće u 23 časa.

Sve bolešljive i nepokretnije borce ostaviti uz komoru.

IV bataljon će svoju komoru ostaviti kod voda III bataljona na Ceru³.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

BR. 106

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD
JULA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE ZA POKRET NA
PROSTORIJU MUŠICI—ZAGONE¹**

STAB I PROLETERSKE
UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE

ŠTABU I PROLETBRIGADE

- 1) Pravac: prostorija Musići—Zagone.
- 2) Polazak: 25.VII. u 2 časa po ponoći.
- 3) Obezbeđenje:** prema Olovu i Kamenici.
- 4) Desno od I Proletbrigade: VII Hrvatska divizija (sa 2 brigade) pravcem Dragoradi—Sv. Rok—prostorija Križevići—Moguše—Ligatiće.
- 5) U Olovu manji neprijateljski delovi.
- 6) Dalji pravac: Centralna Bosna i Krajina. Usput ćemo se sastati sa III i VII — oko G. Vakufa.

Koča

7)² Vašim pravcem će se kretati V.Š. Bataljoni u s. Medojevići biće zaštitnica V.Š. — s kim će prethodno stupiti neposredno u vezu.

¹ Original, pisan zelenim mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 45/2, k. 709. Naređenje je vjerovatno pisano 24 jula 1943 godine.

NAREĐENJE ŠTABA ČETVRTE NOU DIVIZIJE OD 24 JULA
1943 GOD. ŠTABOVIMA RIBNIČKOG, PODGRMEČKOG I
DRVARSKOG NOP ODREDA I ŠTABU DESETE KRAJIŠKE
NOU BRIGADE ZA JACI PRITISAK NA NEPRIJATELJSKE
GARNIZONE¹

STROGO POVJERLJIVO I NAJHITNIJE

Za Štab Korpusa²

ŠTAB
IV N.O.U. DIVIZIJE
—2 BOS. KORPUSA—
Br. 294/43
24.VTI 1943 g.

ŠTABOVIMA RIBNIČKOG. PODGRMEČKOG i DRVAR-
SKOG ODREDA i ŠTABU X KRAJIŠKE NOU BRIGADE

Štab Ribničkog odreda izvijestio nas je o sljedećem:

1.) Neprijatelj je neopaženo otišao noću 22-23 o.m. sa Bravskog, a u logoru ostavio nešto žita i soli. Otišao je vjerovatno u pravcu Petrovca.

2.) Još nemamo izvještaja da li je neprijatelj napustio i okuku na Paunovcu, to se još ispituje.

3.) Noću 22-23 o.m. 5 boraca II bataljona Ribničkog odreda privukli su se do rovova kod Šumske uprave u Ključu i bacili bombe u rovove i povukli se. Neprijatelj je poslije toga dugo gađao jakom puščanom i mitraljeskom vatrom u sve strane, a otvorio je vatru i iz topova.

4.) Dobijen je neprovjeren izvještaj iz Petrovca da je oko 2500 Nijemaca, otišlo iz Petrovca u pravcu Bihaća. Govorili su da idu na Jadran. Postoji mogućnost da su te trupe otišle radi ofanzive na Liku i Baniju ih Kordun jer obično daju lažne podatke.

5.) *Zadaci naših jedinica:*

a) Ribnički odred: — Treba porušiti-prekopati cestu kod Klokotovca i Paunovca i postavljati zasjede na pogodnim mjestima;

— najhitnije provjeriti stanje u neprijateljskim garnizonima Ključ, Petrovac i Mrkonjić Grad. Isto tako treba provjeriti ima li neprijateljskih snaga kod Pudin Hana, u Vrhpolju i na Kuku kod Klokotovca. O ovoj provjeri treba najhitnije dostaviti izvještaj;

— predviđena ekonomska akcija također dolazi u obzir, kao i mobilizacija sela u blizini mjesta predviđene ekonomske³ akcije. Ove akcije izvoditi prema stvarnim mogućnostima u odnosu na raspoložive snage.

b) Podgrmečki odred: — Budno pratiti sve promjene u Petrovcu i u neprijateljskim garnizonima uz cestu Petrovac—Bos. Krupa i inicijativno djelovati⁴ u slučaju bitnih promjena. Najhitnije izvještavati ovaj štab o svima promjenama na sektoru Odreda a naročito u Petrovcu i po garnizonima na označenoj cesti. Kad se prikupe podaci, najvažnija je brzina dostavljanja izvještaja do Odreda i do štaba Divizije⁵.

v) Drvarski odred: — putem OS najhitnije provjeriti stanje u Petrovcu i okolnim selima do Vrtoča;

— budno pratiti sve promjene u talijanskom garnizonu u Kninu;

. — u slučaju bitnih promjena na Petrovačkom sektoru djelovati inicijativno i najhitnije izvještavati zamjenika komandanta ove Divizije druga Petra, štab Korpusa i ovaj štab;

g) X Krajiška brigada: — putem OS budno pratiti sve promjene na Kninskom sektoru i u Kninu i najhitnije izvještavati⁶ kao i Drvarski odred.

Uslijed brzog razvoja događaja postoji mogućnost za brze promjene u garnizonima. Naša OS treba da bude spremna i sposobna da blagovremeno prikupi podatke o promjenama, a štabovi da brzo, i inicijativno reagiraju na bitne promjene u neprijateljskim garnizonima. Od najveće je važnosti brzo dostavljanje izvještaja o promjenama ovome štabu.

SMRT FAŠIZMU —" SLOBODA NARODU!

Politkomesar
SI. otsutan

Zamjenik komandanta
SI. otsutan

Komandant
Branko

(M.P.)

⁵ Ova je riječ u originalu dopisana plavim mastilom, latinicom

⁶ Isto

⁵ Vidi dok. br. 143 i 156.

⁶•Vid: dok. br. 160 i 161.

STAB
IV N.O.U. DIVIZIJE
2 BOS. KORPUSA
K.Br. 294/43
24-VII 1943 g.

ŠTABU⁷ II BOS. NOU KORPUSA

1) Dostavljamo ovu kopiju naređenja našim jedinicama iz koje se vide promene na našim sektorima i šta je naređeno jedinicama.

2) Da li je uhvaćena veza sa V.S. — Nepovoljno je što „Slobodna Jugoslavija“ ne javlja ništa o akcijama IV divizije II Korpusa.

Ako nema veze, možda bi trebalo preko G.S.H. slati izveštaje. Primećuje se da se izveštava i o najsitnijim akcijama u Sloveniji, a naše se ne objavljuju ni veće.

3) Zbog brzog razvoja događaja po mom mišljenju trebalo bi napisati letak za talijanske vojnike i slati na Kninski sektor i u ostale talijanske garnizone. Ako naš štab II Bos. korpusa ne može izdati takav letak, trebalo bi da ga izda G.S.H.

V.S. je izdavao ovakve letke u Sandžaku i Ist. Bosni još 1941 god.

Takve letke, koji bi se davali vojnicima, trebalo bi možda slati i talij. komandama uz poziv na predaju, prelazak partizanima ili samovoljan odlazak pojedinačno ili u grupama u Italiju. Talij. vojnici su demoralisani, treba im objasniti u lecima stanje na frontovima (Istočnom, Sicilijanskom i unutarjem u Italiji).

S drugar, pozdravom

S. F. — s. N.

(M.P.)

Komandant
Branko

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE PROLETERSKE BRIGADE
OD 24 JULA 1943 GOD. ŠTABU DRUGE DIVIZIJE O BOR-
BAMA VOĐENIM U VREMENU OD 17 DO 24 JULA¹

STAB
IV PROL. BRIGADE
24. juli 1943 g.

ŠTABU II PROLETERSKE DIVIZIJE

Dostavlja se operativni izveštaj za akcije koje je izvela naša brigada u vremenu od 17 ov.mj. do danas:

1.— 17 ov.mj. oko 18 časova izvršili smo pokret sa Kraljice (k.884) sa zadatkom likvidacije Petrovog Sela² u dolini Spreče kao i ž. stanice u istom selu. Jedan bataljon imao je zadatak da kao lijeva pobočnica zauzme Krstac i dalje produži sa čišćenjem četničkog sela Kakmuža.

Borba je prvo počela na položaju Krstac, koga su držali četnici. Poslije kraće borbe neprijatelj je razbijen tako da je bataljon poslije toga bez ikakve borbe ušao u s. Kakmuž. U selu nije bilo stanovništva, pošto je sve još ranije pobjeglo na desnu obalu Spreče. U samom Petrovom Selu naše jedinice nisu naišle ni na kakav neprijateljski otpor sem na ž. stanici koja je branjena od jedne satnije domobrana željezničke pukovnije. Poslije kraće borbe likvidirana je i stanica.

U ovoj borbi zarobljeno je 19 domobrana a zaplijenjeno: 1 p.mitraljez, 19 pušaka, oko 150 metaka, nešto ručnih bombi i razne druge vojničke spremne.

U odbrani stanice učestvovao je blindirani voz koji je nakon likvidacije uspio da se izvuče u pravcu Tuzle.

Zelj. stanica je zapaljena kao i osam zgrada oko stanice. Zelj. pruga je na više mjesta prekinuta kao [i] srušen most ispred ž. stanice.

U ovoj akciji nismo imali ni mrtvih ni ranjenih.

Po izvršenom zadatku povukli smo se na prostoriju s. Duranovići—s. Micijevići.

2.— 20 ov.mj. prema dobivenom zadatku naša brigada je izvršila pokret u pravcu s. Breze' sa zadatkom likvidacije četničkih položaja: V. i M. Ostravica—Kamenički Vis—Bojište. Ovo su bih zadnji položaji koje je neprijatelj mogao braniti

na Ozrenu. U ovom napadu na ozrenske i trebavske četnike učestvovala je II Proleterska brigada kao desna kolona i I i II Dalmatinska kao lijeva kolona³.

Glavni pravac napada naše brigade bio je V. Ostravica (k.917)—M. Ostravica—s. Boljanić, dok svega sa jednim bataljonom kao sporednim pravcem na Kamenički Vis (k.821).

Neprijatelj na ovim položajima nije uopšte dao otpora već se je povukao u pravcu s. Boljanić, odnosno položaja Gostilj. Poslije izlaska na Ostravicu bataljoni su produžili pokret i ušli u s. Boljanić gde su nailazili na pojedine razbijene grupice četnika, koje su bez borbe savlađivali.

U ovoj akciji zarobljeno je 20 četnika (većinom sa teritorije Trebave), a zaplijenjeno 20 pušaka, oko 1000 metaka, nešto ručnih bombi itd.

U ovoj akciji mi smo imali jednog mrtvog druga.

Poslije izvedene akcije bataljoni su se povukli na prostorijsku Ostravica—Kamenički Vis—s. Brezići.

3.— 21. ov. m. j. u 13 časova prema dobivenom naređenju izvršili smo pokret sa ove prostorije u pravcu: G. i D. Bukovice. Pokret je bio vrlo brz obzirom da je neprijatelj⁴ uspio da uđe u s. Seona i produži preko G. i D. Brijesnice u pravcu G. Bukovice.

Baš u momentu kada je brigada pristizala u D. Bukovicu neprijatelj je sa svojom glavninom već izbijao južno od s. Micijevići preko Tumarskog Brda u pravcu Omerove Vode. Ovde je bila pristigla i čitava njegova komora. Odmah po izbijanju na Omerove Vode neprijatelj je produžio u pravcu D. i G. Bukovice.

Radilo se o brzini ko će prije posjesti položaje južno od D. Bukovice i to: Mrkalica—Dolina (k.588)—k.318, "kuda je neprijatelj nastupao. Uspjeli smo oko 17 časova posjesti ove položaje prije od neprijatelja i na istima odmah poslije toga primiti borbu.

Prema procjeni neprijatelj je bio u jačini jedne bojne „Vražje divizije“. U prvi momenat uspjeli smo da donekle neprijatelja iznenadimo i da ga povratimo sa njegovih istaknutih tačaka. Jedan naš bataljon uspio je da izbije u pozadinu neprijatelja, tj. da napad[ne] na njihovu komoru na Tumarskom Brdu i da se na tim položajima zadrži čitavu noć.

U toku noći preduzimali smo tri puta napad na neprijatelja sa ciljem da ga odbacimo od pravca Omerova Voda—Karačić, kao i radi toga da ne dozvolimo neprijatelju inicijativu, jer u tom slučaju položaje bi bilo vrlo teško braniti a pozadi nas nalazile su se sve bolnice [na] prostoriji: Bukovica.

Uspijevali smo da likvidiramo sve neprijateljske p[red]nje položaje, dok glavni položaj, koji je bio posjednut jačim snagama i branjen većim brojem „šaraca“, nismo uspjeli zauzeti.

22 ov.mj. u zoru i mi i neprijatelj nalazili smo se na istini položajima. Odmah poslije svanuća neprijatelj je otpočeo sa vatrenom pripremom napada. Tukao je stalno iz dva bacača i velikog broja „šaraca“ naše položaje tako da je zaista bilo vrlo teško ostati na njima, obzirom na veliku brisanost i nemanje nikakvih zaklona. Zajedno sa vatrenom pripremom manji dijelovi počeli su se prebacivati u pravcu naših položaja. I zaista, kada je vatrena priprema dostigla vrhunac i kada su se prilično približili našim položajima, došlo je do napada jedinica II Proleterske brigade⁵ na položaje koje je neprijatelj držao istočno od Omerove Vode. Jaka bacačka vatra kojom su tukli neprijatelja bacači II Proleterske brigade i njihov snažan pritisak sa te strane prisilili su neprijatelja da popusti sa pritiskom na naše položaje. No i pored toga on je i dalje pokušavao čas na centar, čas na jedno ih drugo krilo našeg rasporeda da se probije, ah je svakog puta odbijan.

U toku ove borbe jedna grupa, vjerovatno četnika, pokušala je sa pravca Rakovac napasti naš desnokrilni bataljon sa leđa. Slanjem jedne čete u tom pravcu i ovde se situacija raščistila.

Tek poshje podne neprijatelj je prestao sa ofanzivom i zadržao se uglavnom na ostavljanju manjih dijelova sa „šarcima“ koji su štitili već početo povlačenje. Neprijatelj je počeo da odstupa pravcem: Karačić—Borik—Pašin Konak.

Oko 10.30 časova dva teška bombardera „Dornije“ i dva izviđača za više od pola sata stalno su bombardovali i mitraljirah naše položaje. Ovo isto se je ponovilo i poshje podne samo u manjem obimu.

Cim je neprijatelj počeo da se povlači, naši bataljoni su sa manjim odjeljenjima održavali stalno kontakt, dok se neki obimniji napad nije mogao preduzeti zbog otvorenog i brisanog terena, kao i jačine neprijateljskih zaštitnica.

Padom mraka sa brigadom smo produžili ranije predviđeni pokret pravcem: Omerova Voda—Karačić—Seona.

Neprijatelj je imao priličan broj gubitaka. Naš smo 12 mrtvih, a u toku dana smo vidjeli gdje u čedadima ih šatorskim krilima iznose pojedine mrtve ih ranjene sa položaja. Po tragovima krvi na njihovim položajima pretpostavljamo da je imao preko 30 ranjenih. Zaplijenjeno je nešto pušaka, oko 1000 metaka, nešto bombi i druge vojničke spreme.

Naši gubici su: 6 mrtvih i 17 ranjenih, od kojih 7 teže. Prema izvještaju bolnice od ovih težih dva su već podlegla.

⁵ Vidi dok. br. 168.

Među poginulima nalaze se jedan komandir, dva zamjenika komandira i jedan zamjenik politkoma čete. Među rānjenima su: zamjenik komandanta brigade drug Niko Strugar (lakše ranjen) i zamjenik komandanta V bataljona drug Blažo Janković (teže ranjen).

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU¹

Politički komesar
V. Nikolić

Načelnik
Jovo

Komandant
Ljubo Vučković

BR. 135

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD
25 JULA 1943 GOD. ŠTABU TREĆE I SEDME BRIGADE
ZA POKRET U BOSANSKU KRAJINU¹**

STAB I PROLETERSKE
UDARNE DIVIZIJE NOVJ
25 jula 1943 — 18 č.
Br. 232

Strogo poverljivo*

Š t a b o v i m a

III KRAJIŠKE BRIGADE i
VII KRAJIŠKE BRIGADE

Opšti podaci: /rhovni komandant NOV i POJ dostavio nam svoju direktivu³ od 23 o.m. iz koje se dostavljaju sledeći opšti podaci:
Sve jedinice ove divizije izvršiče pokret ka Bosanskoj Krajini. I Proleterska brigada u tom pokretu dobila je specijalni zadatak⁴ i ona će se kretati odvojeno, izbiće severno od Vlačić Pl., gde će se, potom, povezati sa glavninom ove divizije. Ostale dve brigade — III i VII Krajiška brigada — pod komandom načelnika

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalaza se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 30/1—5, k. 706 A.

² Dooisano crvenom olovkom, latinicom.

³ Vidi dok. br. 132.

⁴ Vidi dok. br. 132.

diviziskog štaba druga Vase Jovanovića preba-
ciće se u Bosansku Krajinu opštim pravcem:

Devetak Pl. — Jahorina pl. — Trnovo — žel.
pruga Sarajevo—Mostar — do na prostoriju
Prozor — Sćit — G. Vakuf, gde će se dobiti
direktive za dalji rad.

Podaci o sused-
nim jedinica-
ma:

Istočna Bosna:

O Proleterska divizija operiše na sektoru — za-
sada — Ozren i Trebava;

XVI Vojvođanska divizija — sa jednom svojom
i privremeno sa VI Bosanskom brigadom —
operiše na sektoru Šekovići—Vlasenica—Sre-
brenica;

XVII Divizija sa svojom Majevičkom brigadom i
Majevičkim odredom, kao i I i III Vojvođanska
brigada, operišu na sektoru Majeвица.

Hercegovina:

— X Hercegovačka brigada operiše u Herce-
govini; ona je početkom jula bila u reonu s.
Bjelemić.

Bosanska Krajina:

— U Centralnoj Bosni nalazi se Krajiški kor-
pus;

— V Krajiška divizija operiše na prostoru Bu-
sovača—Visoko—Prozor;

— Prozorski odred nalazi se u predelu Bitov-
nje pl;

— Travnički odred operiše u predelu Komara;

— Kupreško-janjski odred operiše u predelu
Kupresa.

O ostalim snagama u Bosanskoj Krajini ne-
mamo tačnijiji podataka.

**Zadatak di-
vizije:**

Napred su označeni opšti pravci pokreta I Pro-
leterske brigade i glavnine naše divizije. —
Glavnini naše divizije Vrhovni štab postavio
je sledeće zadatke:

a. — rušenje pruge Višegrad — Sarajevo
i pruge Sarajevo — Mostar;

b. — likvidiranje pojedinih okupatorskih
i četničkih i ustaških uporišta;

c. — povezivanje sa našim jedinicama na
terenu, a u vezi s tim i drugi speci-
jalni zadaci.

Za izvršenje prednjeg izdaje se sledeće direk-
tivno

n a r e d e n j e :

1. Pojedine etape pokreta, kao i konkretne zadatke, na-
knadno ćemo narediti;

2. U glavnini divizije kretaće se III i VII Krajiška brigada,
Diviziska bolnica, odeljenje brdskog topa i štab Divizije.

3. U toku pokreta Divizija će vršiti naređeni joj zadatak,
za šta će se izdavati jedinicama naređenja u pogledu vremena
i mesta dejstva, no nećemo se upuštati u frontalne borbe, niti
ćemo svoj pokret zadržavati akcijama koje su od malog zna-
čaja i sa beznačajnim rezultatima. No, u svakom slučaju us-
put razbijati — likvidirati okupatorske, ustaške i četničke po-
sade, i inicijativno, ako te akcije ne iziskuju duže angažovanje.
Potrebno je izvoditi i akcije u cilju snabdevanja municijom
jed'nica. koje s njom slabo stoje.

4. Obzirom da je pokret naše divizije po dosta teškom
terenu i predviđen na dugačkoj relaciji, to obratiti naročitu
pažnju na odmor i ishranu ljudi. Treba imati u vidu da se i
sada krećemo na jednom delu terena koji je uveliko iscrpen,
te organizovati prikupljanje i nošenje rezervi sa mesta u ko-
jima je moguće bolje snabdevanje. No u svakom slučaju na-
čin nabavke da bude pravilan i u smislu postojećih naređenja.
Naročito u ovom periodu mora se posvetiti puna pažnja našem
odnosu prema stanovništvu: onemogućiti lično i nepravilno
snabdevanje, pljačku i si.

5. Sačuvati punu konspiraciju pokreta i našeg opšteg pra-
vca. Pokrete izvoditi noću. a ako su dnevni pokreti nužni, onda
ih izvoditi pošumljenim terenom. Izbegavati prolazak kroz na-
stanjena mesta, u svakom slučaju zabraniti boravak jedinica
po selima. Po selima mogu zalaziti samo komisije za ishranu
sa potrebnim obezbeđenjem. Vatre mogu ložiti samo kuhinje
i to po naređenju nadležnih štabova: mesta za kuvanje da budu
udaljena od smeštaja jedinica. Takode preduzeti sve mere za
zaštitu od pogleda i dejstva iz vazduha.

6. Skoro na celom terenu kojim se krećemo vladaju zara-
zne bolesti, epidemične i ostavljene prilikom našeg prolaza, —
preduzeti sve mere za zaštitu od njih. Zabrana stanovanja po
kućama je jedna od najglavnijih. preventivnih mera.

7. Diviziska bolnica kretaće se sa jednom od boračkih je-
dinica. Dužnost jedinice koja primi bolnicu nije samo u da-
vanju zaštite, već i u punom staranju o pokretu, prenosu. is-
hrani i svim drugim potrebama bolnice.

8. Uspeh naših akcija kao i celog pokreta u mnogom će
zavisiti od funkcionisanja naše obaveštajne i izviđačke službe.

Ove dve službe moraju se u celosti angažovati i blagovremeno dostavljati podatke o neprijatelju i terenskim prilikama.

9. Odmah po jedinicama održati konferencije, te vojnički i politički pripremiti i pojedince i jedinice za ovaj pokret.

10. Zasada se još nismo povezali sa III Krajiškom brigadom, te će se naknadno izraditi detaljniji plan rada. Uglavnom, sve navedene jedinice ove divizije kretaće se kao jedna manevarska grupa.

11. Jedinice VII Krajiške brigade u toku noći 25—26 o. m. sa diviziskom bolnicom, Topovskim odeljenjem i ovim štabom izvršiće pokret do na prostoriju Vjetrenik — Rakitnica. Prelazak komunikacije Rogatica — Sokolac predviđa se za noć 26—27 o. m. na delu oko Han Stijenica — Kramer Selo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

za štab Divizije
Vaso

BR. 136

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD
25 JULA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGO-
SLAVIJE O BORBAMA VOĐENIM U VREMENU OD 14 DO
24 JULA I JAČINI NEPRIJATELJSKIH GARNIZONA NA
PODRUČJU TUZLE¹

O.B.-CENTAR II FROLETERSKE DIVIZIJE

Broj 13
25 juli 1943 g.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ
za OB-centar

Dostavljamo vam ob-izvještaj od 14 do 24 o. mj.

Za sve ovo vrijeme jedinice naše divizije i pridodate joj brigade boravile su na prostoriji s. Seone—pl. Ozren. Pošto smo se povukli sa Ozrena i odmarali naše jedinice na prostoriji s. Seone—s. Lozne Štab divizije pripremao je napad na četnike Ozrenskog odreda i čišćenja Ozrena u duhu naređenja V. Š. i stvaranja baze na pomenutoj planini. U međuvremenu putem naših ob-organa bili smo obaviješteni da četnici spremaju na-

pad na nas. Već prije toga i za vrijeme prvog napada na nas četnici su imali sporazum sa Nijemcima i „Vražjom divizijom“ i od njih dobivali pomoć u oružju, municiji, kao i sadejstvo u borbi jedinica „Vražje divizije“, artiljerije i avijacije. Jačina četničkih snaga bila je sedam bataljona, tj. oko 1400 boraca naoružanih sa puškama. Naše jedinice očistile su Ozren² i razbile četnike, koji su se u neredu povukli u pravcu Doboja, Maglaja i Trebave. Nakon toga pristupili smo sakupljanju podataka o pruži Doboj—Tuzla da bi je napali i onemogućili za saobraćaj.

Jačina neprijatelja u Petrovom Selu: 230 domobrana željezničke pukovnije, naoružani sa jednim teš. mitraljezom i nekoliko puš. mitraljeza. Stanica ograđena bodljikavom žicom i osigurana sa nekoliko betonskih bunkera. Borbenost domobrana vrlo niska. U samom selu na položaju Krstac nalazilo se oko 100 četnika. Stanica Miričina oko 50 milicionera sa manjom stražom kod mosta. Borbeno raspoloženje nisko. Neprijatelj je u brzom naletu naših jedinica likvidiran i natjeran na bjekstvo. Zapaljene su obje stanice, kao i sve željezničke zgrade, dignut u vazduh most kod Miričine dužine 40—50 met. željezne konstrukcije i srušeno nekoliko propusta kod Miričine i Petrovog Sela³. Nekom većem rušenju pruge nije se moglo pristupiti pošto smo se morali povući prije svanuća. U Petrovom Selu zarobljeno je 19 domobrana, svi iz okoline Bjelovara. Nakon saslušanja svi su pušteni kućama. Oni su se nadali našem dolasku u Petrovo Selo i već su bili pripremili civilna odijela da idu kući. Intervencije iz Doboja i Tuzle nije bilo. Popravak pruge počeo je tek četiri dana nakon rušenja. Osiguranje popravka pruge i čuvanja iste davali su četnici Ozrenskog odreda. Po likvidaciji pomenutih stanica ozrenski seljaci počeli su se vraćati svojim kućama, ali ne još u većem broju. Uplašenost kod seljaka od nas nije još prestajala uslijed četničke i okupatorske propagande. Slali smo pojedine seljake i poručivali odbjeglih da se vrate kućama.

Poshje izvršenog zadatka na pruži Doboj—Tuzla pristupili smo prikupljanju podataka o Doboju, Gračanici i Maglaju. Prema podacima od 19. o. mj. stanje je izgledalo ovako:

Maglaj, jedna satnija domobrana iz želj. pukovnije, jako demoralisana, loše naoružana, i 120 milicionera, vrlo neborbenih, većinom partizanski raspoloženih. Komandant milicije Smail Arifagić održavao je veze sa okolnim partizanima. Narod u mjestu je vrlo dobro raspoložen za nas.

Gračanica, varošica sa slabijim bunkerima i bez žice. Mjesto je branjeno od mještanske milicije koje ima oko 300, čiji je borbeni moral vrlo loš.

U Doboju nekih većih snaga nije bilo koje bi mogle intervenirisati u slučaju napada na pomenuto mjesto.

Dok smo mi pripremali napad na Maglaj četničke bande Ozrenskog odreda zajedno sa četnicima Trebavskog odreda ponovo su se sporazumjele sa „Vražjom divizijom“ da izvrše napad na nas. Sedam četničkih bataljona već je bilo postavljeno na položaje za napad uz pomoć od 250 četnika iz Trebavskog odreda. Još su očekivali pomoć od 1000 četnika sa Trebave. Četnici su bih pomognuti sa dijelovima „Vražje divizije“ koji su napadali od pravca Manastir Ozren. Putem naših ob-organa bili smo obaviješteni da četnici spremaju napad na nas te smo mi preduhitrili i napali njih. U jednom telefonskom razgovoru između četničkog odreda i jednog načelnika vidjelo se je da su bih uplašeni od partizana i bojali se da ne budu razbijeni, jer su slabo računali na ljudstvo. To im se baš i desilo. Naše jedinice prešle su u napad te razbile četnike koji su se povukli u neredu u nekoliko pravaca⁴. Najviše ih se povuklo u pravcu Trebave. Zarobljeno je oko 25 četnika i svi su mobilisani i raspoređeni u jedinice. Borbeni moral ovoga puta kod četnika bio je slab. Poslije ovoga razbijanja četnika vražjaci su spremali opšti napad na nas sa nekoliko pravaca i to: od pravca Seone sa oko 500 boraca, od pravca s. Tumare sa oko 500 boraca i od pravca Maglaja sa oko 400 boraca. Sa njima su sadejstvovali i četnici Zeničkog odreda. Neprijatelj je napadao sa brdskim topovima i bacačima. Naše jedinice zabacujući se neprijatelju za leđa i u bok i napadajući ga stalno nanosile su mu velike gubitke, uslijed čega se je morao povlačiti. Povlačenje mu je bilo teško, i to su mu omogućila četiri aviona, bombardujući položaje II i IV proleterske brigade. Neprijatelj se je povukao u pravcu Zavidovića⁵.

Aktivnost neprijateljske avijacije za ovo vrijeme bila je samo onog dana kada je trebala da pomogne izvlačenju dijelova „Vražje divizije“, dok se drugih dana uopšte nije pojavljivala.

21 o. mj. jedna kolona od 150 kamiona i 350 kola u pratnji nekoliko tenkova krenula je od pravca Tuzle za Doboje. Kod Gračanice zaustavila su se kola, da bi nahranili konje i volove, dok su kamioni produžili za Doboje. Da h su se u Doboju zadržali ih negdje produžili nije nam poznato. Prema docnije prikupljenim podacima ova kolona pošla je iz s. Zivinice.

Od jednog povjerenika sa terena dobili smo podatke od 22 o. mj. i to sljedeće:

Na sektoru: Tuzla — Sekovići — Zavidovići — Maglaj — Zenica sa manjim unutarnjim dijelovima zaposjeda „Vražja

⁴ Opširnije vidi u dok. br. 134, 137 i 168.

⁵ Isto

divizija⁶ sa snagama od oko 12.000 ljudi. U Tuzli ima 2000 ljudi „Vražje divizije“ sa manjim dijelovima hrvatske vojske uračunate u ovaj broj. U blizini Tuzle, tj. u Kreki, Bukinjama, te okolnim selima nema „Vražje divizije“, niti hrvatske vojske, izuzev nešto milicije i feldžandara, koji isturaju van Tuzle svoje patrolu radi legitimisanja sumnjivih. Naoružani su običnim pješadijskim oružjem i sa 7 tenkova. Moral vojske „Vražje divizije“ je popustio, tako da dolazi do sukoba među samim njima. Hrvati u „Vražjoj diviziji“ prijete Nijemcima i starješinama da će sa njima u datom momentu obračunati. Ustaške vojske u Tuzli nema. U Tuzli se priča, a i saznaje se od vojnih lica, da će se „Vražja divizija“ povući iz Bosne i Hercegovine na Istočni ili južni front, a da će mjesto nje doći SS bugarske trupe. U Purač.ću se nalazi samo hrvatska vojska i nešto milicije. Raspoloženje hrvatske vojske, milicije i građanstva prema Nar.-osl. vojsci iz dana u dan raste. Naročito raspoloženje vlada radi napredovanja Crvene armije na Istoku, te englesko-američkih uspjeha na Siciliji.

Sa razbijanjem četnika na Ozrenu, kao i Nijemaca naš uticaj kod ovog življa se povećao. Kod ovog naroda osjeća se izvjesna promjena. Rezervna hrana koja nam je bila ostala u s. Seoni i s. Tumare seljaci su sačuvali. Povratkom u ta sela jedan dio žita podijelili smo siromašnim seljacima.

Sada organizujemo terensku ob-sluzbu. Već smo poslali neke drugove u pravcu Zavidovića, Maglaja, Doboja itd. a i u sama mjesta za prikupljanje podataka.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za OB-centar
II proleterske divizije
Br⁷. Spasić

(M.P.)

* Na ovom sektoru dejstvovale su jedinice 369 i nemačica SS divizije „Princ Eugen“ i dijelovi Trećeg domobranskog zbora. Vidi dok. br. 185 i 186.

⁷ Branko

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD
25 JULA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JU-
GOSLAVIJE O BORBAMA VOĐENIM U VREMENU OD 17
DO 25 JULA¹

STAB II PROLETERSKE DIVIZIJE
25 jula 1943 god.

Izveštaj broj 2

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. I P.O.J.

Mi smo vam po drugu Vukotiću², načelniku štaba I bosanskog korpusa, uputili 14 ov.mj. izvještaj o radu naše divizije za proteklo vrijeme i o našim daljim namjerama. Sa izvještajem smo vam bili uputili i našu radiostanicu u cilju zamjene iste sa stanicom kod vas. Drug Vukotić nije uspio doći kod vas, a stanica je uz to propala, o čemu vam podnosimo izvještaj, a i drug Vukotić će vam usmeno o tome referisati.

Mi smo sebi postavili kao jedan od najglavnijih zadataka da poslije brze likvidacije mosta na Miričini i rušenja pruge likvidiramo četničke bande, koje su nam ometale svaki rad u odnosu na dvije vrlo važne komunikacije, a gdje je naše dejstvo moglo dati vidnih rezultata da nije ovih dosta jakih bandi'.

Sa II proleterskom brigadom 17 na 18 ov.mj. likvidirali smo željezničku stanicu Miričina i most zapadno od Miričine³. Istoga datuma IV proleterska brigada je likvidirala željezničku stanicu Petrovo Selo⁴.

Obje stanice su potpuno uništene zajedno sa svim postrojenjima i mostom kod Miričine, čiji je raspon 40 metara, kao i pruga na 15 kilometara dužine.

Neprijatelj je u ovim borbama imao gubitaka i to:

mrtvih	15
ranjenih oko	20
zarobljenih	40
Svega izbačenih iz stroja	75

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ pod reg. br. 3913.

² Jovo Vukotić

³ Vidi dok. br. 168.

⁴ Vidi dok. br. 134.

Naši gubici:

mrtvih
ranjenih

Svega izbačenih iz stroja

Zaplijenjen je sljedeći materijal: 3 p.mitraljeza, 3 mašinske puške, 34 puške, 14.000 pušcanih metaka, 80 kilograma eksploziva i nešto drugog ratnog materijala.

Ova akcija je bila izvedena nevjerovatno brzim manevrima naših brigada, brzo, smišljeno i uz puni uspjeh. U boju kod željezničke stanice Miričina istakao se je odlučnošću i vještinom IV bataljon II proleterske brigade, koji je u jurišu pregazio rijeku Spreču, rastjerao neprijatelja sa druge strane rijeke i omogućio rušenje mosta. Mi predlažemo ovaj bataljon za pohvalu.

Poslije ove akcije mi smo povukli naše bataljone na prostorijsku s. Gornja Brijesnica—s. Seona—s. Donja Brijesnica—Turija—s. Svinjašnica u cilju izviđanja Maglaja i da bi otkrili namjere četničkih bandi. Mislili smo ako četnici ne ispolje neko dejstvo na nas da jednim brzim naletom likvidiramo Maglaj, porušimo prugu i mostove, a onda da se bacimo na četnike i ponovo na prugu Doboj—Tuzla, jer se samo partizanskim manevrima i brzim dejstvom može dejstvovati na ovim komunikacijama — poslije čega se treba uvijek oslanjati na Konjuh i Klek.

Pošto su četnici vršili koncentraciju prema nama mi smo sa II proleterskom, IV proleterskom i I dalmatinskom, kao i sa dijelovima II dalmatinske, da bi osujetili njihove namjere, izvršili koncentrični napad na četničke bataljone (sedam bataljona) na Ozrenu, u cilju razbijanja tih bandi i protjerivanja istih sa teritorije Ozrena. Baš u tom momentu: četnici, dva bataljona „Vražje divizije“ i milicija iz okolnih sela, zajedno sa dvije satnije od pravca Maglaja, spremali su koncentričan napad na naše jedinice i naše bolnice. Napad je trebao biti izveden sa sjevera — Ozren — četnici; sa juga — Ribnica — milicija; sa istoka od pravca Lukavac—Poljice sa dva bataljona „Vražje divizije“ i sa zapada od Maglaja dvije satnije „Vražje divizije“. Mi smo napadom na četnike u mnogome osujetili njihov plan, jer smo sjeverni krak ove ofanzive — četnike — 20 ov.mj. potpuno razbili⁵ i tako, kada smo bili napadnuti od ostalih pravaca, naslonili naše jedinice, izuzev V crnogorske i dijelova II dalmatinske brigade, na Ozren, prikupljajući bolnice u G. Bukovici i onda udarili po neprijatelju. Tako smo uspjeli tući redom sve neprijatelje i razbiti sve neprijateljske krakove ove namjeravane ofanzive.

⁵ Opširnije vidi u dok br. 134 i 168.

U borbama sa četnicima ubijen je i ranjen veći broj četnika. broj se ne zna, jer iste nose sa sobom i sakrivaju po šumama, dok je broj zarobljenih bio oko 40.

Naši gubici:	mrtvih:	1
--------------	---------	---

U ovoj borbi mi smo imali sljedeći ratni plijen i to: 20 pušaka, 1200 metaka i nešto ručnih granata. Istoga dana jedinice II proleterske brigade (jedan bataljon) napale su dvije čete „Vražje divizije“. Neprijatelju su naneseni gubici i to:

	mrtvih	15
	ranjenih oko	30
Svega izbačeno iz stroja		45

Naši gubici:	mrtvih	5
	ranjenih	6
Svega izbačeno iz stroja		11

Bataljon II proleterske brigade uspio je potpuno iznenaditi neprijatelja, zabacujući mu se za leđa i tom prilikom je bio zaplijenio: jedan brdski top, jedan bacač mina i troja kola municije, ali se neprijatelj brzo snašao i izvršio protivnapad na četu koja je toga časa pokušala izvući plijen i neprijatelju je uspjelo zbog ogromne nadmoćnosti odbaciti našu četu i ponovo povratiti plijen. Ostali bataljoni nijesu mogli sadejstvovati zbog udaljenosti.

20 na 21 ov. mj. dvije kolone „Vražje divizije“⁶ u jačini od po jednog bataljona, jedna kolona milicije sa juga i Zenički četnički odred napali su na V crnogorsku brigadu i dijelove II dalmatinske brigade na prostorijsi Seona — Svinjašnica -j-Podsijelovo. Naše jedinice sa ove prostorijsi uslijed nadmoćnosti neprijatelja povukle su se djelomično sa bolnicama u pravcu Gornje Bukovice. Mi smo onda sa IV proleterskom brigadom pohitali u pravcu Bukovice⁷ i zaustavili neprijatelja, posijedajući položaj Mrkalica—Dohna (k. 588)—k. 318. Istog momenta na II proletersku brigadu sa pravca Stupara napada jedna neprijateljska kolona⁸ u jačini od 300 domobrana i milicionera. II proleterska brigada razbija ovu kolonu, nanoseći neprijatelju sljedeće gubitke i to:

	mrtvih	4
	ranjenih oko	10
Svega izbačenih iz stroja		14

Naši gubici:	mrtvih	—
	ranjenih	1
	Svega izbačenih iz stroja	1

Ovo je bilo 21. ov. mj., 21. na 22. izdajemo naređenje za opšti napad na dijelove „Vražje divizije“, ali II proleterska brigada je zakasnila zbog napada gore imenovane domobranksomihcionerske kolone, a V crnogorska i jedan bataljon II dalmatinske su bili otisnuti u pravcu Krivaje. Zaštitu bolnice preuzima na sebe I dalmatinska i dva bataljona II dalmatinske, jer smo dobili podatke da će nas, iako razbijeni četnici, pokušati napasti sa pravca Spreča — Ozren, jer su takvo naređenje dobili od Njemaca. 21. na 22. ov. mj. IV proleterska brigada vrši sama napad na neprijatelja i uspijeva ga potisnuti sa izvjesnih isturenih tačaka. 22. padom mraka neprijatelj vrši napad na IV proletersku brigadu sa svim svojim snagama, ah u tom momentu, prema našem naređenju, II proleterska brigada se zabacuje neprijatelju u leđa i bok⁹. Tada su dvije naše brigade uspjele razbiti neprijatelja u jačini od oko 1000, nanijevši mu sljedeće gubitke i to:

	mrtvih	72
	ranjenih	78
	Svega izbačenih iz stroja	150
Naši gubici:	mrtvih:	18
	ranjenih	23
	Svega izbačenih iz stroja	41

Zaplijenjeno je: 2 p. mitraljeza, 6.500 metaka, 18 pušaka i nešto druge ratne spremne.

Među ranjenim drugovima iz IV proleterske brigade je i drug Niko Strugar, zamjenik komandanta brigade. Drug Strugar je ranjen na tri mjesta, ali će kroz mjesec dana biti vraćen u stroj.

Interesantno da su većina ubijenih vojnika od 72 koliko ih je nađeno na terenu iz „Vražje divizije“ — Nijemci. Primijećeno je, da je moral kod ovih trupa popustio i ishrana ne liči ni izdaleka na ishranu vojnika „Vražje divizije“ od nazad mjesec dana, tako je kod svakog vojnika nađeno u torbi ili džepovima brašno ih ostale životne namirnice, popljačkane po selima, a kod mnogih i ubijene kokoške. Odjeća ovih jedinica je vrlo slaba, a oficiri ne raspolažu sa najosnovnijim oficirskim potrebama, tako da na pr. kod nijednog ubijenog oficira (5 ubijenih) nije nađen dvogled, revolver ih tašna za topografske karte.

Naše jedinice su 11. ov. mj. bez otpora ušle u Seonu, gdje je zaplijenjeno 70 pušaka i 9.000 metaka.

Dok su obje brigade vodile borbu na prostoriji Omerova Voda — Karačić — Tumare sa dva bataljona „Vražje divizije“, dotle su V crnogorska brigada i jedan bataljon II dalmatinske brigade vodili oko Svinjašnice i Pašinog Konaka borbu sa zeničkim četničkim odredima i milicijom sa prostorije Ribnica — Zavidovići. I jedni i drugi su bili razbijeni i odbačeni natrag uz gubitke od oko 40 mrtvih i ranjenih, dok naši gubici su iznosili 5 ranjenih drugova.

Ukupni neprijateljski gubici u ovim borbama su sljedeći:

Četnici:	mrtvih:	30
	ranjenih	35
	zarobljenih	80
	Svega izbačenih iz stroja	145
„Vražja divizija“:	mrtvih	87
	ranjenih oko	108
	Svega izbačenih iz stroja	195
Domobrani i milicija:	mrtvih	4
	ranjenih	10
	Svega izbačeno iz stroja	14
	<u>Ukupno izbačeno iz stroja</u>	<u>354</u>
Naši ukupni gubici:	mrtvih	24
	ranjenih	38
	Izbačeno iz stroja	<u>62</u>

Kolona koja je krenula od Maglaja zakasnila je za jedan dan, prepucala se sa jednim našim bataljonom, pošto nije došla signalima vezu sa ranijim dvjema kolonama, koje su bile razbijene, vratila se natrag.

Poslije ovoga mi smo povukli našu diviziju sa pridodatim jedinicama u cilju koncentracije naših snaga, oslona [na] Konjuh i Klek, odmaranja, hvatanja veze sa vama i izviđanja komunikacije Zavidovići — Doboj, kao i da bi navukli ponovo četnike na ovoj teritoriji, gdje ih jedino možemo tući odvojeno od okupatora.

Raspored naših jedinica izgleda ovako: II proleterska brigada s. Banovići sa zadatkom izviđanja pravaca: Puračić — Lukavac, Zivinice, Tuholj; IV proleterska brigada, prostorija: Lozna — Seona, sa zadatkom izviđanja pravca Donja Brijesnica — Puračić — Krivaja i sa zadatkom divizijske rezerve; V crnogorska brigada na prostoru Svinjašnica i istureni položaj ispred Svinjašnice u pravcu Zavidovića sa zadatkom izviđanja

u pravcu Krivaje i Zavido/ića; II dalmatinska brigada na prostori: Tumarska k. — Podsijelovo — Gornja Brijesnica sa zadatkom izviđanja u pravcu Ozrena — Stupara i Maglaja; I dalmatinska brigada u G. Pribitkovićima, odakle polazi na put.

Naš rad je bio otežan nemanjem veze sa vama, niti sa nama susjednim jedinicama, kojih izgleda nije bilo nigdje u našoj blizini. No mi smo zato pribjegavali partizanskim manevrima i brzim akcijama, u čemu smo i uspijevali.

Naše namjere su:

1. Pokušati uvući četnike u naš raspored i tu im nanijeti veće gubitke, jer oni inače odmah bježe na prugu gdje ih prihvata okupator i oklopni vozovi, jer jedino tako — potpunim razbijanjem — možemo stvoriti ovdje manevarski teren.

2. Ispitati mogućnost likvidacije Maglaja i Zivinica. Ovo bi bili brzi prepadi sa jačim snagama, poshje kojih bi se povukli na sadašnju prostoriju.

Molimo vas da nam iznesete opštu situaciju i da nam date nove direktive u vezi sa opštom situacijom. Prostor na kome se sada nalazimo i na kome smo do sada vodili bojeve je dosta mali i ispresijecan sa dosta komunikacija, dobrim seoskim putevima kuda mogu djelovati neprijateljski tenkovi, te ne može biti ni govora o stvaranju neke vojničke, a kamo li baze za bolnicu za sada na ovoj prostori. Ako je neprijatelj napustio Kladanj i Olovo, onda može biti govora samo o nekoj bazi za bolnicu u dolini Drinjače.

Molimo vas da nam hitno uputite radiostanicu i jednog dobrog radiotelegrafistu, a mi ćemo vam poshje uspostavljanja boljih veza sa vama uputiti radiostanicu koju smo mi zaplijenili od „Vražje divizije“.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pohtički komesar
Mitar

Komandant
Peko

(M.P.)

PISMO KOMANDANTA ČETVRTE NOU DIVIZIJE OD 25
JULA 1943 GOD. POLITIČKOM KOMESARU DIVIZIJE O
AKCIJI RIBNICKOG NOP ODREDA, OSME I DESETE NOU
BRIGADE I UPUTSTVO ZA FORMIRANJE NOP ODREDA
U CAZINSKOJ KRAJINI¹

STAB
IV N.O.U. DIVIZIJE
— 2 BOS. KORPUSA —
dana 25.VII.1943

POLITKOMESARU IV NOU DIVIZIJE

Druže Boško²,

1.) Juče 24 o.m. Ribnički odred poslao je bataljone u zasjedu blizu Ključa kod Velečeva i na Klokotovac prema Čadavici³. Znalo se je da će neprijatelj slati osiguranja i postaviti ih uz cestu da bi osigurao prolaz sljedovanja. Na zasjede kod Ključa naišla je jedna njemačko-legionarska kompanija i naše zasjede u vidu klopki su je dočekale. Vođena je najžešća borba koju je ikada do sada vodio Ribnički odred. Kompanija je uglavnom sva uništena. Neprijatelj je jurišao na jednu čuku, da bi se izvukao, 5 puta. i svega oko 20—30 uspjelo je da se spase, bacajući neprekidno bombe.

Neprijateljski gubici: 75 do 80 mrtvih ostavljenih na bojnopolju; zarobljen je jedan legionarski oficir potporučnik i 2 legionara, zaplijenjeno je: 2 teška mitraljeza, 5 lakih mitraljeza („šarca"), 1 puškomitraljez, oko 40 pušaka, 3 pištolja, odijela i dosta vojničke spreme, 5 konja. •

Zarobljeni oficir po mišljenju odreda zaslužio je strijeljanje po svom držanju u borbi (bio je i na kursu u Njemačkoj). Drugovi Zorić⁴ i Smajo⁵ napomenuli su mi da bi eventualno trebalo tražiti zamjenu za njega drugaricu Zorić, koja je zatvorena u Petrovcu i dvojicu drugova koji su zatvoreni u Lepoglavi ili Zenici (Suljanović Muharem iz Prijedora i Hrnjičić Ešref iz Bos. Novog).

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 7—2, k. 766 A.

* Siljegović

¹ Vidi dok. br. 142.

* Milan

Naši gubici: 7 mrtvih, među njima i drug Jovo Banjac, komandir čete u III bataljonu Ribničkog odreda, koji je u svima zadnjim akcijama pokazao najveće junaštvo, i 5 ranjenih.

Zasjeda na Klokotovcu nije uspjela iako je neprijateljska kolona od Čađavice naišla, jer je ta kolona čula borbu kod Ključa i poslije kraće borbe ta se kolona vratila.

2.) Kako sam ti juče javio neprijatelj je napustio Bravsko i Jasenovac. Okuku na Paunovcu nije napustio nego je posadu od jedne satnije pojačao sa još jednom satnijom.

3.) Drug komandant⁶ Korpusa obavijestio me je juče telefonom da su jedinice VIII i X brigade u toku jučerašnjeg dana vodile žestoku borbu sa glavninama Dujićeve bande na prostorijama Grahova i Tičeva i da su tu bandu potpuno razbile nanijevši im teške gubitke, protjeravši je prema Kninu. Rezultati još nijesu poznati⁷.

4.) Pismo-letak Zorića četnicima već je u štampi.

5.) Drug komandant Korpusa poslao nam -je pismeno sljedeću saglasnost: „Što se tiče osnivanja Odreda u Hamdijinoj Krajini⁸ možete pristupiti tome. Samo ne izdvajati iz Brigade neko veće jezgro i na taj način slabiti brigadu koja ni onako nije velika. Što se tiče Štaba koga ste predvidjeli, mi se slažemo, jer vi bolje poznajete te drugove i razmotrili ste tu stvar sa štabom Brigade. Ne znam koliko je zgodno da predloženi politikom ide u taj odred.“

6.) Drug komandant Korpusa napominje nam da bi trebalo povesti više računa o ishrani jedinica i da bi trebali više kontrolisati rad intendanture jer su nam jedinice bez hrane. Ja sa svoje strane stalno guram da se šalju karavani po žito koje je namijenjeno nama. I ti pomози koliko možeš.

7.) Trebalo bi da dovedeš 10 do 12 drugova iz toga Odreda H našu zaštitnicu. Isto tako ako nađeš jednu dobru drugaricu koja bi se mogla razvijati a koja bi pomogla oko poslova ii zaštitnici.

8.) Ako možeš organizuj nabavku ručnih baterija kao i anodnih.

9.) Došlo je za tebe jedno pismo od druga Kotle⁹. Otvorio sam ga i ono je takvog sadržaja da ga ne možem slati, a moći ćeš ga riješiti kad se vratiš.

⁶ Slavko Rodić

⁷ Vidi dok. br. 160. 161 i 162.

⁸ Cazinsku Krajinu su neki nazivali „Hamdijina Krajina“ VjO Hsm-diji Omanoviću, komandantu Osme krajiške brigade, koji je rodom iz toga kraja.

⁹ Nikola

10.) Prisustvovaću danas sastanku Narodno-oslobodilačkog odbora koji je sazvan zbog žetve i košenja sijena.

11.) Potrebno je da pripremiš ljudstvo za VIII brigadu kako smo se dogovorili i kako je odobrio Korpus, da bi mogli što prije osnovati odred.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU'

Komandant
Branko

BR. 139

NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE NOU DIVIZIJE OD 25
JULA 1943 GOD. ŠTABU PETE BRIGADE I ŠTABU PRNJA-
VORSKOG NOP ODREDA ZA POSIJEDANJE POLOŽAJA
LIŠNJA—VIJACANI—CER¹

STAB
XII NAROD.-OSLOBOD. UDAR.
DIVIZIJE

O.T. Br. 1143
25-VII-1943 g.
15.20^h

ŠTABOVIMA V KNOU BRIGADE i
ŠTABU PRNJAVORSKOG PO-a

Položaj

Po završetku akcije vršene naredbom O-P. Str. pov. br. si. ovog štaba od 23 ovog mj²., dva bataljona V KNOUB-e uzeće raspored Lišnja—Viiijačani—Cer, i sa jednom četom na Mačionom Brdu, za koordinaciju sa snagama PPO-a, koje će se nalaziti na Glogovcu. Zadatak zatvaranje pravca od Jošavke—Banje Luke i Dervente starom cestom za Prnjavor. Snage PPO-a smjestiće se u Glogovac, sa zadatkom zatvaranja pravca od Dervente za Prnjavor i mobilizacije sa sektora Pojezne u odred.

Ovom naredbom povlaci se naređenje ovog štaba O-P- Str. pov. br. si. od 18 ovog mj. od 18 časova³, pasus drugi, kojim se davalo ovlašćenje štabu bataljona V KNOUB-e naredbodavnog štaba u akcijama vojne prirode sa snagama PPO-a, što je i naredbom O-P- Str. pov. br. 10 od 20 ovog mj. već i učinjeno, te se dnevni izvještaji o situaciji na dodijeljenim sektorima imaju] izravno od štaba brigade i od štaba PPO-a dostavljati štabu ove divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant
Šoša

P.S⁴. Gornji raspored uzeti 26 ovog mj. do 8 časova⁵.

Pošto u Prnjavoru postoji partizanska Komanda mjesta, koja je odgovorna za red i mir u gradu, to ni jedna jedinica ne može vršiti samostalne istrage, pretrese, bez znanja Komande mjesta.

Isti

BR. 140

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE BRIGADE ŠTABU DVANAESTE NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 15 DO 24 JULA 1943 GODINE¹

STAB XII KNOU BRIGADE
ST. POV. OP. BROJ 15/43
dana 25 jula 1943 god.

ŠTABU XII NOU DIVIZIJE

Izvještaj o akcijama

Položaj

U noći 15 ov.mj. četnici su pokušali da izvrše koncentrični napad na II bataljon ove brigade. Bataljon je znao za to, snage su se nalazile na položaju, bandu su dočekali i protjerali.

Na dan 19 ov.mj. snage ove brigade izvršile su akciju® na četnike na položajima Cukovac—Varjače—Previle—Vagani

¹ Vidi dok. br. 102.

* Dopisano mašinom, latinicom.

• Vidi dok. br. 159.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 15/3, k. 875.

¹ Vidi dok. br. 105.

i Kijavac. Neprijatelj je potpuno razbijen. Banda je imala 1 mrtvog i 7 ranjenih. Istoga dana na večer na III bataljon ove brigade (jednu čet³), koja je držala položaje na prolazu Cukovac—Agino Selo, jedan četnički bataljon izvršio je prepad u namjeri da otme t. mitraljez i da našu čet^u protjera sa položaja. Četa je izvršila protivnapad, neprijatelja protjerala i tom prilikom zarobila jednog ranjenog četnika sa karabinom i cjelokupnom spremom. Po saslušanju i donesenoj odluci ovog štaba četnik je pušten svojoj kući na liječenje u Bočac.

Na dan 20 ov.mj. snage II bataljona (I četa) izvršile su napad na četničku bandu, koja se nalazila na položajima Kijavac. Poslije kraće borbe neprijatelj je protjeran. U toj borbi četnici su imali 11 mrtvih i 6 ranjenih bandita. Zaplijenjeno je 5 karabina sa spremom, municije vrlo mali broj, svega oko 50 metaka. Ovom prilikom mi smo imali jednog ranjenog druga, koji je poshje kraćeg vremena umro.

Na dan 21 ov.mj. ova brigada formirala je jednu udarnu grupu⁴ od 3 čete, koja je pod komandom komandanta brigade, štaba I bataljona, izvršila pokret pravcem Jakotina—Previle—Hadrovci—Vranić spuštajući se na željezničku stanicu Podbrđe na pruzi K. Varoš—B. Luka sa zadatkom da sruši prugu i da dočeka ukoliko naiđe ih voz ih ma kakva prevozna sredstva bilo cestom ili prugom. Udarna grupa na dan 22 ov.mj. u 3 sata ujutro stigla je na prugu ispod kote 558-426 (Raže Brdo), srušila prugu u dužini od 150-200 mt. i bacila u Vrbas i zaposjela položaje na tjesnacu ispod pomenutih kota i sa jedne i sa druge strane pruge i ceste. Izlazeći na položaje Raže Brdo od Lipovca na samoj čuki 426 naišlo se na četničku bandu u jačini od 10 do 15 bandita koji su osiguravali prugu. Prilikom nailaska jedne naše grupe koja je pretresala okolni teren i kada su četnici počeli da bježe, ispalili su par metaka za njima i tom prilikom banda je imala dva ranjena četnika, ah su ipak uspjeli pobjeći. Zaplijenjen je 1 četnički rednik sa 50 metaka, 2 voj. torbice sa porcijama, nekoliko domobranskih kapa. Kako se banda razbježala, odmah je sva jurnula u pravcu K. Varoši da bi što hitnije obavijestili vlast u K. Varoši da smo ih rastjerali. Sam autobus koji je krenuo iz K. Varoši za B. Luku ispod Podbrđa je vraćen nazad za K. Varoš. Čekajući i dalje u zasjedi oko 10 časova iz K. Varoši dolaze dvije satnije SS-ca sa jednim bacačem do Podbrđa, automobilima, i tu se iskrcavaju i zauzimaju položaje u namjeri da nas protjeraju. U istom momentu, kada smo bih spremni da ih dočekamo, nailazi 1 luksuzni automobil s leđa od B. Luke, na koji se morala otvoriti vatra i koji je uništen. U automobilu

se nalazio sopstvenik kola, jedan musliman sa svojom gospođom ili djevojkom, nije utvrđeno, koji je poginuo. Pretpostavlja se da je to neki ustaški povjerenik koji u sadašnje vrijeme, kada su svi automobili mobilisani i kada niko nema pravo na potrošnju benzina, on vozi svoja privatna kola. Zena je bila ranjena i puštena je odmah još na cesti, a to sve uslijed kritične situacije u samom momentu nailaska neprijateljske vojske. Kako je naša zasjeda već bila otkrivena vatrom otvorenom na automobil, zasjeda se morala hitno povući u sastav ostalih snaga udarne grupe i ukoliko se moglo i što se učinilo do toga momenta, zadatak je bio izvršen. Jedan vojnik, koji je prvi došao do automobila i uzeo pisma, prilikom gaženja rijeke Vrbanje ispalo mu je u vodu i tako se nije došlo do podataka tko je i šta je bio poginuli u automobilu. (Provjeriće se.) Po izvršenju navedenog zadatka udarna se grupa povukla i orijentisala se na četnike prema Javoranskoj crkvi. Poslije kraćeg vremena, na položaj sa kojeg smo se povukli, sa pruge, stigla su dva neprijateljska aviona, koji su bombardovali i mitraljirali, kao i sam vis Lipovac, i neprijateljske snage tukle su bacačima, dočim nas već tu nije bilo. Istoga dana oko 12 časova pomenuta udarna grupa napala je Vrbasku četničku brigadu na položajima Javorani, prema Osmačl Brigada je razbijena i protjerana, neprijatelj se povlačio većinom prema Karanovcu i u samu Osmaču. U Javoranima je po treći put zapaljena kuća Laze Tešanovića i još jednog okorjelog četnika.

Na dan 23 ov.mj. udarna grupa izvršila je pokret prema Krminama, četnička brigada postavila joj je zasjedu ispod Osmače na visu Sikmane i okolnim sektorima. Brigada je ponovo razbijena i tom prilikom ubijen je 1 četnik i 2 ranjena, zarobljen je mali broj metaka.

Na dan 24 ov.mj. sa Krmina preko Agina Sela za Čukovac udarna se grupa bez otpora povratila na odmor i sada se nalazi u Kostićima.

Za vrijeme pomenute akcije udarne grupe od četničkih porodica konfiskovana je imovina i time poboljšana ishrana naše vojske.

Imajući u obziru osnovnu namjeru koju je akcija imala, mišljenja smo da je ista i uspjela. Saobraćaj neprijatelja je prilično oštećen, a četnička banda je odlučno rastjerana i demoralisana. A važan uspjeh akcije je i u tome što se ista nepovoljno odrazila na štetu samih četnika. Prvo, kao sluge ustaša koje su htjele revnosno da izvrše svoi zadatak nijesu uspjele, a drugo, što je narod uvidio da četnici, kao vojna organizacija, pred udarcima partizana su vrlo slabi i da uopšte narodu ne mogu osigurati obećanje da neće partizani kroz te krajeve prolaziti i da neće biti kažnjeni zbog saradnje sa čet-

nicima. Odmah se na terenu osjetilo da je narod sve više spreman da zauzme oštriji stav prema četnicima i da ne želi da se četnici više zadržavaju na njihovom terenu, jer u tome vide opasnost po svoju imovinu. Naročito se primjećuje da je negodovanje naroda protiv Laze Tešanovića kao lažova postalo prilično. Narod se svakako uvjerio u našu vojničku nadmoćnost nad četnicima, a četnike je počeo napadati radi toga što mu nanose štetu, a ne zato što je dovoljno uvidio izdajnički rad četnika. Poslije ove akcije uslovi za rad na pređenim terenima su bolji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
Radoš

KOMANDANT
Mečava

ER. 141

NAREĐENJE ŠTAPA DVANAESTE NOU BRIGADE OD 25
JULA 1943 GOD. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD
NA NEPRIJATELJA NA SEKTORU KIJAVAC—BANOVAC¹

STAB XII KNOU BRIGADE
ST" POV. OP. RRO.T 16/43
dana 25 jula 1943 god.

ŠTABOVIMA I, II I III BATALJONA OVE BRIGADE

Položaj

Kako su četnici danas 25 ov.mj. izvršili napad na četu II bataljona koja se nalazila na Banovcu, nanijeli joj gubitke i protjerali je sa prvobitnih položaja (Banovca), i kako su se sa izvjesnim dijelovima spustili niz Tisovac prema položajima, koje je držala četa III bataljona, put Cukovac—Agino Selo, te na osnovu prednjeg

NAREĐUJEMO:

Da snage I bataljona u jačini od jedne i po čete izvrše pokret 26 ov.mj. u 1 čas ujutro pravcem Jakotina—Previle—Vagani, da zavije desnim krilom na Kijavac i da na položajima Kijavac—Banovci osvane, sa zadatkom da, ukoliko do pomenutih položaja može da se provuče bez borbe i da ujutro

napadne u zajednici sa snagama II bataljona četničku bandu, koja se nalazi na Banovcu i ispod njega na položajima Cukovac. Ukoliko bude morao prelaziti navedeni pravac pod borbom, isto to učiniti, ali opet težiti da otsiječe četničku bandu od Vagana i Kijavca i da se protjera prema Aginom Selu i Tisovcu. Sa preostalim snagama i komorom ostati na sadašnjim položajima Viševice s tim, sa zadatkom, da taj vod kontroliše u toku sutrašnjeg dana teren Previle—Jakotinu i komunikaciju K. Varoš—S. Vakuf i o svakom pokretu da blagovremeno obavijesti ovaj Štab i snage svoga bataljona, koje se budu nalazile naprijed, kao i da po potrebi zaštititi izvlačenje komore toga bataljona iz Viševice.

II bataljon sa svojim snagama kreneće sa sadašnjih položaja 26 ov. mj. u 3 sata ujutro pravcem Debelo Brdo preko Čukovca prema Banovcu sa zadatkom da očisti pomenuti sektor od četničke bande i da se poveže sa snagama I bataljona.

III bataljon izvršiće pokret sa sadašnjih položaja 26 ov. mj. u 4 sata ujutro pravcem ispod same Cemernice do položaja koje je i ranije držao sa zadatkom da ispred pomenutih položaja zaposjedne položaje ispod Cemernice okrenut frontom prema Kijavcu sa zadatkom da dočekuje i tuče četničku bandu koja bude bježala od snaga II bataljona i koja bude otsječena od I bataljona pa ne budu imali kuda da se povlače već u pravcu Aginog Sela.

Glavnina četničkih snaga uglavnom nalazi se na položajima Kijavac—Banovac u jačini od oko 1 bataljona, ostale sa snage rastresene desno i lijevo (po Previlama i lijevo u samoj šumi Čemernici).

Skreće se pažnja drugarskim štabovima bataljona da dobro upoznaju svoje jedinice sa zadatkom svakog bataljona, odnosno jedinice, kao i sa naređenjem štaba brigade i da se naređenje sa komandama četa na najpodesniji način razradi i objasni, kako se ne bi ponavljale uvijek jedne iste greške. Prilikom izvršenja postavljenog zadatka naročito skrenuti pažnju na što manji utrošak municije, a opet na vojničku budnost i opreznost prilikom nastupanja. I bataljonu može da posluži kao primjer sa same njegove posljednje akcije koju treba naročito istaknuti i objasniti borcima da znaju. Za vrijeme pokreta bio je odličan red i disciplina, održavanje veze i svega ostalog što je potrebno jednoj marševskoj koloni.

III bataljon neka obrati pažnju na četnike, koji će mu se nalaziti s leđa u Čemernici.

Na kraju najozbiljnije vam se skreće pažnja da strogo vodite računa da se ne dešavaju dosadašnje greške sa jedne, strane, a s druge strane da koristite sve ono iskustvo koje već imamo iz borbe sa četnicima. Najčešće greške su da se ne

komanduje organizovano i pregledno, skoro redovno desetari i vodnici idu sami ili sa nekolicinom drugova u borbu, a za ostale ne znaju gdje su i sa njima uopšte ne komanduju. A komandiri i komandanti sa politkomesarima često idu u prve redove ili se pak vežu za jedan vod, odnosno jednu četvu i sa njom uspješno komanduju, a ostali dio svojih jedinica zanemare. Takve greške dovode do toga da se neorganizovano otstupa, odnosno da pojedini dijelovi jedinice otstupaju ne znajući šta je sa drugim dijelom jedinice. To je svakako posljedica neodržavanja veze za vrijeme same borbe, a ne samo nepravilno komandovanje. Takva otstupanja omogućavaju nepotrebno gubljenje ljudstva i oružja, također i razbijanje jedinica. Izvlačenje i spasavanje ranjenika treba da bude ozbiljna briga i treba ga postaviti kao pitanje očuvanja morala naših boraca.

Iz dosadašnje borbe sa četnicima jasno se pokazalo da se četničkoj bandi jedino mogu zadati udarci ako uspijemo da im se privučemo i opkolimo ih a zatim da ih odlučno i istovremeno sa više strana udarimo. Četnici u borbi nisu uporni i lako se razbijaju ako se malo čvršće udare, a također se lako ohrabruju ako kod nas primijete ma i najmanje otstupanje. Četnici također praktikuju da u težim situacijama po sebe bacaju oružje i pojavljuju se kao obični civili, a naknadno uzimaju pušku i udaraju sa strane i u leđa, . . .

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
Radoš

KOMANDANT
Mečava

IZVJEŠTAJ ŠTABA RIBNIČKOG NOP ODREDA OD 25
JULA 1943 GOD. ŠTABU ČETVIRTE NOU DIVIZIJE O AK-
CIJI IZVEDENOJ U SELU VELECEVU I POKRETU NEPRI-
JATELJA U PRAVCU PREVIJE¹

STAB
FIBNICKOG N.O.P. ODREDA
Br. str. pov.
25-VII-1943 g.

ŠTABU IV N.O.U. DIVIZIJE

Položaj

Noću između 23 i 24-VII-1943 godine postavili smo zasjedu neprijatelju u selu Velečevu. Na zasjedi u Velečevu bio je naš II bataljon i 2 čete III bataljona, dok su dve čete I bataljona bile na zasjedi u s Previji a služile su kao zaštita od garnizona Čadavice.

Na zasjedu u Velečevu naišla je jedna neprijateljska satnija, koja je skoro potpuno uništena. Na bojištu ih je ostalo 8 mrtvih, dok je zapovjednik satnije zarobljen i nalazi se kod nas u Štabu.

Zaplijenjeno je 48 pušaka, 6 puškomitraljeza, 2 teš. mi-
traljeza, 2 strojnice, 3 revolvera, 1 durbin, 1 poljski telefon,
5 konja i nešto ostale spremne.

Naši gubici su 7 mrtvih, 4 teško i 8 lakše ranjeno².

Za vrijeme borbe u Velečevu neprijatelj je sa jačim snaga-
gama krenuo od Čadavice u pravcu Previje i naišao na naš 1
bataljon. Jedan seljak iz Previje kazao je neprijatelju da se
u Previji nalazi naša zasjeda kao i njen raspored, uslijed čega
je neprijatelj rasporedio svoje snage prije nego što je došao
na zasjedu. Naš bataljon vodio je borbu sa njim sve dok se
nije II i III bataljon povukao: neprijatelj je imao 1 ranjenog
dok je naš bataljon 2 lakše ranjena.

S. F. — s. N.

Politkomesar
Obrad³

Komandant
Milan N. Zorić

(M.P.)

STAB
IV NO.U. DIVIZIJE
— 2 BOS. KORPUSA —

Br. 301 26.VII.1943 g. Po k znanju, a. a. ' 1

¹ Original, pisan olovkom ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoisto-
rčkog instituta pod reg. br. 9—2. k. 766 A.

² Vidi dok. br. 138.

³ Stišović

IZVJEŠTAJ ŠTABA PODGRMEČKOG NOP ODREDA OD 25
JLLA 1943 GOD. ŠTABU ČETVIRTE NOU DIVIZIJE O IZ-
VEDENIM AKCIJAMA I SITUACIJI NA TERENU
ODREDA¹

STAB
PODGRMEČKOG N.O.P. ODREDA

Broj: si.
Dne 25.VII.1943 g.

ŠTABU IV N.O.U. DIVIZIJE

Položaj

1. Stanje na sektoru ovog odreda je bez bitnih promjena. Neprijatelj nije pokušavao nadirati sa jač m snagama na našu oslobođenu teritoriju. Naše snage postavljaju redovno zasjede prema neprijatelju. Snage I bataljona štite žetvu u Čadavici i Rujiškoj.

2. Dana 24 o. mj. snage Baniskog odreda prešle su vodu na ovu stranu da bi dočekali neki specijalni voz². Zatražili su i naš jedan bataljon. U noći između 24 i 25 o. mj. dvije čete našeg I bataljona stupile su u vezu sa baniskim snagama da bi učestvovala u akciji na voz. Rezultat ove akcije nismo još dobili.

3. Snage drugog bataljona ovog odreda sa Udarnom četom i jednom četom I bataljona koje su bile na osiguranju izvršile su akciju na neprijatelja na karauli kod željezničke ćuprije koju neprijatelj popravlja. Neprijatelj je dao mnogo jači otpor nego je predviđeno a snage neprijatelja bile su mnogo jače nego smo obaviješteni. Borba je vođena 2 sata, to jest od 2 do 4 ujutru. i naši su se morali povući. Neprijateljski gubici nisu poznati. Na našoj strani nije bilo gubitaka³.

4. Pošto je neprijatelj dana 24 o. mj. izlazio do Kiska⁴ sa 3 tenka i nepoznatim brojem vojske u cilju nasilnog izviđanja i popravka ceste prema L. Palanci. Neprijatelj je poshje podne otstupio prema S. Mostu. Naše snage bile su zauzete akcijom gore pomenutom te neprijatelja nije niko uznemiravao. •

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 10—2, k. 766 A.

² Vidi dok. br. 155 i 156.

³ Vidi dok. br. 156.

Nadajući se da će neprijatelj danas ponovo naići postavljena je zasjeda sa snagama Udarne čete i 3 čete II bataljona. O rezultatu ćemo vas izvijestiti naknadno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkomesar
S. Makić

Zamj. komandanta
Mih.^s S. Skundrić

(M.P.)

BR. 144

OBAVJEŠTENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 26 JULA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG KORPUSA O DEJSTVIMA JEDINICA KORPUSA I SITUACIJI U CENTRALNOJ BOSNI¹

STAB
II BOS. N.O.U. KORPUSA

Br. 76

Dne 26 jula 1943 g.

ŠTABU I BOS. KORPUSA

Položaj

Prije 5—6 dana uputili smo vam kurira sa poštom, a poslije toga još jedan dopis. Ne znamo da li ste to primili.

Dugo vremena smo očekivali druga Velju², međutim smo tek danas saznali da je prešao na našu stranu Vrbasa³.

Dobili smo danas i prepis izvještaja V divizije za vas, iz koga se vidi da je divizija prešla na desnu obalu Bosne⁴.

Napadom dijelova IV divizije na Ključ borba se i dalje nastavila oko Ključa⁵, tako da je u tim akcijama uništena jedna neprijateljska bojna. Zarobljeno je 180 neprijateljskih vojnika, ubijeno 150 i dobar broj ranjeno. Zaplijenjeno je 160 pušaka, 7 „šaraca“, 2 p. m., 2. t. m., onespobljene 3 haubice, zaplijenjeno 25.000 cigareta, brašna i druge spremne.

⁵ Mihailo

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 14/2—5, k. 456.

* Stojnić

¹ Vidi dok. br. 145.

⁴ Vidi dok. br. 166.

¹ Vidi dok. br. 138 i 162.

Podgrmečki odred na cesti kod Kamengrada uništio je jednu neprijateljsku satniju hrvatskih SS trupa⁶. Zaplijenjeno 30 bicikla a 47 pokvareno u borbi, zaplijenjene 2 radio stanice, 2 „šarca“, nekoliko hiljada metaka, 30 pari čizama i druge spreme. Uništena dva kamiona i jedan blindiram automobil.

Juče i danas dijelovi IV divizije vodili su borbu na [Bos.] Grahovu sa „Divizijom“ popa Đujića koja se progoni prema Kninu⁷. Namjera ove bande je bila da se poveže sa bandama Drenovića. Stalno nam ove bande vežu dobar dio snaga.

X divizija posljednjih nekoliko dana bila je aktivna na pruzi Jajce — D. Vakuf i na cesti Kupres — D. Vakuf. Dijelovi te divizije čistili su prije dva dana i Hrblinu od četničkih bandi. Zarobljeno 25 i ubijeno 10 četnika.

O ranijim akcijama koje su izvedene obavijestili smo vas u prošlim dopisima.

Dostavlja vam se obavještajni izvještaj da bi se upoznali sa rasporedom i jačinom neprijateljskih snaga na prostoriji Bos. Krajine.

Vežu sa Kozarom imamo dobru. Odred je u formiranju i sređivanju⁸. Još nisu poduzimali nekih krupnijih akcija. Aktivniji su prema selima oko B. Majdana d zapadno od Banja Luke. U tim selima postoje uslovi za mobilizaciju. Pokušavali su prodirati do Vrbasa radi veze sa XII divizijom ali im to nije uspijevalo. Lijevo Polje, kako oni izvještavaju, ne odaziva se najbolje u NO vojsku, a i neprijatelj stalno saobraća sa cestom B. Luka — Gradiška koju je osigurao, te je teže prodirati.

Sa V. S. nemamo veze jer preko radiostanice G. Š. H. šaljem depeše koje ovi ne predaju sa obrazloženjem da V. S. ni njihove ne prima i da imaju dosta nepredatih depeša. Ukoliko vi imate dobru vezu sa V. S., molimo vas povežite nas sa njima.

Uz drugarski i borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Na putu otvorio
Pol.⁹ Veljo

K o m a n d a n t
S. Rodić

⁶ Vidi dok. br. 116 i 117.

⁷ Vidi dok. br. 138 i 162.

⁸ Vidi dok. br. 85.

⁹ Politički komesar

NAREĐENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KOR-
PUSA OD 26 JULA 1943 GOD. ŠTABU DESETE DIVIZIJE
ZA VEĆU AKTIVNOST NA TERENU I OBAVJEŠTENJE
O IZVEDENIM AKCIJAMA PODGRMEČKOG I RIBNICKOG
NOP ODREDA¹

STAB
IJ BOS. N.O.U. KORPUSA
Br. 74
Dne 26.VII.1943 g.

ŠTABU X NOU DIVIZIJE

Položaj

Primili smo vaš izvještaj od 20-VII-1943 g².

I prema tome izvještaju vaše su jedinice imale dobre akcije na voz i kamion.

Podgrmečki i Ribnički odred posljednjih dana imali su takode dobre uspjehe³.

Podgrmečki odred sa jednom četom i jednim vodom sačekao je jednu neprijateljsku kolonu kod Kiska⁴ (cesta Sanski Most —Palanka). Kolona je brojala 80 SS trupa na biciklima sa dva kamiona i nekoliko motorcikla. Kolona je čitava potučena a i pojačanja koja su stizala. Zaplijenjeno je 10 pušaka, 2 „šarca", 30 bicikla, 2 radio stanice sa priborom, 30 pari čizama 1 toliko odijela, 3000 metaka i drugog materijala. Uništena su dva kamiona, jedan blindirani auto oštećen, 47 bicikla pokvarena.

III bataljon Ribničkog odreda sačekao je u zasjedi na Klo-
kotovcu jednu njemačko-ustašku satniju⁵. Čitava je satnija uništena i zarobljena izuzev trojice vojnika koji su uspjeli pobjeći. Zarobljen je satnik sa komandnim kadrom. Zaplije-
njeno je 50 karabina, 6 „šaraca", 1 zbrojovka, 2 teška mitra-
ljeza, sva municija i ratna sprema koju je satnija imala sa sobom.

„Divizija" popa f>ujića skoncentrisana na Dinari juče je napala naše snage na Tičevu (dva bataljona 8 brigade) i uspjela popaliti nekoliko kuće. Naše su snage izvršile kontranapad i protjerale neprijatelja nanijevši mu osjetne gubitke⁶. Progo-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 12/1—2, k. 456.

² Redakcija nije pronašla pomenuti izvještaj.

³ Vidi dok. br. 142 i 143.

⁴ Vid: dok. br. 143.

⁵ Vidi dok. br. 142.

* Vidi dok. br. 138 i 162

njenje se i dalje nastavlja pošto su stigli i dijelovi VI brigade na taj sektor a i ličke snage zalaze za leđa bandi preko Dinare.

Dijelovi 8 brigade i VI brigade nalaze se na zaštiti žetve u Vakufu i Podgrmeču. Kad se ova završi i ove će snage biti slobodne i sve tri brigade IV divizije biće koncentrisane na prostoriju Šator—Mliništa—Crna Gora.

Iz Crne Gore nailaze partizani koji su otsječeni od glavnine kod posljednje ofanzive⁷. Ti drugi prolaze kroz ustaška i četnička sela i mnogi uspjevaju sačuvati oružje, mnogima i četnici ukazuju gostoprimstvo, a kad ti drugi naidu na naše snage u Vukovskom. Blagaju i Glamoču, onda ih tamošnji štabovi i borci razoružavaju i nazivaju dezerterima. Ovo nije nimalo zgodna pojava i ona krnji naše interese i tjera ove koji se vraćaju u bandu ili se isti pasiviziraju gubeći volju za borbu. Skoro su u Blagaju razoružani neki Livanjci koji su pošli u Cincarsku četu i tako bez oružja stradali od Duvnjakve bande. Ovaj slučaj ispitajte i krivce kaznite o čemu ćete i nas izvijestiti. Takav zločin ne može proći bez odgovornosti. Ukažite vašim štabovima i borcima na štetnost ovakvih postupaka i zabranite njihovo ponavljanje.

Šaljemo udarnike za vas i vaše jedinice. Takođe šaljemo za jedinice u Centralnoj Bosni koje treba pri transportu dobro osigurati da ne padnu neprijatelju u ruke.

Ovoga časa dobih poštu od druga Velje⁸ u kojoj vidim da se i V divizija nalazi na vašem terenu. Tamo se nalazi i vaš II bataljon IX brigade. Ja vjerujem da taj bataljon nije dorastao da ostane u tako pokretnoj diviziji te bi moglo nastati dezertiranje iz njega — možda i u bandu. Ukoliko bi se zaista tako moglo odigrati sa tim bataljonom, što vi možete ocijeniti, onda bi te slučajeve trebalo preduhitriti u sporazumu sa štabom V divizije.

Poštu za V diviziju uputite preko vaših odreda.

Trudite se da kroz akcije dođete do hrane, da ovladate terenima gdje će biti prva žetva na vašem sektoru. Koliko vam ne bude dostajalo žita, organizujte karavane za žito koje ćete moći dobijati sa ovih terena preko ekonomskog ostsjeka.

Uz drugarski i borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol i t k o m e s a r
otsutan

K o m a n d a n t
S. Rodić

(M.P.)

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD
27 JULA 1943 GOD. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA PO-
KRET NA PROSTORIJU DRAŠKOVAC—BJELA VODA I
PRELAZ PREKO RIJEKE BOSNE¹

STAB I PROLETBRIGADE
27.VII.1943
BR. 515

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

1) Sutra 28 o.m. brigada će izvršiti pokret do prostorije rijeke Lužnice — Draškovac. Pravac pokreta biti će Manjin Vrh—Gornji Balići—Senokose—Vučja Klada—k. 1050—Ravna Reka—Stranski Lug—Lužnica (potok južno od Klančišta) — Draškovac.

Pokret će se izvršiti tačno u 2 časa ujutro. Štabovi bataljona će se postarati da se ovo tačno izvrši.

Raspored bataljona u koloni biti će: I, II i IV bataljon, brigadna intendantura, bolnica, VI bataljon, štab brigade sa Tehničkom četom, Prateći bataljon i III bataljon kao zaštitnica kolone.

Bataljoni će se po dolasku na određenu prostoriju smjestiti i to: I, II i IV bataljon sa intendanturom na prostoriji Draškovac (tj. na livadici po izlasku iz šume). Čelni bataljon će isturiti pretstražu ka kolibama sjeverno od Sočice. Ostali bataljoni kao i bolnica smjestit će se 2 km unazad kod rijeke Lužnice. III bataljon kao zaštitnica treba da se smjesti oko k. 760 s tim što će dati obezbjeđenje ka Stranskom Lugu i Crnom Vrhju. VI bataljon dati će obezbjeđenje bolnici s tim što će se smjestiti zajedno sa njom.

2) Sljedeći pokreti biti će: 29. u 2 časa do Podborja gdje će se prenočiti i predaniti dan 30.VII. — 30. uveče krenuti ćemo ka prostoriji Bjela Voda tako da u istu stignemo još u vrijeme noći. U Bjeloj Vodi su seljaci naklonjeni Njemcima i o našem dolasku će odmah obavijestiti najbliže posade, stoga će se mjesto blokirati odmah po dolasku tako da nijedan mještanin ne izađe iz sela. 31. će se izvršiti prelaz rijeke Bosne.

Za pokrete ka drugoj, trećoj i četvrtoj etapi bataljoni će dobijati blagovremeno naređenja.

3) Desno od nas preko Kamenice—Suhe—Glasinca—Pepe-
ljari kreće se desna kolona u sastavu VII divizija — I-Dalm.
brigada sa kojom treba na sektoru Bjela Voda—Pepe-
ljari uspostaviti vezu.

4) Bataljoni će prikupiti svaki za sebe ponajmanje 2 vo-
diča, i po 2 za V.S. i štab brigade. Vodiče za V-Š. i štab
brigade predati ovome štabu. Vodiče uopće ne puštati prije
dok se drugi ne nabave, a uopće puštanje vršiti prije polaska
jedinica na sljedeću etapu. Vodičima se smije saopćiti pravac
pokreta samo do sljedećeg mjesta a eventualno i do krajnje
tačke toga dana. Pokrete uopće držati u tajnosti.

5) J. bataljon ukoliko nema dovoljno konja neka iste traži
od brigadne intendature dok se njegovi ne rasterete.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab

Politkom

V.d. komandanta
Miloje

BR. 147

NAREĐENJE ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 28 JULA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BRIGADA ZA NAPAD NA ČETNIČKE JEDINICE NA PROSTORIJI GORNJA BU- KOVICA, DONJA BRIJESNICA, REPNIK¹

STAB II PROLETERSKE DIVIZIJE

28 jula 1943 god.

u 6 časova

ŠTABU IV PROLETERSKE BRIGADE

Četničke bande potpomognute od okupatora i mještanskih
muslimanskih milicija uspjele su se ponovo grupisati na pro-
storiju koju su ranije kontrolisali i izuzimajući Gornju Bri-
jesnicu i još neke pozicije. Poslije prvog i drugog djelimičnog
razbijanja i protjerivanja, četničke bande pokušavaju utvrđi-
vanjem stvoriti neku liniju, oslanjajući se lijevo i desno na
svojim krilima na isturene okupatorske objavnicičke odrede.

Prema obavještenjima koja smo dobili preko naših organa četničke bande se spremaju da nas napadnu u sadejstvu sa ostalim okupatorskim milicionarskim snagama koje se nalaze na ovoj prostoriji. U posljednja nekoliko dana primijećena su grupisanja i pregrupisavanja neprijateljskih snaga, te posijedanja izvjesnih dominirajućih tačaka, iz čega se da zaključiti planska priprema napada na nas.

U cilju razbijanja ovih neprijateljskih planova mi ćemo, kao i uvijek, izolovano tući jednog po jednog neprijatelja.

Jačina neprijateljskih snaga na čitavom ovom sektoru ne može se tačno utvrditi zbog stalnog pregrupisavanja, no najbrojniji od sviju neprijatelja na ovom sektoru su četnici čiji broj iznosi oko 1200 naoružanih ljudi.

U cilju razbijanja neprijateljskih planova

N A R E Đ U J E M O :

1. Druga dalmatinska brigada napašće četničke bande koje se nalaze na Omerovoj Vodi pravcem: Podsijelovo—Radlovo (k.548)—Kik—Mrkalica—Gornja Bukovica, obuhvatajući neprijatelja sa zapadne strane u cilju presijecanja neprijateljske otstupnice u pravcu Ozrena. Sa manjim dijelovima frontalno demonstrirati prema neprijatelju. Postaviti dovoljno bočno obezbjeđenje na lijevom krilu svoje glavnine u odnosu na komunikaciju Maglaj—Zavidovići, jer lijevo od II dalmatinske brigade nema naših dijelova, te postoji mogućnost neprijateljskog ispada sa te strane. Desno od II dalmatinske brigade nastupaće IV proleterska brigada sa kojom održavati vezu na pravcu Rudina—Krčevine i dalje prema razvoju situacije.

2. Četvrta proleterska brigada bez jednog bataljona napašće neprijatelja pravcem: Donja Brijesnica—Tumare—Rovine, obuhvatajući neprijatelja sa desne strane u cilju presijecanja njegove otstupnice i zatvaranja istog u krugu sa II dalmatinskom brigadom u cilju uništenja što više žive snage neprijateljske, što će izazvati veće rasulo kod neprijatelja. Lijevo od IV proleterske brigade nastupaće II dalmatinska brigada sa kojom održavati vezu na liniji: Rudina—Krčevine i dalje prema razvoju situacije, a desno nema naših dijelova te će zato obezbijediti od eventualnog bočnog neprijateljskog ispada u odnosu na komunikaciju Tuzla—Doboj.

3. Druga proleterska brigada očistiće sa svoja dva bataljona prostoriju Podgorje—Repnik² i eventualno sa jednim bataljonom na prostoriji Svatovac—Poljice likvidirati jednu od isturenih neprijateljskih grupa. Desno od II proleterske brigade nema naših dijelova, a lijevo od jedinica II proleterske

brigade nema naših dijelova, te veze sa ostalim jedinicama održavati preko Štaba divizije.

4. Peta crnogorska brigada ostaće na svojoj prostoriji, obezbjeđujući lijevi bok našim jedinicama sa pravca Zavidovići i održavajući stalnu vezu sa bataljonom IV proleterske brigade koji će ostati u Seoni radi obezbjeđenja bolnice i radi pariranja eventualnih manjih neprijateljskih ispada, te radi sadejstva na vašem pravcu.

Peta crnogorska brigada uputiće jednu izviđačku četvu u pravcu doline Krivaje, a po mogućnosti na lijevu obalu Krivaje u cilju zatvaranja pravca Zavidovići i sa te strane i patrolnog izviđanja doline Krivaje.

5. Početak napada danas 28 ov.mj. na sektoru II dalmatinske i IV proleterske brigade biće u 22 časa, a na sektoru II proleterske brigade u 20 časova u cilju zavaravanja neprijatelja.

6. Štab divizije će se nalaziti u s. Seona.

7. Hirurška ekipa će se nalaziti kod bolnice IV proleterske brigade u s. Seona.

8. Borbeni znaci: za 28 na 29 ov.mj. mač — mladić
„ 29 „ 30 „ pobjeda — ponos. (

9. *Postupak u toku borbe i po završenoj borbi*

a) prodirati što dublje po dubini i nemilosrdno goniti neprijatelja ako se na krilima i bokovima II dalmatinske i IV proleterske brigade ne osjeti nikakvo dejstvo predviđenih okupatorskih posada:

b) u slučaju da se ispolji bočno dejstvo neprijatelja brzo se izvlačiti na ranije prostorije — polazne položaje.

U svakom slučaju 29 na 30 ov. mj. sve jedinice će se povući na polazne pozicije izviđajući ranije date pravce svim jedinicama i obezbjeđujući se na svojim pravcima.

Pošto postoji vjerovatnoća da ćemo se sa našim jedinicama krenuti sa ove prostorije, to će intendanture svih jedinica, mobilisuci sve konje brigadnih i bataljonskih intendantura, prikupiti rezervnu hranu za 4 do 5 dana iz sela kojima budu kolone ovladale. Za prebacivanje hrane koristiti naročito seoske kolske zaprege. Bez obzira na to, da mi već čitavih 20 dana vodimo borbu sa četničkim bandama, koje su pomognute od okupatora, postupak naših intendantura mora biti partizanski i kod svakog uzimanja namirnica moraju se davati propisne potvrde sa štambiljom. a tamo gdje nema nikoga u kući, iste ostavljati na zgodnom mjestu u kući.

U slučaju da se neprijatelj razbjegne na svim pravcima, onda će se jedinice povući 30 na 31 ov.mj. da bi se uspjele

sakupiti što više hrane. U tom slučaju jedinice će slati bataljone u susjedna sela zajedno sa intendanturama u cilju prikupljanja hrane.

10. *Dalje izviđanje:*

a) Druga proleterska brigada od bataljona iz oblasti Repnik uputiće jednu izviđačku četvu u pravcu Tuholj—Stupari u cilju izviđanja pravca Kladanj i komunikacije Zivinice—Kladanj. Četa se ima vratiti pravcem Stupari—Tuholj—vrh Konjuha—Podgorje. Jedno manje izviđačko odjeljenje uputiti u pravcu Zivinice sa istim zadatkom. Jedno manje odjeljenje od bataljona iz Banovića u pravcu Ribnice sa istim zadatkom.

b) Peta crnogorska brigada uputiće jednu laku četvu što dublje na lijevu obalu Krivaje i to pravcem Ivje šuma, gdje navodno svakodnevno silazi jedna četnička grupa iz oblasti Gostovići u dolinu Krivaje i pljačka seljake. Zadatak ove čete pored izviđanja biće i to da objasni seljacima da ako ih neko pljačka sa petokrakim zvijezdama da to nijesu partizani već četnici. Ovo će isto uraditi i patrola II proleterske brigade, koja ide u pravcu Ribnice. Da bi se seljaci ubijedili u ispravnost naših riječi, postupak naših drugova mora biti primjeran.

Preporučljivo je da sve patrole i izviđačke čete uzmu sa sobom suhu hranu i ponesu sa sobom po jedan primjerak radio vijesti u cilju lakšeg objašnjavanja političke situacije u naseljima kuda prolaze.

11. *Tajno izviđanje*

Četvrta proleterska brigada 29 na 30 ov. mj. uputiće jednu tajnu patrolu u pravcu Krtova sa zadatkom izviđanja i uznemiravanja neprijatelja a po mogućnosti ova potrola će zapaliti kuću poznatog narodnog neprijatelja u ovom kraju komandanta pozadine Uroša Todorovića. Rad ove patrole mora biti vješt i drzak.

12. Sve zarobljenike bez obzira ko oni bih ili bili ranjeni sprovesti u Stab divizije.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU'

(M.P.)

Za štab divizije
komandant
Peko

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE DIVIZIJE OD 28 JULA
1943 GOD. ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA
O ČIŠĆENJU SEKTORA ŠIBOVSKJE I NAPADU NA TEŠANJ,
JELAH I PRUGU DOBOJ — TESLIĆ¹

STAB
XII NOU DIVIZIJE
O-P-Str. pov. broj 11/43
28 jula 1943 god.
Položaj

ŠTABU II BOSANSKOG NOU KORPUSA

Položaj

Pošto je izvještaj ovoga štaba O-P. Str. pov. broj gornji od 23 ovog mj.², radi zakašnjenja veze nije poslat, to nadopunjujemo taj izvještaj o aktivnosti jedinica ove divizije za period od 20—27 ovog mj.

Jedinice V K-KNOUB-e izvršile su 22 ovog mj. čišćenje sela Šibovske, od četničkih grupa Vinčića i Forkape. U noćnoj akciji ubijeno je 7, a zarobljeno 8 četnika, od kojih je 6 ostalo u našim jedinicama. Zaplijenjeno je 10 karabina, 2 konja i druge spreme

Iste jedinice preduzele su 24 ovog mj. čišćenje sektora Branešci — Kokori — Dubrava, od koncentracije četnika Rade Radića i Laze Tešanovića. Našim snagama uspjelo je jednog četnika ubiti, jednoga zarobiti i zaplijeniti tri karabina, dok su otopr četničkih snaga slomih za 20 minuta i progonili raspršene četničke grupe sve do Jošavke.³

25 ovog mj. napale su snage II KNOUB-e i dva bataljona KNOUB-e Tešanj, Jelah, Tešanjku i prugu Doboje — Teslić — Blatnica. U toku noći naši su uspjeli likvidirati Tešanjku i ući u grad Tešanj⁴, osim staru zidanu kulu, gdje se posada Tešanjskog garnizona povlači, već po treći put u akcijama na Tešanj, i pruža otpor. Naše snage blokirale su kulu, ali su uslijed pristizanja pomoći iz Zepča, koja je stigla u jednim oklopnim kolima i 7 kamiona, morale su oступiti. Pomoć koja je pristizala iz Teslića vraćena je u Teslić. Zaplijenjeno je 80 čebadi u gradu i druge spreme. Jelah isto nije likvidiran, radi naročito

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 15/1—5, k. 456.

² Vidi dok. br. 129.

³ Vidi dok. br. 130 i 159.

⁴ Vidi dok. br. 159, 164 i 165.

utvrđenih bunkera i oklop, voza na stanici. II KNOU brigada pročistila je na putu za Tešanj, Blatnicu. Komušinu i Vručicu, zarobila 5 četnika i 4 legionara, od tih četnika jedan je komandir četničke čete. U Tešanjki je zarobljeno 4 legionara. Zaplijenjeno je 12 karabina. Naši gubitci iznose 2 poginula, 2 umrla od rana i 2 lakše ranjena. U borbama za Tešanj neprijatelj je intervenisao iz Teslića, Zepča i Doboja, kao i sa dva aviona, pored oklopnog voza na pruzi Doboj—Teslić. Potrgano je pruge Doboj—Teslić—Blatnica u dužini 1500 m.

Od drugih događaja važno je napomenuti da je PPO-ed povećao brojno stanje za 70 dobrovoljaca omladinaca i da je pr kupio od raspršene satnije u Prnjavoru 15 karabina, dva p. mitraljeza i jednu strojnicu. Čečava ie bombardovana kao mjesto štaba I Bosanskog NOU korpusa, od strane tri neprijateljska bombardera, kojom je prilikom srušena pravoslavna crkva u Čečavi.

U Prnjavoru je postavljena komanda mjesta, privremenog karaktera, i održana je 25 ovog mj. uspjela političko-zabavna priredba, na kojoj je bilo prisutno oko 800 građana.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU'

Politkomesar
SI. odsutan

Načelnik štaba

(M.P.)

Komandant
Šoša

STAB
III MOU DIVIZIJE
Op. br. 227, broj 11/42.
28 jula 1943 god.
Polotsaj

STABU II BOSANSKOJ MOU KORPUZA

Op. br. 11/42-5
Br. 476

Pošto izvještaj ovoga štaba Op. br. broj gotraji od 23 ovog mjeseca, radi zakasnelosti nije poslat, to nadopunjujemo taj izvještaj o aktivnosti jedinica ove divizije, za period od 20-27 ovog mjeseca.

Jedinice V A-KNOUB-e izvršile su 22 ovog mjeseca, čišćenje sela Šibovake, od četničkih grupa Vrađić i Perkapje. U noćnoj akciji, ubijeno je 7, a zarobljeno 8 četnika, od kojih je 6 ostalo u našim jedinicama. Zaplijenjeno je 10 karabina, 2 konja i druge stvari.

Iste jedinice preduzele su 24 ovog mjeseca, čišćenje sektora Branešci - Kokori - Dubrave, od koncentracije četnika Mlade Rudića i Laze Fešjanovića. Naša snaga uspjela je jednog četnika ubiti, jednoga zarobiti i zaplijeniti tri karabine, dok su četnički snage silovali za 20 minuta i progonili raspršene četničke grupe sve do Lepča.

25 ovog mjeseca, napale su snage II KNOUB-e i dva bataljona KNOUB-e Tešanj, Jeleb, Tešanjku i prugu Boboj - Teslić - Blatnica. U toku noći naša su uspjeli likvidirati Tešanjku i ući u grad Tešanj, uzimajući stari zidnu kulu, gdje se posada Tešanjskog garnizona povukla, već po treći put u akcijama na Tešanj, i pruži otpor. Naše snage okkupirale su kulu, ali su uslijed pristizanja pomoći iz Lepča, koje je stigla u jednom oklopnom vozila i 7 kamiona, morale su oступiti. Komod koji je pristizao iz Teslića, vraćena je u Teslić. Zaplijenjeno je 80 čepova u gradu i druge stvari. Jeleb isto nije likvidiran, rudi naročito utvrđenih bunkera i oklopni voza na stanicama. Brigada prođila je na putu sa Tešanj, Jeleb, Tešanjku i Vračinu, zarobile 5 četnika i 4 legionera, od tih četnika jedan je komandir četničke Detacije Tešanj. Zarobljeno 4 karabina, 2 konja i 2 karabine. Naši gubici iznose 2 poginula, 2 ustraćena i 2 lakše ranjena. U borbama za Tešanj neprijatelj je intervenisao iz Teslića i Lepča i Boboje, kao i sa dva aviona, pored oklopnog voza na pruzi Boboj - Teslić. Potrgano je pruge Boboj - Tešanj - Blatnica u dužini 1500 m.

Od drugih događaja važno je napomenuti, da je ZFO-od povećao brojno stanje za 70 dobrovoljaca omladine i da je prikupio i raspršene satnije u Krajevora 15 karabina, dva p. mitraljeza i jednu strojnicu. Četnici je bombardovana kao mjesto štaba I Bosanskog MOU korpusa, od strane tri neprijateljska bombardera, kojom je prilikom srušena pravoslavna crkva u Večavi.

U Krajevora je postavljena komanda mjesta, privremenog karaktera i održana je 25 ovog mjeseca, političko-zabavna priredba, na kojoj je bilo prisutno oko 500 građana.

Štab II MOU Korpusa
Tešanj, 28. jula 1943.

Politikomesar,
Sl. odsutan

Komandant,

UPUTSTVO ŠTABA DVANAESTE NOU DIVIZIJE OD 28
JULA 1943 GOD. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA PISANJE
PETNAESTODNEVNIH IZVJEŠTAJA¹

STAB
XII NOU DIVIZIJE
Broj: 13/43.
28 juli 1943 god.
Položaj

ŠTABOVIMA II, V i XII KRAJIŠKE NOU BRIGADE I
ŠTABOVIMA BANJALUČKOG I PRNJAVORSKOG PO-a

Položaj

Napominjemo štabovima gore navedenih brigada i odreda, da petnaestodnevni izvještaji vojne prirode, koje dostavljate ovome štabu, nijesu onakvi kakvi trebaju da budu izvještaji u razdoblju od 15 dana, ne misleći da je bio slab rad za to vrijeme, već misleći na to da se unosi sav rad u izvještaj za proteklih 15 dana.

Zbog ovakvih slabih i takoreći blijedih izvještaja, koji stižu ovome štabu od štabova brigada i odreda, ne može ovaj štab da podnese tačan izvještaj štabu korpusa o učinjenom radu ove divizije za proteklih 15 dana.

Razlog ovome je što još ni do danas štabovima brigada ili odreda ne podnose na vrijeme izvještaj o učinjenom radu, za proteklih 15 dana, štabovi bataljona, a također ni štabovi bataljona nijesu preduzeli sve da im komande četa podnose 15-dnevne izvještaje, i zbog gore navedenih razloga štab ove divizije ne može imati nikada tačan pregled rada svojih jedinica.

Da bi se uvelo u praksu dostavljanje tačnih izvještaja, o učinjenom radu za 15 dana, na vrijeme, navešćemo vam neke glavne tačke, po kojima trebate u buduće da sastavljate 15-dnevne izvještaje — vojne prirode, o učinjenom radu brigade ih odreda, od kojih su ove:

1. O *akcijama*

a) Datum, gdje je koja jedinica kontrolisala sektor i kakav je zadatak bio iste jedinice.

b) Da li je toga dana ih noći vršena akcija na neko neprijateljsko uporište (te ako je: navesti na koje neprijateljsko

uporište, kava je vrsta neprijateljske vojske, brojno stanje u ljudstvu i naoružanju, utvrđenje neprijatelja, koliko je boraca učestvovalo u toj akciji, sa kakvim oružjem, kako je neprijatelj davao otpor, rezultate borbe, kako je stanovništvo dočekalo našu vojsku, kako je vojska postupila prema stanovništvu, da li je bilo pljačke i drugih ispada, imena onih koji su to radili, značaj akcije itd.). Također potrebno je da se navede tačan broj ubijenih, ranjenih i zarobljenih neprijateljskih vojnika, zarobljenog oružja, municije, ratne spremne i druge robe. Broj naših poginulih, ranjenih i nestalih drugova (imena im dostaviti po dostavljenom formularu). Imena onih koji su se pokazali kao najhrabriji za vrijeme borbe (opisujući njihovu hrabrost), ih

c) da li je toga dana nadirao neprijatelj na sektor kojeg su kontrolisale vaše jedinice, (te ako je, navesti: Odakle je neprijatelj vršio napad, kakav mu je bio cilj, u koliko je časova otpočeo sa napadom i koliko je časova trajala borba, kakav je rod neprijateljske vojske, po prilici brojno stanje neprijateljske vojske i naoružanje, opis borbe i rezultat iste). Koliko je neprijatelju nanoseno gubitaka: ranjenih, ujništenih i zarobljenih vojnika i komandnog osoblja, koliko je zarobljeno oružja, municije i ratnog materijala, koliko je sa naše strane bilo žrtava: mrtvih, ranjenih i nestalih drugova (dostaviti imena po dostavljenom formularu. Imena onih koji su se pokazali za vrijeme borbe kao najhrabriji opisujući njegovo herojstvo).

2. *Vojno uzdizanje komandnog kadra i boraca:*

a) Koliko je održano vojnih časova sa komandnim kadrom, a koliko sa borcima, kakvo je bilo predavanje na tim časovima i uspjeh u radu.

b) Koliko je održano konferencija sa štabovima bataljona i komandama četa, šta je pretresano na tim konferencijama itd.

3. Koliko je mobilisano drugova i drugarica, a koliko se je javilo dobrovoljno u našu vojsku.

4. Da li je bilo dezertera (imena istih),

5. Kakva je ishrana, obuća i odjeća,

6. Kakav je kulturno-prosvjetni rad, .

7. Kakav je vojnički život,

8. Kako komande četa izvršavaju naređenja štabova bataljona, a ovi štaba brigade.

9. Kakav je moral i disciplina kod komandnog kadra i boraca,

10. Kakav je odnos između vojske i stanovništva na sektoru na kojem se nalazite.

11. Da li ima dovoljan broj komandnog kadra u brigadi ili odredu, te ako nema, šta ie sve preduzeto za popunu istog.

12. Opisati situaciju na sektoru na kojem se nalazite.

13. Stanje kod neprijatelja na sektoru koji kontrolišete.

Ovo bi bile glavne tačke po kojima trebate da dostavljate izvještaj, s tim što ćete po navedenim tačkama opširnije izvještavati. Ono što nijesmo ovdje napomenuli, štabovi brigada i odreda će dati svoje mišljenje i dostaviti štabovima bataljona i komandama četa, na postupak.

Nadodajemo da' štabovi brigade i odreda i pored 15-dnevnog izvještaja moraju podnositi ovome štabu izvještaj poslije svake akcije, sukoba sa neprijateljem ili promjene pa i najmanje na sektoru na kojem se nalazite.

Vodite računa da se izvještaji dostavljaju na vrijeme, da može i štab ove divizije na vrijeme intervenisati i izvještavati viši štab, jer u protivnom štabovi brigada i odreda dovešće često do izgubljenih bitaka i nepotrebnih gubitaka, za što će se odnosni štabovi pozivati na odgovornost.

Svi štabovi brigada i odreda trebaju odmah da dostave imena svih poginulih, umrlih od rana, bolesti drugova, od formiranja ove divizije pa do danas, po dostavljenom formularu, ako to već nisu učinili. Takode dostaviti i imena nestalih u borbi, sa slijedećim rubrikama i to:

Redni broj, funkcija, ime i prezime (sa očevim imenom), odakle je, selo i srez, kada je nestao i gdje, ocjena vladanja i primjedba.

Potvrdite prijem ovog naređenja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU'

Politkomesar
Službeno otsutan

Načelnik štaba
službeno otsutan

Komandant
Šuša

(M.P.)

NAREĐENJE ŠTABA PETE NOU BRIGADE OD 28 JULA
1943 GOD. ŠTABU TREĆEG I ČETVRTOG BATALJON\
ZA NAPAD NA NEPRIJATELJA NA LINIJI ORAŠJE—
MRACAJ—MUJINCI—CORLE¹

STAB
V KK. NOU BRIGADE
Br. str. pov. op.
28 jula 1943 god. u 12 časova

ŠTABOVIMA III i IV BATALJONA

Četnici Ljube Bundala (jačine 150 ljudi) i grupa četnika Maleševića nalaze se na liniji Orašje — Mračaj, Mujinci, Corle i prema Carevoj Gori.

Štab XII NOU divizije stavio nam je zadatak da u toku noći između 28 i 29 ov. m. izvršimo napad na te četničke snage².
U vezi s tim izdajemo sljedeću:

Z A P O V I J E S T

(sekcija Prnjavor 1:100.000)

IV bataljon izvršiće koncentraciju svojih snaga (izuzev jednoga voda) na Mačinom Brdu odakle će večeras u 9 časova krenuti ovim pravcem u cilju razbijanja i uništavanja naveden h četničkih bandi.

Mačino Brdo, Gavranovo Brdo, Corle (zahvatajući ovo selo, odozgo od Careve Gore), Certin Gaj, i od Mramora izbiti na Mujince i pročistiti ih. Jedan vod ovoga bataljona napašće frontalno četnike koji se nalaze na visovima južno od Mujinaca više ceste Klašnice — Prnjavor i po završenom zadatku krenuti u Mujince u sastav svoga bataljona.

Štab IV bataljona uputiće na Cer jedan pojačani vod (40 boraca sa tri puškomitraljeza) koji će na Ceru primiti tovarne konje i odatle krenuti u štab divizije, odakle će otpratiti ranjenike i karavan za bolnicu.

Za vrijeme ove akcije komora IV bataljona nalaziće se na Ceru.

III bataljon će večeras do 22 časa izvršiti koncentraciju svojih snaga na Gusaku, odakle će u 23 časa krenuti ovim prav-

cem: Gusak, Potočani (škola), odakle će jednu četvu baciti preko Vanjka bočno sa zadatkom da očisti Jasik i Orašje od četnika, koja će poslije tog zadatka izbiti na Jeftića Brdo i odatle spustiti se na Mračaj. Jednu četvu iz Potočana uputiće preko Liščaka sa zadatkom da potpomogne čišćenje Orašja i Mračaja.

III bataljon svoju komoru uputiće do štaba brigade za vrijeme trajanja ove akcije.

Zbomo mjesto bataljona u Mujincima najdalje do 5 časova u jutro 29 o.m. Sa zbornog mjesta bataljoni će se najkraćim putem povratiti na ranije položaje, sa izuzetkom što će štab IV bataljona jednu četvu uputiti na Maćino Brdo, a ostale snage na liniju Lišnja — Galjipovci.

Nastojati da prodor dweju četa IV bataljona za leđa neprijatelju i jedne čete III bataljona na Jasik i Jeftića Brdo bude što brže izveden da bi jedan dio četničkih snaga otsjekli i uhvatili u prostor među bataljonima.

Znaci raspoznavanja redovni. Zvučni znaci: imitacija koze (poziv jedanput, odziv dva puta).

Stab IV bataljona odmah po prijemu ovog naređenja uputiće dvoja nosila vođu koji će ići u pratnju ranjenika za bolnicu. Isto tako mali bacač sa 12 mina uputiće večeras najkasnije do 22 časa (do 10 sati) Trećem bataljonu na Gusak.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU -r SLOBODA NARODU!

BR. 151

NAREĐENJE ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD
29 JULA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BRIGADA ZA NAPAD
NA PURACIČ I RASPORED JEDINICA NA PROSTORIJI
OMEROVA VODA, TUMARE, RUDINA¹

STAB II PROLETERSKE DIVIZIJE
29 jula 1943 g.
u 14 časova

ŠTABU IV PROLETERSKE BRIGADE

Posljednjim napadom na četničke bande utvrđeno je da četnici nemaju nekog jačeg oslonca u ovom momentu na svom desnom i lijevom krilu. Obavještenja naših ob-organa bila su pretjerana. Uslijed ovakve situacije

N A R E Đ U J E M O :

1. Da Druga proleterska brigada ispita jačinu neprijateljskog garnizona u Puračiću i da po mogućnosti pristupi likvidaciji ovog garnizona-. Napad na ovaj garnizon treba izvesti noću jednim brzim prepadom s tim da se jedinice pred zoru povuku u sastav svoje brigade. Treba obratiti pažnju na to da su okolna sela neprijateljski raspložena te se i sa te strane osigurati. Poslije izvršenja ovog zadatka brigada će podnijeti izvještaj o operaciji, plijenu itd. Prema obavještenjima u Puračiću bi se moglo doći do većeg plijena, zato treba unaprijed pripremiti kola za evakuaciju plijena.

2. Druga dalmatinska brigada ostaviće jedan svoj bataljon na prostoriji Omerova Voda u cilju kontrole pravca od Bukovice i izviđanja u pravcu Maglaja. Izviđanju u pravcu Maglaja posvetiti naročitu pažnju i ovom Štabu u najskorije vrijeme podnijeti izvještaj o jačini neprijateljskog garnizona u Maglaju.

3. Četvrta proleterska brigada će dva svoja bataljona ostaviti na prostoriji Tumare, a jedan svoj bataljon na prostoriji Rudina. Zadatak ovih bataljona je što dublje kontrolisati prostoriju u cilju obezbjeđenja ishrane naših jedinica kao i u cilju sprječavanja povratka četničkih bandi u sela iz kojih su oni mobilisani.

4. Peta udarna crnogorska brigada će od danas slati redovno jednu četu na Oštrič u cilju kontrole pravca Zavidovići — Ribnica i dalje.

Poslije završetka protjerivanja četnika na Oštrič će slati jednu četu u gornjem cilju V bataljon IV brigade, koji se nalazi u obezbjeđenju bolnice.

Napominjemo štabovima brigada da ćemo mi na ovoj prostoriji ostati još 20 dana, te da u tom smislu intendanture trebaju organizovati sabiranje hrane.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU'

Politički komesar
Mitar

(M.P.)

Komandant
Peko

OBAVJEŠTENJE ŠTABU ČETVRTE NOU DIVIZIJE OD 29
JULA 1943 GOD. ŠTABU PODGRMECKOG NOP ODREDA
O POVLAČENJU NEPRIJATELJA IZ KLJUČA I BRAVSKOG
I PREDUZIMANJE OFANZIVNIH AKCIJA PROTIV NEPRI-
JATELJSKIH SNAGA KOJE SE POVLAČE¹

OC IV/2K

Ob. broj 13/43

Dana 29.VII.1943 g.

ŠTABU PODGRMECKOG NOP ODREDA

za OC

1.) Sinoć smo izviješteni da je neprijatelj napustio garnizon Ključ, dok je garnizon u Bravskom napušten prije nekoliko dana. Iz neprovjerenih izvora saznajemo da je napušten i Pahunovac a tako isto neprijatelj je dobio naređenje da se krene iz Petrovca preko Drvara za Knin.

Ova napuštanja neprijatelja vjerovat.no [su] uslijedila uslijed situacije u Italiji, a tako isto prema jučerašnjoj emisiji iz Kaira talijanske snage trebaju da napuste Balkan i da krenu za Italiju. Nužan zadatak njemačkih okupacionih snaga bio bi popunjavanje svih onih garnizona koje napuste Talijani, a koje se može izvršiti samo cijepajući sada raspoložive snage na Balkanu jer Hitler nema rezervnih snaga kojima bi mogao popuniti te garnizone, a može da pokuša i posljednjom mobilizacionom mjerom pojačati svoje snage. Cinienica ie da će se njegove snage razvodniti a garnizoni oslabiti.

Da bi naše snage poprimile jedan širi ofanzivni karakter i da bi mi iskoristili to slabljenje neprijateljskih garnizona i njihove pokrete potrebno je da naša OS razvije svoj rad do maksimuma, da bi na vrijeme saznali svaki pokret neprijatelja i njegovo povlačenje iz nekih garnizona, da bi naše snage vojnički koristile te promjene.

3.) Tako isto obaviješteni smo da se u nekoj jedinici na sektoru Sanice nalazi čovjek koji je u neprijateljskoj špijunskoj mreži, a koji je bio povezan sa neprijateljskim garnizonom u Ključu. Radi toga sekcija kšp treba da razvije svoju aktivnost do maksimuma na tom sektoru, da bi se ušlo u trag toj ne-

prijateljskoj mreži čiji korijen, kako izgleda, potiče još iz ranije.

4.) Ujedno smo obaviješteni da će neprijatelj regrutovati omladinu iz okoline Sanice, Vrhpolja i drugih mjesta, te je potrebno da što bolje izvještavate te krajeve o novonastaloj situaciji kao i da preduzmete sve potrebne mjere da bi se onemogućilo novo mobiliziranje za okupatora.

5.) Da bi se izbjegla mobilizacija muslimanskog stanovništva za okupatora, te da bi okupili što više muslimana oko NOV, vaš odred, tj. Štab ili lice van toga Štaba koje uživa povjerenje kod muslimana može dati garanciju za život svakom onom muslimanu koji se nije zločinački ponio prema našem narodu, a iz straha za svoj život nalazi se još uz okupatora, te istoga pozvati da se vrati kući.

6.) Po ovom kao i po ranijim dopisima pošaljite najhitnije izvještaj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU¹

Pol.komesar
sl.ots.

Sef O.C.
S. M.

, Komandant
B

P. S.

Svim muslimanima koji nisu počinili zločinačka djela koja povlače smrtnu kaznu, a nalaze se na neprijateljskoj teritoriji, možete izdati iskaznicu da mogu se slobodno vratiti svojim kućama i živjeti na svojim imanjima. Naglasiti da se kasnije ne smiju udaljavati na neprijateljsku teritoriju. Ove iskaznice izdati samo onima koji bi se vratili a plaše se, i to izvesti a saglasnosti sa komandama mjesta u koje ti muslimani imaju više povjerenja nego u vojsku.

Isti

NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE NOU BRIGADE OD 29
JULA 1943 GOD. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD
NEPRIJATELJA NA POLOŽAJIMA GR LJCI—VUČICI—
CUKOVAC—BANOVAC—JAVORANI I BOLJANIĆP

STAB XII KNOU BRIGADE
STR. POV. OP. BROJ 16/43
dana 29 jula 1943 god.

Naređenje za čišćenje
terena od četničkih bandi

ŠTABU IV BATALIONA II BRIGADE,
ŠTABOVIMA I, II i III BATALIONA,
PRATEĆEM VODU I REFERENTU SANITETA
OVE BRIGADE

Položaj

U vezi sa koncentracijom četničke bande na položajima
Grlići — Vučići — Cukovac — Banovac — Javorani i Boljanići
sa zadatkom da opkole i unište naše snage ovaj Štab donio je
odluku da se preduhitre (u) njihovim namjerama i planovima
i na osnovu prednjeg

NAREĐUJEMO :

Snage II bataljona i jedna četa I bataljona sačinjavaće
jednu udarnu grupu koja će izvršiti pokret na dan 30 ov. mj.
ujutro u 1 čas sa svojih polaznih položaja pravcem Cukovac
— Banovac — Zubovići — Jakotina — Varjače — Previle —
Vagani sa • zadatkom da se koncentrično napadne četnička
banda, koja se skupila na naprijed navedenim položajima, ili
još više naprijed prema Javoranima, napadne, protjera i uni-
šti. Ovo će se moći postići na taj način što će udarna grupa od
tri čete, svaka u svome pravcu, naglim, smjelim i udarnim pro-
dorom ispresijecati koncentrisane četničke bande i pomiješati
se s njima, stvoriti im iznenađenje i tek onda prići uništa-
vanju. Od 1 čas ujutro pa do u samu zoru potrebno se ie pri-
vući neprijateljskim položajima, osmotriti teren na kojem se
banda nalazi, podići i u samu zoru izvršiti juriš, tako da to
učine sve tri čete jednovremeno i da banda dobije što snažniji
i odlučniji udarac na svim položajima jednovremeno.

Snage I bataljona u jačini od jedne čete ostaće i dalje na položajima Viševice sa zadatkom da kontroliše komunikaciju S. Vakuf—K. Varoš, položaje iznad Viševice i Preville i ukoliko se osjeti neprijateljski pokret, bilo iz K. Varoši ili od strane četnika, pored toga što će dati otpor sa svojih položaja, zadatak joj je još da blagovremeno obavijesti, kako ovaj Štab brigade tako udarnu grupu, koja će se nalaziti naprijed. Sa pomenutom četom ostaviti teška oruđa (mitraljeze). Sa četom koja ostaje na položaju neka ostane i neki od članova Štaba I bataljona.

Snage III bataljona ostaće i dalje na položajima na kojima se i sada nalaze² sa zadatkom da kontrolišu sektor u pravcu Ugar — Mokri Lug — Šolaji — Kostići i da održava čvrstu vezu sa Štabom ove brigade.

Snage IV bataljona" II brigade izvršiće pokret danas 29 ov.mj. oko 23 časa u večer pravcem Otlovići — Bijela Ravan — Bijela Njiva — Rapanjski Vis i Vidovo Vrelo, gdje se pretpostavlja da se banda i nalazi i da je zaposjela put Agino Selo — Cukovac sa zadatkom da bandu na pomenutim položajima napadne i protjera i da se na položajima, put Čukovac — Agino Selo, do daljeg naređenja zadrže. Po izvršenju ovoga zadatka odmah uhvatiti vezu sa udarnom grupom koja će operisati preko Banovca, kao i blagovremeno obavijestiti načelnika Štaba divizije⁴, koji će se nalaziti u ovome Štabu.

Sve jedinice koje imaju da izvrše pokret imaju da sebi nađu potreban broj vodiča; od mještana, koji dobro poznaju pravac kojim će jedinica da se kreće.

Kako je rijedak slučaj da se četnička banda sa Manjače (Drenovića, Azarića, Mišića, Laze Tešanovića, pa čak i Mane Rokvića) skoncentriše na jedan manji sektor, kao što je to slučaj sada na naprijed navedenim položajima, to u vezi postignutih uspjeha u prošlim akcijama ove brigade apelujemo na sve borce i komandni kadar i pozivamo ih da prilikom i ove akcije zadamo četničkoj bandi još snažniji udarac i da im se nanese što veći broj gubitaka, da zapamte kada su se svi na jedno mjesto skoncentrisali sa namjerom da unište snage ove brigade. Ujedno pozivamo drugove na vojničku budnost i kretanje u borbi i da se ne zanesemo sa prošlim našim uspjesima, koje bi sada pri nepravilnom rukovođenju i nedovoljnoj budnosti i vojničkom kretanju moglo da nas košta žrtava. Svaka jedinica, kako ona koja vrši pokret, tako i one koje ostaju na mjestu,

^a Vidi dok. br. 141.

³ Ovaj bataljon bio je u sastavu ove Udarne grupe, /idi dok. br. 101.

⁴ Mirko Pekić u to vrijeme bio je komandant ove Udarne grupe. Vidi dok. br. 101.

imaju da budu svakog momenta i sa svake strane spremne da prime borbu. Mi partizani obzirom na sektor na kojemu se nalazimo i sa kakvom bandom borbu vodimo ne smijemo dozvoliti da nas banda iznenadi.

Skreće se pažnja drugarskim štabovima bataljona da sve komande četa i svakog borca po jedinicama upoznaju sa naprijed navedenim naređenjem i sa zadatkom jedinice, kako bi se akcija što bolje i pravilnije izvela.

Štab XII brigade sa brigadnom ambulantom ostaće i dalje na položajima na kojima se i sada nalazi.

Prateći vod ima da iziđe 29 ov. mj. do 24 časa na svoje stare položaje odakle će moći otvarati vatru u pravcu u kom se ukaže potreba.

Načelnik Štaba divizije nalazi se u Štabu brigade.

Komandant brigade nalaziće se pri udarnoj grupi formiranoj od I i II bataljona.

Znaci dokle jedinice dopru za vrijeme same borbe biće paljenjem vatara, gužve sijena itd.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
Radoš

KOMANDANT
Mečava

Vidio i odobrava
NAČELNIK ŠTABA xn NOU DIVIZIJE
Mirko

u 17 h

PETNAESTODNEVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA PODGRMECKOG
NOP ODREDA ŠTABU ČETVIRTE NOU DIVIZIJE O AKCI-
JAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 13 DO 27 JULA 1943
GODINE¹

STAB
PODGRMECKOG N.O.P. ODREDA
Broj: si.
29.VII.1943 g.

ŠTABU IV NOU DIVIZIJE

Položaj

Dostavljamo vam 15-dnevni izvještaj o radu i akcijama jedinica ovog odreda kako slijedi:

Dana 13.VII. o. g. snage I bataljona ovog odreda postavile su zasjedu na cesti Petrovac — Bravsko. Neprijatelj nije naišao iako smo bili obaviješteni da svakodnevno saobraćaju i prevoze sledovanje iz Petrovca za logor u Bravsku.

Istog dana snage II bataljona sa Petrovačkom četom ovog odreda opkolile su i napale na četnike u selima Smoljani i Krnjoj Jeli. Zarobljena su četiri četnika sa tri puške, 10 bombi i ostalom spremom. Naših gubitaka nije bilo. O ovoj akciji dostavljen je izvještaj tome štabu.

14.VII. I bataljon povučen je na sektor Krupa — Novi radi kontrole sektora i zaštite žetve.

II bataljon prebačen je na M. Brdo, odakle je sljedećeg dana po naređenju štaba Divizije krenuo prema cesti Ključ — S. Most u vezi akcije na Ključ².

15. VII. II bataljon zarobio je jednog domobrana na cesti prema Ključu, koji je išao na odsustvo (bez oružja).

16. VII. II bataljon držao je zasjedu na cesti Ključ—S. Most. Na zasjedu je naišla jedna neprijateljska patrola od 8 ustaša. Greškom komandira III čete koji je listaše pozvao na predaju ustašama je pošlo za rukom da pobjegnu. Jedan naš je ranjen.³

18. VII. snage II bataljona držale su zasjedu na cesti Sanski Most — Ključ. Toga dana vršena je akcija na Ključ⁴. Na zasjedu nije ništa naišlo.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 16/2—3, k. 1630.

² Vidi dok. br. 162.

³ Vidi dok', br. 155.

* Isto kao pod 2

19.VII. Udarne četa sa III četom II bataljona držala je zasjedu na cesti u Kamengradu prema S. Mostu⁵. Neprijatelj je naišao sa dva kamiona, 3 motorcikla i većim brojem biciklista. Spaljena su dva kamiona i preko 40 bicikla. Neprijatelj je imao preko 100 mrtvih i ranjenih. Pored toga saznah smo da je neprijatelj strijeljao 5 vojnika od onih koji su pobjegh u grad. Zarobljeno je 30 bicikla. 2 „šarca“, 10 pušaka, 1 strojnica, 3 sanduka bombi, oko 3.000 metaka, 2 radio stanice, 45 pari cipela, te ostalog materijala, kao 4 manja sanduka eksplozivnog materijala sa specijalnim upaljačima za električno paljenje i kutijama sa eksplozivom.

20.VII. Udarne četa držala je zasjedu na cesti prema S. Mostu. Na zasjedu nije neprijatelj naišao.

21.VII. snage II bataljona, Udarne čete i I čete I bataljona držale su zasjedu prema S. Mostu pošto smo se nadah da će neprijatelj naići sa jačim snagama. Neprijatelj nije pravio pokreta⁶.

Dana 24.VII. snage II bataljona, Udarne čete i I čete I batalj. vršile su akciju na karaulu i Škundriča brijeg kod željezničkog mosta u Čaplju. Akcija nije uspjela. Neprijateljski gubici nisu nam poznati. Na našoj strani nije bilo gubitaka⁷.

26.VII. Udarne četa [sa] I i II četom II bataljona držale su zasjedu na cesti Stara Rijeka — Stari Majdan. Na zasjedu neprijatelj nije naišao⁸.

27.VII. neprijatelj je od Sanskog Mosta pošao u pravcu Kamengrada. Opazivši naše snage neprijatelj se brzinom povukao u grad. Naši su pripucali iz mitraljeza i bacača. Neprijateljski gubici nisu nam poznati, ali po krvi na cesti moglo se vidjeti da je neprijatelj imao gubitke⁹.

U vremenu od 16 do 27 snage I bataljona štatile su žetvu na terenu Rujiške, Čađavice i Petrovića. Neprijatelj u čitavom ovom razdoblju nije nadirao na ovaj sektor te je žetva u ovim selima uglavnom završena bez smetnji.

Veze između naših jedinica održavaju se redovno i svakodnevno. Isto tako veze između jedinica ovog odreda sa štabom odreda veze su svakodnevnne i redovne. Pored toga održavamo kurirsku vezu sa Kozarskim 'odredom ali uslijed udaljenosti ova veza je spora. Isto tako održavamo stalnu vezu sa Ribničkim i Baniskim odredom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za komandanta
Mih. S. Skundrić

⁵ Vidi dok. br. 156.

⁶ Isto

⁷ Isto

⁸ Isto

• Isto

IZVJEŠTAJ ŠTABA PODGRMECKOG NOP ODREDA OD
29 JULA 1943 GOD. ŠTABU ČETVORTE NOU DIVIZIJE O
SITUACIJI NA SEKTORU ODREDA¹

ŠTAB
PODGRMECKOG N.O.P. ODREDA

Broj: si.
29.VII.1943 g.

ŠTABU IV N. O. U. DIVIZIJE

Položaj

Na sektoru ovog odreda nema bitnih promjena. Neprijatelj je dana 27 o. mj. sa 8 kamiona pošao u pravcu Kiska od S. Mosta. Naše dvije čete bile su u zasjedi². Cim je neprijatelj osjetio za naše snage, okrenuo se i pobjegao prema Sani ne došavši ni blizu našima. Naši su tukli neprijatelja sa bacačem sa nekoliko granata i iz automatskog oružja. Kako smo saznali neprijatelj je imao do 20 mrtvih i ranjenih. Jedna bacačka granata pogodila je na cestu kod kamiona među njih.

Dana 28 o.mj. uveče naš II i III (udarni) bataljon prebacili su se preko r. Sane sa zadatkom da izvrše akciju na neprijateljsko uporište Čaplje kao i to da bi pohvatali nekoliko četnika u Tomini. U noći između 28 i 29 o.mj. čula se žestoka borba kao i artiljeriska i mitraljeska vatra te ručne bombe na onoj strani preko vode. O ishodu borbe nismo još izviješteni³.

Drugih novosti kod nas nema. O daljem ćemo vas izvještavati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkomesar

Zamj. komandanta
Mih. S. Škundrić

(M.P.)

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 15/1—3, k. 1630.

² Vdi dok. br. 156.

³ Vjerovatno se odnosi na borbu protiv dijelova 373 njemačke divizije koja je u to vrijeme dejstvovaia na ovom sektoru. Vidi dok. br. 230

PETNAESTODNEVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGOG BATALJONA ŠTABU PODGRMECKOG NOP ODREDA O IZVEDENIM AKCIJAMA I STANJU U ODREDU U VREMENU OD 16 DO 27 JULA 1943 GODINE¹

STAB
II BATALJONA
PODGRMECKOG N.O.P. ODREDA
Br. služb.
29 jula 1943 G.
VII

ŠTABU PODGRMECKOG NOP ODREDA

Šaljemo 15-dnevni izvještaj o akcijama, vojničkom radu i stanju našeg bataljona, kako slijedi:

1) Izvršene akcije

16 jula cio bataljon je bio u zasjedi na cesti Sanski Most — Ključ. Uspjeh nije postignut greškom jednog komandira čete, koji je nepravilno istupio pred neprijateljsku patrolu i pozvao je na predaju, dok je ova zapucala i tako je zasjeda bila otkrivena. Na našoj strani bio je jedan ranjen².

18 jula 1 i 2 četa držale su zasjedu na cesti Sanski Most — Ključ, štiteći pravac od Sanskog Mosta prema Ključu prilikom akcije jedinica na Ključ³. Uspjeha nije bilo, jer neprijatelj nije vršio nikakvih pokreta na tom pravcu. Zarobljen je jedan domobran.

Istog dana 3 četa bila je upućena na teren Kisak — Fajtovci radi suzbijanja neprijateljskog nadiranja. Nije imala sukoba sa neprijateljem jer se isti povukao prije dolaska čete.

19 jula 3 četa u zajednici sa jednim vodom Udame čete držala je zasjedu na Kisku⁴. Dočekavši neprijatelja koji je sa kamionima i pješadijom vršio pokret u tom pravcu, razbila ga je. U toj borbi neprijatelj je imao oko 100 mrtvih i ranjenih plus petorica koje je neprijatelj sam strijeljao. U ovoj borbi zaplijenjeno je: 10 pušaka, 2 mitraljeza „šarca“, 1 strojnica, 3 sanduka bombi, oko 3.000 puščane i mitraljeske municije, '2r

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod. reg. br. 14/1—3, k. 1630.

* Vidi dok. br. 155.

² Vidi dok. br. 98. 107 i 117.

³ Vidi dok. br. 117.

radio stanice, 30 bicikla, 45 pari cipela i čizama, 1 sandučić sanitetskog materijala, znatan broj ranaca, torbica, odijela, veša, jedna torbica raketa i drugog materijala. Spaljena su dva neprijateljska kamiona natovarena sa pionirskim alatom. Na našoj strani nije bilo mrtvih ni ranjenih.

21 jula cio bataljon držao je zasjedu u prostoru Dabar — Kisk zbog obaviještenosti o neprijateljskom pokretu. Nije bilo uspjeha jer neprijatelj nije vršio nikakvih pokreta⁵.

24 jula cio bataljon izvršio je akciju na neprijateljsko uporište Kalavura — Škundrića Brijeg. Uspjeh nije postignut zbog neprijateljske utvrđenosti i nepogodnog terena za napad. Borba je vođena, ali nema podataka o neprijateljskim gubicima. Na našoj strani nije bilo gubitaka⁶.

26 jula 1 i 2 četa bile su u zasjedi na cesti Stara Rijeka— Stari Majdan. Nije postignut nikakav uspjeh, jer nije bilo nikakvih neprijateljskih pokreta.

27 jula: Nadiranje neprijatelja iz Sanskog Mosta u pravcu Kamengrada i Kiska. U sukobu sa našom 1 i 2 četom neprijatelj je prešao u bjekstvo i sa brzinom se povukao u garnizon. Nema tačnih podataka o gubicima kod neprijatelja, ali po tragovima krvi na terenu kuda se povlačio zapazilo se da je imao gubitaka.

2) Vojnički rad

a) Teoretski:

U proteklih 15 dana održavani su vojnički časovi po svima •četama u sve dane kada čete nisu bile u pokretu, na kojima je predavano o svemu što zadire u živote četa, kao borbenih jedinica.

Kod svih komandi četa držani su i mali kursevi sa komandnim kadrom u vidu dužih sastanaka, na kojima se na predavanjima i diskusiji radilo na vojničkom uzdizanju starijehina.

3) Disciplina

Disciplina znatno napreduje u svima četama. Još ne može pružiti puno zadovoljenje. Vojnička čvrstina postoji. Intenzivan rad u tom smislu daće još bolje rezultate.

4) Moral

Moral vojnika, kao i komandnog osoblja je vrlo dobar. To se najbolje vidi iz vrlo dobrog držanja vojnika u zadnje

vrijeme, u kojemu čete više od 15 dana nisu imale pravog odmora niti jedan dan. Noćni pokreti pod uslovima kiše, gladi nisu umanjili njihovu veselost i raspoloženje za borbom, svaki njihov pokret je s pjesmom i dobrom veselosti.

5) Borbenost

Borbenost svih boraca sa vrlo malim izuzecima je na dostojnoj visini. Stalno raspoloženje za borbu i gotovost, te isprobanost u borbama daju dokaza tome.

6) Odjeća i obuća

Stanje u ovom pogledu nimalo ne zadovoljava. Većina partizana je vrlo slabog odijela. Obuća se sastoji od opanaka uz izuzetak malog broja cipela (vidi se iz brojnog pregleda*.

7) Zdravstveno stanje

Zdravstveno stanje je na dobroj visini. Sem slučajeva manje prehlade nema pojava drugih bolesti. Ima pojava fizičke iscrpenosti u malom broju. Slabost na nogama kod znatnog broja boraca.

8) Higijena

Logorska slaba. Lična ne zadovoljava u punoj mjeri, ali nije ni slaba. Kupanje se vrši, pranje veša kolektivno redovno, parenje se nije vršilo zbog nedostatka u vremenu, vašnjivosti ima u manjoj mjeri.

9) Ishrana

Ishrana se sastoji od mesa koje se dobiva u živoj stoci, kukuruznog hljeba i variva, kojeg više manjka nego što ga ima. Iz jedne opštine (Lipnik) šalje se i zob uslijed čega vojnici često ostaju bez hljeba jer nenaviknuti na takav hljeb ne mogu da ga jedu. Ekonomati su za sada dobri i mogu odgovarati svojim dužnostima. Intendantura još nije organizovana u pravom smislu.

10) Stanje oružja

Manjka mazivo, uslijed čega je oružje često u neurednom stanju. Vršiti se smotra i nastoji se u tom pogledu. Potrebna je nabavka maziva za oružje, naročito automatsko.

11) Stanje komore

Konji dosta slabi i zbog toga opterećeni. Njihova njega je prilična, ah nije onakva kakva bi trebala i morala da bude. Fah komorska oprema.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Stevo⁷

Komandant,
Ceran

BR. 157

OBAVJEŠTENJE ŠTABA DRUGOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 30 JULA 1943 GOD. ŠTABU KNINSKOG SEKTORA O SITUACIJI NA SEKTORU ŠATOR—STARETINA¹

STAB
II BOS. N.O.U. KORPUSA
Kt. br. 85
Dne 30.VII. 1943 g.

ŠTABU KNINSKOG SEKTORA

Položaj

Četničke bande Kninskog sektora na čelu sa popom Đujićem i četničke bande Mrkonjićkog i Manjačkog sektora na čelu sa Drenovićem već nekoliko dana vrše koncentraciju u cilju spajanja snaga negdje na Glamočko-livanjskom Polju².

Đujićeve bande već su stigle na masiv Šator—Staretina, a Drenović se sa svojim nalazi kod Mliništa.

Pošto se ova banda odvojila od okupatora i nalazi se na našim terenima postoje uslovi da se ta banda rasturi, a da njihove vođe ostanu bez vojske.

Đujić je ozbiljniji protivnik i ima sa sobom okorjeliju bandu, tj. tri do četiri njegove „brigade" u kojima se nalaze najveći zlikovci Like, Dalmacije i Krajine.

Pošto je to banda i sa vašeg i sa našeg sektora nužno je da u njenom razbijanju učestvuju i vaše i naše snage, kao

⁷ Ličina

što su učestvovala i oko Knina kada smo uspjeli da im nanese-
mo ozbiljne gubitke.

Kad bi imali dovoljno snaga da se suprotstavimo i jednoj
i drugoj bandi, a i okupatorskim snagama koje su brojne u
Krajini, mi od vas u ovom slučaju ne bi tražili pomoć i sa-
radnju.

Naše najbolje brigade (sedam brigada) otišle su da guše
reakciju u istočnom dijelu naše zemlje.

Stoga je potrebno da vi sa svoje strane što više ugrozite
ovu bandu sa juga preko Dinare i Gnjata, da dalmatinski dije-
lovi ovladaju Cetinskom dolinom. Kad je banda negdje na
domašaju vaših i naših snaga, onda je potrebno da se ta banda
napadne sa zajedničkim snagama po planu kojeg donesu vaši
i naši štabovi. Kod posljednjeg savjetovanja vašeg delegata
sa z. komandanta naše IV divizije postigao se zajednički plan
za napad na bandu, međutim do sadejstva praktično nije došlo.

Smatramo da ćete ubuduće imati puno razumijevanja za
saradnju i imati u vidu da smo mi velik dio snaga orijentirali
u Centralnu Bosnu za razbijanje tamošnje bande i da glavni
teret za razbijanje Đujića trebate vi da snosite.

Uz drugarski i borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom

(M. P.)

Komandant

BR. 158

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD
30 JULA 1943 GOD. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA
POKRET PREKO RIJEKE BOSNEI

STAB
I PROLETERSKE BRIGADE
30-VII-1943 god.
Br. 517

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

Ujutru, 31 ov.m., u 3 časa tačno brigada će izvršiti pokret
do prostorije Bjela Voda—Vranića—Bobovac, a u toku noći
izvršiće se prelaz reke Bosne na prostoru Vranduk—Nemila.

Na prostoru Begov Han jednovremeno sa nama izvršiće prelaz reke VII hrvatska divizija i I dalmatinska brigada.

I i II bataljon izvršiće pokret do na prostoriju Bobovac i uputiće odmah patrola ka Nemili da se raspitaju o mestu prelaza, kao i o neprijateljskim posadama na toj prostoriji. Takođe će patrola nastojati da dovedu izvestan broj seljaka koji znaju mesta prelaza i ujedno uveće biti vodiči. Ove seljake poslati štabu brigade zajedno sa izveštajem na Vraniću.

III i IV bataljon izvršiće pokret do prostorije Bjela Voda —Gidovica i takođe ispitati sve mogućnosti prelaza na prostoru Vranduk—Višegrad.

VI bataljon, intendantura i brigadna bolnica izvršiće pokret do prostorije Vranića, gde će se zadržati do daljeg naređenja.

Stab brigade nalaziće se na Vranići.

Odmah po prikupljanju podataka, a najkasnije do 12 časova u podne, komandanti bataljona doći će na Vraniću radi savetovanja za prelaz reke.

Štabovi bataljona će prikupiti iz svih obližnjih sela seljake koji znaju mesta gaza i dovesti ih kad dođu kod štaba brigade.

III i IV bataljon će odmah po dolasku u s. Bjela Voda blokirati selo i ne dozvoliti da ijedan seljak izađe iz istog.

Patrola koje budu išle radi ispitivanja terena i prikupljanja seljaka gledaće da budu što manje uočljive i da nikako ne dozvole da seljaci doznaju sa kojim smo snagama na ovoj prostoriji kao i kakve su naše namere, kako isti ne [bi] o tome obavestili neprijatelja.

Tehnička četa spremiće najmanje tri minerska odeljenja koja će u vremenu prelaza reke srušiti prugu na što više mesta. O ovome će štab brigade izdati detaljna uputstva komandi tehničke čete usmeno.

Skreće se pažnja da sve jedinice ove brigade blagovremeno izvrše pokret do nove prostorije, kako ne bi bilo zadržavanja u radu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab brigade

Zamenik politkomesara
Korać

V.D. komandanta
Miloje

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE BRIGADE ŠTABU DVANAESTE
NOU DIVIZIJE O IZVEDENIM AKCIJAMA I STANJU U
BRIGADI U VREMENU OD 13 DO 29 JULA 1943 GODINE¹

STAB
V KK NOU BRIGADE
30 juli 1943 g.
Br. služ.

ŠTABU XII NOU DIVIZIJE

Položaj

Dostavljamo vam izvještaj o vojnim akcijama i radu od
15—28 o.m.

13, 14 i 15 o.m. III bataljon vodio je borbe sa četničkim
bandama Rade Radića na liniji Previja—Reljevac—Novo Brdo
—Braneška crkva. Neprijatelj je navaljivao na te položaje uz
pomoć bacača i jednog topa. U tim borbama ukupno je učes-
tvovalo 400 četnika.

Drugi dan borbe neprijatelj je zauzeo te položaje, ali su
ga naše snage u protivjurišu odbacile i protjeralo prema Du-
bravama. U ovim borbama četnici su imali 15 mrtvih i preko
18 ranjenih. Poginuo je komandir Vijačanske čete Jelenko
Kusić i jedan zamjenik komandira i tri vojnika. Naši gubic-
1 mrtav i 3 ranjena².

15 jula brigada se nalazila na liniji: Vijačani—Branešci
—Gajevi—Lišnja—Cer—Mačino Brdo—Karač—Glogovac—Vu-
čijak—Popovići sa zadatkom čišćenja navedenih pravaca od
četničkih bandi i zatvaranja pravaca od Klačnica i Dervente.

16 jula bataljoni su ostali na istim položajima. Istog dana
navečer snage III bataljona i jedna četa II bataljona izvršili
su pokret na prostoriji Kokori—Brežičani—Dubrava i Branešci
u cilju razbijanja četničkih bandi. Neprijatelj nije primio borbu
i sa te prostorije protjeran je do Jošavke. Zarobljen je 1 čet-
nik i 1 ranjen. Zaplijenjeno: 1 karabin, nešto municije i 1
konj i kuhinja. Po izvršenom zadatku čete su se vratile na
svoje ranije položaje.

17 jula bataljoni ostaju na istim položajima.

18 jula bataljoni uzimaju ovaj raspored³: Gusak—Lišnja—Cer—Macino Brdo—Glogovac—Vučijak—Popovići, pošto su snage PPO preuzele sektor Vijačani—Branešci—Vršani.

19 jula bataljoni ostaju na ranijim položajima.

20 jula bataljoni se nalaze na pređašnjim prostorijama.

21 jula dva bataljona sa komandantom⁴ i političkim komesarom⁵ brigade koncentrisali su se u Kulašima u cilju vršenja daljnjeg pokreta. Dva bataljona sa zam. komandanta i političkog komesara nalazili su se na liniji Lišnja—Cer—Mačino Brdo—Glogovac sa zadatkom kontrolisanja i šticeanja pravaca Klačnice i Dervente i razbijanja četničkih bandi Bundala, Forkape, Maleševića i Vinčića. I i II bataljon do 8 sati navečer izvršili su pokret iz Kulaša preko Krnjina i Pojezne do Stanara. U Stanarima sačekale su ih manje četničke grupe koje su nakon kraće borbe protjerane u Bukovicu. Zarobljen je 1 četnik, zaplijenjen je 1 karabin sa 40 metaka.

22 jula I i II bataljon iz Stanara kreću u Ljeskove Vode⁶. Isti dan poslije podne četnici su napali na naše snage (jačine 150 četnika i isto toliko civila). Borba je trajala 1 sat. Neprijatelj je odbijen i protjeran. Zarobljena su dva civila koja su učestvovala u napadu. Neprijateljski gubici nepoznati, kod nas 1 teže ranjen.

Noću između 22 i 23 o.m. snage III i IV bataljona izvršile su napad na četničke grupe Forkape, Maleševića i Vinčića koje su se nalazile na prostoriji Grabik—Kalabe—Sereg—Smrtići—Sibovska—Tabak Ilova. Neprijatelj je uglavnom pobjegao. Borba je vođena u Smrtićima sa četnicima Vinčića i trajala je oko 15 minuta. Neprijatelj je razbijen i protjeran. Zarobljeno 13 četnika i 7 četnika mrtvih. Zaplijenjeno 9 karabina, 2.000 metaka, 6 mina za mah bacač, 2 stara pištolja „Gaser“, jedan vojno-državni pištolj, 3 konja, 2 sedla, 1 samar, 2 kazana i ostala ratna sprema. Po završenoj akciji bataljoni su se vratili na pređašnje položaje. Za vrijeme trajanja akcije ostavljena su osiguranja prema Derventi i Klačnjima⁷, jačine od jednog voda.

23 jula III i IV bataljon ostaju na pređašnjim položajima. I bataljon izvršio je pokret od Ljeskovih Voda do Cerovice. II bataljon izvršio je pokret od Ljeskovih Voda do Vitkovaca*.

* Vidi dok. br. 95.

* Narodni heroj Ranko Sipka. Poginuo nesretnim slučajem 1944 god. kod Travnika.

⁶ Niko Jurinčić

* Vidi dok. br. 164 i 165.

⁷ Klačnice

⁷ Vidi dok. br. 165.

24 *jula* u toku dana bataljoni ostaju na pređašnjim položajima. Noću između 24 i 25 o.m. III bataljon i dvije čete **IV** bataljona dobivaju zadatak da u zajednici sa snagama PPO, razbiju i protjeraju četnike Rade Radića koji su se nalazili na prostoriji Dubrave—Branešci — Kokori — Lađevci — Brežičani. Imali smo obavještenja gdje se uglavnom nalazi neprijatelj i htjeli smo obuhvatnim pokretom da ih što uspješnije razbijemo i uništimo. Ah iste noći do pred zoru četnici su promijenili svoje položaje i utvrdili se na visovima na lijevoj obali rijeke Turjanice. U tom slučaju bih smo prinuđeni čistiti ih frontalno jer nam je rijeka Turjanica bila prepreka za pravljenje brzih obuhvatnih pokreta. Neprijatelj je dao kraći otpor iza same Turjanice na Divanu i Kantaru, ah je bio razbijen "i protjeran. U bježanju dao je beznačajan otpor na liniji Kozja Glava—Brežičani, poslije čega je bio protjeran skroz do Jošavke. Zarobljen je 1 četnik i 1 mrtav. Zaplijenjeno 4 karabina, nešto municije, 1 kazan i manja količina ratne spremne. Po završenoj akciji bataljoni su se vratili na pređašnje položaje. Snage PP NOU na određenom pravcu nijesu naišle na neprijatelja.

25 *jula* I bataljon u 7 sati navečer izvršio je pokret u cilju izvršenja akcije na stanicu Tešanjka i grad Tešanj⁹. 25 pred večer II bataljon izvršio je pokret iz Vitkovaca u cilju napada na neprijateljsko uporište Jelah¹⁰. III i IV bataljon ostali su na liniji Lišnja—Cer—Macino Brdo—Glogovac.

Noću između 25 i 26 o. mj. [sa] dvije čete I bataljon u 1 sat poslije ponoći izvršio je akciju na Tešanjku¹¹ a sa jednom četom napadao je na grad Tešanj¹² u zajednici sa snagama II Krajiške brigade. Akcija na Tešanjku je trajala 1 sat. Zarobljeno 4 domobrana, zaplijenjene 3 puške, 500 metaka, 2 bombe, 1 voj. kazan i 2 šinjela. Porušeno je 1,5 km pruge i spaljena 2 mosta preko kojih je prolazila pruga i cesta. Ceta koja je učestvovala u napadu na grad Tešanj izvršila je svoj zadatak, tj. ušla je u grad i nije ništa zarobila. Iste noći dvije čete II bataljona napale su uporište Jelah¹³. Akcija nije uspjela jer su zgrade u kojima se je neprijatelj nalazio (škola i žandarmerijska kasama) bile tvrde zidanice iz kojih se neprijatelj žilavo branio automatskim oružjem i bombama. Na stanicu se nalazio i voz. Voz koji je isto tako uspješno branio uporište. Porušeno je 1 km želj. pruge između Jelaha i Teslića, a oko 300 metara pruge između Jelaha i Tešanjke. Zarobljeno je 2 domobrana, 2 karabina i 1 jahaći konj sa kožnim sedlom. Je-

¹¹ Vidi dok. br. 164.

¹⁰ Vidi dok. br. 165.

¹² Vidi dok. br. 148.

" Vidi dok. br 148 i 165

dna četa II bataljona iste noći u zajednici sa snagama II brigade napadala [je] na grad Tešanj (kulu), uporište nije zauzeto jer se neprijatelj iz kule ogorčeno branio sve dok nije stiglo pojačanje. U ovim akcijama naši gubitci: 1 mrtav, 1 teže i 2 lakše ranjena. Neprijateljski gubici nepoznati. Iz II bataljona nestala su dva druga koji su bili upućeni u obližnje selo po hranu. Postoji mogućnost da su se priključili nekoj jedinici II brigade.

26 jula I i II bataljon vraćao se iz akcije. U putu ih je napala neprijateljska avijacija i imah smo sljedeće žrtve: 1 mrtav i 1 teže ranjen. Istog dana I bataljon stigao je u selo Vukovo, a II bataljon u selo Miljanovci. III i IV bataljon ostali, * su na starim položajima kod Prnjavora. Patrole IV bataljona u selu Lišnji sukobile su se sa četničkom patrolom. Ubijen je 1 četnik a 2 ranjena. Istog dana PPO preuzima pravce prema. Derventi i naša dva bataljona (III i IV) uzimaju liniju: Vijačani — Branešci — Vršani — Gusak — Lišnja — Galjipovci — Macino Brdo.

27 jula I bataljon izvršio je pokret od Vukova u selo Gojakovac, gdje je zarobljen 1 četnik (komandir čete u Gojakovcu). Zaplijenjen je 1 karabin, 120 metaka, 1 bomba i 1 pištolj. II bataljon bio je na liniji Miljanovci — Cerovica. U toku dana vođena je borba sa domaćom legijom¹⁴. III i IV bataljon ostali su na ranijim položajima. Noću između 27 i 28 o. m. snage našeg I i II bataljona izvršile su napad na neprijateljsko uporište Lončari i Križ¹⁵. Uporišta su zauzeta i pretresena su sela oko istih. Neprijatelj je imao 5 mrtvih, 1 zarobljen; zaplijenjeno 7 karabina, 1.200 metaka, 5 poljskih kazana, 7 pari cipela, telefonska centrala sa dva km kabla, 5 opasača, 2 ranca, 3 bluže, 6 kaputa, 6 čakšira, 8 civ. hlača, 8 košulja, 2 gaće i 1 čizme. Naši bez gubitaka.

28 jula I i II bataljon bih su na liniji Gojakovac — Cerovica — Križ. III i IV bataljon na ranijim položajima. Istog dana predveče četnici Rade Radića (150 četnika) zauzeli su liniju Braneška crkva — Lavovo Brdo — Reljevac. II četa našeg III bataljona poslije kratke borbe protjerala je četnike preko Dubrava i zauzela navedene položaje.

Noću između 28 i 29 o. m. sa snagama III i IV bataljona izvršili smo napad na četnike Ljube Bundala i Rajka Maleševića, [koji] su se nalazili na prostorijski Gusak — Potočani — Jasik — Orašje — Mračaj — Mujinci — Čorle — Careva Gora¹⁶. Četnici su izvršili koncentraciju na tim položajima u cilju na-

pada na nas uz pomoć njemačkih aviona idućeg dana. Bataljoni su izvršili zadatak; s navedenih prostorija protjerah i pazbili četnike. Neprijatelj je najjači otpor davao na Jasiku odakle je poslije kraće borbe protjeran uz gubitke od 2 mrtva i nekoliko ranjenih. U ovoj akciji zarobljeno je 5 četnika i 2 čet. žandarma. Zaplijenjeno 4 karabina, nešto municije, 2 para cipela, 1 tovarni konj, 300 kg brašna, 1 kazan i nešto ostale spreme. Naši gubici 2 lakše ranjena. Ujutru 29 o. m. bataljoni su se vratili na svoje prijašnje položaje. Tri neprijateljska aviona bombardovala su Lišnju. Tom prilikom imali smo 1 lako ranjenog. Bombardovanjem porušena je džamija i Hodžina kuća.

Akcije III i IV bataljona koje su vršene na četnike, vršene su sa zadatkom da onemogućimo koncentraciju četničkih bandi u cilju napada na nas da bi ušli u grad Prnjavor. Ovim akcijama neprijatelj je još više razbijen i demoralisan.

Za posljednjih 15 dana bataljoni nisu vršili vojne vježbe, jer su bili u stalnom pokretu, akcijama i uglavnom razvučeni na položajima.

20 o.m. štab brigade održao je konferenciju sa štabovima bataljona gdje se pretresala akcija na grad Prnjavor¹⁷ i akcije na četnike Bundala, Forkapu, Maleševića i Vinčića. Uočeni su nedostaci vojnički i politički u akciji ria Prnjavor i štabovi bataljona dobili su zadatak da to prenesu na sve borce i niži komandni kadar. Pretresano je uopšte o vojničkom stanju u brigadi, ukazano na nedostatke komandnog kadra i boraca i data uputstva za dalji rad.

III i IV bataljon održali su po jednu konferenciju sa komandama četa, vodnicima i desetarima, gdje se je ukazalo na osnovne griješke i nedostatke u radu sa zadatkom da se one u najskorije vrijeme otklone.

Izveštaj o broju mobilisanih drugova i drugarica kao i dobrovoljaca u našu vojsku dostavićemo vam u idućem izvještaju.

Za proteklih 15 dana bilo je nekohko slučajeva dezertersva, a to su činili isključivo novomobilisani borci.

Ishrana bataljona bila je odlična. Hranilo se na bazi dobrovoljnih priloga preko odbora. Odjeća uglavnom dobra, obuća zadovoljava, jer se u posljednje vrijeme prave opanci. Kultumo-prosvjetni rad u našim bataljonima još nije oživio u dovoljnoj mjeri. Priređena je jedna političko-kulturna priredba u gradu Prnjavoru koja je u mnogome doprinijela da se u očima građana popravi naš ugled, koji je stvarno bio opao odmah poslije oslobođenja grada.

Pošto su bataljoni bili u akcijama, pokretu i razbačeni na položajima, nije se moglo pristupiti redovnom i pravilnom logorovanju četa ili bataljona kao cjeline.

Štabovi bataljona u odnosu na štab brigade sa mnogo volje, odanosti i zauzimanja izvršavaju naređenja štaba brigade a isti je slučaj i u odnosu komanda četa i štabova bataljona.

Moral i disciplina kod boraca i komandnog kadra na zavidnoj visini.

Odnos između vojske i stanovništva [na terenu) na kojem se nalazimo je dobar i pravilan, naročito s naše strane, i svakim danom sve više uspijevamo u razbijanju laži i neistine koje su četnici širili među narqflom ovog kraja. Zasada se to najviše očituje u obilnoj i dobroj ishrani koju narod ovoga kraja daje.

Nedostaje nam zamj. komandanta u III bataljonu i popunjavanje toga mjesta riješiće se u najskorije vrijeme U III bataljonu izbačeni su iz stroja dva vodnika (1 poginuo, i 1 teže ranjen), štab bataljona uz našu pomoć pristupio je temeljitijem vaspitanju nižeg komandnog kadra i popunio ta dva mjesta, te priprema rezervni kadar.

Na sektoru oko Prnjavora gdje se nalaze naše snage situacija u stanovništvu (u odnosu prema nama) poboljšava se iz dana u dan, iznimku čine pojedina sela koja su dala veći broj četnika. Uspjelo se u priličnoj mjeri raskrinkati četnike putem zborova, konferencija. Muslimanski, poljski i gaUcijanski živalj još uvijek se vrlo pasivno drži, a obilno nas pomaže u ishrani, uglavnom zato što osjećaju prisustvo naših snaga, što gonimo i razbijamo četnike kojih se oni mnogo plaše.

Stanje na neprijateljskom sektol*u (četničkom) svakog dana se pogoršava u odnosu na četnike. Da ne govorimo o ostalim selima, spomenućemo slučajeve pozadine na sektoru Jošavke koja već posljednjih dana u prilično otvorenoj mjeri sabotira izvršenje naredbi četničkih komandi (mobilizaciju kola, ljudstva za radove itd). Činjenica je da dobar dio seljaka se boji da će Švabe opljačkati žetvu, i jedino se uzdaju u nas da ćemo ih od toga spasti, a ponegdje seljaci nedvosmisleno se izražavaju da četnici ne mogu da im spasu ljetinu. Ugled četničkih vođa, naročito Bundala i Radića, jako je opao u narodu, dok Forkapin ugled u očima neobavještenih seljaka još uvijek je prilično dobar, jer on sprovodi lukavu politiku, naime servirao je seljacima to, da se on ponekad i bori protiv „Hrvata“.

Od oslobođenja Prnjavora do danas nije bilo nikakvih pokreta njemačke ih hrvatske vojske od Klačnica i Dervente. I pored nastojanja i traženja ustaških vođa i naših neprijatelja koji su izbjegli iz Prnjavora, da neprijatelj ponovo dođe u Prnjavor, zasada u tome nijesu uspjeH. Zasada je u Derventi

slab garnizon i pučanstvo živi u strahu da ćemo ući u Derventu, te čak izbjeglice iz Prnjavora i bogatiji ljudi iz Dervente već sada odlaze preko Save.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkomesar

Komandant
Ranko

BR. 160

IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE BRIGADE OD JULA 1943
GOD. ŠTABU ČETVORTE NOU DIVIZIJE O BORBAMA I
IZVEDENIM AKCIJAMA BRIGADE¹

STAB

X KRAJ. N.O.U. BRIGADE

Br

194....g.

Položaj

1943

ŠTABU IV N. O. DIVIZIJE

Položaj

Petnaestodnevni operativni izvještaj ove Brigade dostavlja se u sljedećem:

24.VII. o. g. glavnina četničkih bandi sa Kninskog sektora sa četničkim Štabom popa Đujića prikriveno i tajno je izašla na teren Grahovo — Glamoč. U ramu zoru, 24 o.mj., ova banda, koja je brojala oko 1.200 ljudi, napala je na selo Tičevo u više pravaca. Jedna jača kolona kretala se preko Staretine — Rora — Preodca i napala selo Tičevo i položaje VIII Krajiške brigade iznad sela Tičeva sa sjeverne i istočne strane. Druga kolona napadala je od Peulja — preko Crnca, kroza šumu direktno na selo Tičevo. Treća kolona napadala je preko Marinog Brda, Ružica Drage. Manje-četničke snage nalazile su se u selu Marinkovcima i na Malom Obijaju sa ciljem zaštite snaga koje vrše napad na Tičevo.

Sa dva bataljona ove Brigade vršeno je ispomaganje dijelova VIII brigade, na koje je banda napala. Ovi bataljoni

hitno su krenuh da napadnu bandu bočno i sa leđa kroz šumu. Do dolaska ovih bataljona banda je već bila uspjeta da potisne dijelove VIII brigade sa svojih položaja i da zapali selo Tičevo. Čim je banda osjetila pojavu naših snaga na svome boku, kao i čim su ovi bataljoni napah bandu,"ista se počela povlačiti. Ova dva bataljona gonila su bandu duž Marinog Brda i prema Crncu do blizu Peulja. U ovom gonjenju neprijatelj je pretrpio gubitke, čiji se tačan broj ne zna. Ovom prilikom uspelo je da se oslobodi 200 komada ovaca, koje je banda bila opljačkala prilikom upada u Tičevo. Jednovremeno sa bočnim napadom ovih bataljona prema bandi na Tičevu, druga dva bataljona ove brigade satjerala su četničke grupice sa Malog Obljaja i ušla u Marinkovce i produžila gonjenje ka Peuljama*.

U ovoj borbi naše jedinice nisu imale gubitaka.

Noću između 26 i 27 o. mj. vršen je napad na četničke bande u Peuljama i Gnjatu. U ovoj akciji pored naše brigade trebali su učestvovati dijelovi VIII i VI brigade, kao i ličke snage. Zbog nepredviđenih okolnosti, ličke snage kao i ostali dijelovi nisu uzeli učešća u ovoj akciji, premda je po zadatku i predviđenom planu trebalo da i ovi dijelovi vrše napad. Uslijed ovoga u ovoj akciji ispoljilo se jedino dejstvo ove brigade. Bataljoni ove brigade napadali su na Donje Peulje i sam Gnjat, gdje se nalazila glavnina neprijateljskih snaga. Naša dva bataljona uspjeta su da se zabiju u masiv Gnjata i da na juriš zauzmu prve čuke. Ali kako se nije ispoljilo dejstvo ostalih snaga koje su trebale učestvovati u ovom napadu, neprijatelj je navalio na ove bataljone sa svih strana i iz svih pravaca, tako da su ovi bataljoni bili prinuđeni na izvlačenje pod najtežim okolnostima, i da zauzmu položaje prema Gnjatu na kojima se dalje u toku dana vodila borba. Uslijed zatajivanja ostalih naših snaga koje su trebale učestvovati u ovom napadu, nije uspelo likvidirati bandu na Gnjatu.

U ovoj borbi neprijatelj je imao veći broj mrtvih i ranjenih, jer se borba vodila sa najbližeg otstojanja (prsa u prsa), gdje su upotrebljavane većinom ručne bombe. Naši gubitci: jedan mrtav, četiri ranjena i četiri zarobljena, od kojih jedna drugarica.

23 o. mj. sa tri bataljona ove Brigade vršili smo ispoma-ganje prolaza i prodiranja ličkih snaga prema Podinarju* preko Strmice i Pleševice. Naši bataljoni imali su zadatak da čiste šume Risovca i da dejstvuju na bandu prema Luci i Gnjatu, da bi obezbijedili lijevi bok ličkim snagama. Ovom

prilikom dva bataljona ove Brigade vodila su borbu sa bandom između Luke i Gnjata cijelog dana.

U ovoj borbi neprijatelj je imao gubitaka, ali tačan broj istih nama je nepoznat. Mi smo imah četiri ranjena druga.

Do ovog momenta glavnina bande se još nalazi na Gnjatu i Dinari.

Jedinice ove Brigade drže položaje prema ovoj bandi na liniji Grahovo — Obijaj — Marinkovci — Marino Brdo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Nik.⁴ N. Kotle

(M P.)

Komandant
Vel. M. Knežević

BR. 161

IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE BRIGADE OD 39 JULA 1943
GOD. ŠTABU ČETVRTE NOU DIVIZIJE O IZVEDENIM
AKCIJAMA BRIGADE¹

STAB
X KRAJ. N.O.U. BRIGADE
Br. si.
30-VII-1943 g.
—Položaj—

ŠTABU IV KRAJIŠKE N. O. U. DIVIZIJE

Položaj

Petnaestodnevni izveštaj o akcijama ove Brigade dostavlja se u sljedećem:

15-VI-943 g. jedinice ove Brigade vršile su napad na četničko uporište Glavice kod Glamoča². Banda koja se nalazila u Glavicama saznala je za naše namjere i blagovremeno pobjegla u Glamoč. Iz Glamoča banda u zajednici sa ustašama krenula je kroz šume Staretine, sa namjerom da zaobiđe naše jedinice, napadajući ih bočno i sa leđa. Snage ove Brigade koje su se nalazile na zasjedi prema Glamoču dočekale su neprijatelja čije su snage iznosile 300 ustaša i oko 60—80 četnika.

⁴ Nikola

Oštra borba je trajala nepuna tri sata, poslije čega neprijatelj se povukao u pravcu Glamoča i Staretine.

U ovoj borbi neprijatelj je imao osjetne gubitke. Koliko se je moglo doznati bilo je 18 mrtvih ustaša i nekoliko četnika; 5 četnika je uhvaćeno živih. Zaplijenjena je veća količina stoke 1 drugog materijala. Naši gubici su 1 mrtav i 3 ranjena.

21-VI-943 g. Brigada se je krenula sa glamočkog terena na Kninski sektor³, radi sadejstva sa ličkim snagama u vezi čišćenja Kninske Krajine. Pokret je vršen preko Grahova — Strmice do Golubića i preko Jeliog Polja — Risovca — Pleševice do Golubića, sa zadatkom usputnog čišćenja manjih četničkih grupica, na koje bi se usputno naišlo. U toku ovoga pokreta imali smo dvije manje borbe sa bandom.

U prvoj borbi u jutro 23 o.m., koja se vodila u selu Golubiću, neprijatelj je pokušao da izbacii snage jednog našeg bataljona, koje su se bile spustile u selo. U ovoj borbi mi smo imah 2 ranjena druga, dok neprijatelj je imao veći broj mrtvih i ranjenih čiji broj nam je nepoznat.

U zoru 24 o.m. banda je napravila zasjedu jednom vodu našeg III bataljona⁴, koji je hvatao vezu sa susjednom jedinicom na Pleševici. Ovaj vod dočekan je sa jakom vatrom iz neposredne blizine, i tom prilikom razvila se jača borba, koja je trajala kraće vrijeme. U toj borbi naročito se je istakao puškomitraljezac toga voda koji je, otvarajući jaku vatru na neprijatelja, omogućio izvlačenje voda iz ovakve situacije. U ovoj borbi neprijatelj je imao izvjesnih gubitaka dok naši su gubici 2 mrtva, jedan nestao i tri ranjena. Ovom prilikom je poginuo zamjenik političkog komesara čete Branko Burazor.

21 o.m. prilikom ulaska naših jedinica u Strmicu, neprijatelj je doznao raspored naših snaga, i tom prilikom bombardovdn je štab ove Brigade. Od ovoga bombardovanja teško je ranjen drug zamjenik politkoma Brigade Malbašić Obrad, koji je nakon kraćeg vremena izdahnuo.

Prednje se dostavlja na upotrebu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
otsutan

Komandant
Vel⁵. M. Knežević

(M.P.)

IZVJEŠTAJ ŠTABA OSME BRIGADE ŠTABU ČETVRTE
NOU DIVIZIJE O STANJU U BRIGADI I AKCIJAMA IZ-
VEDENIM U VREMENU OD 15—31 JULA 1943 GODINE¹

ŠTABU IV NOU DIVIZIJE

Položaj

15-todnevni
izvještaj.

Akcije: Noću 17/18 VII. naša brigada zajedno sa jednim bataljonom VI brigade i Ribničkim odredom izvršili su napad na neprijateljski garnizon Ključ². I i IV bataljon naše brigade imali su zadatak da likvidiraju neprijateljsko uporište Šarića Brdo, mostobran i most na Sani, pilanu, a sa jednom četom da upadnu u grad i da spriječe otstupanje neprijatelja iz sela Šehića i Tomaševića Grada.

Poslije 12 minuta borbe jedna četa I bataljona i jedna četa IV bataljona protjerali su neprijatelja sa Šarića Brda, koji je bježao na mostobran u Bojića kuću. Poslije kraćeg vremena neprijatelj je pobjegao i iz ovoga uporišta, prešao na drugu stranu rijeke Sane, odakle se branio i nije dao prići mostu. U pilani nije bilo neprijatelja. Četa koja je išla u grad imala je sukob sa neprijateljem koji je bježao prema Tomaševića Gradu. U ovoj borbi neprijatelj je imao 6 mrtvih i 3 zarobljena domobrana. Dočim u borbi na Šarića Brdu i kod mošta neprijateljski gubici nisu poznati ah su morah biti veliki jer je borba vođena ručnim bombama.

Naši gubici 2 poginula, 4 teže i 7 lakše ranjenih. Od zadobivenih rana jedan je borac u bolnici umro.

U ovoj borbi pokazala se slaba manevarska sposobnost štabova bataljona. Inače jedinice su predvođene dobro i borci su pokazali veliku borbenost.

II i III bataljon vršili su osiguranje od Pahunovca i Čađavice. Borbe nije bilo.

Zaplijenjeno 6 pušaka, 2 porcije i jedan šinjel.

Dana 24.VII. četnici popa Đujića u jačini od oko 3.000 neprijateljskih vojnika izvršili su napad na I i II bataljon u Vel. i Malom Tičevu³. Poslije borbe od 3 sata naše su se snage povukle na položaje iznad M. i Vel. Tičeva i neprijatelj je uspio da uđe u selo. Odmah su poslate dvije čete da udare neprijatelju sleđa kada ostale snage budu vršile kontranapad. U 15.30 časova izvršen je kontranapad zajedno sa IV bataljonom X brigade. Neprijatelj je ostupio u pravcu Šatora i Marina Brda. U ovoj borbi imah smo 12 ranjenih, od toga 6 teže ranjenih. Neprijateljski gubici nisu poznati.

Od 25. VII. do 31. VII. I i II bataljon vršili su pretres Šatora i sela Peulje i Nuglašica i progonili razbijenu četničku diviziju: U ovom čišćenju izgubljena je jedna drugarica koja je zalutala i došla među četnike. Strijeljana je.

29.VII. četnici kapetana Ciganovića iz Bjelaja napali su na selo Prkose gdje je bio naš III bataljon. Poslije kraće borbe neprijatelj je pobjegao a stoku koju je potjerao ostavio je.

30.VII. kada je III i IV bataljon trebao izvršiti pokret iz Stjenjana i Prkosa, gdje su bih na zaštitu žetve i vršidbe od 24.VII., neprijatelj je napao na IV bataljon. U napadu su učestvovah Nijemci i četnici sa dva bacača i artiljerijom koja je baterijskom vatrom tukla naše položaje koje su jedinice IV bataljona uzele i davale otpor.

Kako su bili radi pokreta napušteni položaji iznad Stjenjana, neprijatelj je ovladao dominantnim čukama i spustio se u selo. IV bataljon uzeo je položaje iznad sela i neprijatelja natjerao na povlačenje.

U ovoj borbi imali smo 3 lakše ranjena i 1 zarobljen. Neprijateljski gubici nepoznati. Vojni rad. Za vrijeme od 15-31 VII. vojni rad po bataljonima bio je vrlo slab. Stalni marševi nisu dozvoljavali da se nastavi sa započetim kursevima pri štabovima bataljona i štabu brigade. Sav rad sveo se na održavanje konferencija sa borcima i komandnim kadrom, i posebno sa komandnim kadrom, na kojima se diskutovalo o pojedinim akcijama, propustima učinjenim u akcijama i

marševima, ukazivalo se na nedostatke boraca i rukovodilaca. Vrlo je malo rađeno u rukovanju sa oružjem.

Odjeća i obuća

Borci ove brigade su vrlo slabo obučeni a još slabije obučeni. Stalni marševi nisu dozvoljavali da se borci snabdiju sa novom obucom (opancima i cipelama) nego su samo derali ono što su na nogama imali.

Ishrana. Za čitavo vrijeme ishrana u ovoj brigadi bila je vrlo neredovna i vrlo slaba. Ukoliko je bilo nešto za jesti, to je bilo uglavnom kuhano meso i ponekad škrob. Hljeba nije bilo.

Zdravstveno stanje

Zaraznih bolesti u ovoj brigadi nema. Glavna oboljenja jesu češa⁴ i prehlada. Uslijed slabe obuće mnogo boraca ima natečene noge. Radi slabe ishrane i velikog marša kod boraca se osjeća velika zamorenost, iznemoglost i iscrpljenost.

Napomena

Od formiranja ova brigada nije vršila nikakvu ni popunu ni obnovu boraca. Borci koji su sada u brigadi uslijed gore navedenih razloga su i suviše zamoreni i neophodno je potrebno osvježavanje brigade novim, zdravim i odmornim boricima, kako bi brigada bila sposobna da u današnjem brzom razvoju događaja ispuni zadatak koji se pred nju postavlja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Poiitkomesar
Avdo Cuk⁵

(M.P.)

Komandant
Hamdija*

⁴ Suga

NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE NOU BRIGADE OD 31
JULA 1943 GOD. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA
POSIJEDANJE NOVIH POLOŽAJA¹

STAB XII KNOU BRIGADE
STR. POV. OP. BROJ SL.
dana 31 jula 1943 god.

ŠTABOVIMA I, II I III BATALJONA, PRATEĆEM VODU
I REFERENTU SANITETA OVE BRIGADE

Položaj

U vezi novonastale situacije snage ove brigade zauzeće sljedeće položaje i to:

Snage I bataljona izvršiće pokret, danas 31 ov.mj. po noći, i zaposjesti položaje preko Vrbanje, iznad sela Hrvačana prema K. Varoši i Uzlomcu.

Snage II bataljona izvršiće pokret, danas 31 ov.mj. po noći, i zaposjesti položaje Viševice i iznad Viševice sa jednom četom, a sa drugom položaje između Lipe² i Viševice koje je ranije držala I četa toga bataljona, sa zadatkom da kontroliše i izviđa teren Cukovac—Banovac—Previle i da zatvara komunikaciju S. Vakuf—K. Varoš.

Snage III bataljona zaposjesti će položaje Kostići i Rađići sa zadatkom da kontrolišu sektor Šolaji—Mokri Lug—Zivinice, sektor prema Cukovcu i put Cukovac—Agino Selo.

Prateći vod ostaje i dalje na položajima na kojima se i sada nalazi s tim što će svakodnevno mijenjati mjesto topa na istim položajima.

Štab brigade i brigadna ambulanta sa intendanturom brigade smjestiće se u Celiće i okolne džemate.

Prednji raspored izvršiti odmah.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
Rados

KOMANDANT
Mečava

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BATALJONA ŠTABU PETE
KRAJIŠKE NOU BRIGADE O AKCIJAMA IZVEDENIM U
VREMENU OD 21 DO 31 JULA 1943 GODINE¹

STAB I BATALJONA V K.K.N.O.U.
BRIGADE 31-VII-43

DRUGARSKOM ŠTABU V BRIGADE

Dostavljamo vam izveštaj o vojnim akcijama od 21 VII do 31 VII. Zadatak našeg bataljona je bio čišćenje četničkih bandi pri prolazu od Popovića do Tešnja i napadanje Tešnja sa jednom četom i sa dvije Tešanjku².

Sa bataljonom je izvršen pokret 21 VII u osam sati na veče; pokret je bio do sela Stanara, četnici su pobegeh pred sam ulazak u selo. 22 VTI pokret je izvršen iz Stanara do Ljeskovih Voda; U Ljeskovim Vodama četnici su nas dočekah te nakon kraće borbe isti su pobegeh u Bukovicu. U ovoj borbi zarobljen je jedan četnik, jedan karabin, 40 metaka. Mi nismo imali gubitaka; utrošeno 230 metaka. Isti dan u 5 sati navečer napali su nas četnici koji su se skoncentrsali u Bukovic¹; u napadu je učestvovalo oko 150 četnika i toliko civila. Borba je trajala jedan sat. Zarobljena su dva civila koja su učestvovala u jurišu, od kojih je stariji pušten kući dok je jedan ostao u našim redovima. Mi nismo imali gubitaka; utrošeno 220 metaka³.

23-VII smo stigli u selo Cerovicu gde smo bih do 25-VII, odakle smo izvršili pokret u sedam sati sa zadatkom likvidacije Tešnja — Tešanjke⁴. Na zadatak smo stigli 26-VII u jedan sat po ponoći. U ovoj akciji bataljon je bio podeljen u dve grupe, sa dve čete smo napadah Tešanjku a sa jednom četom je napadan Tešanj koji je napadala II K. brigada. Akcija na Tešanjku trajala je jedan sat, akcija je uspela. Zarobljena su četiri domobrana, tri puške (austriške), 500 metaka, dve bombe, jedan vojnički kazan, dva šinjela, porušeno je jedan i pol kilometar pruge i spaljena dva mosta preko kojih je prelazila pruga i cesta Dobož—Teshć. Naših gubitaka u akciji na Tešanjci nije bilo, utrošeno 130 metaka.

Naša treća četa koja je učestvovala na Tešanj izvršila ie svoj zadatak, neprijatelj je pobegao u kulu, zarobljeno nije

¹ Original, pisan na mašini, latinicom^ nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 2/5, k. 869.

* Vidi dok. br. 148, 149 i 159.

² Vidi dok. br. 159.

³ Vidi prim. 2.

ništa. Naši gubici u ovoj akciji dva lakše ranjena i jedan teže, utrošeno 500 metaka. Isti dan pri povlačenju u selu Vukovu napao nas je neprijateljski avion, leteo je nad nama pola sata i stalno mitraljirao izbacivši par bombi; u tom napadu smo izgubili jednog borca koji je odmah sahranjen u istom selu. Nakon kraćeg vremena su došla dva aviona koji su također bombardovali i mitraljirali, ovaj put žrtava nije bilo.

27-VII sa bataljonom smo stigli u selo Gojakovac gde smo zarobili jednog četnika (komandira četničke čete u Gojakovcu). Zarobljen je jedan karabin, 120 metaka, jedna bomba i jedan pištolj 6,36.

28-VII bataljon se nalazio u Gojakovcu^ sem jednog voda koji je išao u zaštitu topa kojim je napadan Križ i Lončari. U jutro rano naša treća četa je išla u selo Lončare na rekviziciju ustaških imanja, u selu su nađena tri karabina, nešto municije, vojničkih odela i dva vojnička kazana. Oko pet sati na večer neprijatelj koji je došao u kamionima iz Doboja napao je našu treću četvu koja se nakon kraće borbe povukla na dominantne položaje. U ovoj borbi imah smo jednog teže ranjena. Neprijateljski gubici nepoznati.

29-VII bataljon je išao u zaštitu drugog bataljona koji je išao na čišćenje ustaškog sela Omanjske, isti dan smo zanočili u Ljeskovim Vodama.

30-VTI pri pokretu kroz Ljeskove Vode smo mobilisali 19 omladinaca, od kojih je veći broj došao dobrovoljno.

31-VII u jutro rano smo stigli u selo Pojeznu, gde je mobilisano pet omladinaca od kojih je jedan dobrovoljac.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Joca⁵

Komandant u z.
Dušan*

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGOG BATALJONA ŠTABU PETE KRAJIŠKE NOU BRIGADE O AKCIJAMA IZVEDENIM U VREMENU OD 20 DO 31 JULA 1943 GODINE¹

STAB II BATALJONA
V K K N.O.U. BRIGADE
31/VII-1943 god.

DRUGARSKOM ŠTABU V K.K.N.O.U. BRIGADE

Na osnovu vašeg naređenja od danas dostavljamo vam izvještaj o vojnim akcijama i boravku bataljona na položajima od 20 do 31 ovog mjeseca, odnosno od kako smo krenuli sa Vučijaka.—

20-og bataljon je imao pokret od Prnjavora do Stanara².

21-og bataljon je imao pokret od Stanara do Ljeskovih Voda. Protjerane su četničke grupe i manje pripucavanje četnika na naše snage u Ljeskovim Vodama³.

22-og bataljon je imao pokret iz Ljeskovih Voda do Vitkovaca. Borba je vođena sa četnicima u Cerovici i kod crkve u Gojakovcu. Naši gubici: jedan borac teže ranjen. Neprijateljski gubici nepoznati⁴.

23 i 24-og bataljon je bio na položajima u Vitkovcima.

25 i 26-og dvije čete ovog bataljona vršile su akciju na neprijateljsko uporište Jelah⁵. Uporište nije zauzeto jer je zgrada u kojoj se je neprijatelj nalazio (škola i žand. stanica) od tvrde građe iz koje se je neprijatelj žilavo branio automatskim oružjem i bombama, kao i oklopnim vozom. Potrgano je 1 km željezničke pruge između Jelaha i Teslića a oko 300 metara između Jelaha i Tešanjke. Zarobljena su tri domobrana, 2 karabina i jedan jahači konj sa kožnim sedlom. Neprijateljski gubici nepoznati. Naš jedan borac poginuo je od mitraljeza iz oklopnog voza, a jedan teže ranjen od mitraljeza iz aviona. Jedna četa ovog bataljona napadala je na grad Tešanj, koje uporište takođe nije zauzeto, jer se je neprijatelj grčevito branio iz kule sve dok nije stiglo pojačanje. Ova četa imala je dva nestala druga koja su bila upućena u patrolu. Postoji mogućnost da su se priključili nekoj jedinici II brigade.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 3/6, k. 869.

² Vidi dok. br. 159.

³ Vidi dok. br. 159.

⁴ Isto

⁵ Vidi dok. br. 148, 149 i 159.

27-og snage ovoga bataljona nalazile su se na položaju u Miljanovci i Cerovici, borba se je vodila sa domaćom legijom, a u noći izvršena je akcija⁶ na neprijateljska uporišta Lončari i Križ. Oba su uporišta zauzeta i pretresena sela oko ovih uporišta. Neprijatelj je imao 5 mrtvih i 1 zarobljenog. Od spremne je zarobljeno 4 karabina, 760 pušanih metaka, 5 malih vojničkih kazana, 7 pari cipela, 1 telefonska centrala sa 2 km kabela, 5 voj. opasača, 2 ranca, 3 vojničke bluze, 6 kaputa, 6 voj. čakšira, 8 civilnih hlača, 8 košulja, 2 gaće i 1 čizme. U ovoj borbi mi nijesmo imali gubitaka.

28-og snage ovog bataljona nalazile su se na položaju Cerovica i Križ.

29-og snage ovoga bataljona vršile su akciju na neprijateljska uporišta u Omanjskoj⁷. Posada je bila većinom od mještana (domaća legija) koji su dah dosta priličan otpor. Naše snage zauzele su neprijateljske položaje i neprijatelja protjerali u pravcu Doboja. Neprijateljski gubici nepoznati. Naš jedan borac poginuo.— Istog dana vršena je akcija na četnike u Bukovici. Četnici su protjerani i ranjen im je komandir Vidović Aleksa. Naši bez gubitaka. Zarobljen je jedan četnik bolničar koji je ostao u našim redovima.

30-og bataljon je bio na položaju Grabovica—Ljeskove Vode; rastjerane su četničke grupe koje su pokušale da napadnu na naše snage.

31-og bataljon je u pokretu od Ljeskovih Voda do Breštova.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
otsutan

Zamj. komandanta
Cavić

BR. 166

IZVOD IZ OPERACISKOG DNEVNIKA PETE NOU DIVIZIJE ZA MJESEC JULI 1943 GODINE¹

Sadržaj akcija ili pokreta

2 juli 1943 — Zenica—Lašva—Gubišće—Borovica
IV brigada. Na planini Gubišće neprijatelj u 2 kolone od Dolova i od Liješnice pokušava da

• Vidi dok. br. 159.

⁷ Vidi dok. br. 159.

¹ Original; pisan plavim mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vjčnoistoriskog instituta pod reg. br. 1—1, k. 783 A.

opkoli naše dijelove ali je neprijatelj na oba napadna pravca razbijen.

Naši gubici: ranjenih 4.

Neprijateljski gubici: zarobljenih 41, mrtvih 80².

I brigada. Neprijatelj je krenuo od Vareša za Borovicu³.

Naše snage su ga napale i u barbi nanijele veće gubitke. Jačina ovog neprijatelja bila je 3 satnije. U ovoj borbi se naročito istakla 3 četa II bataljona koja je obišla 'neprijatelja i napala ga s leđa nanijevši mu tada osjetne gubitke. Zahvaljujući pogodnosti terena neprijatelj se uspio izvući.

Naši gubici: mrtvih 3, ranjenih 5.

Neprijateljski gubici: zarobljenih 40, mrtvih 10.

XI brigada

ovoga dana bila je u zasjedi prema Zenici — Lašvi⁴. Dvije nepr. satnije krenule su iz Zenice ali su poslije žestoke borbe uz veće gubitke odbijeni i povučeni nazad. Ovoga dana jedna četa na lijevoj obali r. Bosne gonila je neprijatelja sve do Busovače te tako zadocnila da se prebaci preko r. Bosne.

Naši gubici: ranjenih 8.

Neprijateljski gubici: zarobljenih 10, mrtvih 15. Zaphjenjeno materijala: 1 snajperka, 2 m. bacača, 1 t. bacač, 1 t. mitr., 2 „šarca", 4 strojnice, 6 pištolja, 22.000 met. 67 karabina i mnogo druge spreme palo je toga dana našim borcima u ruke.

3 jula 1943 — Okruglica

IV brigada zauzela je četničko selo Okruglicu⁵. Poslije kraće borbe oko 150 četnika je pobješlo. Oslobođeno je 13 bolesnih proletera.

Neprijateljski gubici: zarobljenih 8, mrtvih 8.

Zaphjenjeno materijala: 7 pušaka.

* Vidi dok. br. 175.

* Vidi dok. br. 13.

* Vidi dok. br. 42 i 238.

¹ Vidi dok. br. 42.

6 iz zasede četnici su nam ubili 1 vodnika i 1 bolničara iz IV brigade, ...

Milicija sela Kokošinjac pucala na dijelove I brigade. Na pl. Zvijezdi razbijena je 1 njemačka satnija⁶.

Na Han Kopalištu na prethodnicu VI brigade otvorena je iz zasjede vatra. XI brigada nije mogla da ostane na Zeničkom sektoru te je došla u sastav divizije⁷.

Naši gubici: mrtvih 3.

Neprijateljski gubici: zarobljenih 1, mrtvih 4.

7 juli 1943 — Zvijezda — Zubeta

I brigada napala je neprijatelja u s. Zubeta⁸; poslije borbe od 2 sata neprijatelj se povukao u šumu gdje je produžio da daje ogorčen otpor; naše snage su pokušavale da bočno napadaju ali je neprijatelj bio brojniji i uporno je težio da uobruči jedan naš bataljon. 8 ov. m. u II časova naše jedinice su bile primorane da se povuku a neprijatelj je ostao na visovima Zvijezde; ove jedinice neprijatelja pripadale su diviziji „Princ Eugen“, 77 lovač. bojna. Gubici neprijatelja su bih veliki ali se ne mogu tačno procijeniti zbog šume.

Naši gubici: mrtvih 2, ranjenih 9.

Neprijateljski gubici: mrtvih 30, ranjenih 20.

8 juli 1943 — Nišići — Očevlje

Neprijatelj je od Ivančica krenuo u 3 kolone prema našim položajima dajući daleko pobočnice. IV brigada dočekala je ovog neprijatelja i poslije duže borbe neprijatelj je odbijen i zadržao se u s. Nišići, gdje se je utvrdio⁹; radi nesporazuma jedan naš bataljon je otvorio bočnu vatru na nas tako da neprijatelj nije mogao biti uništen.

Naši gubici: mrtvih 2, ranjenih 1.

Neprijateljski gubici: mrtvih 20, ranjenih 11.

XI brigada vodila je borbu kod Očevlja¹⁰ i Janjski bataljon je bio iznenađen za vrijeme ručka.

⁶ Vidi dok. br. 42.

⁷ Isto

⁸ Vidi dok. br. 47.

⁹ Vidi dok. br. 47.

¹⁰ Isto

Protivjurišem neprijatelj je stjeran sa nekoliko čuka i nanijeti su mu osjetni gubici.

Jedinice neprijateljske vojske su pripadale 7 pukovnji a kod Očevlja „Princ Eugen” - diviz. K-dir Mičo Marjanović poginuo.

Naši gubici: mrtvih 1, ranjenih 19.

Neprijateljski gubici: zarobljenih 1, mrtvih 10, ranjenih 15.

Zaplijenjeno materijala: 1 p. mitraljez, 40 mina, oko 10.000 m., 4 konja, nešto hrane i spreme.

11 juli 1943 — Rakova Noga

IV Brigada primijetila je jednu kolonu koja je došla u Rakovu Nogu. Noću u 1 sat izvršen je napad na ovu kolonu. Sastav neprijatelja: 3 bojna 7 pukovnije, komandni kadar Nijemci. Ova je bojna potpuno razbijena i skoro uništena. Mi u ovoj borbi nismo imali gubitaka¹¹. Neprijateljski gubici: zarobljenih 270, mrtvih 100.

Zaplijenjeno materijala: 2 t. bacača, 2 t. mitraljeza, 1 p. mit., 250 puš., nekoliko stotina bombi, 20.000 m. i mnogo razne spreme.

do 17 juli 1943 — Podlugovi

14/15 Izvršeno je prebacivanje preko pruge Vareš — Podlugovi, pruga je uništena na dužini 8 km, vođena borba sa 3 oklopna voza¹¹. 10 neprijatelj je sa 6 aviona bombardovao položaje I brigade, poginuo zamj. pol. koma II bat.

Naši gubici: mrtvih 2, ranjenih 2.

14/15 izvršen je prelaz pruge Vareš¹³.

16/17 II bat. I brigade izvršio je napad na Podlugove; posada stanice zarobljena, za vrijeme borbe nalazio se na stanici transport ustaša oko 900 bez oružja koji su putovali za SS jedinice u Sarajevo; za ovo se nije znalo te nije bilo uspjeha. Ustaše su se razbježale. Stanica je zapaljena i uništena jedna lokomotiva.

Naši gubici: ranjenih 1.

Neprijateljski gubici: mrtvih 31.

Zaplijenjeno materijala: 30 karabina, 3000 metaka i raznog drugog materijala.

18 juli 1943 — Busovača — Kiseljak — Sarajevo — Visoko

Na cesti Kiseljak — Sarajevo dočekani su od jedinica I brigade 20 neprijateljskih kamiona, ubijen je jedan major i dva niža oficira¹⁴.

Na cesti Visoko—Kiseljak dočekan jedan blind kamion. Ubijena posada auta, šofer sa kamionom pobjegao. Vojska pripada jedinicama [„Princ] Eugen", sami Nijemci.

Na cesti Busovača — Kiseljak jedinice IV brigade dočekale su 4 kamiona i jedan tenk Nijemaca i u napadu ih razbili i veći broj uništili. Istog dana razrušena je pruga Visoko—Kakanj. Naši gubici: ranjenih 3.

Neprijateljski gubici: mrtvih 60, ranjenih 30. Zaplijenjeno materijala: 9 kamiona, 1 p. mitr., 1 karab., 2 stroj., 1 pištolj i drugog materijala.

19 juli 1943 — Ploče

Na Ploči kod Kobilje Glave neprijatelj je pokušao napad sa 3 njemačke satnije na položaje I brigade. Naši su prešli u protivnapad i obuhvatili bokove neprijatelja. Nijemci su davali jak otpor. Borba je vođena sat i po.

Naši gubici: mrtvih 1, ranjenih 2.

Neprijateljski gubici: zarobljeno 4, mrtvih 84, ranjenih 30.

Zaplijenjeno materijala: 2 p. kolca 47 mm, 4 „šarca", 42 karab., 6 strojica 5 pištolja, 40 pari čizama i drugog mater.

U borbama od 15 do 20 ov. mj. I brigada je oštetila 2 i oborila 1 neprijateljski avion.

Materijal: 3 aviona.

23 juli 1943 — Busovača — Kiseljak — Zvizd — Han Ploča — Tarčin.

Neprijatelj je u 3 kolone krenuo prema I brig., jedna kolona od Kiseljaka, druga od Han Ploče i treća od Tarčina. Prva i treća kolona su uspješno zaustavljene dok je druga kolona potpuno razbijena. Sastav druge kolone: Nijemci i kultbund.

Neprijatelj je pretrpio velike gubitke.

^M Vidi dok. br. 113.

Neprijateljski gubici: mrtvih 30, ranjenih 10. Istog dana IV brigada dočekala je na cešti Kiseljak — Busovača 11 kamiona i 3 tenka. Borba je trajala 1 sat i zahvaljujući tenkovima neprijatelj se je izvukao.

Neprijateljski gubici: mrtvih 12, ranjenih 8. Zaplijenjen materijal: 1 strojnica, 2 karah., 1500 met. i drugog materijala.

24 juli 1943 — Zvizd — Kakanj — Lašva

Noću 23/24 jedinice I brig. napale su neprijatelja u šumi Zvizd. Borba je trajala do 6 sati ujutro i neprijatelju su naneseni gubici. Ujutro je neprijatelj dobio pojačanja od 8 tenkova koji su iznenada prodrli a tako i u avijaciji radi čega su se naše jedinice povukle.

U ovoj borbi neprijatelj je imao velike gubitke.

Naši gubici: mrtvih 5, ranjenih 14.

Neprijateljski gubici: mrtvih 30, ranjenih 10.

26 juh 1943 — Modrinje — Lašva — Busovača

Jedinice IV brigade vršile su napad na želj. st. Modrinje, Lašva, Kaonik, Busovača¹⁵. Napad nije potpuno uspio jer je neprijatelj ove stanice osiguravao sa 4 pancera i 1 tenkom. Zapaljena je stanica Modrinje, žand. st. Lašva i bunker u Busovači.

Porušena je pruga i 1 drv. ćuprija.

Neprijateljski gubici: zarobljenih 12, mrtvih 5, ranjenih 7.

Zaplijenjeno materijala: 3 puške, 2 pišt. i brašna. 1 p[^]mitr., 12 karab. i municije.

29 juli 1943 — Lisičići

Jedinice XI brigade napale su stanicu Lisičići. Neprijatelj je pobjegao bez borbe. Spaljena stanica i uništeni uređaji i 600 m. pruge.

Zaplijenjen materijal: 1 vagon voća.

26 juli 1943 — Raštehca

Jedinice I brigade vršile napad na stanicu Raštehca.

Napad radi brze intervencije sa susjed, stanica nije uspio.

¹⁵ Vidi dok. br. 269.

Porušen je želj. most i potrgana pruga. 1 osobni voz izbačen iz šina.
Neprijateljski gubici: ranjenih 5.

29. jula 1943 — Busovača — Kiseljak

Jedinice IV brigade napale kolonu od 7 kamiona; radi slabe pripreme napad nije uspio, neprijatelj se uz manje gubitke povukao. Kod Busovače iz zasjede dočekana 2 kamiona. SS davali jak otpor, borba je trajala 1 sat. Neprijateljski gubici: mrtvih 13, ranjenih 3. Zaplijenjeno materijala: 2 p. mitr., 3 karab., 3 pištolja i zapaljeno 2 kamiona.

Zaključak

U toku mjeseca jula naša divizija vodila je žestoke ofanzivne i defanzivne bojeve a pored toga i vršila uspješne zasjede na komunikacijama. U toku ovog mjeseca porušena je više puta pruga tako da je saobraćaj neprijatelju u velikoj mjeri otežan.

Naši gubici u julu su:

mrtvih	21
ranjenih	70

Neprijateljski gubici u julu su:

zarobljenih	387
mrtvih	591
ranjenih	159

Ukupno 1.137

Gubici neprijatelja u materijalu:

Topova 47 mm 2; t. bacača 4; t. mitr. 3; „šaraca" 6; strojnica 11, pištolja 12; metaka 57.000; puškomitraljeza 6; mina 40; bombi 500, kamiona 11, čizama 40; aviona 3, snajper puška 1; pored ovoga neprijatelj je imao velike gubitke u ratnoj spremi.

IZVOD IZ OPERACISKOG DNEVNIKA SEDAMNAESTE
NOU DIVIZIJE O BORBAMA U MJESECU JULU 1943
GODINE¹

OPERACISKI DNEVNIK

XVII UDARNE DIVIZIJE NOVJ OD DANA KADA JE ONA
FORMIRANA (2. VII. 1943 GOD.)

Odmah po dolasku Štaba divizije na Majevicu pristupilo se popuni Majevičke brigade koja je bila jako oslabljena u Petoj neprijateljskoj ofanzivi u Crnoj Gori, i koja je stigla na Majevicu sa brojnim stanjem od 200 boraca.

Popuna Majevičke brigade izvršena je iz Majevičkog NOP odreda, tako da su stvorena 4 bataljona u brigadi sa četom pratećih oružja. Brojno stanje brigade popelo se na 700 ljudi.

Poslije popune Majevičke brigade, Majevički odred ostao je sa tri oslabljena bataljona, koji su se odmah popunili iz novomobilisanih boraca sa prostorije Majevice, tako da se formirao i četvrti bataljon u Odredu. Brojno stanje odreda popelo se na oko 500 boraca.

Sređeno je stanje sa komandom područja za Majevicu, s tim što je ista stavljena pod komandu naše divizije. U sporazumu sa komandom područja izvršili smo smještaj ranjenika (bolesnika) na teritoriji Majevice.

U vezi sa naređenjem V.Š-a izdatog radiogramom, da se četnici na Majevici likvidiraju po svaku cijenu, preduzeli smo akciju čišćenja četnika *19 jula 1943 g.* u noći. Tom prilikom četnici u jačini od 400 boraca bili su razbijeni: neprijatelj je imao 6 mrtvih, 5 ranjenih i 5 zarobljenih. Naših gubitaka nije bilo.—

Odmah poslije akcije na četnike stigao je štab Vojvođanske divizije² sa jednom brigadom na prostoriju Majevice.—

Uslijed prisustva jedne Vojvođanske brigade³ na Majevioi, a radi povoljnih uslova za mobilizaciju kao i potrebe za čišćenjem prostorije Posavine od četničkih bandi (čije je brojno stanje 800 boraca i nekohko automatskih oruđa), mi smo preduzeli akciju čišćenja u tom pravcu. Prilikom izvođenja ove akcije Majevička brigada ojačana sa jednim bataljonom Majevičkog NOP odreda *24. VII. 43 god.* uspjela je da likvidira

¹ Original, pisan crnim mastilom, latinicom, nalazi se u arhivu Vcjnoistoriskog instituta pod reg. br. 10—2, k. 981. Tekst je na nekoliko mjesta podvučen crvenom olovkom.

- Šesnaesta vojvođanska NOU divizija

² Odnosi se na Prvu vojvođansku NOU brigadu. Vidi dok. br. 126

Ljubnički četnički bataljon na prostoriji Bukvik—Vujičići, uhvati komandanta toga bataljona — Lučića, koji je odmah strijeljan. Predalo se je oko 80 četnika, od kojih je 50 stupilo u naše redove. U daljem čišćenju Posavine stigli smo na prostoriju D.—G. Zabari—Obudovac—Slatina. U Zabarima smo naišli na manji otpor četnika. Tom prilikom javilo se u našu vojsku 120 četnika sa oružjem. Istovremeno sa čišćenjem ove prostorije od četničkih bandi, preduzoh smo napad na grad Gradačac⁴. Tom prilikom zauzeli smo Gradačac, zarobili 80 domobrana, 4 oficira, komandanta mjesta domobranskog satnika Iborkia Stanislava i komandanta legije satnika Dogiadiovića Ibrahima. Zaplijenih smo 110 pušaka, 1 teški i 5 lakih mitraljeza, 5 mašinki, 20.000 metaka, odjeće, obuće, kao i drugog ratnog materijala. Uslijed napada Njemaca sa tenkovima istog dana smo grad napustili. Vodili smo borbu sa njihovim tenkovskim kolonama u jačini od po 8 tenkova, uspjevši da neprijatelju uništimo jedan tenk. U borbi smo imali 13 mrtvih i 14 ranjenih drugova, među kojima jednog komandanta bataljona — druga Vojka Savića.

BR. 168

IZVOD IZ DNEVNIKA KOMANDANTA DRUGE PROLETERSKE BRIGADE O BORBAMA VOĐENIM U JULU 1943 GODINE¹

Juli

četvrtak — Ravne

1 — Spremili smo izveštaje za Diviziju:

- 1 — Od Šć². Polja do Viteza;
- 2 — Podaci o komand. kadru za činove;
- 3 — Izveštaj o akciji na Kladnju.

Peta njemačka ofanziva, najjača od svih dosadašnjih njemačkih ofanziva, najbolje i sistematski pripremljena, ostavila je posle teških dana i borbi od Zavajita—Vučeva—Sutjeske—Košura—Mrčin Koliba posledice na našu vojsku i našu brigadu. ...

¹ Vidi dok. br. 268.

² Original, pisan zelenim mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/1, k. 2015.

³ Sćepan Polje. U nastavku dokumenta Redakcija će dati pun tekst skraćena, bez uglastih zagrada i davanja objašnjenja. Tekst Dnevnika je pun skraćena bez nekog određenog sistema, koje je pisac zbog prostora i vremena stavljao gdje god je našao za shodno.

Ali posle prvih dana hrane i odmora jedinice se počinju oporavljati u svakom pogledu.

Ukupni gubici naše brigade u borbama i od bombardovanja iznose 81 mrtav i 109 ranjenih. Dezertiralo, nestalo i izgubljeno, sa dezertiranim Crnogorcima³ 218.

Neprijateljski gubici od strane naše brigade iznose oko 353 izbačenih iz stroja.

U akciji na Kladnju naši gubici su 3 mrtva i 5 ranjenih. Među ranjenim pohtkomesar čete 3 bataljona Miladin. Neprijateljski gubici su oko 30 izbačenih iz stroja. Naše jedinice su se držale dobro u borbi. Napad je počeo u tačno zakazano vreme 20 čas. 2 bataljon je počeo i ranije. Za vreme borbe veza među jedinicama je bila.

Pri ulasku u grad naše su se jedinice najbolje ponele. Postupile su po našem naređenju i sakupile se na kraju grada. ...

Konferen. je počela u 21 čas⁴, sa govorom druga Mitra, Peka, izveštajima komandanata brigada, politkomesara. Na konferenciji je govorio drug Stari⁵. Pohavho je II Dalm. zbog držanja na Barama i našu brigadu. Sadržina govora je neprijateljska ofanziva i posledice na našu vojsku, kao i mere za popravku stanja u našoj vojsci....

Naša brigada posle ofanzive ima i 73 automatska oruđa, jedan laki, 2 teška bacača i antitenkovski top.

2 —• petak — Ravne

Oko 3 časa konferencija je zaključena.

Sa komandantima bataljona ja i Lune⁶ smo se vratili u selo.

Sredoje⁷ je poslao sanitetski materijal za bolnicu u Sekoviće.

U 15 čas. poslali smo 15-dnevni izveštaj za Diviziju.

Štab I Divizije je prošao za Kladanj.

Ljubinka⁸, Zoran⁹ i Švabić¹⁰ su otišli za Kladanj.

3 — subota — Ravne

Izjutra su se vratili drugovi na položaj iz Kladnja. Ja i Lune smo otišli u 2 bataljon i 4 bataljon. Održali smo

³ Odnosi se na novomobilisane borce na teritoriji Crne Gore.

⁴ Misli se na konferenciju štabova bataljona i brigada sa štabom Druge proleterske divizije koja je održana u Kladnju. Na konferenciji su učestvovali štabovi Druge, Četvrte proleterske, Prve i Druga dalmatinske i Pete crnogorske NOU brigade.

⁶ Josip Broz-Tito

* Narodni heroj Miodrag Milovanović — Lune, zamjenik komandanta Druge proleterske brigade. Poginuo 1944 god. kod s. Uzici.

⁷ Sredoje Urošević, načelnik štaba Druge proleterske brigade

* Milosavljević

* 2ujović

¹⁰ Mihailo

konferenciju sa komandnim kadrom i održali smotru oružja i sprema. 4 bataljon je najbolje očistio oružje i spremu. Kad smo bili kod 2 bataljona, prošao je Đido¹¹ i Radovan¹² za Kladanj.

U 19,30 kad smo bili kod 4 bataljona, Sredoje nas izvestio da imamo pokret.

Pokret smo naredili oko 22 časa pravcem Ravne—Tarevo—Repnik.

4 — nedelja — Tarevo

Stigli smo u Tarevo oko 8 časova. Naredili smo odmor do 12 čas. U međuvremenu stiglo je naređenje od Veljka¹³ da krenemo za s. G. Višću¹⁴ — ka Živiničama da bi neprijatelja udarili bočno koji nadire komunikacijom ka VII Krajiškoj brigadi. Prilog je bio Terzićevo naređenje.

Krenuli smo oko 13,30 časova. Na Trošnom Kamenu smo naišli na Dalmatinsku brigadu, koja je dobila naređenje da krene ka Višći i dejstvuje zajedno sa nama na neprijatelja a čuva nam leđa i bok.

U 19,30 smo stigli više Pravoslavne Višće. Osmotрили smo teren i dali zadatak 4 bataljonu da krene na kotu 550 i ispita s. Brnjicu i Djedinu kao i da uhvati vezu sa VII brigadom.

Po naređenju Veljkovom ostavili smo antitenkovski top sa jednom četom 2 bataljona na cesti prema Zivinicama.

Po podacima seljaka u toku dana je vođena borba oko Brnjice i Djedine i produžila se dalje. Ranlije su naši prodrli do na 3 km. od Zivinicama i spalili most ispod Kat. Višće.

Jedinice su zamorene. Izveštaj od 4 bataljona je došao u 2 časa.

5 — Ponedjeljak — Prav. Višća

3 bataljon smo poslali ka 4 bataljonu, a 1 bataljon ka Sahićima i Beričićima sa naređenjem da sve jedinice idu napred ka komunikaciji, a 4 bataljon ka Diedini i Lupoglavu (Tarevo) kako bi uhvatili vezu sa VII Krajiškom brigadom.

U toku dana su se razvile borbe sa jedinicama „Vražje divizije“.¹⁵

¹¹ Milovan Dilas

¹² Vukanović

¹³ Pavle Ilić

¹⁴ Vidi tom IV, knj. 14, dok. br. 108

¹⁵ Odnosi se na jedinice 369 njemačke divizije.

4 bataljon je zarobio komoru jedne satnije sa 15 konja, iedan minobacač sa 30 mina, oko 5000 municije i hranom. Ubijeno 4 neprijateljska vojnika i jednog zarobili.

Zarobljenik priča da će naići jače neprijateljske snage. Ova „Vražja divizija“ je prebačena iz Prače—Sarajevo—Doboj—Tuzla—Zivinice. On je iz 369 pukovnije koja napreduje sa desne strane Kladanj—Tuzla, a sa leve strane napreduje druga pukovnija iste divizije, za njima idu ostale pukovnije.

4 bataljon je u Brnjici zarobio 3 neprijateljska vojnika, a 4 ubio.

Naše jedinice su napredovale. 4 bataljon je ušao u Brnjicu i Djedinu. Zauzete su kote 465, 434.

Neprijatelj komunicira putem od Tuzle. Artiljerija tuče naše položaje. Artiljerija se čuje i ka Stuparima.

U 12 čas stiže naređenje iz Divizije da se naša brigada prebaci ka Zivinicama — a II Dalmatinska za Repnik.

Izjutra u 6 čas. poslali smo kombinovanu desetinu za vezu sa Divizijom. Vodič je desetinu zaveo i vratili su se uveče bez rezultata.

U 16 čas. smo poslali kurira sa patrolom 2 bataljonu ka Mačkovcu. Oni su išli do Tuholja i da su naišli na četnike, a da u Tuholju nema naših jedinica. Borba se čula u Tuholju kada se on vraćao.

U 19 čas. smo doznali od vodiča koji je vodio neprijateljsku kolonu ka Tuholju. Po njegovom pričanju neprijatelj je ušao u Tuholj.

Pokret smo zakazali u toku noći posle izvršenog napada na neprijateljske položaje.

Sa štabom II Dalmatinske smo razgovarali o pokretu i vezi i reših da pokret izvršimo prema naređenju a da uputimo vezu Diviziji.

6 — Utorak — Beširovići

U selo smo stigli. Dalmatinci su vodili kratku borbu oko Hrvata i rudnika Stare Kuće. 4 bataljon je produžio za obezbeđenje na G. Ravan, a 3 na Mramor. 1 bataljon je ostao u Durakovićima dajući jedan vod za zasedu u dolini Oskave. 2 bataljon je ostao u G. Višći.

Dalmatinci su poslali jedan vod za vezu sa Divizijom. Ja i Krcun smo otišli predveče u rudnik kod Dalmatinskog štaba. Predmet razgovora: veza sa Divizijom. Oni će u 2 časa 7 o.m., a i mi takođe, poslati po desetinu za vezu sa Divizijom. Na rudniku je bilo nešto plena. Postrojenja su uništena. Ratko¹⁶ je uništio još jedan rudnik iza Litve —

sve spaljeno. Na ovome rudniku radilo oko 200 radnika. Vadi se ugalj. Rudnici su povezani prugom sa komunikacijom Tuzla—Doboj. Na ovom prostoru uništena su 3 rudnika.

Naredili smo da se iz sva tri bataljona spusti po jedna četa ka Zivinicama u Kopjeviće, Derviševiće i Suliće. Ovde nismo imali žrtava.

Prilikom borbi oko komunikacije na prostoru Šahići—Berići, Brnjice, Djedina imali smo 25 ranjenih i 3 mrtva. Neprijateljska artiljerija i bacači su gotovo sve naneli [ove] gubitke.

Naredili smo 2 bataljonu da pošalje desetinu za vezu do Tuholja—Drinjače.

7 — Sreda — Beširovići

Bez promene. Neprijatelj ne pokušava ništa. Avioni izviđaju. Artiljerija tuče 2 bataljon.

U 8 čas. stiže radio stanica koju je zarobio 2 bataljon sa 600 metaka.

U 12 čas. stiže naređenje iz Divizije. Veza je uhvaćena. Njih su .u Tuholju iznenadili.

Ja i Krcun¹⁷ odlazimo kod štaba II Dalmatinske. Ja dalje odlazim za Nasubaš'će kod štaba Divizije. Posle razgovora sa njima naša brigada je dobila zadatak da se prebaci u toku noći 7/8 na prostoriju Treštenica—Orahovica, a Dalmatinska na prostoriju Podgorje—Banovići.

Posle večere kod Dalmatinaca vraćamo se. Malo smo lutah kroz šumu. Sa štabom Divizije je stigla četa 2 bataljona i naš top.

Kad smo stigli u Beširoviće, saznali smo rezultat artiljerijske vatre. Nastradala je intendantura iz koje je ranjeno oko 6 drugova. Poginuo je „Mešeti“, ranjeni: Ljubiša¹⁸, Joco, profesor¹⁹, čiča Drinčić²⁰. Ljubiši se mora šeći ruka. Iz 4 bataljona poginuo Gabrijel²¹ i jedan ranjen, kome se noga mora šeći. Naša bolnica postaje glomazna. Imamo 5 nosila.

Pokret zakazan u 2 časa preko Litve. Nisam spavao nimalo.

Uzeh smo zarobljene milicionare za [nošenje] naših ranjenika. Jednog smo razoružah kada smo išh za rudnik, ovi su iz Puračića.

¹⁷ Slobodan Penezić, politički komesar Druge proleterske brigade
" Petrović

" Milan Arsenijević, docnije podlegao ranama.

Milan

Našim pokretom preko Litve i Tulovića ka Treštenici iznenadili smo stanovništvo i nisu stigli da pobjegnu. Preplašeni su jer partizani nisu ovuda prolazili, a čuda su čuli o nama, da pljačkamo, ubijamo itd. Našim držanjem smo učinili dobar utisak o nama.

Dve čete 2 bataljona nisu još stigle. Četa je stigla i ostala u Musi. Treštenici sa t. bacačem.

3 bataljon je u Jaruškama. Bolnica i Prateća četa u Štikama. Sa ovom grupom ostao Sredoje i Lime.

1 i 4 bataljon su produžili za Orahovicu (Brdo i Savičiće) i mi sa njima.

U svim ovim selima nije bilo otpora. Milicija iz Jaruške je pobjegla. Četnici iz Orahovice nisu smeli da pisnu.

Sva muslimanska sela su pitoma i bogata i stoje pod uticajem bogataša radeći u rudnicima i šumi. Srpska sela su bila opljačkana prošle godine, a narod je bežao u Ozren ispred ustaškog nasilja. Tamo su proveli oko 5—7 meseci. Jedan seljak iz Prav. Jaruške nas je pozvao na doručak. Bilo mu je milo i malo smo razgovarali. Bio je malo iznenađen i obradovan kada smo mu rekh da smo Srbijanci.

U s. Brnjici ranjen je jedan drug iz VII Krajiške brigade i ostao. Seljaci, iako četnici, sakrili su ga i nahranili. Naišli su Nemci i „Vražja divizija“. Oni ga nisu hteli predati već su ga sačuvali i predali našima.

U Savičiće je stigao kod nas jedan mihcionar iz Seone koga je poslao narednik zapovednik satnije i poručio nam da on neće davati otpora. Pozvali smo ga na razgovor.

Sakupili smo malo seljaka iz Savičića na kratku konferenciju. Sva srpska sela pripadaju četničkom bataljonu. Ozrenskog odreda. U ovom selu ima vod. Vodnik je po podacima gadan čovek. Seljaci (četnici) su se uključili u ugovor sa ustašama. Slobodno odlaze na pijacu u Puračić 1 trguju. Tako se desilo da ih je nekoliko bilo u Puračiću kad smo mi stigli. Oni pričaju da se sve uplašilo. Iz sela beže za Puračić i dalje. U Puračiću ima samo milicije, koja se poplašila. Narod ovog sela nas je primio hladno iz straha što mu remetimo miran život.

Po podne 9 aviona su leteli i bombardovah Banoviće i Podgorje.

U Begićima se nalazi radnja organizatora i duhovnog vođe milicije ovoga kraja Begića. Otišla je 3 četa 1 bataljona da izvrši konfiskaciju, ali je milicija štitila izvlačenje robe ovog zelenaša. Naši su miliciju proterali i zaplenili manje količine hrane i meda. Dućan su mu zapalili.

U 21 čas. stiglo je naređenje iz Divizije da se naša brigada padom prvog mraka prebaci na prostoriju s. Poljice —s. Musi. Babice.

Izdali smo naređenje 2 i 3 bataljonu u Poljice, 1 i 4 u Babice.

9 — petak — Musi. Babice.

Pokret smo izvršili u svitanje. Milicije nije bilo do Turije, odakle su tukli naš 4 bataljon jer Dalmatinci nisu stigli, zakasnili su (tek oko 6 čas.). Zakasnio je 2 i 3 bataljon.

Očišćena su pomenuta sela. Imali smo 2 ranjena druga iz 1 bataljona (Beli²² komandir 1 čete i jedan p. mitraljezac Sandžaklija).

Dve čete 2 bataljona su stigle.

Lune je bolestan i otišao je u bolnicu.

Prvi Sredojev izveštaj je da su očistili Poljice; jedan bataljon je s jedne, a drugi s druge strane ceste. Stigla je i prateća četa koja je zakasnila.

Drugi izveštaj da su naše tobdžije uništile 3 neprijateljska tenka. U njima ima municije i granata za topič.

Četi pratećih oruđa se predala 3 milicionara sa p. mitraljezom.

3 bataljon ubio 2 neprijateljska vojnika i zaplenio nešto municije.

4 bataljon ubio nekoliko neprijateljskih vojnika i ranio nekoliko.

Neprijateljska artiljerija sa Lukavca tuče sela u kojima se nalazimo.

Stiže u 15 čas. izveštaj iz Divizije da je iz zasede poginuo Cvijo Oraščić. Poslali smo tri druga iz njegova kraja na sahranu, i izvještaj sa ovog sektora.

Stigao je deo pionirske čete V. S. kod Sredojä.

Vežu sa Dalmatinskom imamo.

10 — subota — Musi. Babice

Ostali smo i danas ovde. Išao sam do štaba 4 bataljona. Granata topovska pala je na 3 m. do nas. Na položajima ništa novo. Neprijateljski osmatrači se primećuju na Puračičkom Brdu.

U 12 čas. stgilo je naređenje iz Divizije s. Đurići: da pošaljemo jedan bataljon ka Pašinom Brdu preko s. Čelari. Četnici drže položaje na Pašinom Brdu.

Poslali smo 1 bataljon (dve čete). Sa 1 bataljonom smo poslali dva četnička vodnika iz s. Grebića, koji su došli kod nas da razgovaraju.

U 12.30 stigao je izveštaj od Sredoja — Poljice. Sva tri tenka su uništena. Iz njih je uzet sanitetski materijal, jedan mašingever, 1 revolver 7,65, nešto municije, dva mitraljeza i 60 granata. Tenkovi su preko 10 tona.

Oba mosta su srušena.

Jedan zarobljeni teško ranjeni domobran dao je sledeće podatke: u ž. st. Dobošnici, Lukavcu i Tuzli ima Nemaca. U Tuzh ima oko 1000. Došli iz Doboja.

Uništeni tenkovi su francuske proizvodnje, prešh su 10.000 km. Bili su na komunikaciji Kalinovik — Foča, Vitez, Zivinice, Kladanj i sad završili putovanje. Nađen je dnevnik jednog tenkiste.

U 13.30 poslato naređenje Sredoju da 3 bataljon prebaci u Turiju.

Oko 16 čas. Sredoje došao. Po njegovom izveštaju ništa novo.

4 bataljon izveštava da su dva milicionera sa puškama došli do bunkera u Turiji, a da je primećena kolona od 80 — 100 da se kreće ka Puračićkom Brdu. 3 bataljona još nema.

Oko 20 čas. dotrčala je jedna žena iz Prav. Babica i javila nam da su Nemci stigli na Mramor i Svatovac. Njoj je kazala druga žena. Preduzeli smo mere obezbeđenja.

U 22 stiže izveštaj od 3 bataljona da su vodili borbu sa neprijateljem²³ koji je prešao i sa jednim tenkom. Imaju dva ranjena. Sa jednom četom nemaju vezu. Pitaju šta da rade.

2 bataljon je takođe vodio borbu. Izveštaj nisu poslali, ranjenih imaju. Dužnosti izviđanja i obezbeđenja se ne vrše nikako. Neprijatelj je uspeo da sa tenkom pređe, a da ga nisu opazili. Borba je vođena na blizini od 20—50 m. Veza među četama je slaba, a bataljoni su rastureni.

Poslali smo naređenje 2 i 3 bataljonu da se povuku preko Musi. Babica u toku noći.

2 bataljon je imao 7 ranjenih (Truša²⁴ — u ruku). Dva poginula (Koča, zamenik politkomesara čete, ranjen je teško i nije iznet — drugi drug je ranjen u stomak) iznet ali umro — oba stari borci.

Sa 4 bataljonom smo izvršili pokret iznad Turije i sačekah 2 i 3 bataljon koji su stigli izjutra.

Sinoć u 20 čas. dobili smo zapovest za napad: naša brigada Puračić, a II Dalmatinska ž. st. Miričinu — 11 ov. m. u 20 čas.

Raspored bataljona za danas: 4 bataljon Turija; 3 bataljon Musi. Babice. 2 i 1 bataljon Semići sa nama.

Borba se čuje na pravcu II Dalmatinske brigade.

Izdali smo u 13 č. zapovest za napad.

U 14 čas. stiže naređenje da sa čelom brigadom krenemo ka s. Tumare sa zadatkom razbijanja četničkih bandi i sadejstva II Dalmatinskoj brigadi. — Naređenja su izdata za pokret.

Pokret izvršen u 17 čas. U putu nas srelo ubrzanje za pokret a u 18.30 zapovest za napad na četničke bande pravcem: Tumare — Panjik — Ostojići — Rovine — k. 463. Pokret smo produžili i ispred s. Ceranići 1 bataljon naišao na zasedu koja je odmah pobjegla.

3 bataljon i komore smo ostavili u s. Tumare, a sa ostalima produžili napred. 1 i 2 bataljon su u 2 časa bili pred s. Ostojićima i uhvatili vezu sa bataljonom Dalmatinske brigade.

12 —• ponedjeljak — Panjik

U 4 časa smo produžili napred i rasterali četničke partrole iz s. Ugarići. Žrtava nismo imali.

Raspored jedin.: 2 i 4 bataljon s. Mićijevići; 1 bataljon i mi Panjik; 3 bataljon, bolnica i intendantura u Tumare.

Dobili smo pismo od Luna, pita nas gde se nalazimo. Srednje nije uhvatio vezu sa njima (bolnicom i intendanturam).

Dobih naređenje iz Divizije da damo jedan vod za vezu sa 4 brigadom do s. Zeljova.

Četnici su pobjegli na Ozren. Sela oko Ozrena su lepa i ekonomski dobro stojeća. Zene i deca se vraćaju u sela. Ljudi su u većini izbegli.

U Panjiku je bio učitelj reakcionar i pobjegao ispred nas.

Oko 20 čas. jedinice „Vražje divizije“ su pripucale na bolnicu i intendanturu Dalmatinske brigade.

13 — Utorak — Mićijevići (Muševina)

Oko 2 časa dobijen izveštaj od štaba II Dalmatinske brigade da su saznali od nama naklonjenih ljudi da će nas napasti zajedno izjutra četnici i „Vražja divizija“. Četničke vođe su dobile i nešto municije.

Odmah je skrenuta pažnja svim jedinicama.

Izjutra oko 6 čas. počelo je puškaranje na pravcu s. Rovine.

1 bataljon sa dve čete rokirah smo na pravcu s. Kantanići, zatvarajući pravac od Milina Sela.

Oko 9 čas. dobili smo naređenje iz Divizije da budemo budni u odnosu na izveštaj Dalmatinaca.

Oko 10 čas. izveštaj od Save²⁵ da neprijatelj nastupa jačim snagama, zauzeo Rovine, a nastupa sa Ozrena ka Lipovoj Glavici.

Naredili smo 1 bataljonu da sa dve čete udari neprijatelja bočno ka Rovinama, a sa jednom obezbedi pravac od Milina Sela.

2 i 4 bataljon su izašli prema četničkim bandama koje su krenule sa Ozrena u pravcu Lipove Glave i s. Mićijevići. Oba naša bataljona su četnike vratili natrag.

U 11.30 stiže naređenje iz Divizije: kako neprijatelj navaljuje sa jačim snagama na Dalmatinsku brigadu, da se Dalmatinska brigada izvlači, a da u zaštitnici ostane naša brigada. Opšti pravac povlačenja Tumare — D. Brijesnica — Orahovica — Seona.

Prošle godine na današnji dan poginuo Mićo Matović.

Odmah je izdato naređenje bataljonima.

1 bataljon je udario na neprijatelja bočno, a neprijatelj se okrenuo sav pr----- --jemu posio n! bilo pritiska od strane Dalmatinaca jer su se već povukli. Neprijatelj je ušao u Ostojiće tek kasno oko 17 čas. 1 bataljon se povukao ka Panjiku. 2 i 4 bataljon se povlače, a četnici videći to pošli su za njima. Na pravcu 1 bataljona nije bilo pritiska do uveče. Četnici su za 2 i 4 bataljonom išli do Čeranića.

Produžili smo pokret na nama označenu prostoriju: dva bataljona u Prav. Jaruške, a dva u Orahovici. Usput nas je terala kiša. Blato je bilo veliko. Marš naporan. Zaustavili smo se u Musi. Orahovici sa 2 bataljonom i tu smo zatekli delove Prateće čete

14 — sreda — Savičići.

Prešli smo u Savičiće. 1 bataljon je stigao jutros. Oko podne je prešao u Savičiće, a jednu četvu ostavio u Musi. Orahovici. Lune je sinoć sa jednom četom 1 bataljona stigao u Savičiće, a 3 bataljon koji je dopratio bolnicu uputio za Jaruške.

Kod Luna smo naš Engleza, člana Misije (rodod. Ličanina) — pošao za Diviziju.

Divizija nam traži dva konja i sanitetskog referenta 1 bataljona sa još jednim drugom.

Poslali smo izveštaj Diviziji. U Seoni se nalazi IV Crnogorska brigada.

U toku dana bez promene.

Danas smo se isparili i okupali i treći put špricali protiv tifusa.

15 — četvrtak — Savičići

U 2 časa stiže naređenje iz Divizije da će u toku današnjeg dana četnici i delovi „Vražje divizije“ izvršiti napad na naše jedinice.

Četnici se koncentrišu oko Omerove Vode, a ustaše-Nemci Panjik — Vasiljevići.

I Dalmatinska je izbačena ka Omerovoj Vodi; V Crnogorska na k. Kik, kao bočno osiguranje od Maglaja i Zavidovića; IV brigada u G. Brijesnicu.

Naša brigada ostaje na dosadašnjoj prostoriji da izbacimo jedan bataljon (2.) u Turiju. Dalmatinska brigada kao diviziska rezerva u Seoni.

Ceta pratećih oruđa poslala je 15 dnevni izveštaj i 2 bataljon.

Prateća četa je u Loznoj.

Izdali smo naređenje bataljonima u pogledu nove situacije.

Englezi nastavljaju operacije na Siciliji.

Na istočnom frontu se vode žestoki bojevi. Nemački gubici su veliki.

Svi bataljoni su poslali 15 dnevne izveštaje.

11.30 izveštaj od 2 bataljona da je stigao u Grić, bilo je oko 20 milicionara koji su pobjegli.

Izjutra su se čuli kratki rafali u G. Brijesnici.

Oko podne 4 bataljon izveštava da je njegova patrola naišla na Vukadinovom Brdu na četnike. Naredili smo da pošalju jednu četu, a 1 bataljon jedan vod na taj pravac.

U 14 čas. naređenje iz Divizije da sa tri bataljona pođemo pravcem Turija — Simići, obuhvatajući neprijatelja.

Ostavili smo jednu četu 1 bataljona sa bolnicom i intendanturom u Savičićima. Sa njima je ostao Lune. 3 bataljon je ostao na Jaruškama.

Sa 2, 4 i dve čete 1 bataljona krenuli smo iz Turije u 24 časa.

16 — petak —

Usput nismo naišli na četnike. Sela su prazna. Narod se posakrivao i pobjegao. U zoru smo izbili na Cera-

niće. Tu smo odmorili bataljone a oko 7 čas. stigao je šatb IV brigade sa naređenjem²⁶ daljeg nastupanja:

Leva kolona: I i II Dalmatinska brigada (bez dva bataljona) za s. Brezići;

Srednja kolona: IV brigada za Kraljicu na Ozrenu; i
Desna kolona: naša brigada za Manastir Ozren.

Na Ravnom Brdu više Stupara, proterao je 2 bataljon četnike. Poginuo je zamenik Trušov.

U manastiru nije nikoga bilo. Narod je pobegao za Bos. Petrovo Selo. Nigde se ne čuje borba.

Prošli put kada su Dalmatinci izveštavali da ide 700 neprijatelja prema njima, bilo je dve satnije „Vražje divizije“, ostalo četničke bande.

Napuštena stoka i svinje lutaju potocima.

4 bataljon je ostao u Rovinama. 1 i 2 su u Manastiru. Vratio sam se iz Manastira u Ugariće.

Lune još nije stigao.

Poslao sam izveštaj Diviziji i IV brigadi, a naređenje Sredoju u pogledu obezbeđenja.

— Subota — Ugarići ispod Ozrena

Sredoje u 9 čas. izveštava da je dobio naređenje i da je stigla patrola od Lima.

Još nemamo veze sa Divizijom.

Po podne Lune dolazi. 3 bataljon je ostao u Vrelima.

U 11 čas. stiglo je pismo iz Divizije u kome se traže podaci o Miričini, Bos. Petrovom Selu i Karanovcu. — Podaci su poslati.

Poslali smo jedan vod u pravcu s. Krtove.

Delovi II Dalmatinske i V brigade zaštićuju bolnice. Avizirali smo jedinicama spremu za akciju.

U 16 čas. stiže naređenje²⁷:

1. Naša brigada likvidira ž. st. Miričina i ruši most na Spreči.

2. V brigada likvidira ž. st. Bos. Petrovo Selo.

3. Levo obezbeđenje dva bataljona I Dalmatinske brigade.

Po likvidaciji objekata naša brigada se prebacuje u s. Tumare — D. Brijesnica; IV brigada iz Petrovog Sela u Vasiljevce—Mićijeviće; levo obezbeđenje u oblast Brijesnica — Kraljica.

Naša zapovest za napad:

1 kolona: 1 bataljon (bez jedne čete), top, bacačko odeljenje, minersko odeljenje. Zadatak likvidacija i rušenje mosta na Spreči.

II kolona: 2, 3, 4 bataljon, bacačko odeljenje, minersko odeljenje. Zadatak likvidacija Miričine. 3 bataljon obezbeđenje od Stupara i Krtove. 4 bataljon napada, 2 bataljon rezerva. Početak napada u 22 časa.

Sve jedinice su zakasnile i napad je počeo kasnije. Pri našem prolazu kroz Porječinu, seljaci beže — tako smo uhvatili jednog i kad sam se našao da ćemo ga zaklati — utekao nam je. Drugi se pojavio polako i kad nas je opazio utekao luđačkom brzinom.

Pri podilaženju Puračiću jedan voz je prošao od Doboja ka Tuzli. Napad je počeo oko 11.30. Stanica je zauzeta i popaljeni svi objekti. Pruga je iskidana.

Zarobljen jedan domobran i dva četnika, a kasnije još 6 mihcionara. Ostali su pobegh. Zaplenjeno 11.000 municije, i nešto sitnica.

1 bataljon je zakasnio i počeo napad. Most je branio i blindirani voz. Domobrani iz bunkera su se predah — njih 8 bez metka. Vele, nezgodno je što je noć pa se ne vidi bela maramica, a mi smo vas čekah.

Zadatak je izvršen u potpunosti²⁸. 1 bataljon je zaplenio nešto municije i 60 kgr eksploziva. Nemci su pripremili kod svakog mosta ih mmiranje ih postavljanje okolo nazvanih mina.

U svanuće, zadaci su bili gotovi i svi bataljoni su krenuh za Tumare.

4 bataljon je zaplenio nešto obuće.

Put je bio dug i naporan zbog vrućina. Ranjen je Milan, obaveštajni oficir iz I bataljona, teže, i dva lako iz 4 bataljona, oba ostali u bataljonu.

18 — nedelja — Čeranići

Oko 11 čas. prošao je drug Peko sa Englezom.

Razmeštaj jedinica: 4 bataljon Jasike, 2 bataljon Njive, 1 bataljon Brdo, 3 bataljon Rosulje—Pašino Brdo, Prateća četa Čeranići.

Jedinice se odmaraju.

19 — ponedeljak — Čeranići

U 1,30 stiže naređenje za pokret jedinica. Naša brigada za Ozren Manastir. Cilj je razbijanje četničkih bandi.

Odgovorili smo štabu Divizije da je naša brigada zamorena i ako postoji mogućnost da se pokret odloži za 20 ov.m. Mnogim borcima su se noge potprištile od pešačenja po vrućini. ...

Popunili smo zastavnu desetinu i promenili kurire.

Naređen je pokret za 20 ov.m. u 2 časa i izdata zapovest za akciju na četnike.

20 — Utorak — Ozren Man., Jelova Gorica

— Jedinice su izvršile pokret. Sinoć nam je jedan seljak javio da mu je jedna žena kazala da je njemačka vojska stigla sa tenkovima u Milino Selo. Naredili smo 3 bataljonu da to ispita. Međutim to nije tačno — i samo je četnička propaganda.

Sva četiri bataljona su stigla u Ozren Manastir.

Primećene su nekolike kolonice od Puračića ka Gradišniku. Na Gradišniku se nalazio jedan vod 4 bataljona. Naredili smo da ceo 4 bataljon ide za Gradišnik i Jelovu Goricu. 3 bataljon da izađe iza Jelove Gorice.

Pri dolasku do Manastira 4 bataljon je razbio 5 četničkih bataljona i zarobio dva bandita. Jedan je sa dugom kosom. Ostali su pobege bezobzirce.

Delovi „Vražje divizije“²⁹ su uspeh da uzmu Gradišnik. Sve smo komore pod vatrom prebacili u Vrela.

1 bataljon je od Manastira krenuo sa dve čete na Gradišnik. Naredili smo 4 bataljonu da mu sadejstvuje. Sa Gradišnika neprijatelj je uspešno tukao bacačem naše položaje i topom. Pronašao je naš bacač i ranio dva druga. Napad 1 bataljona sa leđa zbunio je neprijatelja i 1 bataljon je zaplenio 3 kola municije, top, t. bacač, ali je to sve neprijatelj povratio.

1 bataljon je imao 4 mrtva (među njima polkomesar 3 čete Pantić) i 7 ranjenih drugova. Uspeh su da iznesu nešto municije, nogare od bacača. >

Neprijatelj je imao preko 10 mrtvih i više ranjenih.

Avioni su bombardovali položaje Jelova Gorica i ranili 3 druga.

Predveče se neprijatelj povukao sa Gradišnika.

2 i 3 bataljon sa Lunom su otišli po zadatku na četničke bande ka Ihjinom Brdu.

1 bataljon je preko Krstača krenuo za Kakmuž a 4 bataljon je ostao na Gradišniku.

U toku noći se nije čula skoro nigde borba. Četničke bande ih beže ili planski otstupaju. Po podacima neki su prešli u Trebavu.

21 — sreda — Ozren Manastir

4 bataljon izveštava sa Gradišnika da od Tuzle putem prolaze velike kolone kola i kamiona. O tome kasnije

" Vidi dok. br. 212.

izveštava i 1 bataljon, a i Lune. Prošlo je preko 300 kola i više kamiona.

Oko 10 čas. naredili smo 1 bataljonu da dođe kod Manastira, a takođe i Lunu.

Oko 11 čas. izveštaj i naređenje iz Divizije, da je jedna bojna „Vražje divizije“ ušla u 1 čas u Seonu. Bolnice su evakuisane.

Naša brigada treba da se prebaci za G. Brijesnicu.

Oko 11,30 naišle su nekolike seljanke sa decom iz Stupara bežeći ispred neprijatelja, a nisu nam htele reći da beže. U tom času kad smo ih saslušavali zupca na Jelovoj Gorici. To je jedna neprijateljska kolona prodrla od Milina Sela (Puračića). 4 bataljon je razbio. Pobio nekoliko i više ranio. Jedna četa 4 bataljona ih je gonila do blizu Puračićkog Brda. To su bili domobrani i milicija u jačini oko 300³⁰. Zaplenjen je jedan jahaći konj.

Stigla je jedna desetina IV brigade za top i pionire.

Ponova smo naredili 1 bataljonu i Lunu da hitno krenu ka Manastiru.

1 bataljon ie stigao po podne oko 15 čas., sa njim smo krenuh za Lipovu Glavu. Kurira smo vratili Lunu da požuri. Lune javlja da nije nigde naišao na četničke snage. Prolaze kamioni i kola putem Tuzla—DobGj.

Stiglo je nekoliko naređenja iz Divizije. Najnovije je da sa brigadom krenemo preko Mićijevičke kose — Krčevine i dalje — i dejstvujemo na neprijatelja u Omerovoj Vodi. ...

Ja sam mišljenja da preko Panjika izbijemo neprijatelju bočno ili za leđa i dejstvujemo prema situaciji. ...

Lune je stigao sa 2 i 3 bataljonom oko 20.30 čas.

Krenuh smo u 23 časa pravcem Lipova Glava—Panjik—Tumarsko Brdo. Neprijatelj se nalazi na Omerovoj Vodi. IV brigada je prema njima i vode borbu³¹.

22 —• četvrtak — Omerova Voda

Hitno smo naredili 2 bataljonu da napadne neprijatelja, a 4 bataljon smo poslali od Krčevina.

U jednom momentu neprijatelj je izvršio juriš na položaje IV brigade i bataljoni IV ne bi izdržali, ali je u otsudnom momentu 2 bataljon izvršio napad. Neprijatelj se zbunio i morao da se postavi prema nama³². Radost je obuhvatila i nas i IV brigadu. Bombaši 2 bataljona su zauzeh kolibicu gde je neprijateljska komora bila. Nepri-

jatelj je vršio dva puta kontra-napad i uzimali kolibu. Naši su naneli velike gubitke neprijatelju u mrtvima i ranjenim i zauzeli prve neprijateljske položaje. Došli su avioni i bombardovali položaje IV brigade. Neprijatelj je iskoristio bombardovanje i povukao se sa gole čuke na položaj Kik i dalje prema zavidovičkoj pruzi.

2 bataljon je zaplenio od neprijatelja: 1 „šarac“, 1 mašinku, municije. Ubijeno je oko 30 neprijateljskih vojnika, većinom Nemaca (dva oficira).

Naši gubici: dva mrtva i jedan ranjen (Vukša³³).

Oko 16 čas. su ponova naišli avioni i ranih komandira 2 bataljona druga Savu³⁴ i još nekoliko drugova.

Kasnije su još navratili avioni i bombardovali okolinu Omerove Vode. Poginula su 3 druga iz intendanture (čiča Dražević, Pero i Vojin Todorović) i dva iz 3 bataljona.

Po likvidaciji neprijateljskih grupa bataljon: IV brigade su došli na Omerovu Vodu. Štab IV brigade nas izveštava da je štab Divizije naredio da progonimo neprijatelja.

U toku dana smo poslali tri izveštaja diviziji.

U 17 čas. smo dobili naređenje od Divizije u kome nas pitaju za podatke na svim pravcima i o našem mišljenju. Podatke smo poslali i mišljenje da je najbolje na Banoviće.

U 23.30 stiglo naređenje za pokret od Divizije, pravcem: G. Brijesnica—Banovići.

23 — petak — G. Brijesnica

U 3 časa smo krenuh ka G. Brijesnici i zaustavili se između Brijesnice i Seone. Pre podne su nas avioni bombardovali. Nemamo žrtava — samo moj konj ranjen.

U 19 čas. krećemo za Orahovicu.

24 — subota — Orahovica

U 14 čas. dopunski izveštaj iz Divizije o podacima o neprijatelju: da se jedna neprijateljska kolona kreće od Kladnja itd. (proveriti).

Opet je narod pobegao iz muslimanskih sela i milicija. U blizini nema neprijatelja.

IV brigada je u Seoni.

U 19 čas. poslali smo izveštaj o akciji na Puračiću — Mostu na Spreči — borbi sa delovima „Vražje divizije“ i poslali Vujoševića za komandira sa 5 drugova.

Izdato naređenje za pokret u 24 časa.

" Petar Vukša

" Savo Ratković

Brigada je razmeštena na prostoriji Banovići³⁵. Narod se zadržao u selima. Milicija je pobjegla. Uхваćeno nekoliko milicionara.

U 19 čas. poslali izveštaj Diviziji.

Izjutra otišla četa 4 bataljona u izviđanje za Tuholj. U blizini nema neprijatelja. ^

26 — ponedjeljak — Banovići (Tabakovići)

Sve radio stanice javljaju o ostavci Musolinija.

Počeli smo kurs u zastavnoj desetini.

Čuje se oko 8 čas pripucavanje na pravcu Podgorje. To se sukobila patrola 4 bataljona sa neprijateljskom patrolom.

U 12 čas. se čuje neprijateljski bacač sa Srnice na Vijencu. To neprijatelj tuče našu patrolu sa Cukićem³⁶ i Čvorom. Oko 13 čas. jedna kolona je prošla ka Tulovićima.

Naređena je pripravnost jedinica i izviđačkih delova.

Rezultati izviđanja:

1 bataljon na prav. Jaruške: tri kolone: jedna ka Brijesnici, druga Mramor—Begići, treća Svatovac—Tulovići.

2 bataljon — kolona prošla iznad Treštenice (200) ka Tuloviću. U selu tražili mleka, jaja, hvatah kokoške.

4 bataljon u Tulovićima saznao da je kolona otišla dalje ka Zivinicama i da nose kape kao domobrani sa značkama kao ogledalo. Govore nerazumljivo. Žučkasta odela (Bugari).

3 bataljon ništa novo.

U 22,30 vod IV brigade. Po njima upućen izveštaj Diviziji, a malo kasnije po kuririma.

Stigla je i četa 4 bataljona iz Tuholja sa nedovoljnim podacima: U Stuparima ima nešto milicije, u Kladnju milicije i 200 domobrana, u Olovu 200 Nemaca, krivajska pruga počela da se opravlja. Ovi podaci nisu tačni ni provereni.

Naređeno da: 1 bataljon pošalje četvu u Prav. Jaruške, 2 batrijon u Treštenicu — Srnicu, 4 bataljon vod ka Repniku i desetinu ka Grivićama, 3 bataljon izviđače ka Ribnici.

" Opširnije o borbama koje su vodile jedinice Druge proleterske divizije u vremenu od 17 do 25 jula vidi u dok. br. 136 i 137.

" Narodni heroj, komandant 1 bataljona. Poginuo 1943 god. u Ribnici nesrećnim slučajem.

U 1,30 čas izveštaj iz Divizije sa podacima o neprijatelju na Omerovoj Vodi — i Mramorovi. Četnici se grupišu sa četnicima Trebevičkog četničkog odreda i još nekom vojskom. Pomalo se utvrđuju. Vražjaci su im obećali pomoć od Puračića.

Kod nas bez promene.

Oko 10 čas. artiljerija od Lukavca tuče Srnicu i ka Vijencu. Čuju se rafali od Svatovca ka Srnici i ka Tuloviću.

Četa 2 bataljona izveštava da se mora povući. Šaljemo ceo 2 bataljon da napadne neprijatelja.

Oko 18 čas. izveštava 2 bataljon da neprijatelja nema i da se sa četom nalaze na Srnici a sa dve na kosi iznad Tulovića.

Naredili smo 2 bataljonu da napadne pred zoru neprijatelja u Poljicama ako ga bude bilo, a četa 1 bataljona ka Turiji.

4 bataljon izveštava da su naišli na jednu neprijateljsku patrolu na Repniku. Na Hrvatima nešto milicije.

3 bataljon izveštava da su Bugari došli u Zavidoviće. Od Zavidovića ka Olovu pruga se opravljala, od Olova ka Zavidovićima se ne opravljala.

1 bataljon izveštava da neprijatelja nema na Mramoru.

Pokrenuo sam izdavanje biltena. Krcun se dugo misli.

U 21 čas poslat izveštaj Diviziji.

28 — Sreda — Banovići (Tabakovići)

2 bataljon je ušao u Poljice, neprijatelja nije bilo. Oko 10 čas. milicija i domobranci su izvršili napad, razbijeni su i proterani preko Spreče, ostavljajući nekoliko mrtvih.

3 četa 1 bataljona je napala miliciju u Turiji. Zaplenila 3000 metaka, 3 puške, 4 bombe.

2 bataljon javlja da su doznali da Nemci imaju naređenje da napuste Hrvatsku do 21 avgusta. Ovo ne mora biti tačno ali je karakteristično da ovakve glasove pronose posle ostavke Musolinija. Sve ovo ide u prilog demoralizacije ustaške vojske i vlasti.

Drug Mitar je kod nas. Stiglo je naređenje iz Divizije³⁷ o napadu na četnike IV i II Dalmatinske brigade, a mi da očistimo Repnik. Podaci o četnicima su bili preuveličani.

Mi smo poslali 4 bataljon Hrvati—Litva—Beširovići sa zadatkom izviđanja u Zivinice. Tamo neprijatelja nije bilo.

Odlučili smo se za napad na Puračić³⁸. Sa dve čete 1 bataljona i četom Pratećih oruđa krenuli smo ja i Stamatović za Turiju, po podne u 16 čas.

1 bataljon napada preko Puračićkog brda, a 2 bataljon preko Prokosovića ka mostu na Spreči sa zadatkom rušenja mosta.

U Turiji nije nikoga bilo. Produžili smo za Puračićko brdo. Sa kolonom smo stigli do pred stražara koji nas je glupo zaustavio. 1 bataljon je energično i brzo razjurio neprijatelja. Prateća četa je počela da gužva pri pucnjavi.

Most je porušen. U gradu su zbog brzine nepravilno obijene nekolicke radnje. Stamatović je održao mali zbor. Govorio Ćukić i Božo.

Zaplenjeno oko 10.000 metaka, oko 10 sanduka ofanzivnih nemačkih bombi, oko 15 pušaka i drugih sitnica iz dućana. Konfiskovano je iz radnje jednog ustaše. Zaplenjeno oko 200.000 kuna iz blagajne bojne.

Zadnje jedinice 2 bataljona zadržale su se do 8 čas. izjutra. Narod je ipak lepo i sa izvesnim učešćem dočekao naš dolazak. Podeljeno je sirotinji nekoliko tovara žita, pasulja i soli.

Iz Puračića je pošlo u našu brigadu 5 ljudi.

30 — petak — Turija — Puračić

Do 13 čas. smo bili u Turiji. Jednu četvu 2 bataljona smo poslali u Poljice na kontrolu puta za Treštenicu, a dve čete će krenuti uveče. Vručina je velika.

1 bataljon ostaje sa dve čete u Turiji, a sa jednom na Griću. Vod ove čete sprovede komoru uz r. Turiju, da bi je intendantura prihvatila.

Izveštaj divizije o akciji.

Juče je dolazio Englez i probao našu stanicu. Ona je kompletna i ispravna Lune i 4 bataljon javljaju c Zivinicama. Podaci su promenljivi i nesigurev. Dovukli su topove do mosta na Spreči. Mi smo se odlučili za Zivince, jer je neprijatelj osetio našu brzinu i pojačava odbranu.

Preksinoć je stigla desetina 4 bataljona koja je otišla iz Kladnja za Sekoviće. Ona je bila sa V. S. Oni su u okolini Vareša sa I Proleterskom brigadom, I Dalmatinskom i VII Divizijom. Prelaze Bosnu i kreću se za Bos. Krajinu³⁹. Po dolasku I bosanskog korpusa i mi ćemo krenuti verovatno za njima.

Krcun sa drugovima odlazi za štab Divizije. Nismo se odlučili za akciju.

U 9 čas. stiže Lune i Nikola⁴⁰. Neprijatelj je pojačao snage u Zivinicama. Juče je napravio ispad do Omazića i iznenadio četu 4 bataljona. Neprijateljska kolona je došla od Kiseljaka, a otišla u Zivmice. Neprijatelj nema snaga

3 bataljon izve-tava ur. je jaznao da je pruga od Zavidovića do Ribnice opravljena, još se mostovi opravljaju. U Zaviduvićima nema jačih snaga.

2 bataljon izveštava da nema ništa novo. Šalju 15 dnevni izveštaj.

1 bataljon se nije javio. Pisao sam im.

BR. 169

IZVOD IZ OPERACISKOG DNEVNIKA ČETVRTE KRAJISKE NOU BRIGADE O AKCIJAMA IZVEDENIM U MJESECU JULU 1943 GODINE¹

2 juli; s. Lučići: Ljudstvo se rano povlači u šumu. Istog dana dolazi neprijateljska patrola u mjesto. Povlačimo se u pravcu Lješnice. Neprijatelj nas prati sa dvije kolone od Vareša. U 4 h počinje borba, razbijamo neprijatelja i to: 1 satniju domobrana i 1 kompaniju Nijemaca. Borba je vođena na sektoru Liješnica—Kračići, nanijevši neprijatelju 30 mrtvih i ranjenih. Zarobljeno 40 domobrana.

Naši gubici: 4 ranjena. Zarobljen je priličan broj oružja i municije, kao i ostale spremne².

4 juli; Crkvine — šuma: Vodili smo pregovore sa četnicima i konačno smo zaključili da ih napadamo. Napadamo ih na Okruglici i razbijamo³. Zarobili smo 2 četnika, 2 mrtva i priličan broj, ranjenih. Mi nismo imah gubitaka.

6 juli; Okruglica: Ujutro rano krećemo za Nišiće — Hadžiće. Naš II bat. probija se bez borbe i iznenađuje četnike. Četnici bježe kud koji. Imali su 7 mrtvih. Naši bez gubitaka.

Ljubičić

¹ Izvod iz operaciskog dnevnika pisan plavim mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1—6, k. 788. - Vidi dok. br. 166.

² Vidi dok. br. 42 i 166.

11 juli; *Krivajevići*: Dobivši tačne podatke o neprijatelju u Rakovoj Nozi, napadamo ga⁴. Borba je bila žestoka. Neprijatelj je imao 100 mrtvih i ranjenih, zarobljeno 270, među kojima 6 vodnika i 1 ljekar. Mi bez gubitaka. Zarobljeno je: 2 bacača mina, 280 pušaka, 3 t. mitralj., 1 p. mitralj., 3 strojnice, 30 granata za bacač, 20.000 metaka i druge ratne spreme. IV bataljon ostavljamo na položaju a ostalo ljudstvo povlačimo za Šareno Polje. Doznajemo da je neprijatelj krenuo u pravcu nas do Podromanije.

20 juli; *Dragačići*: Rano ujutro krećemo. III bataljon postavio je zasjedu na cesti Kiseljak—Busovača. U 11 h prije podne naišla su 4 kamiona punih Nijemaca i 1 tenk. Naši su ih dočekali i potukli, nanijevši gubitke neprijatelju 30 mrtvih i ranjenih. Naši gubici: dva druga ranjena, 1 teže ranjen.

23 juli; *Dragačići*: III bat. postavio je zasjedu na cesti Kiseljak — Busovača. Neprijatelj je naišao sa 11 kamiona i 3 tenka, te motorcikli kao izvidnica. Naši ih dočekaju i nanesu neprijatelju gubitke od 30 mrtvih i ranjenih. Naši gubici: ništa⁵.

26 i 27 juli; *Sebinje — Bobovišće*: Dobijamo naređenje da napadnemo na želj. stanice: Modrinje—Lašvu, Busovaču i mjesto Busovaču. Na zadatak smo krenuli i borba počinje u 22 h i traje do 24 h. Neprijatelj očajnički brani stanice i to: sa 4 blindaa i 1 tenk. Borba se opet produžuje do zore i u samu zoru povlačimo se. Neprijateljski gubici: ranjenih i mrtvih nepoznat broj, 12 domobrana živih uhvaćeno. Spaljena je stanica Modrinje. Zarobljen je priličan broj municije kao i oružja*. Kroz mjesto Busovaču prošli smo i zapalih šumsku upravu kao i neke magazine. Povlačimo se za Kupres, na odmor.

BR. 170

IZVOD IZ OPERACISKOG DNEVNIKA PRVOG BATALJONA DVANAESTE NOU BRIGADE O AKCIJAMA I POKRETIMA BATALJONA U TOKU MJESECA JULA 1943 GODINE¹

1/VII Bataljon se nalazio u Šolajima. I četa je zanimala dok je druga patrolirala po Mokrom Lugu.

⁴ Vidi dok. br. 113.

⁵ Vidi dok. br. 166.

¹ Vidi dok. br. 166.

¹ Original, pisan mastiljavom olovkom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 9/25, k. 875.

- 2/VII Bataljon se i dalje nalazio u Solajima. Vršena su patroliranja po okolnim selima.
- 3/VII Bataljon je i dalje u Solajima. II četa je patrolirala i sakupljala hranu po Vrbanjcima.
- 4/VTI Bataljon je i dalje u Solajima. II četa vratila se iz Vrbanjaca pred večer. Oko 7 sati napali su četnici prema Kostićima. U borbu je stupila I četa i jedan vod II čete zajedno sa komandantom brigade. Četnici su protjerani od Kostića pa sve iza Čukovca u pravcu Vagana. Njihovi su gubici 1 mrtav i 2 ranjena, dok su naši bez gubitaka.
- III četa je vršila vojne vježbe.
- 5/VII Bataljon je i dalje u Solajima. II četa je prešla kod štaba brigade.
- 6/VII Bataljon se nalazio i dalje u Solajima. I i II četa vršile su patroliranja po selima prema Kotor Varoši.
- 7/VTI Bataljon se nalazio i dalje u Solajima.
- 8/VII Bataljon je izvršio pokret iz Šolaja rano ujutro do Večića², gdje je stigao oko 13 časova. Tu je bataljon i zanoćio.
- 9/VII Bataljon je na položaju u G. Večićima. I i II četa vršile su patroliranje oko same K. Varoši. Prilikom premetačine zaplijenjene su 2 vojn. bluze, 1 čizme, 1 cipele i 1 čakšire.
- 10/VII Bataljon je i dalje u G. Večićima. Na položaju nema nikakvih promena.
- 11/VII Bataljon je i dalje u G. Večićima.
- 12/VII Bataljon je i dalje na istom položaju. Neprijatelj je bacio nekoliko granata na naše položaje ne nanijevši nam nikakvih gubitaka. Neprijatelj nije nastupao prema našim položajima, jedino poslije podne došla je jedna grupa četnika u Vrbanjce. Isti su se sukobili sa našom patrolom i zatim su pobjegli u pravcu K. Varoši.
- 13/VII Bataljon je i dalje na istom položaju, na kojem nije bilo nikakvih promjena. Izvršena je reorganizacija četa³, te su čete pojednačene po ljudstvu i oružju.
- 14/VII III četa je otcijepljena od ovog bataljona i dodijeljena je novoosnovanom III bat.⁴. Na veče bataljon je patrolirao po selima oko K. Varoši i vršio je pretres. Tom prilikom zaphjenjeno je 600 metaka, 5 pari cipela i 3 čakšire.

Neprijatelj je u jačini od 2 satnije pošao prema našim položajima. Pošto je II četa krenula u određenom pravcu po naređenju štaba brigade⁵, I četa sa štabom bataljona izvršili su pokret do sela Zivinicice i tu su zanoćili.

- 16/VII Bataljon sa I četom nalazio se u Zivinicama. Rano pred zoru četa je otišla na položaj. Na položaju nije bilo nikakvog sukoba.
- 17/VII Bataljon je i dalje sa I četom u Zivinicama. Četa je zanimala. II četa stigla je u G. Večiće. Na položaju obiju četa nije bilo nikakve novosti.
- 18/VII Bataljon je i dalje u Zivinicama dok je II č. u G. Večićima. Na večer vršena je akcija na četnike u selu Previlama⁸. Četnici su protjerani i imali su gubitke u ranjenim. Ujedno je vršen pretres te je zaplijenjeno 2 šinjela, 2 koporana, 1 čakšire, 1 cebe.
- 19/VII Bataljon sa I četom je na položaju u Previlama dok je II četa u G. Večićima. Na večer bataljon i I četa zauzeli su nove položaje u selu Viševice.
- 20/VII Bataljon i I četa su i dalje u Viševicama. Na položaju nije bilo nikakvih promjena. II č. je i dalje u G. Večićima.
- 21/VII Bataljon je i dalje na položaju u Viševicama. II četa iz G. Večića stigla je izjutra u Viševice. Oko 6 sati bataljon sa obje čete krenuo je u akciju na četničku bandu⁷.
- U toku noći očišćen je teren do Javorana.
- 22/VII Izjutra naišao je jedan luksuzni automobil cestom B. Luka — K. Varoš iz B. Luke. Isti je dočekan i uništen⁸. Na to je neprijatelj otvorio minobacačku vatru na naše snage te su iste se povukle. Istovremeno počelo je nastupanje prema Javoranima, odakle su također četnici protjeran. Čitav dan četnici su pr pucavali ali bez ikakvog uspjeha.
- 23/VII Bataljon je izvršio pokret iz Javorana u Krmine. Putem, četnici su izvršili napad na našu kolonu. Naši su se razvili u strijelce i protjerah su četnike. Naši su bez gubitaka. Bataljon je zanoćio u Krminama.
- 24/VII Bataljon je izvršio pokret iz Krmina za Agino Selo. Po podne bataljon je krenuo iz Aginog Sela za Kostiće i tu je zanoćio.

Vidi dok. br. 84.

Vidi dok. br. 105.

Vidi dok. br. 121 i 140.

Vidi dok. br. 140.

- 25/VII Bataljon je izvršio pokret za Viševce, gdje je zauzeo položaj.
- 26/VII Bataljon je rano u 2 sata sa 1 četom i 1 vodom izvršio pokret za Preville — Banovac, dok je jedan vod ostao na položaju u Viševicama. Na svim dijelovima fronta došlo je do borbe u kojoj su neprijatelju (četnicima) zadani teški gubitci. Neprijatelj je imao oko 20 mrtvih a isto toliko i ranjenih. Zaplijenjeno je: 21 konj, 4 para odijela, 3 čebeta, 2 šinjela, 2 para cipela, zatim oko 500 kg žita, 100 kg graha, 50 kg krompira, zatim 6 karabina, 400 metaka.
- 27/VII Bataljon je na položaju u Viševicama. Uslijed neprijateljskog nastupanja na teren II bat. naši su zauzeli prihvatnije položaje.
- 28/VII Neprijatelj se povukao i naši su nastupili na iste položaje.
- 29/VII Bataljon se nalazio i dalje na istim položajima⁹. Na tim položajima nije bilo nikakvih novosti.
- 30/VII Bataljon se nalazio u Dragiševcu. II četa otišla je oko 1 sat u sastav „Udarne grupe“¹⁰ do Vagana. Ista nije naišla na neprijatelja. Četa se kasno u noći povratila nazad.
- 31/VII Bataljon se nalazio i dalje na Dragiševcu. Na večer bataljon je izvršio pokret do sela Dabovaca.